

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02590

ALE VERK

Sholem Aleichem

Permanent preservation of this book was made possible

by David Bern

in memory of

Israel Bernbaum

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

1955

OBRAS COMPLETAS DE
SCHOLEM ALEIJEM

TOMO VIII

IMPRESO EN LA ARGENTINA
PRINTED IN ARGENTINE
EDITORIAL "ICUF"
BUENOS AIRES, 1955

Queda hecho el depósito que marca la ley.

*Copyright by the
Estate of Olga Rabinowitz
New York*

אלע ווערק

. פון

שלום עליכם

*

כאנד VIII

ערשט בוך

ל כבוד יום-טוב

צווייט בוך

ל כבוד יום-טוב

לכבוד יום - טוב

ערשט בוד

א י נ ה א ל ט :

11	ארבע כוסות
18	בחפזון
29	אף פסח אהיים
48	כל נדרי
74	שמחת-תורה
82	די ערשטע נאכט פסח אף דער מילחמה
91	אקדמות
100	דער סדר
103	נישטאָ קיין ניים
110	א פריער פסח
125	בלינצעס
147	קנארטן
166	המן און מרדכי

ארבע כוסות

איר ווייסט דאָך, אז איך בין אַ ווינשענקער. איך בין אַ ווינשענקער פון כמה וכמה יאָרן. באַ מיר אין קעלער קאָנט איר געפינען אַלטע ווינען, וואָס זינען שוין אַלט... שאַ, אָט וועל איך אייך זאָגן. אויב איר געדענקט — נאָר איר קערט אוודאי געדענקען — פאַר דעם ערשטן טערקישן קריג בין איך געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אַקערמאַן און קיין פעאַדאַסיע איינקויפן אַ ראַמשל מיט וויין. מילאַ, די חידושים פונעם דאָזיקן לאַנד, וואָס איז באַמת אַן „אַרץ זבת חלב ודבש“, און דער פחד מיט דער מורא פון דער מלחמה, — דאָס איז אליין כדאי, כלעבן, באַשריבן צו ווערן אין אַ ייִדיש בלאַט; נאָר אזוי ווי עס איז צום ערב יום־טוב, און די הויפט־לייוונג איז באַ מיר פאַר פסח, מחמת — איר ווייסט דאָך — ווען דאַרף אַ ייִד וויין? — פסח אַף אַרבע כוסות; לכן, בין איך אַצינד שטאַרק פאַרנומען מיט די קונים און קאָן זיך נישט אָפגעבן מיט אַזעלכע זאַכן, ווי אַ פעליעטאָן צו שרײַבן, וואָס באַ מיר איז דאָס, אייגנטלעך, גאָר אַ דבר־שיבוש, גאָר אַ קלייניקייט, אַ שפּילכעלע. וואָרעם, באַמת, למאי זאָלן מיר זיך נאַרן? אַ ייִדישן פעליעטאָן, אַ פעליעטאָן אַף פשוט ייִדיש, — אויך מיר אַן עסק! וועלכער ייִד קאָן נישט אָנשרייבן אַ ייִדיש בריוול? מע נעמט אַ פען, מע שרײַבט — שרײַבט זיך...

בקיצור, בין איך געווען איין מאָל אין מיין לעבן אין אַקערמאַן און האָב געבראַכט פון דאָרט אַ ראַמשל מיט וויין, זאָג איך אייך, אז עס איז געווען אַ דבר פלאַ; און איבערהויפט האָב איך געבראַכט פון דאָרט אַ „ווימאָר דאָזיג“, וואָס עס שטייט נאָך עד היום פון אים אַ פעסל ווימאָראָזיג, שוין אַ געמישטער, פאַרשטייט איר מיך, מיט אַ „באַרדיטשעווער טענדאָס“, שוין עטלעכע מאָל געמישט, דערגאָסן, פאַרפראַוועט, איבערגעמאַכט און

צוגעזעצט מיט א „בעסאראביער-ריין-ווינן“ — און האַלט זיך נאָך עד היום הזה מיט זיין שטאַלט, מיט זיין לויטערקייט, מיט זיין מתיקות, מיט זיין גלאַטקייט, מיט זיין געשמאַק, מיט זיין וואַסער... דאָס הייסט מיט זיין וואַסערקייט... מיט זיין... מיט... מיט... מיט..

פון דעמאָלט אָן, דאָס הייסט, פון דער ערשטער מלחמה אָן, בין איך שוין קיין קרים מער ניט געפאָרן, מחמת וויין האָב איך געבראַכט דע-מאָלט זייער אַ סך, אַ גוזמא וויין, אזוי אַז ס'איז געווען גענוג פאַר מיר אַף עטלעכע יאָר — און דאָס שטעמל, ווייסט איר דאָך, איז אַ קליין שטעמל — און נאָכדעם, אַז אייניקע סאָרטן וויין האָבן באַ מיר אָנגעהויבן אויסצוגיין, האָב איך שוין מסתמא אָנגעהויבן צו באַציען וויין פון... דאָס הייסט, איך באַציע אים שוין דאָרטן; איך האָב שוין וויין אַלע יאָר, לאַז איך איך דאַכטן, ניט קיין גאָר שלעכטער וויין, וואָרעם קיין אַקער-מאַן פאָר איך שוין ניט — דאָס איז אמת, אָבער אַ מבין בין איך, ברוך השם, גלייך מיט אַלע באַרדיטשעווער וויינשענקערס, און די קונים, וואָס איך האָב, וועלן די באַרדיטשעווער וויינשענקערס ניט האָבן צייט זיי וועלן לעבן, דען מיינע קונים אליין זיינען אויך גרויסע מבנים אַף וויין. מיינע קונים זיינען פאַרשיידענע קונים: ס'איז דאָ אַזעלכע קונים באַ מיר, וואָס זיי קומען-אַרניין צו מיר אין קעלער „פאַרוזכן אַרבע-כוסות-וויין“ תיכף נאָך שושן-פורים; און ס'איז דאָ קונים, וואָס קומען צו מיר „אויסקלויבן אַרבע-כוסות-וויין“ אַ צוויי-דריי טעג פאַר פּסח; און ס'איז דאָ באַ מיר ווידער אַזעלכע קונים, וואָס טרעטן ניט אַרניין צו מיר ביזן ערב פּסח אַרניין, און די מחיה גייט כמעט ביז ליכטבענטשן. אַזעלכע „כאַפּערס“ האָב איך פּיניט; איך קאָן זיי ניט סובל זיין; זיי גיב איך שוין איבער מיין פּלוניתטע, און זי רעכנט זיך שוין מיט זיי אָפּ, ווי זי פאַר-שטייט — און זי איז גאַנץ גערעכט, כלעבן: למאי זאָל אַ יוד אָפּלייגן „אַרבע כוסות“ אַף לעצט? וואָס איז? פאַר וואָס איז דאָס אַ קלענערע מצווה פון אַלע אַנדערע מצוות?

דער בעסטער, דער לייטישער פון אַלע מיינע קונים, וואָס איך האָב ליב — איז מיכאַל-מנשה דער שטילער, אַ גאַנץ לייטישער יוד, אַ שטיר לער מענטש, אַ באַרוטער מענטש.

— זייט זשע מוחל, — זאָגט ער צו מיר, אַרניינקומענדיק תיכף נאָך שושן-פורים מיט צוויי גרויסע גרינע סלאָיעס, מיט דריי פּלעשער און מיט

א קליין פלעשעלע — און מיר לאָזן זיך אראָפּ אין קעלער אַרײַן מיט צוויי גלעזלעך אַף צו פאַרזוכן. די גלעזלעך צאָפּ איך אָן פּול, און מיר טראָגן זיי ביידע צו צום מויל. דעם ערשטן זופּ שלינגט מיכאַל־מנשה נישט אַראָפּ; ער האַלט אים עטלעכע מינוט אַף די ציין און דרייט מיט דער צונג אין מויל אַ היפשע ווילע, און ערשט נאַכדעם נעמט ער אים אַרויף אַף די ליפּן. זאָגן זאָגט ער נאָרנישט — ער איז, בכלל, אַ גרויסער שווינגער, — ער טוט נאָר אַ מאַך מיטן קאָפּ, און איך פאַרשטיי שוין, וואָס דאָס הייסט. — דאָס איז דער אַקערמאַנער, רב מיכאַל־מנשה! — זאָגן איך אים. — אַצינד וועלן מיר זיך נעמען צום „זמירער ווײַן“... נו, וואָס זאָגט איר עפעס אַף דעם „זמירער“, רב מיכאַל־מנשה?

— גוט! — ענטפערט ער מיר.

— נו, און ווי געפּעלט אייך דער „ליסאַכאַנער באָרדאָ“, רב מיכאַל־מנשה?

— גוט!

— נו, וואָס וועט איר עפעס זאָגן, רב מיכאַל־מנשה, אַפּן „טער־קישן פּאַרטיווין“?

— גוט!

אַט דער דאָזיקער „קאוועשאַנער פּראַנצווין“ איז מײַן אַרבעט, רב מיכאַל־מנשה, נישקשה? האָ?

— גוט!

— איר ווילט אַט דעם, רב מיכאַל־מנשה? דאָס איז אַ „היימישער פּאַרטונאַל“. ווי געפינט איר אים?

— גוט!

הכלל, מיכאַל־מנשה ווייס, אז קיין שלעכטן ווײַן האָבן איך נישט, און ווען איך זאָל אַפּילו יאָ האָבן אַ שלעכטן (ס'איז נאָר נישטאָ קיין ש ל ע כ ט ע ר ווײַן; וואָס הייסט ש ל ע כ ט ע ר ווײַן?). וואַלט איך אים אויך נישט געגעבן. דערפאַר איז ער צופּרידן פּון מיר, און איך פּון אים.

דער צווייטער מבין באַ מיר איז — גדליה־לייזער דער הויכער. ער איז אַפּילו אַ ביסל אַן אויסטראַכטער, — סע מאַכט זיך אַמאָל אַ מפּונק, — דאָך קאָן מען אַף אים ניט זאָגן, אז ער איז חלילָה ניט קיין מבין.

— אנו, קום נאָר, קום! — מאַכט ער צו מיר און שלעפט מיך אַראָפּ פאַר אַ האַנט אין קעלער אַרײַן. מיר „אירצן“ זיך ניט, מיר האָבן אין איין חדר געלערנט אַמאָל, חברים געווען. — אנו, ווייז נאָר, ווייז אַקאַרשט דעם אַקערמאַן! ער הייסט נאָך אַלץ באַ דיר „אַקערמאַן?“ ס'וואָלט שוין צײַט געווען, ער זאָל הייסן באַ דיר „באַרדיטשעוו“, ניט „אַקערמאַן“.

— וואָס עפעס „באַרדיטשעוו“?

— וואָס עפעס „באַרדיטשעוו“, פרעגסטו? שוין דאָ, דאַכט זיך, אַ יאָר מיט אַ מיטוואָך, אַז דו ביסט געווען אין אַקערמאַן, און פון דעמאָלט אָן הייסן באַ דיר נאָך אַלץ וויינען „אַקערמאַן“... נו, ווייז שוין, ווייז אַהער דיין פראַנצווייזן פון צימוקים.

— פון וואָסערע צימוקים?

— פון די ראָזינקעס, וואָס דו מאַכסט דעם פראַנצווייזן. קוק אים אָן, ווי ער מאַכט זיך עס אַ ביסל געפּגרט! פאַר מיר האָסטו זיך ניט וואָס צו באַהאַלטן, ברודער! היינט גיב מיר נאָך אַ צוויי קוואַרט פונעם „זמיר רער“; נאָר איך בעט דיך, ס'זאָל זײַן אַ ביסל ווייניקער צוקער אין אים, מחמת ביז איך וועל אים דערטראַגן אַהיים, וועט ווערן פון אים אַדער ספּירט, אַדער עסיק.

— ביסט משוגע, צי חסר-דעה, גדליה-לייזער!?

— נור-רנו! ווייסט דאָך, אַז איך האָב פּײַנט אָט די אָנשטעלן! היינט גיב מיר אַ קוואַרט ווייז אַ ריינעם, אַ כשרן, ניט קיין געשמדטן, אָן וואַ-סער, אָן סיראַפּ, אָן ראָזינקעס און אָן די אַלע דינע צוועצעכצן. איך קען דאָך דיך: צו דיר אַז סע קומט אַרײַן אַן עמער ווייז, קאַנסטו זיך נישט אינהאַלטן און פראַוועסט אים אַזוי לאַנג, ביז סע ווערט פון אים אַ גאַנצע פאַס, און דו טראַכסט אים צו משונה-וויילדע, משוגענע נעמען, און דער עולם לעקט פון אים די פינגער, גלײַך ווי פון עפעס רעכטס.

— גיי שוין, גיי, גדליה-לייזער, דו ביסט אַ גוטער לײַז...

דער דריטער קונה, פון די מבינים, איז באַ מיר דווקא אַ געמיינער ייִד, אַ ייִד אַ שוחט, רב וואָליקע דער שוחט. רב וואָליקע האָט אַפילו ליב אויסקאָכן דאָס וואַסער און הייסט זיך אָפטמאָל געבן אַזא ווייז, וואָס ניט נאָר אין אַקערמאַן, אַפילו אין שפּאַניען וואַקסט נישט אַזעלכער; דאָך איז רב וואָליקע דער שוחט אַ מבין אַף אַ גלעזל ווייז, און וויבאַלד אַ מבין,

אזוי איז ער מיר שוין אינגעכאקן אין הארצן.
 — אינער „זמירער“ — זאגט רב וואָליקע דער שוחט און קנייטשט מיט דער נאָז — אינער „זמירער“ איז היינטיקס יאָר עפעס ניט געראַטן.
 — דהיינו, רב וואָליקע, מיט וואָס?
 — דהיינו, מיט דעם, וואָס ער האָט נישט אין זיך די וויניקייט, די מאַסטקעייט מיטן גלאַטקייט, וואָס ער האָט געהאַט פאַראַיאָרן.
 — ווייסט איר זשע, רב וואָליקע, פאַר וואָס דאָס איז אזוי?
 — פאַרוואָס? אַדרבה?
 — דערפאַר, וואָס ער האָט זיך נאָך באַדאַרפט אַ קאַפּ אויסשטיין; פאַראַיאָרן איז געווען אַן עבור־יאָר, איז ער מער אויסגעשטאַנען...
 — סקאַן זיין, — ענטפערט רב וואָליקע דער שוחט, פאַרוואָס דעם רויטן וויין און מאַכט מיט די ליפּן.
 — נו, וואָס וועט איר זאָגן, רב וואָליקע, אַפּן „פּוילישן באַרדאָ“ עפעס? אַיאָ, סע נעמט?
 — נעמען נעמט עס; ס'האָט אָבער נישט אין זיך דאָס „שפיצל“, וואָס פאַראַיאָרן.
 — וואָסער שפיצל?
 — דאָס שפיצל, וואָס עס שפיצלט אַפּן שפיץ צונג.
 — אָ? דאָס מיינט איר? דאָס קאָן ניט זיין, רב וואָליקע. איך מוז עס אייך מסביר זיין, געבן צו פאַרשטיין. די מעשה דערפון איז אזוי: יעדער וויין, בשעת ער איז נאָך וויין, האָט ער אין זיך אַ מתיקות, אַ זיסקייט, אַ וויניקייט. די מתיקות גופא האָט אויך אין זיך אַ וויניקייט און די וויניקייט האָט אין זיך אַ זיסקייט... יאָ, איז אַז עס קומט זיך צונויף די זיסקייט פונעם וויניקייט און די וויניקייט פונעם זיסקייט, קומט שוין דערפון אַרויס אַ זיס־וויניקייט, אָדער אַ וויניק־זיסקייט. דערפאַר קאָן עס שוין ניט האָבן אין זיך דאָס... דאָס... ממשות, דעם רעכטן, דעם שאַרפּן שפיץ פונעם... איר פאַרשטייט?
 — איך פאַרשטיי, איך פאַרשטיי! — זאָגט רב וואָליקע דער שוחט, און דערפאַר האָב איך אים ליב, וואָס ער פאַרשטייט אַ זאך, אַז מען גיט זי אים צו פאַרשטיין.
 די איבעריקע קונים מיינע, פון די מבינים, האָט דאָך נישט קיין

שיעור און קיין ערך צו באשריבן, דען יעדערער האָט זיך זינע מעלות מיט זינע הסרונות, זינע קאפּריון מיט זינע משוגעתן, און דער ווייני-שענקער מוז עם אַלעמען אויסשטיין און איבערטראָגן.

נאָך דאָס איז נאָך אַלץ גערעדט געוואָרן עטלעכע טעג פאַר פּסח; אָבער דעם טאָג פון ערב פּסח דאַרף מען זײַן טאַקע ממש פון אייזן, אַז מע זאָל עם קאַנען איבערטראָגן; דעמאָלט מיש איך זיך שוין מער ניט, און לאָז איבער דעם גאַנצן פּדיון אַף מיין זוגתי, וועלכע איז, ניט צו פּאַרוינדיקן, דערצו אַ בריה נפּלאה, אַ געשלינפטע זאָך.

— גיט מיר פונעם רויטן, שרהדבורה, פונעם רויטן! — שרייט מען צו איר פון אַלע זייטן.

— ווי טייער איז באַ אייך ווייני, שרהדבורה?

— גיט מיר פון דעם, וואָס פּאַראַיאָרן!

— איך וויל נישט פונעם פּאַראַיאָריקן; פּאַראַיאָרן האָט איר מיר געגעבן באַרשטש, ניט קיין ווייני!

— איך האָב באַ אייך געבעטן רויטן, און איר האָט מיר געגעבן ווייסן!

— וואָס פאַר אַ ביסל עסיק האָט איר מיר געגעבן, שרהדבורה?

— גיט מיר פון דעם, וואָס מיין טאַטע האָט ליב!

— גיט מיר פון דער גרויסער פּאַס, שרהדבורה, פון דער גרויסער פּאַס איז בעסער!

— גיט מיר אַ האַלבע קוואַרט רויטן און אַ האַלבע ווייסן.

— גיט מיר וואָסערע איר וועט מיר געבן, אַבי וואָלוול.

— גיט מיר גיכער, שרהדבורה. שוין צייט אין שול אַריין.

— אין שול אַריין! מען גייט שוין אין שול אַריין! דער עולם לויפט שוין אין שול אַריין!...

***

אמת, אמת. דער עולם לויפט שוין אין שול אַריין... אַך, ווי שוין דאָס איז! ווי גרויסארטיק! מלכים בני מלכים!... אָנגעטאַן גייט מען אין בגדי-

מלכות. די נניע קאפאטקעלעך בא די קליינע קינדער, בא די ווייטע-חברה-
ניקעס, קנאקן. די שטיוועלעך סקריפען. די היטעלעך גלאנצן. און אפן
הארצן? — אד, אפן הארצן איז עפעס אזוי אויפגעלייגט, אזוי גוט, אזוי
פריי!

— שרה-דבורה! פארשלים שוין דעם קעלער! שרה-דבורה, אן עק!
אויס פדיון! גענוג! אויס וויינשענק! שוין יום-טוב! יום-טוב!...

געשריבן אין יאָר 1888

ב ה פ ז ו ן

(כ א פ נ ד י ק)

א בריו פון מנחם-מענדלען צו
שלום עליכם

כי בחפזון יצאת מארץ מצרים — וואָרעם
כאַפּנדיק ביסטו אַרויסגעגאַנגען פונעם לאַנד
מצרים.

(דברים ט"ז, ג')

שלום לכבוד ידידי היקר וכו' וכו' וכו' מוהר"ר שלום-עליכם נ"י.
ר א ש י ת באתי להודיעכם, אז איך בין, ברוך השם, בקו החיים
והשלום; השם יתברך זאל העלפן, מע זאל תמיד האַרכן איינס פונעם אַנד-
דערן נאָר גוטס-מיט בשורות טובות ישועות ונחמות, אמן. ו ה ש נ י ת,
הנה זייט וויסן, אז איך בין מיט גאָטס הילף א „מלך“, דאָס הייסט, איך
בין געקומען בשלום אף פסח אהיים קיין כתרילעווקע צו מנין ווייב און
קינדער, צו מנין שווער און שוויגער און צו אלע מינע ליבע און געטרייע,
און איך אינל מיד, מנין ליבער טייערער פריינט, איך מודיע זיין וועגן
דעם כאָטש אין קורצן, מחמת לאַנג מאַריך זיין קאָן איך נישט, ס'איז ערב
פסח, און ערב פסח באַדאַרף א ייד טאָן אַלצדינג ב ה פ ז ו ן , אף
איין פום, ווי אין פסוק שטייט געשריבן: „כי — וואָרעם, בחפזון —
אינלנדיק, יצאת — ביסטו אַרויסגעגאַנגען, מאַרץ מצרים — פונעם לאַנד
מצרים“. נאָר פון וואָס זאל איך איך שרייבן פריער — ווייס איך אַליין
נישט. מיר דאַכט, אז איידער עפעס-וואָס בין איך מחויב איך צו געבן
א שיינעם דאַנק און א גרויסן שבת פאַר איינער קלוגער עצה, וואָס איר

האָט מיר געגעבן, אז איך זאָל ווערן אַ שדכן. איך וועל אַיך, גלויבט מיר, אייביק און אייביק נישט פאַרגעסן, וואָס איר האָט מיט מיר געטאָן: איר האָט מיך אַרויסגעצויגן מעבדות לחירות, איר האָט מיך אַרויסגעשלעפט פונעם גיהנם פון יעהופּעץ, און איר האָט מיך אויסגעלייזט פון דער וויס־טער פינצטערער פרנסה, פונעם מעקלערני, און איר האָט מיר געגעבן אין האַנט אַריין אַ שיינע פרנסה, אַ לייטישע, אַ בכבודע, — לפיכך דערפאַר בין איך מחויב אַיך צו לויבן און צו רימען, צו בענטשן און באַשיינען אַינער נאָמען, אַזוי ווי איר האָט דאָס באַ מיר ערלעך פאַרדינט, און לאָז אַיך נאָט באַצאָלן בכפּל כפּלים, אָמן! אמת, איך האָב נאָך אַפילו קיין שידוכים ביז אַהער נישט אויסגעפירט, נאָר עס פירט זיך באַ מיר, עס דרייט זיך, און וויבאַלד עס דרייט זיך, איז אַ האַפּענונג, אז עס וועט זיך מסתּמא, מיטן אייבערשטנס הילף, עפעס אויסדרייען. ובפרט, איך אַרבעט נישט אַליין. איך אַרבעט בשותפות מיט נאָך שדכנים, מיט די גרעסטע שדכנים פון דער וועלט: מיט רב אליקום דעם לאַנד־שדכן, מיט רב מענדל בראָדער, מיטן שמאַרגאַנער שדכן, מיט מאַטל שאַפּראַן, און מיט יענמיסן, און מיט רב שלום שדכן, און מיט נאָך אַ סך אַנדערע, — און געלויבט איז השם יתברך, איך האָב אַ נאָמען אַף דער וועלט. ווהיין איך קום און שטעל מיך פאַר „מנחם־מענדל פון יעהופּעץ“, בעט מען מיך זיצן, מע דערלאַנגט טיי מיט אַינגעמאַכטס און מע פאַרנעמט זיך מיט מיך, ווי מיט אַ ליבן גאַסט, און מע באַווייזט מיר די כלה, און די כלה באַווייזט מיר וואָס זי קאָן, זי צערעדט זיך מיט דער גובערנאַנטקע אַף פראַנצויזיש, שיט ווי פון אַ זאַק, און די מחותנתטע זיצט אַקעגן אַן אויסגעשלייערטע און לאָזט נישט אַראָפּ פון מיר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „נו, ווי געפעלט זי אַיך? איאָ, זי קאָן?“... איך אַליין האָב אויך געכאַפט אַ פאַר ווערטער אַף פראַנצויזיש און פאַרשטיי שוין אַ ביסל די שפּראַך; למשל, אז מע זאָגט מיר: „פאַרליי ווי פראַנזי?“ (וואָס מאַכט איר עפעס אין געזונט?), זאָג איר: „מערסי באַנדזשור“ (געלויבט איז השם יתברך). נאָכדעם זעצט מען אַוועק די כלה, זי זאָל מיר אַ ביסל שפּילן אַפן פערדעפּיאַן שטיקלעך פון „גאַלדאָני“ און פון „שולמית“ — מחיה נפשות, ממש עס צעגייט זיך אין יעדן אבר! און דער מחותן מיט דער מחותנתטע דערוויילע פאַרבעטן מיך, איך זאָל בלייבן אַף וואַרעמס.

מהכתיתי, פארוואָס נישט? באַם טיש רוקט מען מיר אונטער דאָס שענ־
סטע שטיקל פֿלייש און מע האָדעוועט מיך מיט צימעסן אין דער וואַכן.
נאָכן עסן מאַך איך אַ שמועס מיט דער כלה: „וואָס, זאָג איך, איז אינער
באָנער — אַ יודיסט, אַ הינדזשיניר, צי אַ דאָקטער?“ — „געוויינטלעך,
זאָגט זי, אַ דאָקטער.“ און זי הייבטאָן ווידער שיטן אַפּ פּראַנצווזיש מיט
דער גובערנאַנטקע, און דערוויילע קומט־אונטער די מחותנתטע און באַ־
ווייזט מיר דער טאַכטערס האַנטאַרבעט. „איר אויסנייעכץ מיט איר שטיי־
קעכץ פּאַרנעמט אַן אויג, זאָגט זי; היינט איר גוטסקייט פּאַרמאַגט נישט
קיינער; שטיף, זאָגט זי, ווי אַ טויב, און קלוג, ווי דער טאַג!“ אויך דער
מחותן פון זיין זינט מאַלט מיר אויס דעם יחוס זיינעם, פון וואַנען ער
שטאַמט און וועמענס איידעם ער איז, ווער איז געווען זיין זיידע און זיין
עלטערזיידע, און ווער זיינען זיינע מחותנים — אַלץ פֿינע מענטשן,
גבירים, אַדירים, און מיוחסים, די שענסטע אין דער וועלט! „נישטאָ באַ
אונדז, זאָגט ער, קיין פּראָסטער מענטש אין דער משפּחה.“ „און קיין
אַרעמעלייט, זאָגט זי, אויך נישט.“ „נישטאָ קיין איינציקער בעל־מלאכה“,
זאָגט ער... „נישט קיין שניידער, זאָגט זי, נישט קיין שוסטער“...
„קיין שאַרלאַטאַנעס, זאָגט ער, איז באַ אונדז נישט פּאַראַן“... „און
קיין משומדים, זאָגט זי, אַוודאי ניט“... און נאָכדעם, באַם געזעגענען
שוין, טו איך אַ זאָג דעם מחותן, אַז די הוצאות, וואָס קאָסט היינט אין
וועג, איז נישט אויסצושטיין... און אויב ער איז נישט קיין גראַבער נאָר,
שטויסט ער זיך, וואָס מע מיינט, און קערט־אום פאַר הוצאות... איך זאָג
איך, ידידי יקירי, דאָס שדכנות איז גאָר נישט קיין שלעכטע פרנסה, און
ווער שמועסט, אַז נאָט העלפט, מע פירט נאָך אויס אַ שידוך! באַ מיר
האָט זיך דערוויילע, ווי איך האָב איך־שוין געזאָגט, נאָך נישט אויסגע־
פירט גאָרנישט, עס קלעפט זיך עפעס נישט! תחילת באַווייזט זיך דאָס,
דאַכט מיר, גאָר גלייך, וואָס גלייכער קאָן שוין ניט זיין, אָנגעמאַסטן
מששת ימי בראַשית, צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז סע הייבט זיך גאָרנישט
אַן: דעם געפעלט ניט די מויד, דאָרט איז צו אַלט דער בחור, דאָ איז
צופיל יחוס, דאָרט איז ווינציק געלט, דער וויל דאָס טעלערל פונעם
הימל, און דער ווייס אַלזין נישט וואָס ער וויל, — וואָס זאָלט איר
קלערן, ס'איז פּאַראַן דערבני גענוג צרות, מיט יסורים, מיט בויכווייטיק,

מיט וואָס איר ווילט! אָט שטיי איך איצט אין אַ פּאָר שידוכים, געוויינט
לעך, מיט נאָך שדכנים, וואָס אַז דער אייבערשטער זאָל רחמנות האָבן און
זיי פירן זיך אויס, וואָלט מיט זיי געקלונגען די וועלט. ביידע צדדים זיינען
גבירים אַדירים, און מיוחסים — איינע אין דער וועלט, און זייערע
טעכטער זיינען ביידע יפתתוארם, וואָס מע קריגט זיי ניט, פלאי-פלאים,
ביידע העכסטגעבילדעט, ביידע געראַטענע, גוטע, קלוגע, שטילע, און מיט
אַלע מעלות, און איך האָב דווקא גענוג סחורה פון זייערטוועגן. אָט האָב
איך, למשל, אַ דאָקטער פון אַ ד ע ס, וויל ער נישט ווינציקער פון
למ"ד אַלפים קארבן נדו, און ער מעג וועלן, וואָרעם ווערליך די פּראַקט
טיקע, וואָס ער האָט, איז ער ווערט, זאָגט ער, אַ סך מער; און איינעם
האָב איך פון שדה-לבן, אַן אַנטיקל, אַ קארעפירער אַתרוגל, ער איז אַ
מציאה צוואַנציק טויזנט. און נאָך איינעם האָב איך אין יעהופעץ, וויל
ער נישט חתונה האָבן. און נאָך אַ סך דאָקטוירימלעך האָב איך, וואָס
גייען אויס חתונה האָבן. היינט האָב איך יוריסטן אַ גאַנצן פּאַק, פון
פּופּצן טויזנט און פון צען טויזנט, און קליינע יוריסטלעך, אַזעלכע, וואָס
מע וועט באַ זיי פּועלן פאַר זעקס טויזנט און פאַר פינף טויזנט, און
אַפּשר פאַר ווינציקער אויך. היינט האָב איך הינדזשינירן אַ פּאָר, וואָס
פאַרדינען שוין אַליין געלט, און עמלעכע הינדזשינירלעך, וואָס זוכן
זיך שטעלעס. היינט האָב איך אַ מיש-מאַש פון חתנים, אויסגעשפּילטע,
אַנטיקן שבאַנטיקן, פון טעטרעוויץ, פון מאַקאַרעווקע, פון יאַמפּעלע און
פון סטרישטש, ניט קיין שטודירטע, נאָר גלאַט אַזוי פּינע, אויסגעציי-
כנטע בחורימלעך, משכילים, ציוניסטן — הקיצור, ס'איז פאַראַן באַ
מיר, קיין עין-הרע, פון וואָס אויסצופּלענבן. דער חסרון איז נאָר, וואָס
דער חתן, וואָס וויל יענע כלה, וויל אים יענע כלה דווקא ניט; און יענע
כלה, וואָס וויל דווקא יענעם חתן, וויל זי דער חתן ניט. וועט איר דאָך
מסתמא פרעגן אַ קשיה: פאַר וואָס זאָל יענער חתן ניט נעמען יענע
כלה, וואָס יענער חתן וויל זי נישט, און פאַרוואָס זאָל יענע כלה ניט
נעמען יענעם חתן, וואָס יענע כלה וויל אים ניט? בין איך שוין אָבער
אַליין אויך געפאַלן אַף דער עצה, נאָר סע גייט נישט. ווייסט איר, פאַר
וואָס? עס מישן זיך אַרײַן אין מיטן פרעמדע מענטשן, גוטע פּרײַנט,
מיינען נישט דערבײַ הלילה קיין שום זאַך, און ריידין אָן אַף ביידע חתנים

מיט ביידע כלות; ווערט קאליע דאָס גאַנצע שפּיל. דערוויילע לויפן בריוולעך הין און צוריק, מיט דעפעשן — עם קערט זיך די וועלט! און דאָ איז אונטערגעשפרונגען דער פּסח אין מיטן, האָט זיך געשטעלט ווי אַ ביין אין האַלדז און האָט אָנגעמאַכט אַ שטיקל איבערשלאָגן. האָב איך מיך מיישב געווען: מײַנס וועט פון מיר נישט אַנטלויפן, ס'איז אזא סחורה, וואָס ליגט זיך אויס, — פאַר וואָס זאָל איך מיך נישט אַראָפּ כאַפן אַהיים אַף יום־טוב קיין כתרילעווקע, איך בין דאָרט אזא צײַט נישט געוועזן? ס'איז נישט קיין יושר פאַר ווייב און קינדער, נישט שיין פאַר לײַט, און זיך אַליין איז דאָס שוין אויך אַ ביסל פּריקער. בקיצור, אַיך בין געקומען אַף פּסח אַהיים און שרײַב איך פון דאַנען דעם דאָזיקן בריוו. וועט איר דאָך מיך פרעגן, לַמאַי האָב איך איך נישט געשריבן ביז אַהער? איז דער תירוץ: אַ יוֹד איז פאַרמאַטערט, אַ יוֹד האָט קיינמאָל קיין צײַט ניט, תמיד ב ח ז ו ן , נאָר געכאַפט און נאָר געלאָפן; איך האָב אַלץ גערעכנט, ניט הײַנט איז מאָרגן, אַטאָמ פיר איך אויס מיט גאָטס הילף עפעס אַ שידוך אַ רעכטן, וועל איך איך שוין אויס־שרײַבן אַלצדינג אין פּריידן. נאָר אַז עם האָט זיך געמאַכט אזוי, אַז מײַנע אַלע שידוכים האָבן זיך אַ ביסל פאַרצויגן און געבליבן הענגען אין דער לופטן, ניט אַהין, ניט אַהער, האָב איך שוין אָפּגעלייגט מײַן שרײַבן צו איך אַף שפּעטער, ביז גאָט וועט מיך ברענגען בשלום אַהיים. אַצינד באַדאַרף מען איך באַשרײַבן, ווי אזוי איז געווען מײַן קומען אַהיים צו מײַן ווייב און קינדער, באַשרײַבן אַלצדינג, אזוי ווי איר האָט ליב; נאָר טאָמער וועט די באַשרײַבונג אויסקומען נישט אזוי קיילעכיק, ווי באַ איך, זאָלט איר קײַן פאַריבל נישט האָבן; אַיטלעכער דרשנט אזוי ווי ער קאָן.

אָנגעקומען אַהער בין איך, הייסט דאָס, מיט דער באַן נאָך נעכטן, נאָר מחמת די בלאָטעס זײַנען דאָ זייער גרויס האָב איך מיך געשלעפט אַ גאַנצע נאַכט מיט דער פּור, שיער ניט געבליבן דאָרטן פּסח האַלטן מיטן בעל־עגלה מיט די פּערדלעך אינאיינעם. איך באַדאַרף זײַן באַ־קאַנט די היגע בלאָטע נאָך פון אַמאָל; נאָר פון זינט מע האָט פאַר־קלערט אויספלאַסטערן די שטאָט מיט שטיינער, איז די בלאָטע, ווי אַף צוֹרֶה־כּעִים, געוואָרן נאָך גרעסער. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז מע גײַט

שוין בא אונדז גאָר אָן קאַלאָשן, הפּקר אַ וועלט, און ווייבער זינען גע-
פּאלן נאָך אַף אַ שענערער עצה: זיי גייען גאָר אין די זאַסן, אַ ברכה אַף
זייערע קעפּ! געקומען אין דער פּרי אין שטאַט אַרניז, האָבן מיר, אַלע
פּאַרשוניען, געמוזט אַרויס פּון דער בויד און גיין מחילה צופּום איבער
אַלע גאַסן און איבערן גאַנצן מאַרק. עס האָט מיר געפּלאַמט דאָס פּנים.
באַקאַנטע האָבן מיך אָפּגעשטעלט אין מיטן דער בלאָטע, אָפּגעשטעקט
שלום-עליכם אימלעכער מיט אַן אַנדער חכמהלע: „אַ, וואָס מאַכט אַ
ינד? ...“ „וואָס הערט זיך עפעס אין יעהופּעז אָפּן יריד? ...“ „זעט נאָר
זעט, ער גייט שוין אין אַ קאַפּעלוש מיט גומענע קאַלאָשן!“ — „לאַכט,
לאַכט, — זאָג איך, און קוים-קוים וואָס איך שלעפּ די פּיס פּון דער
בלאָטע, — איר מענט טאַקע לאַכן; אַף דער גאַנצער וועלט באַדאַרף מען
נאָך קאַלאָשן, און דאָ איז מען פּטור; באַ איינך איז טאַקע אַרץ-ישראַל! ...“
בקיצור, מיר האָבן זיך יאַקאָש דערשלעפּט אַהיים. אין דער היים האָב
איך געטראָפּן אַ ניהנס. פּונעם כשרן מיטן ראַמען, מיטן בראָטן, מיטן
ברענען, שטייט אַ רויך, און פּונעם געשריי מיטן געפּילדער פּון די בעל-
הביתטעם מיט די דינסטן איז אַ טאַרעראַם, אַ גוואַלד, מע קאָן טויב
ווערן — אַ קלייניקייט, ערב פּסח! די ערשטע וואָס איז מיר געקומען
אַקעגן, איז געווען די שוויגער זאָל לעבן, די אייגענע וואָס געווען, נישט
געמינערט אַף אַ האָר. געשטאַנען איז זי אין דרויסן פּון פּאַרנט איבער
עפעס אַ הילצערן בעטל, דאָס טיכל פּאַרבונדן אַרונטער מיט צוויי
שפיצן, אין איין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ שערבל מיט קאַרעסין, אין
דער אַנדערער האַנט אַ פּלעדערוויש, און געפּרעגלט די וואַנצן. מיך דער-
זען, איז זי ווינציק-וואָס נתפּעל געוואָרן, זיך געטאַן איר אַרבעט ווייטער
און גערעדט גלײַך ווי צו זיך אליין, געשאַטן ווי פּון אַ ראַזשעק:

— סקאַצל קומט, מע זאָל דערמאַנען משיח... אָט איז ער דאָ, דער
געניידעם... אַז עס גייט ניט אין היזק, זוכט זיך עס אָפּ... אַ ציג אַנט-
לויפט, אַ הון ווערט פּאַרפּאַלן, און אַ מאַן קומט צו פּאַרן... צוריק קומט
מען נישט נאָר פּון יענער וועלט... סע זאָל ניט זיין ערב פּסח, וואָלט
איך צעוואָרפּן דעם אויוון... ניט אומזיסט האָט זיך נעכטן די קאַץ גע-
וואַשן, און דער הונט האָט אויפּגעגעסן די קישקעלעך... שיינע-שיינדל
טאַכטער, אַנו, קום נאָר אַהער, אָט איז דער תּכשיט דינער, די גילדענע

קרױן פונעם קאָפּ, דאָס אַרױן־קודש'ל אונדזערס, נעם גױס אױס די פּאָמעניצע!...

אָף די װערטער לױפּט־אַרױס מײַן װײַב אַ דערשראָקענע.

— טפּו זאָלסטו װערן! — מאַכט זי צו מיר. — אָפּגעזוכט אַ צײַט װען צו קומען אַהײם — דערױף טאַקע באַראַרפּט כאָלײען דאָרטן אײַן דער קרענק ימױם ושנים, אױסוואַלנערן זיך אָף אַלע בױדעמס, דינען אַלע עבודה־זרחס, און אױסקראַצן זיך קומען אַהײם פּונקט ערב פּסח, װען מע רײניקט־אַרױס דאָס לעצטע ביסל חמץ, און נישט קאָנען רײדן אַ װאָרט אַפּילו, אָדער נעמען אָף זיך אַן אַנדער קלײדל, נישט גײן װי אַ שלעפּערן, אזא יאָר אָף דינע יעהופּעצער דאַמען, ברענען זאָלן זײ, װי זײ האָבן דיך צוגעהאַלטן דאָרטן מיט קלעשטשעס, זײ זאָלן גאָר נישט דערלעבן די אַנדערע טעג פּסח, רבּונו של עולם! ער זאָל דאָס אַפּילו פּרעגן, אַ מכה אױם, װאָס מאַכסטו גוטס, אָדער די קינדער װאָס טוען? שרהלע, פּײַגעלע, יאָסעלע, נחמהניו, משה־הערשעלע! דער טאַטע אײַז געקומען צו פּאָרן, קױם מיט צרות דערמאַנט זיך, אזא יאָר אָף מײַנע שונאים, װאָס פּאַר אַ פּנים דו האָסט באַ מיר מיט דעם שײנעם קאַפּע־לוש! װאָס זאָנסטו אָף דעם קינד, מיר זאָל זײַן פּאַר זײַנע בײַנער, לאָזט זיך נישט אױסצװאָנגן דאָס קעפּל, אַ מיתה משונה, גענוג מע מוטשעט זיך מיט זײ אַ גאַנץ יאָר, נאָ דיר אַן ערב פּסח, גאָט זאָל ניט שטראַפּן פּאַר די רײד!...

דעם אמת מוז איך אײַך זאָגן, ליבער פּרײַנט, אז איך האָב מײַנע קינדער כמעט ניט דערקענט, און זײ מיך — אױדאי ניט, און כאָטש מײַן װײַב האָט מיר געמאַכט ניט אזא שײנעם ברוך־הבא, װי איך האָב געמײנט, פּונדעסטװעגן האָב איך אַרױסגעזען, אז זי אײַז צופּרידן, װאָ־רעם אז איך האָב מיך צעקושט מיט די קינדער, אײַז זי אָפּגעטראָטן אָף אַ זײַט, מע זאָל ניט זען, װי זי װײַנט... בעסער און פּרײַנטלעכער פּון אַלע האָט מיך באַגענגט דער שװער. ער האָט זיך דערפּרײַט טאַקע װי אַן אײַגענער טאַטע, אָדער װי אַ קינד, אָדער װי אַ מענטש, װאָס זיצט לאַנגלאַנג אין געפּענקעניש, און פּלוצעם דערזעט ער נאָך אײַנעם אַ געפּאנגענעם... מײַן שװער, זײער אַ שײנער ייִד מיט שײנע שװאַרצע אױגן און מיט אַ שײנער באַרד, האָט זיך אײַן די עטלעכע יאָר אַ שטאַרקן

רוק געמאָן, געוואָרן ווײַס ווי אַ טױב. ער האָט מיר אָפּגעגעבן שלום, מיך אַ פּרעג געמאָן „וואָס מאַכסטו“, און מיט אַ ווונק האָט ער מיך פאַררופּן צו זיך אין אַלקער, און ערשט דאָרטן האָט ער זיך אַרומגעכאַפּט מיט מיר קושן.

— ווייסטו, מענדל, וואָס איך וועל דיר זאָגן? — מאַכט ער צו מיר מיט אַ זיפּין. — מע ווערט אַלט! איך בין דערנאָנגען, אַז וואָס אַ יאָר, וואָס אַ יאָר ווערט מען עלטער. זעץ זיך קאָרשט אַנידער און דערצייל מיר, וואָס האָרעכט זיך עפעס ניס? ביסט אויסגעווען אַ וועלט. וואָס טוט זיך עפעס מיט ייִדן, ווי אזוי איז געווען די אמתע מעשה מיט דרייפּוסן, וואָס זאָגט מען מכה מלחמה, און וואָס שמועסט עפעס דער עולם וועגן פּליסטינע? דאָ ווייסט מען נישט אַ לעק, גאָלע בהמות!

דער שווער האָט זיך ערשט פאַרקאַטשעט מיט אַ לאַנגן אַ ברייטן שמועס. נאָר פּלוצעם לאָזט זיך הערן פון דרויסן אַ קול־נגינה פון דער שוויגער:

— ברוד! ברוד! (דער ערשטער „ברוד“ גייט מיט אַן אויסגעשריי, און דער אַנדערער „ברוד“ שוין מיט אַן איבערפרעג, מיט אַ לשון בתמיה: ברוד! ברוד?).

— אָט באַלד, תיכּף ומיד, אָטאָ גיי איך, איך גיי, איך גיי! אזוי זאָגט דער שווער, און עס טוט אים אַ טראַג אין דער לופּטן. עטלעכע מאָל האָט ער זיך פאַרקאַטשעט אַף צו ריידן מיט מיר, און אַלע מאָל האָט זיך געלאָזט הערן אַ קול־נגינה פון דער שוויגער: „ברוד! ברוד?“ און אַלע מאָל האָט דאָס אים אויפגעטראָגן אין דער לופּטן: „אָט באַלד, תיכּף ומיד, אָט גיי איך, איך גיי, איך גיי, איך גיי!“... אַ נייע נשמה האָט מען אין דעם דאָזיקן מענטשן אַרײַנגעזעצט, אַז מען האָט אים נאָכן אָפּכאַפּן דעם ערב־פּסחדיקן אָנבײַסן און נאָכן „בעור חמץ“ געגעבן אַ העמד און געזאָגט אים, אַז מיר קאָנען גיין אין מרחץ. דאָרטן, האָט ער זיך געטראַכט, וועט מען כאַטש קאָנען ריידן אַ וואָרט. צום סוף האָט ער געבעך געהאַט אַ טעות, און אַ גרויסן. אין מרחץ האָט מען מיך באַפּאלן, ווי די בינען, ווי די היישעריקן אין אַ הונגערי־יאָר. מע האָט מיך שיער ניט אויפגעגעסן אַ לעבעדיקן. איטלעכער האָט נאָר געוואָלט, איך זאָל אים דערציילן, וואָס טוט זיך אין יעהופּעץ, צי ס'איז

אמת מיט די דארטיקע אָנוועצן, וואָס מע זאָגט, און צי בראַצקי האָט נאָך עפעס געלט, און וואָס וועט זײַן דער סוף מיט דרייפוסן, למאי איז דאָס אַנשוויגן געוואָרן, און ווי קומט דאָס, וואָס ענגלאַנד זאָל זיך אזוי לאַנג פאַטשקען מיט די בויערן? און נאָך אַ סך אזעלכע שאלות האָט מען מיר פאַרגעבן פון אלע זײַטן, מיך צעריסן אַף שטיקלעך, נישט געלאָזט מיך מיטן שווער אַליין אַף אַ מינוט, נישט געגעבן אונדז אַ וואָרט אויסריידן. דאָס אייגענע איז געווען אויך באַ די „אַרבע כוסות איינגויפן. געקומען מיטן שווער צו ר ב י ו ד ל ו ו י נ ש ע ר א ין קעלער אַרײַן, האָט מען מיר גענומען שטעקן שלום-עליכמס פון אלע זײַטן, און ס'איז געוואָרן אַ שמועס וועגן „אַרץ-ישראל-וויינין“. יודל וויינשענקער (שטאַרק פאַרעלטערט געוואָרן, אָן צײַן) האָט געשריגן אין איין קול, אז ס'איז גאָר נישטאָ אין ערגעץ קיין אַרץ-ישראל-וויינין, לאַ היה וּלֹא נְבִרָא, ס'איז ניט געווען און ס'ע וועט ניט זײַן! און איינער עפעס אַ יונגערמאַן פון הײַנטיקער וועלט האָט געמענהט, אז ער האָט אַליין געליענט אַף די בלעטער...

— וואָס מיר בלעטער, ווער מיר בלעטער? — שרײַט יודל ווייני-שענקער. — שקרים וכובים! — הולטאיעס האָבן אויסגעטראַכט, הײַנטיקע צײַגניסטן!...

— איך זאָל אזוי זען באַ זיך אַלדאָס גוטס, — טענהט נעבעך יעדער יונגערמאַן — ווי איך האָב אַליין געזען אַרץ-ישראל-וויינין; אַ סימן, ער הייסט „כרמל“ און פאַרקויפט זיך אין אלע קלייטן אין יעהופּעץ.

— אין יעהופּעץ, זאָגט איר? — מיטן זיך אַרײַן עטלעכע מיט אַ מאָל. — אָט האָט איר אַ יודן פון יעהופּעץ, מנחם-מענדל ברוך-הערש לאַהרדוואָסעס! לאָז מען פרעגן מנחם-מענדלען, ער ווייס!

איך וויל אָנהייבן ריידן, לאָזט מען מיך ניט; אַף איטלעכס וואָרט פאַרגיט מען מיר צען שאלות, און איידער איך ענטפּער-אַפּ איינעם אַף איין שאלה, פרעגט מיך שוין דער אַנדערער פּרישע צען שאלות: „פאַר וואָס הייסט דער אַרץ-ישראל-וויינין „כרמל“? ... דער וויינין איז טאַקע פון אַרץ-ישראל, צי פון כרמל? ... ווי אזוי גייט ער פון אַרץ-ישראל אַהער און וויפּל קאָסט ער? ... ווער מאַכט אים דאָרטן? ... יודישע קאַלאָניסטן, טאַקע „אונדזערע“ קאַלאָניסטן הייסט עס? ... וויפּל קאַלאָניעס האָבן מיר

אין ארץ-ישראל, ווי אזוי הייסן זיי און וואָס פאַר אַ שניכות האָבן זיי צום באַראָן רויטשילד? ... רויטשילד? וויפֿל שאַצט מען אים? ... ווער האָט מער געלט — בראַצקי, צי רויטשילד? ... פאַר וואָס איז רויטשילד אַ ציוניסט און בראַצקי ניט? ... ס'איז טאַקע אמת, וואָס מע זאָגט, אז הערצל דער דאָקטער קויפט אָפּ ארץ-ישראל באַם טערק פון די ציוניסטנס וועגן? ... ווי אזוי האָבן געהייסן יענע אַקציעס אין יעהופּעץ, וואָס ש ל ו ם - ע ל י כ ם באַשריכט זיי אין די ביכלעך? ווער איז ער, אָט דער ש ל ו ם - ע ל י כ ם ? טאַקע אמת, אז ער איז אונדזערער אַ כתרילעווקער? ..."

— קום, — זאָגט צו מיר דער שווער, — מע לאָזט ניט ריידן אַ וואָרט אין ערגעץ ניט!

ערשט העמט־שפעטער, באַם חרוסת ריבן, קאָן דער שווער קוים כאַפֿן מיט מיר אַ פּאָר ווערטער, אָבער טאַקע נישט מער ווי אַ פּאָר, מחמת די שוויגער לאָזט זיך אַלע מאָל הערן מיט איר קול־נגינה: — ברוך! ברוך!

— אָט באַלד, תיכּף ומיד, אַטאָ גיי איך, איך גיי, איך גיי... דערווייל האָבן זיך די ווייבער אָנגעטאָן יום־טובדיק, אויסגעפּוצט און אויסגעצירט, ווי מלכות. די שוויגער האָט אָנגעטאָן אַ טונקל־גרין־פּאַפּעליאַטע זינדן קלייד מיט אַ געלער קוויטשנדיקער זינדענער פּע־טשיילע אַפֿן קאָפּ, און שיינע־שיינדל — אַ געל זינדן קלייד מיט קווייטן אין אַ טונקל־גרין־פּאַפּעליאַטע זינדענע פּעטשיילע אַפֿן קאָפּ. און אויך איך האָב מיך אַרײַנגעכאַפּט צו זיך אין אַלקער אַרײַן, זיך איבערגעטאָן יום־טובדיק, ווי עס פּאַסט פאַר אַ „מלך“, און דערווייל האָב איך גע־כאַפּט אַ בויגן פּאַפּיר און שרייב אייך דעם דאָזיקן בריוו, און איך בעט אייך, ליבער פּרינץ, איר זאָלט קיין פּאַריבל ניט האָבן, וואָס דער בריוו איז אויסגעקומען אזוי בחפּזונדיק — ס'איז ערב פּסח! אם ירצה השבּ, חול־המועד, אז נאָט וועט שענקען דאָס לעבן און איך וועל קאָנען, וועל איך אייך אַרויסשרייבן אַלצדינג באַריכות.

פון מיר אינער בעסטער פּרינץ

ע י ק ר ש כ ח ת י . נישט באשערט א ירדן הנאה האָבן פון דער וועלט. געווען, דאָכט זיך, גאָר שיין און פיין און יום־טובדיק אַרום און אַרום, באַדאַרף זיך זרעפן אָן אומגליק — אַ הונט האָט זיך אַרטייג געכאַפט אין קיך, מע ווייס ניט ווי אַזוי, און האָט אויפגעגעסן די „זרוע“ מיטן „גערגעלע“ מיט די איבעריקע שאַלעמויזן, וואָס מע האָט צוגעגרייט צום סדר. עס איז געוואָרן פּלוצעם אַ גוואַלד, אַ געשריי — הימל עפן זיך! איך האָב נאָר געמיינט, אַז מע קוילעט זיך, אָדער ס'איז אַ שרפה, אָדער מע האָט חלילה אָפּגעקאַכט עמעצן מיט זודיק וואַסער פונעם אויוון. איינער האָט געשריגן אַפן אַנדערן, אין אַלע געשרייען האָבן זיך צוגעפּענגאַסן אין איין געשריי. שיינע־שיינדל האָט געשריגן אַף דער דינסט, די דינסט האָט געשריגן אַפן בעל־הבית: „דער בעל־הבית, זאָגט זי, איז אינגאַנצן שולדיק, וואָרעם דער בעל־הבית אַז ער גייט, זאָגט זי, גייט ער אָן הענט, מאַכט קיינמאָל נישט צו די טיר, ווי עס געהער צו זיין“... נאָר מער פון אַלע האָט זיך געלאָזט הערן די שוויגער: — אוי, אַ צרה, אַ שלאַק, אַ דונער! אַז די וועלט זאָגט משוגע, זאָל מען גלייבן... אַ נאַר איז אַ גור, אָן אייביקער צאַר, און ערגער פון אַ הולטאַי... גיי זיי אַ נביאטע און טרעף, אַז ער וועט לאָזן אָפן די טיר, און עס וועט זיך פּלוצעם ערב פּסח אַרטיינכאַפן אַ הונט אין קיך... פאַר וואָס האָט ער עפעס געטראָפּן גראָד צו די גערגעלעך?... אַז סע גייט, לויפט דאָס... דאָס איז יאָ, ווי מע זאָגט: דעם בעסטן ביסן כאַפט אויס דער הונט, און דער קוגל געראָט נאָך די געסט (דאָס מיינט זי מיד)... נו, וואָס טוט מען, אַשטייגער, איצט? ברוד! ברוד! — אָט באַלד, תיכּף ומיד, אָטאָ גיי איך, איך גיי, איך גיי...

איך טו אַ קוק אָפן שווערס פנים און טראַכט מיר בשעת מעשה: אַז אָך און וויי איז דיר, שלים־מולדיקער „מלך“, און אַז אָך און וויי איז צו דינן „מלוכה“!... זייט געזונט און האָט אַ כשרן פּסח!

ה נ " ל

געשריבן אין יאָר 1900

אָפּ פּסח אַהיים

אַ מעשה, ווי אזוי פישל דער מלמד איז געפאָרן
פון באַלטע קיין כאַטשעוואַטע אָפּ פסח אַהיים
און וואָס מיט אים האָט זיך געטראַפֿן.

א.

צוויי מאָל אין יאָר, פינקטלעך ווי אַ זייגער, ראש־הודש ניסן און
ראש־הודש אלול, פאָרט פישל דער מלמד פון באַלטע קיין כאַטשע-
וואַטע אַהיים צו זיין ווייב און קינדער — אָפּ פסח און אָפּ סוכות.
כמעט דאָס גאַנצע לעבן זיינס איז אים באַשערט צו זיין אַ גאַסט באַ זיין
ווייב און קינדער אַפילו זייער אַן אָנגעלויגטער גאַסט, אָבער אָפּ אַ קור-
צער צייט, אָפּ יום־טוב; און אוועקגעגאנגען דער יום־טוב — איז מאַרש
צוריק קיין באַלטע, צוריק צו דער קנעלונג, צוריק צום קאַנטשיק, צו
דער גמרא, צו די גראַבע פאַרשטאַפּטע קעפּ, צום געזונד זיין, צום וואַל-
גערן זיך אין דער פּרעמד און צום בענקען שטילערהייט אַהיים.

דערפאַר אָבער, אַז פישל קומט אַהיים, איז ער אַ קיסר! בת־שבע
זיין ווייב גייט אים אַרויס אַקעגן, רוקט־אָן דאָס טיכל, ווערט רויט ווי
פּינער, טוט אים אַ פּרעג פאַרבייגייענדיק, נישט געקוקט, היליח. גלייך
אין די אויגן: „וואָס מאַכסטו?“ און ער ענטפּערט איר: „וואָס מאַכסטו?“
און פּרויקע זיין זון, אַ בר־מצווה־ינגל, גיט אים אָפּ שלום, און דער
טאַטע טוט אַ פּרעג דעם זון: „ווי האַלסטו, אפרים, אין לערנען?“... און
רייזל זיין טאָכטער, נישט קיין מיאום מידל, מיט אַ קליין פאַרפלאַכטן
צעפּל, כאַפּט אים אַרום קושן.

— טאַטע, וואָס האַסטו מיר געבראַכט אַ מתנה אָפּ יום־טוב?

— סײַ אָפּ אַ קליידל, און דער מאַמען אַ זינדענע פעטשיילע. נאָ,

גיב דער מאַמען די פעטשיילע.

און פישל נעמט־ארויס פון טלית־זאק א נייע א זינדענע (מאָלט איך — א האַלב־זינדענע) פעטשיילע, און בת־שבע ווערט נאָך רויטער, רוקט־אָן דאָס טיכל איבער די אויגן, כאַפט זיך צו בעל־הבית־שקייט, דרייט זיך אַרום איבערן שטוב און שטייט אָפּ איין אָרט.

— ווייז נאָר, אפרים, די גמרא, לאָס איך דיך פאַרהערן, וווּ האַלסטו אין לערנען?

און פרויקע איז דאָך דאָס וווילע יינגל, דער גרויסער מתמיד, די שיינע תפיסה מיטן גוטן זכרון, און וויל לערנען! און פישל הערט אים, ווי ער זאָגט די גמרא, פאַרריכט אים, און דאָס האַרץ וואַקסט, קוועלט, די נשמה פרייט זיך — א ווויל יינגל פרויקע! א צאצאע!

— אויב דו ווילסט גיין אין מרחץ, ליגט אָט דאָ אָנגעגרייט א העמד!

אזוי זאָגט אים בת־שבע פאַרבנייגענדיק, ניט געקוקט, חלילה, גלויבן אין די אויגן אַרײַן, און פישל פילט זיך עפעס משונה גוט, ווי א מענטש, וואָס האָט זיך אַרויסגעכאַפט פון געפּענקעניש אָפּ דער פּרײַער ליכטיקער וועלט, צווישן אייגענע, נאָענטע און געטרייע. און עס שטעלט זיך אים פאַר א שטאַרק אָנגעהויצטע באַד מיט א סך היץ; ער ליגט שוין גאַנץ הויך אָפּ דער אייבערשטער באַנק מיט נאָך ייִדן און שוויצט, און בעזעמט זיך, און שמייסט זיך, און וויל נאָך.

— אוי, נאָך, נאָך! גוואַלד, ייִדן, נאָך!...

און געקומען פון באַד א פּרישער, א צאָפּלדיקער, כמעט א נייגעבוי־רענער, נעמט ער זיך קודם צו דער יום־טובדיקער קריאה, טוט אָן די שבתדיקע קאַפּאַטע מיטן נייעם גאַרטל, כאַפט א קוק פאַרבנייגענדיק אָפּ בת־שבען אינעם נייעם קליידל מיט דער זינדענער פעטשיילע: נאָך גאָר א היפש ווייכל, כלעבן, א צנועה און א צדיקית, און ער גייט מיט פּרוי־קען אין שול אַרײַן. געקומען אין שול אַרײַן, פּלעזן שלוֹם־עלויכמס פון אלע זייטן: „ברוך־הבא, א ייִד רב פישל, וואָס מאַכט א ייִד א מלמד?“ — „א ייִד א מלמד קנעלט.“ — „וואָס הערט זיך עפעס אָפּ דער וועלט?“ — „וואָס זאָל זיך הערן אָפּ דער וועלט? די וועלט איז א וועלט.“ — „וואָס הערט זיך אין באַלמע?“ — „באַלמע איז באַלמע“... אלע מאָל, אלע האַלבע יאָר דער אייגענער נוסח, נישט געמיינערט א וואָרט. און ניסל

דער חזן שטעלט זיך אוועק דאוונען מעריב, צעלאָזט זיך אַף זײַן שטימע, וואָס גײט וואָס ווייטער אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, און אז עס קומט צו „וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל“ — דערלאַנגט ער הויך, כמעט בײַזן הימל. און פרויקע שטייט באַ דער זײַט און דאוונט, דאוונט געשמאַק, און פישלס האַרץ וואַקסט, קוועלט, די נשמה פרייט זיך — אַן ערלעך קינד, פרויקע, אַ כשרם!

— גוט יום-טוב! גוט יום-טוב!

— גוט יום-טוב! גוט יאָר!

פאַרטײַט דער גאַנצער סדר אַפן טיש: די אַרבע כוסות, דער מרור, די זרוע מיט די ביצים מיטן חרוסת מיט אַלע זיבעצן זאַכן. פאַרטײַט דאָס „הסב־בעט“, צוויי בענקלעך מיט אַ גרויסן קישן. אָט באַלד ווערט פישל אַ מלך, אָט באַלד זעצט זיך פישל „על כסא מלכותו“, מיטן ווייסן קיטל אַפן טראָן, און בת־שבע די מלכה מיט דער נײַער זינדענער פע־טשיילע נעבן אים, אפרים דער פרינץ מיטן נײַעם קאַשקעט און די פרינץ־צעסן רײזל מיטן צעפֿל אַקעגן זיי — דרך־ארץ, יידן, רעשפעקט! פישל דער מלמד האָט זיך געזעצט אַף דער שטול געוועלטיקן!

ב.

די כאַשטשעוואַטער ווילע יונגען, די וואָס האָבן ליב חוזק צו מאַכן אַפֿלצעווען פון דער גאַנצער וועלט, און ווער שמועסט פון אַ יידן אַ מלמד, האָבן אויסגעקלערט אַף אונדזער פישלען, אז ער האָט איינמאָל ערב פסח אַרײַנגעשיקט צו זײַן בת־שבע אַ דעפעש בזה הלשון: „רעביאַ־טא סאַבראַני. דענגי וועוו. פריגאַטאָוו פּוּלי. יעדו צאַרסטוואָוואַט“. דער פשט פון דער דעפעש איז אזוי: „אַ קנעלונג צונויפגעשטעלט. שכר־למוד פיר איך. מאַך קניידלעך. איך פאַר געוועלטיקן“... די דעפעש, זאָגן די לציים, האָט מען אין באַלטע איבערגעכאַפט אַף דער סטאַנציע, בת־שבען האָט מען באַזוכט און נישט געפונען גאַרנישט. און פישלען האָט מען געבראַכט צו פירן, מחילה, מיטן עטאַפ אַ היים. נאָר איך קען אַינך זאָגן בהן שלי, אז עס איז שקר וכזב. פישל האָט קיינמאָל אַף זײַן לעבן קיין דעפעש נישט געשיקט, בת־שבען האָט קיינער נישט

באזוכט, און פישלען האָט מען מיטן עטאָפּ קיינמאָל נישט געפירט. דאָס הייסט, פירן האָט מען אים אַמאָל געפירט מיטן עטאָפּ, נאָר נישט פאַר קיין דעפעש — פאַר אַ פּאַס נאָר האָט מען אים געפירט! אי דאָס — נישט פון באַלטע, נאָר פון יעהופּעז, און נישט ערב פּסח, נאָר אין מיטן זומער איז דאָס געווען. עס האָט זיך אים פאַרגלוסט, פאַרשטייט איר מיך, אַוועקלאָזן זיך קיין יעהופּעז זוכן אַ קנעלונג, און האָט פאַרגעסן נעמען מיט זיך אַ פּאַס: ער האָט געמיינט, ס'איז אין באַלטע. האָט ער זיך מיאוס אַרײַנגעכאַפּט, און האָט שוין פאַרוואָנט קינדס קינדער, אַז זיי זאָלן אין יעהופּעז קיין קנעלונג נישט זוכן...

פון דעמאָלטאָן פּאַרט ער קנעלן קיין באַלטע, און קומט ערב פּסח, ווערט ער פאַרטיק מיט אַ פּאַר וואָכן פּרײַער און הייבט זיך אָן באַצײטנס שניידן אַהיים כאָטש אַפּ שבת־הגדול. ווען זשע איז דאָס גערעדט געווען? אַז עס שניידט זיך, דאָס הייסט, אַז דער וועג איז אַ וועג, און מע קאָן קריגן אַ פּור, און מע קאָן אַריבערפּאַרן דעם בוג אָדער איבערן איינ, אָדער מיטן פּאַראָם. ווי זשע איז אָבער דער דין, לַמִּשְׁלָּה, אַז דער שניי לאַזט זיך, די בלאַטע איז גרויס, קיין פּור איז נישט צו קריגן, דער בוג האָט זיך נאָר־וואָס אָפּגעריסן, דער פּאַראָם גייט נאָך נישט, און מיט אַ שיפּל איז מסוכן־נפש, און דער יום־טוב איז אַמִּטֶּאָט אַפּ דער נאָז, — וואָס טוט מען דעמאָלט? איז דער תּירוּץ: לַמַּאי וואָס טוט מען, אַז מע פּאַרט ערב־שבת פון מאַכניווקע קיין באַרדיטשעוו, אָדער פון סאַכאַטשאָוו קיין וואַרשאַ, אַרויף אַ באַרג, באַנאַכט אין דער פּינצטער, אין אַ שלאַס־רעגן, מע איז טויט הונגעריק, און סע לאָפּנעט אַן אַקס אויך? — איז טאַקע נישט גוט, וואָס זאָלט איר קלערן?

פּישל דער מלמד ווייס שוין דעם טעם פון „נישט גוט“. ער האָט שוין געהאַט אַפּ זײַן לעבן, פון זינט ער איז אַ מלמד און פּאַרט פון כאַשטשעוואַטע קיין באַלטע און פון באַלטע קיין כאַשטשעוואַטע, אַלער־לײ נסיונות און טרעפענישן! ער האָט שוין געפרוּווט גיין העכער האַלב וועג צופּוס, און נאָך העלפּן אונטערשטופּן דעם וואָגן אויך. ער האָט שוין געפרוּווט לײגן מיט אַ גלח אין בלאַטע, דער גלח פון אויבן און ער פון אונטן. ער האָט שוין געפרוּווט אַנטלויפּן פון אַ מיטשקע וועלף, וואָס זײַנען נאָכגעלאָפּן נאָכן וואָגן פון כאַשטשעוואַטע ביז פעטשאַני, און

נאָכדעם האָט זיך אויסגעלאָזט, אז ס'איז גאָר געווען הינט, נישט קיין וועלע... נאָר אזא צרה, ווי די, וואָס איז פאַרגעקומען דעם ערב פסח, האָט זיך אים נאָך נישט געטראָפן קיינמאָל.

די צרה האָט זיך גענומען פונעם בוג, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס דער בוג האָט זיך געעפנט אַ ביסל צו שפעט און צעשפילט זיך סאַמע אין דער צייט, ווען פישל דער מלמד האָט זיך געאַנילט אַהיים. און געדאַנילט האָט ער זיך שטאַרק, ווייל ס'איז געווען פריטיק ערב־שבת און ערב־פסח, דאָס הייסט יענס יאָר איז געפאַלן פונקט שבת ערב־פסח.

ג.

געקומען צום בוג איז פישל מיט אַ גוי'שער פור דאָנערשטיק פאַר־נאַכט. דאָס הייסט, לויט זיין חשבון נאָך, האָט ער באַדאַרפט קומען דינ־סטיק אין דער פרי, וואָרעם פון באַלטע איז ער אַרויסגעפאַרן זונטיק נאָכן מאַרק. דער רוח האָט אים געטראָגן, ער זאָל אַרויסגיין אַפן מאַרק נאָכפּרעגן זיך אַף אַן איבערגעכאַפּטער פור! נעכאַי וואָלט ער בעסער געפאַרן מיט יענקל־שייגעץ (אַ באַלטער בעל־עגלה) אַף דער „רעשטעוואַ" גייע, "מהילה פון הינטן הייסט עס, מיטן פנים צוריק, און די פים זאָלן אים קליאַקנען, און ס'זאָל אים אַרויסנודן די נשמה אַפילו, — אַלץ וואָלט ער שוין ביז אַהער לאַנג געווען אין דער היים און וואָלט פאַרנעסן פון דער גוטער נסיעה! האָט זיך אים אָבער געוואָלט אַ וואָלוועלע פור — און דאָס איז דאָך אַן אַלטער כלל, אז וואָס וואָלוול קאָסט טייער. יונה דער שכור, דער וואָס רייעט פורן אין באַלטע, האָט אים אָבער געזאָגט: „פאַלגט מיך, פעטער, ניט בעסער צוויי קאַרבונים, וועט איר זיצן, ווי אַ שררה, באַ יענקלען אין דער עגלה פאַריטש, פון הינטן אין בויד; געדענקט זשע, איר שפילט זיך מיט פֿייער, ס'איז ערב יום־טוב!" באַשערט אַן אומגליק, האָט אָבער דער שוואַרץ־יאָר אונטערגעטראָגן אַ באַקאַנטן ערל פון כאַטשעוואַטע.

— ע, טשאַיעש, ראַבין! משי נע פֿאַידעמאָ טשאַסאָם דאָ כאַטשע־וואַטע * ?

(* עי, הער גאָר, רבי, אפּשר פאַרו מיר קיין כאַטשעוואַטע.

— דאָברע, אַ סקילקאָ, למשל, קאָשטאָוואַטעמע?*)

וויפל סע וועט קאָסטן — דאָס האָט ער געפונען פאר נייטיק צו פרעגן, און צי וועט ער אים ברענגען אָף פסח אַהיים — איז פישלען אָף די געדאַנקען נישט געקומען; וואָרעם מע זאל אַפילו, דאָכט זיך, גיין צופוס נאָכן וואָגן פון באַלטע ביו כאַשטשעוואַטע און מאַכן קליינע טריט, ווי בשעת מע שטייט־אויס שמונה־עשרה, קאָן מען אויך אין אַ וואָך צייט אָנקומען אָף יום־טוב אַהיים.

ארויסגעפאָרן פון שטאָט, האָט פישל שוין באַלד חרטה געקריגן אָף דער פור, כאַטש ס'איז געווען גראָם, איינער אליין אפן גאַנצן וואָגן, ווי אַ גראַף. ער האָט אַרויסגעזען כאַשינפערלעך, אַז מיט אַזאַ שלעפן זיך ווי דעם ערלס פערדל שלעפט זיך, וועט ער ווייט נישט אינפאָרן, וואָרעם ער איז געפאָרן און געפאָרן אַ גאַנצן טאָג, און איז נאָך געווען גאָר פון פאָרנט. און וויפל ער האָט נישט געמוטשעט דעם ערל, ער זאָל אים זאָגן, צי ס'איז נאָך עפעס ווייט, האָט אים דער ערל נישט געענטפערט קיין האַלב וואָרט, אַ הויז: „אַ כּטאָ יאָהאָ זנאָ?**)“ ערשט העט־העט, שוין אַרום פאָרנאָכט, האָט אים אָנגעיאָגט מיט אַ הוק און מיט אַ פּינאָ און מיט אַ קנאַק יענקל־שייגעץ מיט זיינע פיר ברענענדיקע אָרלערס, באַהאַנגען מיט גלעקלעך, און מיט דער גרויסער בויד, אָנגעפאַקט מיט פאַרשויענע אינעווייניק, פון פאָרנט און פון הינטן אָף דער רעשטאָוואַניע. דערזען דעם מלמד זיצן באַם ערל אין וואָגן, האָט יענקל־שייגעץ געגעבן אַ קנאַק מיט דער בייטש אין דער לופטן און האָט אויסגעשאַלטן ביידן, דעם בעל־עגלה מיטן פאַרשוין אָף אַלע זייטן, אויסגעלאַכט זיי מיטן פערדל, ווי יענקל־שייגעץ קאָן, און אַז ער איז אָפּגעפאָרן אַ ביסל ווייטער, האָט ער באַוויזן דעם ערל אָף איינע פון זייערע רעדער.

— עי, טשעל־אָוויטשע, דיוויס! אָן אַ טעבע קאַלעסע דרייט זיך!**)*)

— טפּררררררר! — האָט זיך דער ערל אָפּגעשטעלט, אַראָפּגעקראַכן אינאיינעם מיטן מלמד פון וואָגן, גענומען קוקן אָף די רעדער, אָף די פּלעקלעך, אַרונטערגעקראַכן אונטערן וואָגן, געזוכט, און נישט געפונען גאַרנישט.

*) זוט, וויפל, למשל, וועט דאָס קאָסטן

**) ווער ווייט דאָס?

**) עי מענטשל, זע נאר! אַ ראָר דרייט זיך באַ דיר!

פארשטאנען, אז יענקל האָט אים געפירט אין באָד אַרײַן, האָט ער זיך אַ קראַץ געטאָן אין דער פּאָטיליצע פּון הינטן, אונטערן קאָלנער, און האָט אָנגעהויבן שילטן יענקלען און אַלע ייִדן מיט אַזעלכע קלללות, וואָס פּישל האָט נאָך אַף זײַן לעבן אַזעלכעס נישט געהערט; דאָס קול איז געגאַנגען אַלע מאָל העכער, דער כּעס איז געוואָרן אַלע מאָל שטאַרקער: — א, שאָב טובי דאָבראַ נע בולאָ! שאָב טי נע דאָזשאָוו! שאָב טובי ליכאַ האָדינאַ! שאָב טי נע דאָייכאַוו! שאָב טי פּראָפּאַוו! טי! אי טוואָיאַ סקאַטינאַ! אי טוואָיאַ זשינאַ! אי טוואָיאַ דאָטשאַק! אי טיטקי! אי דיאַדקי! אי קומי! אי-אי-אי ווּאַשי ווּאַשי זשידי נעווירענע, נעכריסטי פּראָק־לאַטיע!!!*)

עס האָט לאַנג געדויערט, ביז דער ערל האָט זיך געזעצט אָפּן וואָגן און האָט זיך אַלץ נישט באַרוקט, אַלץ נישט אויפּגעהערט לייגן די תּוכחַה אַף יענקל בעל-עגלַה און אַף אַלע ייִדן, ביז מע איז געקומען מיט גאָטס הילף אין אַ דאָרף אַף נאַכט־לענגער.

אין דאָרף האָבן זיי אונטערגענעכטיקט, און אַף מאָרגן האָט זיך פּישל געפּעדערט כאַור הבוקר, אָפּגעדאַוונט, אָפּגעזאַגט אַ פּאַרציע „חוק־לישראַל“, אַ ביסל תּהלים, איבערגעבויסן מיט אַ בייגל און איז פּאַרטיק געווען צו פּאַרן ווייטער. איז אָבער דער חסרון, וואָס כּוועדאָר (אַזוי האָט מען גערופן דעם בעל-עגלַה זינעם) איז נישט געווען פּאַרטיק; כּוועדאָר האָט זיך פּאַרזעסן מיט זינעם אַ מחותן (אַ „קום“), פּאַרטרונקען און פּאַרהויליעט זיך, און איבערגעשלאָפּן דעם טאַג מיט אַ שטיק נאַכט, און ערשט דעמאָלט זיך געלאָזט אין וועג אַרײַן.

— סטייטש — האָט אים פּישל געזאַגט מוסר, שוין זיצנדיק אָפּן וואָגן — סטייטש, כּוועדאָר! טשאַרטבע טוואָיאַ מאַמע, היתכן? יאַ טובי נאימאיעט בפּירוש נאַ פּראַזנעח!.. דע באַג? דע יושר?**)

*) א, קיין גוטס זאַלסטו נישט האָבן! זאַלסט נישט דערלעבן! זאַל דיר זיין אַ שלעכט יארן! זאַלסט נישט דערפּאַרן! זאַלסט די כּפּרה ווערן! דו, און דיינע פּערד, און דייין ווייב, און דיי טאַכטער, און דיינע מומעס, און דיינע פּעטערס, און דיינע מחותנים און און און און און אַלע אייערע ייִדן די פּאַרשאַלטענע!!!

**) סטייטש, כּוועדאָר! דער רוח דער מאַמע דיינער, היתכן? איר האָב דיר באַשטעלט בפּירוש אַף יומ־טובּ ווּ איז גאַט? ווּ איז יושר?

און נאָך מוסר-ווערטער האָט אים פישל אַרײַנגעזעצט, נישט אויפגע-
 הערט אים צו זעגן און צו פנילן אָפּ זײַן שפראך, ווי ווייט ער קאָן, האַלב
 אָפּ גױניש, האַלב אָפּ לשון-קודש, דאָס איבעריקע אים מסביר געווען מיט
 די הענט. כוועדאָר האָט, נישקשה, גוט פאַרשטאַנען וואָס פישל מיינט, נאָר
 געענטפערט האָט ער אים נאָרניט, קיין האַלב וואָרט אַפילו. מסתמא האָט
 ער געפילט, אַז פישל איז גערעכט, האָט ער געשטומט, ווי אַ קעצעלע, ביז
 ער האָט זיך אָפּ פערטן טאָג באַגעגנט אָפּ יענער זײַט פעטשאַני מיט
 יענקל־שייגעץ, וואָס איז געפאָרן שוין צוריק פון כאַשטשעוואַטע מיט אַ
 הוק און מיט אַ קנאַק און האָט אָנגעזאָגט אונדזער פישלען מיט זײַן בעל־
 עגלה אַ גוטע בשורה:

— איר מענט זיך שוין איבערקערן צוריק קיין באַלטע — דער בוג
 האָט זיך אָפגעריסן!

באַ פישלען האָט זיך אָפגעריסן אין האַרצן פונעם וואָרט „אָפגע-
 ריסן“. און כוועדאָר האָט גערעכנט, אַז יענקל מאַכט ווידער אַ מאָל פון
 אים אַ בער, האָט ער איבערגעהורט די קללות מיט די חרמות, אויסגע-
 בטלט אלע ביזנעס חלומות אָפּ יענקלס קאָפּ און אָפּ זײַנע הענט און פיס,
 און עס האָט זיך אים נישט צוגעמאַכט דאָס מויל, ביז ער איז דאָנער-
 שטיק פאַרנאַכט געקומען צום בוג. צוגעפאָרן איז ער גלייך צו פראַקאָפּ
 באַראַניוס דעם פאַראַמישטיק, פרעגן, ווען לאָזט ער דעם פאַראַם, און
 דערווייַל האָבן ביידע ערליים, כוועדאָר און פראַקאָפּ, גענומען צו ביסלעך
 בראַנפן, און פישל האָט זיך געשמעלט דאווענען מנחה.

ד.

די זון האָט געהאַלטן באַ זעצן זיך און האָט באַגאַסן מיט אירע
 רױטע שטראַלן די הויכע בערג, וואָס פון ביידע זײַטן טײַך, ערטערווייז
 נאָך באַדעקט מיט שניי און ערטערווייז שוין געגרינט, דורכגעשניטן מיט
 קליינע רימשקעלעך, וואָס האָבן זיך געשלענגלט באַרג-אַראַפּ און מיט אַ
 זשומען זיך אַרײַנגעגאַסן אין טײַך אַרײַן, באַגעגנט זיך מיט רינענדיקע
 וואַסערן פונעם נאָר-וואָס צעשפאַלטענעם אייז און פון דער גייענדיקער
 קרײַז. ווי אָפּ טעלער איז געלעגן גאַנץ כאַשטשעוואַטע מיטן שפײַז

קלויסטער, וואָס האָט פֿון דער פֿאַרגייענדיקער זון אויסגעזען, ווי אַן אַנר געצונדן ליכט. געשמעלט זיך שמונה־עשרה מיטן פנים צו כאַטשעוואַטע, האָט פֿישל פֿאַרשטעלט די אויגן, געטריבן פֿון זיך די מחשבות זרות, וואָס זינען אים געקראַכן אין קאָפּ אַרײַן; בתּשבע מיט דער נײַער זינדע נער פעטשיילע, פֿרויקע מיט דער גמרא, דיזל מיטן צעפל און די הייסע באַד מיט דער אייבערשטער פֿאַליצע, און פֿרישע מצה מיט גוטע געפעד פֿערטע פֿיש, מיט האַרבן כּרײַן, וואָס פֿאַרגייט אין נאָז אַרײַן, מיט פֿסחיקן באַרשט מיט מצה, וואָס איז טעם גן־עדן, מיט נאָך גוטע זאַכן, וואָס דעם מענטשנס יצר־הרע קאָן אויסטראַכטן... און וויפל פֿישל האָט זיי נישט געטריבן, די מחשבות זרות, זינען זיי אַליץ מער געקראַכן אין מה אַרײַן, ווי זומער־פֿליגן, נישט געלאָזט אים דאוונען, ווי סע געהער צו זײַן.

אויסגעשטאַנען שמונה־עשרה און אויסגעשפּיגן צו „עלינו“, האָט זיך פֿישל אוועקגעלאָזט צו פֿראַקאָפּן און האָט זיך אַרײַנגעלאָזט מיט אים אין אַ שמועס מכה פֿאַראַם און מכה ערב־יומ־טוב, געגעבן אים צו פֿאַר־שטיין, האַלב אַף גויִש, האַלב אַף לשון־קודש, און דאָס איבעריקע מסביר געווען אים מיט די הענט, וואָס פֿאַר אַ יום־טוב פסח איז באַ יִדן און וואָס הייסט שבת ערב־פסח: אַז טאָמער, חלילה, פֿאַרט ער נישט אַרײַ בער ביז מאַרגן אין דער צײַט דעם בוג, איז ער אַ פֿאַרפֿאַלענער; וואָרום אַ חוץ, וואָס מע קוקט אַף אים אַרויס אין דער היים, זײַן ווייב און קינד דער (דערביי האָט פֿישל געטאָן אַ טיפּן זיפּץ, אַז עס האָט אויסגעריסן אַ שטיק האַרץ), וועט ער, חלילה, אַכט טאָג כּסדר נישט טאָרן נישט עסן, נישט טרינקען, כאַטש נעם וואַרף זיך אַרײַן אַ לעבעדיקער אין טײַך אַרײַן! (דאָ האָט זיך פֿישל אָפּגעקערעוועט אָן אַ זײַט, מע זאָל נישט זען, ווי עס שטייען אים טרערן אין די אויגן).

פֿראַקאָפּ באַראַניוק האָט פֿאַרשטאַנען, אין וואָס פֿאַר אַ לאַגע געבעך פֿישל איז, און האָט אים דערויף געענטפֿערט, אַז ער ווייס, אַז מאַרגן איז באַ זיי אַ יום־טוב; ער ווייס אַפֿילו, ווי אַזוי דער יום־טוב הייסט באַם נאָמען; ער ווייס אַפֿילו, אַז מע טרינקט באַ יִדן ווייץ און שטאַרקן באַראַנפּ, אַז סע קומט דער דאָזיקער יום־טוב; ער ווייס אַפֿילו, אַז עס איז פֿאַראַן נאָך אַ יום־טוב באַ יִדן, וואָס מע דאַרף טרינקען באַראַנפּ, און ער הייסט „האַטאַנע אוכאַ“; ער ווייס, אַז ס'איז פֿאַראַן נאָך אַ יום־טוב,

וואָס אַלע יידן דאַרפן זײַן שכור, נאָר ווי אזוי מע רופט אים, דעם דאָ-
זיקן יום־טוב, האָט ער שוין פאַרגעסן...

— דאָברע, האַרנע! — האָט אים פישל איבערגעשלאָגן אין מיטן
די רייד מיט אַ וויינענדיקער שטימע. — אַלע שאַ בודע איז נאָשע פראָד-
נעק? טאָמער זאוּטראַ, חלילה, אַל תפתח פה לשטן, שאַב טאָי טשאַס
געבולאָ *? ...

דערויף האָט אים פראַקאָפּ גאָרנישט געענטפערט. ער האָט אים נאָר
אַנגעוויזן מיט דער האַנט אַפן טײַך, ווי איינער רעדט: „נא, זע, וואָס עס
טוט זיך!“

און פישל האָט אויפגעהויבן די אויגן אַפן טײַך און האָט דערזען
דאָס, וואָס זײַנע אויגן האָבן נאָך קיינמאָל אַף זײַן לעבן נישט געזען,
און ער האָט דערהערט דאָס, וואָס זײַנע אויערן האָבן נאָך קיינמאָל אַף
זײַן לעבן נישט געהערט. וואָרעם כמעט קאָן מען זאָגן, אַז פישל דער
מלמד האָט נאָך קיינמאָל נישט געזען דעם אמתן, „אינדרויסן“, און אַז ער
האָט אים געזען, האָט ער אים געזען נאָר בדרך הלכות, דורכלויפנדיק
פאַרבני פון חדר אין בית־המדרש און פון בית־המדרש אין חדר אַרײַן.
דער שיינער בלויער בוג צווישן די צוויי גרויסארטיקע בערג, דאָס זשומען
פון די שלענגלדיקע ריטשקעלעך, וואָס קאָמטשען זיך אַראָפּ פון באַרג, דאָס
רוישן פון דער גייענדיקער קרײַע, דאָס באַליכטן פון דער פייעריקער
פאַרגייענדיקער זון, דער ברענענדיקער קלויסטער, דער פרישער געזונטער
ריח פונעם ערב־פסחדיקן אינדרויסן, און ועל־כולם דאָס זײַן אזוי נאָענט
צו דער היים און נישט קאָנען גרייכן, — די אַלע זאכן אינאיינעם האָבן
אונטערגעכאַפט אונדזער פישלען, ווי אַף פליגלען, און האָבן אים אַוועק־
געטראָגן אין אַ נײַער וועלט אַרײַן, אין אַ „עולם־הדמיון“, און עס האָט
זיך אים פאַרגעשטעלט, אַז אַריבער דעם בוג איז אזוי גרינג, ווי אַ שמעק
טאַבאַקע, אַבי דער אייבערשטער וויל נאָר טאָן אַ שטיקל נס, מצליח זײַן...
אַזעלכע און כדומה אַזעלכע מהשבות האָבן געווידמעט זיך אויף
און אַפּ באַ פישלען אין קאָפּ, אים געטראָגן אין דער לופטן און פאַר-
טראָגן אים אזוי ווייט פונעם ברעג טײַך, אַז ער האָט זיך גאָרנישט אַרומ־

(* גוט און פיין! וואָס וועט אַבער זײַן מיט אונדזער יום־טוב? טאָמער מאַרגן,
חלילה, אַל תפתח פה לשטן, די שעה זאָל נישט זײַן?)

געקוקט, אז ס'איז שטאק-נאכט, און דער הימל האָט זיך אויסגעשטערנט, און אַ קיל ווינטל האָט זיך פאַרגנבעט צו אים אונטער דער קאפּאטע און פון דאָרט ביזן טלית-קטן, — און פישל האָט זיך פאַרטראכט אין אזעלכע זאכן, וואָס האָבן זיך אים נאָך קיינמאָל נישט געחלומט: אין הויות העולם, אין הימל-זאכן, אין דער גרויסקייט פון דער שיינער וועלט, אינעם בורא שמים וארץ, וכדומה...

ה.

אַ שווערע נאכט האָט פישל דער מלמד איבערגעלעבט באַ פּראָקאָפּ דעם פאַראַמשטיק אין שטיבל — אזאַ נאכט זאָל זיך שוין נישט אומ-קערן! און ס'איז געקומען דער פרימאָרגן מיט אַ פּריינטלעך שמייכל פון דער ליכטיקער פּריילעכער זון. אַ שיינער, אַ זעלטענער טאָג האָט זיך געשטעלט, מיט אַ זיסער וואַרעמקייט, וואָס דורך דעם איז פונעם איבע-ריקן ביסל שניי געוואָרן קאַשע, און פון דער קאַשע — וואַסער, און דאָס וואַסער האָט זיך פון אַלע זייטן אַרביינגעגאַסן אין בוג אַרביין, און דער בוג איז געוואָרן לויטער, העל-בלוי, הויך און משופּעדיק, און נאָר זעלטן האָט מען באַגעגנט יענע גרויסע שטיקער אַיין, וואָס זעען אויס, ווי לעבעדיקע מוראדיקע חיות, ווייסע עלעפאַנטן, וואָס יאָגן, לויפן, אַינלן זיך, האָבן מורא, זיי זאָלן נישט פאַרשפּעטיקן. פישל דער מלמד האָט אָפּגעדאוונט, פאַרביסן מיטן לעצטן ביסל חמין, וואָס האָט זיך געפונען באַ אים אין טלית-זאַק, און איז אַרויסגעגאַנגען צום טייך אַ קוק טאָג, וואָס הערט זיך מיטן פאַראַם, — און ווי נבהל ונשתומם איז ער געוואָרן, אז ער האָט דעהערט פון פּראָקאָפּ, אז דעם פאַראַם וועט מען קאָנען לאָזן גיין ערשט הלואי זונטיק נאָך האַלבן טאָג! פישל האָט זיך אָנגעכאַפט מיט ביידיע הענט באַם קאַפּ, געמאַכט מיט אַלע איכרים, געבייזערט זיך אַפּ פּראָקאָפּ און געזידלט אים אַפּ זיין לשון, האַלב אַפּ גוויש, האַלב אַפּ לשון-קודש, דאָס איבעריקע מיט די הענט: למאי האָט ער אים נעכטן געגעבן האַפּע-נונג, אז מע וועט היינט קאָנען אַריבער דעם טייך מיטן פאַראַם? דערויף האָט אים פּראָקאָפּ גאַנץ קאַלטבלומיק געענטפערט, אז ער האָט אים נישט אָנגעהויבן צוואַגן איבערפירן מיטן פאַראַם; ער האָט אים נאָר צוגעזאָגט אַ ר י ב ע ר פ י ר י , און אַריבערפירן קאָן ער אים, אויב ער וויל,

מיט א שיפל, אף א לאַדקע, אף א מולטער, און קאסטן וועט דאָס אים
נישט ווייניקער ווי א פּאַלטינעק (א חצי רו"כ).

— נעכאי בודע לאַדקע, נעכאי בודע מולטער, אבי נע פּראַזנעקאָ-
וואַטע, חלילה, נא דוויר!*

אזוי האָט אים פּישל געזאָגט און איז גרייט געווען אין דער מינוט
באַצאָלן אים צוויי קאַרבונים, אָדער גאָר זיך לאָזן איבערשווימען דעם
טינד, זיך מוסרנפש זיין צוליב דעם הייליקן יום-טוב. און ער האָט גע-
נומען אונטערטרייבן פּראַקאָפּן, ער זאָל שוין גיכער נעמען די לאַדקע
אָדער דעם מולטער און אַריבערפירן אים שוין אף יענער זייט בוג קיין
כאַשטשעוואַטע, וווּ בת-שבע, פּרויקע און רייזל קוקן שוין אַרויס אף אים.
סע קאָן זיין, אז זיי שטייען אף יענער זייט בוג, דאָרט אף יענעם באַרג,
און זעען אים, ווינקען צו אים, מאַכן צו אים מיט די הענט, רופן צו אים,
נאָר מע זעט זיי נישט און מע הערט נישט זייער קול, ווייל דער טינד
איז ברייט, מוראדיק ברייט, ברייטער ווי תמיד!

די זון האָט שוין געהאַלטן העכער האַלב וועג אין טיפּן, לויטערן,
בלויען הימל, בשעת פּראַקאָפּ האָט געהייסן פּישלען, ער זאָל שפּרינגען
אין מולטער אַרײַן. און אז פּישל האָט דערהערט די דאָזיקע ווערטער,
האָט ער מיט אַ מאָל אָפּגעלאָזט הענט און פּיס און האָט נישט געוואַסט,
וואָס ער זאָל טאָן. זינט ער לעבט איז ער נאָך נישט געפּאַרן אף קיין
מולטער; זינט ער לעבט האָט ער זיך נאָך נישט געשיפּט אין אַ שיפל.
און עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט: אַט-אַט טוט זיך עס אַ בויג אין אַ
זייט — איז מען דאָך אַ קדוש!

— שפּרינג אין מולטער אַרײַן, וועלן מיר שווימען! — האָט אים
פּראַקאָפּ נאָך אַ מאָל געזאָגט און מיט איין מאַך מיט דער האַנט איז ער
צוגעשווימען צום ברעג נאָך געענטער און צוגענומען באַ פּישלען דאָס
פּעקל פון די הענט.

פּישל דער מלמד האָט גאַנץ פּינן פּאַרקאַטשעט די פּאַלעס, אָנגע-
הויבן דרייען זיך אף איין אַרט, זיך געישובט, צי זאָל ער שפּרינגען, צי
זאָל ער נישט שפּרינגען? פון איין זייט שבת ערב-פּסח, בת-שבע, פּרויקע,

(* לאַז זיין אַ לאַדקע, לאַז זיין אַ מולטער, אבי נישט יום-טוב האַלטן, חלילה.

אין דרויסן!

רייזל, מרחץ, סדר, מלך... פון דער אנדערער זייט — סכנת-נפשות, מלאך-
 המות, „המאבד עצמו לדעת“ — זיך אליין גענומען דאָס לעבן; וואָרעם
 טאָמער, חלילה, איין בויג — איז דאָך עליו השלום, אויס פישל! פישל
 האָט זיך מיט די פאַרקאָטשעטע פּאַלעס אזוי לאַנג אַרומגעדרויט אַף איין
 אָרט, ביז פּראָקאָפּ האָט זיך צעשריגן אַף אים, געזאָגט, אַז אָט טוט ער אַ
 שפּני און פּאַרט אליין אַריבער אַף יענער זייט קיין כאַטששעוואַטע. דער-
 הערט דאָס ליבע וואָרט „כאַש-טשע-וואַטע“, דערמאָנט זיך פישל אָן
 זינע אייגענע און געטרעניע, נעמט זיך אָן מיט אַלע כוחות און פּאַלט
 אַריין אין מולטער אַריין. איך זאָג „ער פּאַלט-אַריין“, וויל פונעם ערשטן
 שטעל מיטן פּוס טוט זיך דאָס שיפל אַ בויג אַף איין זייט, מיינט ער,
 אַז ער פּאַלט, טוט ער זיך אַ כאַפּ צוריק, און פון דעם כאַפּ צוריק טוט
 ער אַ פּאַל מיטן פנים אַראָפּ, ציט זיך אויס אַפן דנאָ, און סע געדויערט
 עטלעכע מינוט, ביז ער קומט צו זיך, און דאָס פנים איז אים טויט, הענט
 און פיס ציטערן, און דאָס האַרץ — ווי אַ זייגערל: טיק-טיק-טאָק! טיק-
 טיק-טאָק!

ו.

ווי באַ זיך אין דער היים אַפן בענקל, זיצט פּראָקאָפּ אַפן שפיץ מול-
 טער, אַ מאַך מיט דער וועסלע פון איין זייט, אַ מאַך מיט דער וועסלע פון
 דער אנדערער זייט — דאָס שיפל גליטשט זיך איבערן שפיגלדיקן וואַ-
 סער, און באַ פישלען דרייט זיך דער קאָפּ, קוים וואָס ער זיצט. ער זיצט?
 ניין, ער הענגט, ער הענגט אין דער לופטן; אַט-אַט טוט ער זיך אַ שלעכטן
 ריר, אַט-אַט ריכט ער זיך אָפּ, איין בויג אַף אַ זייט — און פּלויך אין
 וואַסער אַריין, אויס פישל!... און באַ דעם געדאַנק קומט אים אַפן זינען
 דער פּסוק פון דער שירה: „צַלְלו כְּעוֹפֶרֶת בַּמַּיִם אֲדִירִים“ — פּאַרזונקען;
 ווי בלני אין די שטאַרקסטע וואַסערן. און עס שטעלן זיך אים די האַר
 קאַפּויר פון אַזאַ מין טויט: סטייטש, נישט קומען אַפּילו צו קבר ישראל!
 און ער איז מנדר... וואָס זאָל ער מנדר זיין? צדקה? האָט ער נישט וואָס;
 ער איז נעבעך אַ גרויסער, גרויסער אַרעמאָן! איז ער מנדר, אַז באַם
 גאָט וועט אים ברענגען בשלום אַהיים, וועט ער זיצן גאַנצע נעכט און

לערנען, און וועט דורכגיין דורכן יאָר נאַנץ ש"ס, אם ירצה השם, מיט
נאָטס הילף...

פּישל וואָלט אַ בעלן זיין וויסן, צי ס'איז נאָך ווייט ביז צו יענעם
ברעג. און ווי אַף צו להכעיס, האָט ער זיך געזעצט מיטן פנים צו פראַך-
קאַפּן און מיטן הינטן צו כאַשטשעוואַטע. פּרעגן פּראַקאַפּן — האָט ער
מורא אַרויסלאָזן אַ וואָרט פונעם מויל; עס ווײַזט זיך אים אויס, אַז פּוּ-
נעם קול אליין וועט זיך דאָס שיפל געבן אַ הוידע, און לאָז זיך דאָס
שיפל געבן אַ הוידע — איז אויס פּישל! נאָר פּראַקאַפּ אליין עפנט דאָס
מויל און הייבט אָן ריידן. ער זאָגט, אַז ס'איז נישטאָ קיין ערגערע נסיעה
אַפּן וואַסער, ווי בשעת קריַע גייט נאָך; מע קאָן, זאָגט ער, נישט פּאַרן
גלײַך, מע מוז זיך קליַגן, דרייען זיך אַרום און אַרום, אומקערן זיך אַלע
מאָל צוריק.

— אָט גייט אַ שטיק אינז גלײַך אַף אונדז.

אזוי זאָגט פּראַקאַפּ און טוט זיך אַ נעם צוריק און לאָזט דורך
פּאַרבי אַ גאַנצע מאַכניַע, וואָס שווימט דורך פּאַרבי מיט אַ משונה-
מאָדנע הילף, וואָס פּישל האָט נאָך אַזעלכעם קיינמאָל נישט געזען און
נישט געהערט, און ער הייבט ערשט אָן פּאַרשטיין, ווי ווייט די דאָזיקע
נסיעה איז אַ משונהדיקע זאַך! ער וואָלט אַוועקגעגעבן מי יודע וואָס, אַבי
ער זאָל שוין גיכער קומען צום ברעג, אָדער אומקערן זיך צוריק.

— אָ! דו זעסט? — מאַכט צו אים פּראַקאַפּ און ווייזט אים אָן

אַהין, אַרויף.

פּישל הייבט אויף די אויגן פּאַוואַלינקע, האָט מורא זיך אַ שטאַרקן
ריר טאָן, קוקט, קוקט — און זעט נישט נאָרנישט, ער זעט נאָר וואַסער,
וואַסער און וואַסער.

— דאָס גייט אַף אונדז אַ גרויסע קריַע. מע דאַרף איבערלויפּן גיך,

וואָרעם צוריקנעמען זיך איז שוין שפּעט.

אזוי זאָגט פּראַקאַפּ און אַרבעט מיט ביידע הענט גאַנץ געשמאַק,
און דאָס שיפל גליַטשט זיך, שוועבט, ווי אַ פּיש אין וואַסער, און פּישל
פּילט, אַז עס ווערט אים קאַלט אין אַלע איברים. ער וויל עפּעס אַ פּרעג
טאָן, נאָר ער האָט מורא אינשטעלן זיך. פּראַקאַפּ רעדט אָבער אליין:

— אויב מיר וועלן נישט פּאַרכאַפּן פּרַיער מיט אַמינוטקעלע, איז

שלעכט.

דאָ קאָן זיך פּיּשֶׁל נישט אינעוואַלטן און פּרעגט אים איבער:

— דהיינו, וואָס הייסט שלעכט?

— שלעכט הייסט, אז מיר זינגען פּאַרפּאַלן, — זאָגט פּראָקאַפּ.

— פּאַרפּאַלן?

— פּאַרפּאַלן!

— דהיינו, וואָס הייסט פּאַרפּאַלן? — פּרעגט אים איבער נאָך אַמאָל

פּיּשֶׁל.

— פּאַרפּאַלן הייסט — עס וועט אונדז פּאַררייבן.

— פּאַררייבן?

— פּאַררייבן!

פּיּשֶׁל פּאַרשטייט נישט רעכט, וואָס באַדייטן די ווערטער „פּאַר-פּאַלן“, „פּאַררייבן“; נאָר פּילן פּילט ער, אז עס שמעקט מיט „מעבר-יבוס“, מיט „יענער וועלט“ — און אַ קאַלטער שווייס טרעט אים אַרויס אַפן לייב, און דער פּסוק פון דער שירה קומט אים נאָך אַ מאָל אַרויף אַפן זכרון: „צַלְלוּ כַּעֲפֹרֶת בַּמִּים אֲדִירִים“ — פּאַרזונקען ווי אַ בלוי אין די שטאַרקסטע וואַסערן...

און בכדי צו באַרויסקן אונדזער פּיּשֶׁלען, דערציילט אים פּראָקאַפּ אַ שיינע מעשה פון פּאַראַיאָרן אין דער צייט: דער בוג האָט זיך אָפּגעריסן, און דעם פּאַראַם האָט מען נישט געקאַנט לאָזן. האָט זיך אים געטראָפּן אַ פּאַרשוין, אַן אַקציונע טשינאָוויניק פון אומאַן, אַ ווילער פּאַרשוין, צו-געזאָט באַצאָלן אַ גאַנצן „קאַרבאָוואַנעץ“. האָבן זיי געהאַט אַ בייז באַ-געגעניש מיט צוויי מוראדיקע שטיקער אייז. האָט ער זיך גענומען רעכטס, אַרביין צווישן ביידע קרויטעס אין מיטן, געוואַלט דורכשניידן אַרויף, האָט ער זיך אומגען אַ בוצקע געטאָן מיטן שיפּל און — באַז אין וואַסער אַרײַן! אַ גליק, וואָס ער קאָן שווימען. נאָר דער אומאַנער טשינאָוויניק איז קאַפּוט גענאַנגען, און פּאַרפּאַלן דאָס קערבל.

— פּראָפּאו קאַרבאָוואַנעץ! — אזוי האָט פּראָקאַפּ אויסגעלאָזט זײַן שיינע מעשה מיט אַ זיפּי, און באַ פּיּשֶׁלען איז דורכגעגאַנגען אַ פּראָסט איבערן לייב און ס'איז אים טרוקן געוואָרן אין מויל: נישט גע-קאַנט אויסריידן קיין וואָרט, אַרויסלאָזן קיין קול, קיין פּיפּס פונעם מויל.

ז.

סאמע אין מיטן טיך, סאמע אין רעכטן שווימען, האָט זיך פּראָקאָפּ אָפּגעשטעלט, געקוקט — געקוקט אַרויף וואַסער; נאָכדעם האָט ער אוועק געלייגט די וועסלע, אַרויסגענומען פון דער טיפּער קעשענע אַ פּלעשל, איבערגעקערט דאָס פּלעשל און געגעבן אַ צוויי־דרטן זופן און צוריק פאַרשטעקט דאָס, און אַרנין אין קעשענע, און פאַרביסן מיט עטלעכע גאַנצע פעפּערלעך, און פאַרענטפּערט זיך פאַר פּישלען, אַז ער מוז, ער מוז געבן כאָטש אַ צוויי זופּ פּונעם, „ביטערן טראָפּן“, אַנדערש פּילט ער זיך נישט גוט אָפּן וואַסער... און ער האָט זיך אויסגעווישט דאָס מויל און גענומען די וועסלע אין האַנט, נאָך אַ מאָל אַ קוק געטאָן אַרויף וואַסער און אַ זאָג געטאָן:

— אַ טעפּער טרעבאָ טיקאָטי*!

— וווּהין אַנטלויפּן? פאַר וועמען אַנטלויפּן? — דאָס האָט פּישל נישט פאַרשטאַנען און מוראַ געהאַט פּרעגן; נאָר געפּילט האָט ער, אַז דאָ שמעקט מיט מלאַך־המות, וואָרעם פּראָקאָפּ האָט זיך געשטעלט אַף די חני, גענומען אַרבעטן מיט דער וועסלע אַף אַלע כּלים און אַ זאָג געטאָן צו פּישלען און באַוווּיזן מיט דער האַנט אָפּן דנאָ:

— ראַבין! ליאַהאי נאַ ספּיד**!

און פּישל האָט באַלד פאַרשטאַנען, אַז מע הייסט אים זיך לייגן, האָט ער זיך נישט געלאָזט לאַנג בעטן. ער האָט דערזען פון דער וויינטן, ווי אַ גאַנצע כּמאַרע רוקט זיך אָן אַף זיי, סע גייט אַ וועלט מיט איינ, האָט ער צוגעמאַכט די אויגן, איז צוגעפּאַלן מיטן פּנים צום דנאָ פון דעם שיף און געציטערט, ווי אַ לעמעלע, און אויסגעשריגן שטילערהייט אַף אַ קול: „שמע ישראל!“ אָפּגעזאָגט דעם קורצן ודוי, געטראַכט פון „קבר ישראל“ און פאַרגעשטעלט זיך, אַז אַטראָט ליגט ער אָפּן אָפּגרוגט פון די וואַסערן, אַטראָט לויפּט־צו אַ פּיש און שלינגט אים איינ, ווי דעם נביא יונה, בשעת ער איז אַנטלאָפּן קיין תּרשיש. און ער דערמאַנט זיך אָן דער תּפּלה פון דעם נביא יונה, און ער זינגט שטילערהייט און וויינט,

(* אַינד באַראַרף מען אַנטלויפּן)

(** רבי לייג זיך אַראָפּ!)

ווינט מיט טרערן: „אפפוני מים עד נפש — מיך האָבן אַרומגערינגלט די וואַסערן ביז דער נשמה, תהום יסובבני — דער אָפּגרונט טוט מיך אַרומרינגלען!“...

אַזוי זינגט פּישל דער מלמד שטילערהייט און וויינט, גיסט מיט טרערן, האָט רחמנות אַף בתי־שבען, נעבעך אַן אלמנה, און די קינדער יתומים. און פּראָקאָפּ אַרבעט אַף אלע כלים און זינגט בשעת מעשה זינגט אַ לידל:

אַי, ווי האַלקי!

אַי, ווי טשאַרנאַקרילע!

טשאַרנאַקרייאַיאַיאַיאַילע * ...!

און פּראָקאָפּ פּילט זיך דאָ אַפּן וואַסער, ווי אַף דער יבשה, ווי באַ זיך אינדערהיים. און פּישל „אפפוני“ מיט פּראָקאָפּס „האַלקעס“, און פּישל „יסובבני“ מיט פּראָקאָפּס „טשאַרנאַקרילע“ גיסן זיך צונויף אינדערהיים, און עס לאָזט זיך הערן אַפּן בוג אַ מאָדנע געזאַנג, אַ מין דועט, וואָס איז נאָך דאָרט קיינמאָל אַזעלכעס נישט געהערט געוואָרן; עס קאָן זיין, זינט דער טינד הייסט „בוג“, האָט ער נאָך אַזאַ מין דועט נישט געהערט...

„וואָס האָט ער אַזוי מורא פאַרן טויט, דער דאָזיקער ייד?“ — אַזוי טראַכט זיך פּראָקאָפּ באַראַניוק, נאָכדעם אַז ער האָט אויסגעפּעלט די גרויסע שטיק קרע, אַרויסגעצויגן נאָך אַ מאָל דאָס פּלעשל פונעם אָפּגרונט פון זיין טיפּער קעשענע, געטאָן אַ צוויי־דריי זוף און פאַרביסן מיט עטלעכע גאַנצע שוואַרצע פּעפּערלעך. — „דאַכט זיך, אַזאַ קליין יידל, אַן אַרעמס, אַן אָפּגעריסנס, וואָס איך וואָלט פאַר אים נישט אַוועק־געגעבן אַט דאָס שטיקל מולטער, — און ציטערט אַזוי פאַרן טויט!“...

און פּראָקאָפּ טוט אים אַ טורקע מיטן שטיוול אין זינט אַרנין, און פּישל טוט אַ ציטער. אַף פּראָקאָפּן פּאַלט־אָן אַ געלעכטער, נאָר פּישל הערט נישט. פּישל טוט תּפּלה, פּישל זאָגט ודוי, זאָגט קדיש נאָך זיין אייגענער נשמה און טראַכט מכה „קברי־ישראל“...

(* אַזוי, איר האַקעס, אַזוי איר שוואַרצע־גלדיקע! שוואַרצע־גלדיקע)

— ווסטאוואי, דורנעי ראבין, ווזשע פריעכאל! ווזשע מי או כאש-משעוואטע!*

אזוי רופט זיך אן פראקאפ באראניוק צו זיין פארשוין, צו פישל דעם מלמד, וועקט אים אויף, ווי פונעם שלאף. און פישל הייבט-אויף דעם קאפ פאוואלינקע, פאמעלעך, קוקט זיך ארום מיט די רויטע פאר-ווינטע אויגן אף אלע זינטן:

— כאשטשע-וואטע ? ? ...

— כאשטשעוואטע! דאוואי, ראבין, פיווקארבאוואנצא!*

און פישל קריכט-ארויס פונעם מולטער און דערזעט, אז ער איז שוין אינדערהיים. ווייס ער נישט, וואס ער זאל טאן: צי זאל ער לויפן אין שטאט אריין? צי זאל ער גיין טאנצן? צי זאל ער פריער דאנקען און לויבן גאט, וואס ער האט אים מציל געווען פון אזא סכנה? ער באצאלט דעם ערל דאס האלבע קערבל, כאפט דאס פעקל אונטער דער האנט און לאזט זיך לויפן וואס גיכער אהיים, נאר ער בלייבט שטיין אף א רגע, דרייט זיך אויס מיטן פנים צום פאראמשטשיק.

— סלוכאי נא, פראקאפע סערדצע. טי פריכאדעט, אם ירצה השם, זאוורטא נא טשאדקו פייסאכאווע אי פראזנעקאווא ריבא דא פישל ספעקטאר. טשויעש? למען השם!***)

— א יאק זשע? כיבאזש יא טאקיי דורנעי? — ענטפערט אים פראקאפ באראניוק און באלעקט זיך שוין באציניטנס פונעם פסחדיקן בראנפן, וואס ער וועט מארגן פארזוכן, און פון די יום-טובדיקע פיש, וואס ער וועט פארבייסן. — פייסאכאווא הארילקא? זשידיווסקא ריבא? דאברע, ראבין, דאברע!****)

**

פישל דער מלמד, אז ער איז געקומען אהיים, האט אים בת-שבע, רויט ווי פניער, מיט אן אָנגערוקט טיכל, א פרעג געמאן: „וואס מאכט סטו?“ האט ער איר געענטפערט: „וואס מאכסטו?“ האט זי אים גע-

(* שטיי אויף, דו נארישער רבי, שוין אין כאשטשעוואטע)

(** גיב, רבי, א האלב קערבל)

(***) הער נאר, פראקאפ, הארצעניו, זאלסט קומען, אם ירצה השם. מארגן אף א גלעזל פסחדיקן בראנפן מיט יום-טובדיקע פיש צו פישל מלמד. דו הערסטו? למען השם!

(****) ווי דען זשע? צי ביז איר דען אזא נאר? פסחדיקן בראנפן? יידישע פיש? גיט, רבי, גוט!

פרעגט: „וואָס עפעס אזוי שפעט?“ האָט ער איר געענטפערט: „כאַדאַרף בענטשן נומל, אַ נס מן השמים“... און נישט מער אַ וואָרט, נישט גע-
וואָלט דערציילן גאַרנישט פון דער שיינער נסיעה, נישט געווען קיין צייט;
ער האָט אפילו קיין צייט נישט געהאט פאַרהערן פרויקען, ווי ער האָלט
אין דער גמרא, און אָפגעבן ריזלען די מתנה און בת-שבען די זינדענע
פעטשיילע. דאָס אַלצדינג איז אָפגעלייגט געוואָרן אַף שפעטער. פישל
האָט געוואָלט נאָך פאַרכאַפן אַ באָד. קוים-קוים פאַרכאַפט! און אז ער
איז געקומען פון מרחץ, האָט ער אויך נישט דערציילט גאַרנישט. ער
האָט דאָס אָפגעלייגט אַף שפעטער, אַף נאָכן סדר. ער האָט נאָר גע-
זאָגט אַלע מאָל: „אַ נס מן השמים... בענטשן גומל... דער אייבערשטער
פירט מיט אַ מענטשן... אַ נס מן השמים... געלויבט איז השם יתברך“...
און ער האָט גענומען מיט זיך פרויקען און איז אוועק אַף גיך אין שול אַרײַן.

געשריבן אין יאָר 1903

כל נדרי (פארגלערנע נשמות)

א.

די נאכט פון כל-נדרי איז דער „פארנאס“ געווען שוין באליכטעט מיט אלערליי-פארביקע לאמפן און לעמפלעך, דעקארירט און צוגעקליבן אפן שענסטן אופן. די מוזיק האָט געשפילט, די אָפענע סצענע איז גע-ווען גרייט צו באַווייזן דער וועלט אַלע אירע אַנטיקלעך, חידושים ונפלאות — משונה-מאָדנע גרינגע דינע גאַז-קאָלירנדיקע קליידלעך, אַ סך בריי-ליאנטן, משוגענע טואַלעטן, נאָקעטע לַיבער און פּיס, פּיס אָן אַ שיעור!... — וואָס איז דאָס? — פּרעגט דער פּרומער לעזער. — משוגע, צי חסר-דעה? וואָס איז דאָס פאַר אַ הפּקות געוואָרן? עשרת ימית-שובה אין אַ קאָפּע-שאַנטאָן! ערב יום-כּפור — מוזיק מיט קליידלעך מיט נאָקעטע לַיבער!...

איך ווייס, ליבער פּריינט, גלייבט מיר, איך ווייס, אַז ס'איז ערב יום-כּפור; איך ווייס, אַז אין דעם אָרט, ווּוּהין מיר גייען אַצינד, איז נישט אַזוי כּדאי אַרנינצוטּרעטן אין די טעג, וואָס מע רופּט זיי „ימים נוראים“, און די פּאַרשווינען, וואָס מיר וועלן זיך דאָרט מיט זיי באַגע-גענען, געהערן זיך אָן ווינציק-וואָס מיטן כל-נדרי און מיטן הייליקן טאָג יום-כּפור, וואָס ער הייסט באַ אונדז „שבת-שבתון“, דער שבת פון אַלע שבתים. נאָר פון וואַנען ווייסן מיר, אפּשר געפינען זיך אויך דאָ, אינעם דאָזיקן זינדיקן אָרט, זינדיקע ייִדישע נשמות, און צווישן זיי אויך פאַר-געסענע, פאַרוואַנגלעטע, פאַרוואַרפענע, אומגליקלעכע נפּשות נעבעך, וואָס קומען-אַפּ אַף דער וועלט מער פאַר פּרעמדע זינד, ווי פאַר אייגענע? פון וואַנען ווייסן מיר, ווער ס'איז מער שולדיק אינעם נידעריק-פאַלן פון די

דאזיקע פאָרלאָרענע נשמות? פון וואָנען ווייסן מיר, וועלכעס איז כדאי און וועלכעס איז נישט כדאי?...

נאָך אזא מין שטיקל הקדמה, וואָס שמעקט אַ ביסל מיט „על הטא“ (און אַ ייִד שלאָגט זיך אָפּ „על הטא“ און זינדיקט ווייטער), קאָנען מיר, דאָכט זיך, שוין אומקערן זיך צוריק צו דער מעשה.

דער פּאַרנאַס“ איז דעקאָרירט און צוגעקליבן אַפּן שענסטן אופן. די מוזיק שפּילט. מענטשן דרייען זיך אַרום היין און צוריק אַפּ אַן ענג שטיקל ערד, וואָס מע רופט עס „גאַרטן“, וואָרעם מע האָט דאָרט אַנייִ דערגעזעצט אין זאמר עטלעכע כאַשטשעוואַטע ביימלעך, וואָס טשאַכנען, קוים־קוים וואָס זיי דערצײען דעם זומער, און אַלץ וואָס דאָ געפינט זיך — איז פּאַלש און פּאַלש און פּאַלש. דער גאַרטן איז ניט קיין גאַרטן, די ביימער זײַנען נישט קיין ביימער, די בריליאַנטן זײַנען נישט קיין ברייִ־ליאַנטן, די שמחה איז נישט קיין שמחה. ס'איז נאָר געמאַכט, ס'איז נאָר געמלאַכט, בכדי יענער זאָל מיינען...

אַלע ווייסן דאָס, אַלע פּילן דאָס, נאָר פּונדעסטוועגן גייט מען אַהער אַלע אַפּ דער נאַכט, און מע ברענגט־אויס געלט, מע זיצט און מע הערט, מע גענעצט, נאָר מע זיצט... די מוזיק רימפּלט, און עס רימפּלט אַפּן האַרצן, נאָר מע מוז זיצן און הערן ביזן סוף. דאַנקען גאָט, די מוזיק האָט אויפּגעהערט צו רימפּלען, דאָס גלעקל קלינגט, דער עולם גייט פּאַרנעמען ערטער, און דער פּאַרהאַנג פון דער אָפּענער סצענע הייבט זיך אויף, און עס שפּרינגט־ארויס אַ נפש אינעם געשטאַלט פון אַ נקבה, אָנגעטאַן משר־גענערווייז, דאָס הייסט, העכער האַלב נאַקעט, און מיט אַ קול פון אַ יונג קינד קוויטשעט זי אויס אַ ניגון, וואָס איר ווייסט נישט, צי זי זינגט קופּלעטן, צי זי בייזערט זיך אַפּ דער דינסט פאַר די קאַרטאַפּלעס... און כאַטש דער גאַנצער עולם פּילט, אַז די קופּלעטן זײַנען נאַריש און דאָס זינגען טויג אַפּ כּפּרות, פּונדעסטוועגן פּאַטשט מען בראַוואָ און אַ צוויי־דריי־ליידיקגייערס רופן זי אַרויס פון יוצא וועגן נאָך אַ מאָל אַפּ „ביים“, און זי לאָזט זיך לאַנג נישט בעטן, זינגט אַ נייעם ניגון, נאָך ערגער פּונעם ערשטן, און דער עולם גענעצט און פּאַטשט „בראַוואָ“, און עס הערט זיך ווידער אַ געשריי: „ביים“!...

— דושאָו! טו אַ שפּרונג, ווער געוואָר, געקומען שוין דראַגאַר

מארישקא, צי נאך ניט? — אזוי רופט זיך אן איינער א גראַבער דײַטש מיט א רויטער נאָז אונטער א גלאַנצנדיקן צילינדער. דאָס איז דער בעל־הבית פונעם גאַרטן.

— איך קום ערשט פון דאָרטן, נישטאָ זי נאָך. — ענטפערט דזשאָן, א יונגערמאַנטשיק מיט א רויטן שניפס, מיט א גענאָלט פנים, נאָך מיט אן אויסגעבויגענער נאָז, וואָס זעט־אויס מזרע היהודים.

— וואָס וועלן מיר טאָן, טאָמער קומט ניט, הלילה, דראַנאָ-מאַד רישקאָ? סע שניידט זיך אן עולם פון היפשע מענטשלעך, רייכע יונגער לײַטלעך, מע וואָלט געקאָנט לײַזן שײן געלט... ווו קאָן זײַן אזוי שפּעט דראַנאָ-מאַרישקאָ?

— למאי אָט איז פּערי־פיטשי־פּוטשי אויך נישטאָ? — זאָגט דזשאָן. — דער רוח ווייס זיי, ווו זיי זײַנען ערגעץ!... מע באַדאַרף א לויף טאָן צו זיי אַהיים!...

— גיי, גיי, דזשאָן, נשמהניו, ברענג זיי צו פירן פאַר די צעפּ! — זאָגט די רויטע נאָז צו דער גענאָלטער מאָרדע, און מע זעט, אַז די רויטע נאָז האָט יסורים. זי עקט זיך... און דאָרט, אַף דער סצענע, שפּרינגט אַרויס א פאַרשעלעפטע קרענק, קוליעט זיך איבער דרײַ מאָל הײַן און צוריק און מאַכט א סך ערגערע העויות, ווי די ערגסטע פּוּרי־שפּילער, און דאָס געפּעלט דעם עולם אזוי שטאַרק, אַז מע פּאַטשט אים „בראַוואָ“ נאָך איידער ער האָט אָפּגעמאַכט אַלע זײַנע שטיק, און מע רופּט אים אַרויס נאָך א מאָל אַף ביס.

די רויטע נאָז איז אין איינע צרות:

— דזשאָן! ווו איז דזשאָן? נישטאָ דזשאָן! נישטאָ דראַנאָ-מאַרישקאָ! נישטאָ פּערי־פיטשי־פּוטשי! נישטאָ קיינער, קיינער!... אזוי זאָגט די רויטע נאָז און לויפּט־אַרום הײַן און צוריק, ווי אַ

פאַרסטע מוײַז, איבערן גאַנצן „פאַרנאַס“.

און אַף דער סצענע באַווײַזט זיך אַ פאַרשטעלטער ייד, דאָס הייסט, אַ גוי, וואָס האָט זיך צוגעטשעפּעט אַ קלאָטשקעוואַטע באָרד מיט ווילדע פּאות אַף אַן אַרשין און קרימט זיך נאָך אַ יידן. די דאָזיקע באָרד און פּאות מיט דער שפּיצעכיקער יאַרמעלעקע, מיט דער לאַנגער קאַפּאַטע, מיט די שײַך און זעקלעך, רופן אַרויס אַזאַ מיז התפּעלות אינעם גאַנצן עולם,

אַז זיי ווערן שיער נישט די כפרה. איינער פון דרויסן טוט א געשריי: „יאנקל!“ און דער יוד פון דער סצענע טוט א פרעג: „חיים-סראָליק-קוגל, וואָעס? און צווישן עולם ווערט אזא געלעכטער, גלייך ווי עס איז דאָ געזאָגט געוואָרן מי יודע וואָס פאַר א שאַרפע חכמה. און ווער שמועסט, אַז דער יוד ציט נאָך אַרויס פון דער אונטערשטער קע-שענע א פּושקעלע, נעמט א שמעק טאַבאַק און טוט אַ ניס, דעמאָלט ווערט אַן איינלייגעניש אַף אַ האַלבע שעה און אַ געשריי: „ביס! ביס! ביס!“... דערפון קאָן מען שוין פאַרשטיין, וואָס סע טוט זיך אָפּ, אַז ער הייבט אָן זינגען דאָס שיינע, קלונע לידל, וואָס צעגייט זיך אין אַלע איבריג, שאַקלט בשעת מעשה מיטן קאָפּ אַרויף און אַראָפּ און טרייסלט מיט די פּאות, טאַנצט און קנאַקט-צו מיט די פינגער:

„הענדל-פענדל-מענדעלסאָן,
פּיטל-טרייטל-מאַנדעלשטאַם,
שניאָר-דרייער-מאירבער,
שמערקאָ-בערקאָ-קולישער“...

דער עולם ווערט מלא גולה, ששון ושמחה; איינער שרײַט: „בראַ-וואָ!“ דער אַנדערער — „ביס!“ און איינער, אַ דריטער, כאַפט זיך גאָר אַרויס מיט אַ שרעקלעכן „הורראַ!“ שרײַט מיט אַלע כּוחות, גלייך ווי מע האָט אים דערפאַר באַצאָלט מי יודע וויפּל.

דאָס איז אָבער אַלץ פאַר דער רויטער נאָז ווינציק. זי גייט אַרום אין איינע צרות, ביזערט זיך, קנײַפּט-אונטער שטילערהייט די באַדינטע, טרייבט זיי, זיי זאָלן גיין אַ קוק טאָן, צי איז ניט געקומען שוין דראַגאַ-מאַרישקאַ? וווּ איז דראַגאַ-מאַרישקאַ? וווּ איז פּערי-פּיטשי-פּוטשי? וווּ איז דזשאָו? ווי אין דער ערד אַרײַן! שוין זשע זינגען זיי דאָרט אַלע דריי?...

און דער בעל-הבית פונעם „פאַרנאַס“ שטעלט-אָוועק איינעם פון די באַדינטע באַ דער טיר, און אַליין כאַפט ער אַ דראַשקע און הייסט זיך פירן אַף דער „ידישער גאַס“.

ב.

ווער איז די דראגא-מארישקא? וואָס קוקט מען דאָ אַף איר אזוי שטאַרק אַרויס?

דראגא-מארישקא איז א זינגערן, איינע פון די סאַמע באַליבטעסטע אין „פאַרנאַס“. אַלײן איז זי פון בודאַפּעשט, זינגט אונגאַרישע מעלאָן-דיעס און ציגנינער-לידער מיט אַזאַ שײן קול, מיט אַזאַ מין מתיקות, אַז זי נעמט-אַרויס באַ אײטלעכן באַזונדער דאָס חיות. אַלע אירע לידער, כאָטש מע פאַרשטייט ניט די ווערטער, זינגען פּול מיט טרערן, מיט האַרץ, האָבן אין זיך אַ לעבעדיקע נשמה און דערגרייכן ווייט, דערלאַנגען טיף אין די ביינער, דערוועקן מאָדנע געפילן, רופֿן-אַרויס טרויעריקע געדאַנן קען, אַמאָל אַ זיפּץ פונעם טיפֿן-טיפֿן האַרצן און אָפּטמאָל אַ טרער אַף די אויגן. וווּ ליגט דאָ דער סוד באַהאַלטן: צי אין דער זיסער ווייכער בוימלידיקער שטימע? צי אין די געראַטענע קלינגענדיקע ווערטער, וואָס זי גיט זיי צו אַ באַזונדער חן בשעת זי רעדט זיי אַרויס? צי אין אירע שיינע, שוואַרצע, טיפע, פאַרטראַכטע אויגן, וואָס שניגען אַרויס פון איר קלאַר-ווייס-ליכטיק פנים, וואָס איז באַברעמט מיט שיינע, קורצע גע-גרינזלטע האָר? צי אין איר קאַנען האַלטן זיך אַף דער סצענע? צי אין די אַלע זאַכן אינאיינעם גענומען? דאָס איז פאַר געוויס, אַז קוים באַ-ווייזט זיך דראגא-מארישקא אַף דער סצענע, ווערט נישט קיין ליאַרעם מיט קיין געפילדער; אדרבה, עס ווערט שטיל, אַלע באַקומען עפעס פאַר איר דרך-אַרץ, מע פילט, אַז עס שטייט אַ מ ע נ ט ש אַף דער סצענע, אַ מענטש ווי אַלע מענטשן, אַ מענטש מיט אַ האַרץ, מיט אַ נשמה; און הייבט אָן דראגא-מארישקא צו זינגען, אזוי ווערט דער עולם ווי פאַר-שטאַרבן, און אַלע וואָלטן וועלן, דאָס זינגען זאָל זיך ציען און ציען, עס זאָל זיך נאָרנישט אויסלאָזן... יידן האָבן ליב גיין האַרכן דראגא-מא-רישקאן דערפאַר, וואָס אין איר זינגען ליגט אַ סך „מאָראַליש“, עס שמעקט מיטן ייִדישן שטייגער. אין איר זינגען הערט זיך אַ קלאַנג, אַ באַקלאַנג זיך פון אַ צעבראַכן האַרץ, פון אַ באַלידיקטער נשמה, און אַ געפיל פון רחמנות קלעמט-אַרום דאָס האַרץ, און נישט אזוי גרינג פאַר-געסט איר נאָכדעם דאָס דאָזיקע ליכטיקע פנים, מיט די טיפע, שוואַרצע,

פארטראכטע אויגן, און די זיסע ווערטער מיטן צוקער-זיסן געזאנג לאָזן זיך נאָך לאַנג הערן באַ אַינך אין די אויערן.

סע פארשטייט זיך, אז אף דראגא-מארישקאן זינען פאראן א סך, א סך בעלנים, וואָס ברענגען אויס א סך, א סך געלט, און די רויטע נאָז איז דערפון רעכט צופרידן, און די אלע איבעריקע זינגערנס און טענ-צערנס זינען איר, געוויינטלעך, רעכט מקנא. זיי זאָלן נאָר קאָנען, וואָלטן זיי זי דערטרונקען אין אַ לעפל וואַסער. אַך, ווען זיי זאָלן וויסן, וווּ איז איצטער דראגא-מארישקא, וואָלטן זיי אוועקגעגעבן אלע זייערע פאַלשע בריליאַנטן, זיי וואָלטן איר שוין צוגעשטעלט אַ רעכט בענקעלע וווּ מען באַדאַרף און וואָלטן זיך אָפּגערעכנט מיט איר, ווי עס געהער צו זיין!

וווּ איז געווען דראגא-מארישקא?

אין שול צו כל-נדרין.

ג.

דאָרט, אין אַ קליין שטעטל אין גאַליציע, וווּ זי איז געבאָרן, האָט זי געהייסן דבורה-מירל, אַ ייִדישע טאַכטער, אַ כשר קינד, געוואקסן באַ פּרומע עלטערן פּאַנאַטיקער און גאַנץ רייכע לייט, וואָס נאָכדעם האָט זיך באַ זיי דאָס רעדל אַ דריי געטאָן צוריק, זיי האָבן אָנגעוואָרן דאָס געלט, פאַראַרעמט געוואָרן און אַריבערגעפּאַרן קיין בודאַפּעשט, געעפּנט פּרױער אַ קלייטל פּון ציגאַרן, נאָכדעם אַ ייִדישן רעסטאָראַן אַף דער ייִדישער אַל-טאַפּענגאַס. נאָר דער שלױם-מזל האָט זיי נאָכגעיאָגט פּוס-טריט. ווי גע-וויינטלעך, אין אַ ניי אָרט און אין אַזאַ גרויסער שטאָט, ווי בודאַפּעשט, האָבן זיי אָנגעהויבן זיך אַנדערש פירן, מאַכן אַ ניי מין לעבן, איבערגע-ביטן די ייִדישע נעמען אַפּן אונגאַרישן שטייגער, אָנגעהויבן זיך אַנדערש קליידן, די מוטער אליין האָט מיט דער צייט אַראָפּגעוואָרפּן דעם פּאַריק, און דער עלטערער זון האָט אָנגעהויבן שטודירן מוזיק — דאָס אַלצדינג אינאַיינעם האָט דער פּאָטער נישט געקאַנט אַריבערטראָגן און איז גע-שטאַרבן אינעם ייִדישן שפּיטאַל, און דאָס גאַנצע געזינדל האָט זיך צעווייט און צעשפּרייט אַף אַלע זיבן ימים: דער עלטערער זון איז אוועק ערגעץ מיט מוזיקאַנטן, דער אַנדערער האָט זיך גלאַט אוועקגעלאָזט אין דער

וועלט אריין, א סברה, אז קיין בראזיליע, און איז פארפאלן, ווי אין וואַ-
סער אַרײַן; איינע אַן עלטערע טאַכטער האָט חתונה געהאט פאַר אַ
משורר אין קאָרשול, די אַנדערע האָט זיך געשטעלט אין אַ זאָקן-פאַבריק,
און דראַגאַ-מאַרישקאַ איז געבליבן אַליין מיט דער מוטער, איר מיטגע-
האַלפּן אין רעסטאָראַן באַדינען די אורחים, געגרייט און דערלאַנגט צום
טיש דאָס עסן.

שיין פון דער נאַטור זײַנען זיי געווען אַלע, נאָר שענער פון אַלע איז
געווען דראַגאַ-מאַרישקאַ, און די אורחים, וואָס האָבן באַ זיי געגעסן קעסט,
האָבן ליב געהאַט, אז נאָר די שיינע, בליענדיקע דראַגאַ זאָל דערלאַנגען
צום טיש, נישט קיינער. אַ סך געסט האָבן איר געמאַכט קאָמפּלימענטן,
אייניקע האָבן זיך נישט באַנונגט מיט קאָמפּלימענטן אַליין, זיך באַגאַנ-
גען אַ ביסל גראַבלעך, ווי געוויינטלעך מאַנצבילן, אז זיי דערזען אַ שיינע
צייטיקע פּרי וואַקסט און האָבן רחמנות, זי קאָן נאָך, חלילה, איבערוואַקסן.

צווישן די שטענדיקע אורחים וואָס פלעגן אָפט קומען עסן אינעם
יודישן רעסטאָראַן אַף דער אַלטאַפענגאָס, איז געווען איינער אַ גאַנץ
רייכער גאַסט פון ווין, מיטן נאָמען פּיערשפּייער, אַ יונגערמאַן מיט אַ
בלאַס איידל פנים, מיט אַ לאַנגן דינעם האַלדז און מיט אַ ביסל אַ הייר
זעריקלעכער שטימע, נאָר מיט זייער גוטע, אַ ביסל קורצזיכטיקע אויגן.
אַלע צוויי־דריי חדשים פלעגט ער קומען פון ווין קיין בודאַפעשט מיט
סחורה פון זײַן פאַטערס אייגענער פאַבריק, וווּ ער האָט זיך גערעכנט
אַלס קאַמירווואַיאַזשער, און פלעגט פאַרברענגען עטלעכע טעג און קומען
אַלע טאַג עסן אין יודישן רעסטאָראַן, וואָס אַף דער אַלטאַפענגאָס, און
די שיינע דראַגאַ איז אים אזוי געפעלן, אז ער האָט איר איינמאַל, נאָכן
צעצאָלן זיך פאַרן עסן, אָן אַ שום הכנות, — בשעת מעשה איז אים נאָר
דער דינער לאַנגער האַלדז אַ ביסל רויט געוואָרן — אויפגעשטאַנען און
געבעטן באַ איר די האַנט, דאָס הייסט, ער האָט איר פאַרגעלייגט, אז אויב
זי וויל, האָט ער פאַר איר חתונה. דראַגאַ-מאַרישקאַ, וואָס האָט זיך בשום
אופן נישט געריכט אַף אזאַ זאַך, האָט אים גאַנץ פשוט געענטפערט, אז זי
מוז פּרײַער איבערריידן מיט דער מוטער, און די מוטער, דערהערט אזאַ
גליק, האָט זי געטריבן די טאַכטער, זי זאָל גיין וואָס גיכער אים זאָגן
„יאַ“, און אַף דעם גאַנצן געזינדל איז געוואָרן אַ שמחה, אַ פּרייד: די על־

טערע שוועסטער איז געקומען צו לויפן, ניט טויט, ניט לעבעדיק, מיטן מאן דעם משורר, וואָס אין קאָר-שול, געפאלן דער שוועסטער אָפן האַלדן, געזאָגט, אז איצט וועט קומען אַ סוף צו זייערע אַלע צרות, איר מאַן וועט פאַרשפּאַרן זינגען אין קאָר פאַר פּופּצן קראַנען אַ וואָך, די קלענערע שוועסטער וועט פאַרשפּאַרן אַרבעטן זיבעצן שעה אין טאָג באַ די זאָקן, און די אַרעמע מאַמע וועט נישט דאַרפן שוין שטיין גאַנצע טעג באַם אויוון. נישקשה, פּייערשפּייער איז גענוג ריך און איז זייער אַ גוטער מענטש; ער וועט זיי אַלעמען קומען צו הילף, און זיי וועלן אַלע ווידער אַ מאָל אויפּלעבן, ווי זיי האָבן געלעבט אַמאָל פאַר זייער גוטן פּאָטער, ער זאָל האָבן אַ ליכטיקן גן-עדן. ביידע שוועסטער האָבן זיך אַרומגענו- מען, צעקושט און צעוויינט זיך פאַר פּרייד.

ד.

ס'זאָל אַלצדינג זיין אזוי ווי מיר שטעלן זיך פאַר — וואָלט דאָך קיינמאָל אין ערגעץ קיין צרות נישט געווען אַף דער וועלט. אז דער אַלי- טער פּייערשפּייער, אַ משוגענער דיַטש און אַ רעכטער עקשן, איז געוואָר געוואָרן פּונעם שידוך, וואָס דער זון האָט געטאָן אין בודאַפּעשט, האָט ער אים אַריינגערופן צו זיך אין קאַבינעט אַרײַן, געהייסן זיך איבערגעבן די קאַסע, אים אַרויסגעגעבן זײַן געהאַלט, וואָס אים קומט ביזן סוף יאָר, און געזאָגט, אז ער איז פּריי, ער קאָן שוין גיין ערגעץ אַנדערש, און האָט אים צום לעצטן מאָל פאַרגעלייגט אזאַ מין תּנאי: אָדער אַ ו י ס י - ד ו ך , אָדער אַ ו י ס ז ו ן . דער יונגער פּייערשפּייער איז אָבער אויך געווען אַ דיַטש און נישט קיין קליינער עקשן, האָט ער אים דערויף געענטפּערט, אז מע וועט גיכער פּוּעלן באַ אים דאָס אַנדערע, איידער דאָס ערשטע, און ער וועט בכלל בעסער שטאַרבן, איידער נעמען צוריק דאָס וואָרט, ובפרט, אז ער האָט ליב דאָס מיידל מיט סכּנת-נפּשות און ער רעכנט זיך פאַר איינעם אַ גליקלעכן... און אזוי ווײַטער. דער אַלטער פּייערשפּייער האָט אים גאַנץ פּיין אויסגעהערט; נאָכדעם האָט ער אים אָנגעוויזן מיט דער האַנט אַף דער טיר און אַ זאָג געטאָן:

— אַלזאָ, איז דאָס אָפּגעמאַכט? אַדיע!

— אַרײַע! — האָט אים דער זון גענטפערט און אַ בייג געטאָן זיך, און אזוי איז מען זיך צעגאנגען, דער זון מיטן פּאָטער, אַף תּמיד.

סע פּאַרשטייט זיך, אז ס'איז באַלד אוועקגעגאנגען אַ וואַרעמער בריוו קיין בוראפעשט צו דראַגמאַרישקאַן, באַשריבן די גאַנצע סצענע מיטן פּאָטער, און ער בעט זי, אז זי זאָל זײַן גאַנץ רויק, ער איז שוין נישט קיין ינגעלעך; ער איז, ברוך השם, נישט קיין פאַרפאַלענער, ער וועט זיך אָפּזוכן מיט גאָטס הילף אַ שטעלע אין גיכן, און אז ער וועט זיך נאָר צו עפעס צושלאָגן — שטעלט ער מיט איר חופּה איז אַ גוטער שעה אַ מזלדיקער, און אזוי ווייטער. און ס'איז טאַקע אזוי געווען. ער האָט גיך באַטראַטן אַ גאַנץ פינע שטעלע, זיך אינגעאָרדנט, ווי עס געהער צו זײַן, און געקומען צו פּאַרן קיין בוראפעשט און געשטעלט די חופּה.

די חתונה איז געווען אַפילו נישט אַזאַ פּריילעכע חתונה; ס'איז גע-ווען, ווי מע רופּט דאָס אָן: „אַ שטילע חופּה-וועטשערע“. די מחותנים האָבן זיך שטאַרק געבלאָזן; ס'איז געווען, פאַרשטייט איר מיך, נישט אזוי ווי זיי האָבן געמיינט. זיי האָבן געמיינט אַ געהויבענע חתונה מיט רײַכע מתנות... דער עלטערער שוועסטערס מאַן האָט שוין געהלומט פּון אַ נייער שטעלע באַם רײַכן שוואַגער; די קלענערע שוועסטער האָט זיך שוין כמעט ווי אָפּגעזעגנט מיט אירע חברטעס אַף דער זאַקן-פאַבריק; און אויך די אַלטע מוטער האָט שוין גערעכנט צומאכן דעם ייִדישן רעסטאָראַן; גענוג שוין בראַטן זיך באַם אויוון, גענוג שוין באַדינען די אורחים, אונטערטראַגן איטלעכען עסן. די אַלטע מוטער האָט אָנגעהויבן אָפטער ווי פּריער דערמאָנען אירע צוויי זין, וואָס זײַנען אוועק אַף דער וועלט; זי האָט געהאַפּט, פאַרשטייט איר, אז זיי וועלן מסתּמא דערהערן פונעם גליק, וואָס זייער ינגערער שוועסטער האָט געטראַפּן, און וועלן געוויס קומען צו פּאַרן אַהיים. מיט איינעם וואָרט, איטלעכער האָט זיך אַרומגעטראַגן מיט זײַן חלום. און אזוי ווי דאָס רוב חלומות לאָזן זיך אויס מיט גאָר-ניט, אזוי האָט זיך פּון די דאָזיקע חלומות אויסגעלאָזט אַ טײַך: דער עלטערער שוואַגער איז געבליבן אַף זײַן אַלטער שטעלע; די ינגערע שוועסטער איז געזעסן באַם אַלטן וואַרשטאַט פּון די זאַקן, די אַלטע מאַמע — באַם אויוון; די צוויי זין האָבן זיך אַרומגעבלאַנקעט אַף דער וועלט, ווי פּריער. אַלע האָבן זיך אָפּגענאַרט, געהאַט אַ טעות אין חשבון און גע-

בלאזן זיך אף דער נאָרישער דראַגא מיט איר נאָרישן מאַן דעם דײַטש, וואָס ער וויל זיך נישט איבערבעטן מיטן פּאָטער: א מענטש האָט אזא ריכטן פּאָטער — און גייט דינען צו אַ פּרעמדן פּאַר אַזעלכע הונדערט פּופּציק קראַנען געהאַלט! נאָך דער חתונה האָט זיך די עלטערע שוועס-טער נישט געקאָנט אינהאַלטן און האָט זיך צעקריגט מיט דראַגא, אויפֿ-געהערט ריידן מיט איר און נישט געגאַנגען איבער איר מער צו דער מו-טער אין שטוב אַרײַן. און פון דעמאָלט אָן איז אָפּגענומען געוואָרן דער שלום-בית אין יענעם הויז און מע האָט זיך געגעסן איינס דאָס אַנדערע לעבעדיקערהײַט.

נאָר איין דראַגא האָט זיך געפילט גליקלעך מיט איר געליבטן בער-נאָר (אזוי האָט געהייסן דער יונגער פּײַערשפּײַער), וואָס האָבן זיך ליב געהאַט ביידע דאָס חיות, און מיט אירע צוויי קליינע מלאַכּימלעך, וואָס זײַנען געבאָרן געוואָרן גיך איינס נאָך דאָס אַנדערע, און וואָס זי האָט זיי ליב געהאַט און אָפּגעהיט, ווי דאָס שוואַרצאַפּל פונעם אויג. איין חסרון נאָר, וואָס בערנאַרד איז כמעט קיינמאָל נישט אין דער היים, פּאַרט אַרום טאָג ווי נאַכט, קומט צו פּאַרן איין מאָל אונטער א יום-טוב אף איין טאָג, קושט זיך אָן מיט די קינדער און פּאַרט ווידער אוועק. נאָך אַ חסרון, וואָס בערנאַרד איז נישט אין בעסטן געזונט. ער איז פון תמיד אָן זייער אָן איידעלער. ס'איז גאָר אַ סברה, אַז ער טאָר גאָר פיל נישט האַרעווען, ווי ער האַרעוועט, ער טאָר גאָר אזוי ניט אַרומפּאַרן, ווי ער פּאַרט אַרום. דער דאָקטער זאָגט, אַז זומער באַדאַרף ער האָבן רו, זיך באַזעצן ערגעץ „אינס גרינע“, אף אַ דאַטשע הייסט עס, טרינקען מילך וכדומה. נאָר בערנאַרד וויל ניט הערן, ניט זען. בערנאַרד טראַכט גאָר נישט וועגן זיך אפילו איין מינוט; דאָס גאַנצע לעבן זײַנס איז דראַגא און אירע צוויי מלאַכּימלעך, און קומט ער צו פּאַרן אַמאָל אַהיים און קאָן זיי עפעס ברענגען צו פירן פון וועג אַ מתנה און זיצן מיט זיי אַ טאָג, קומט אים דעמאָלט צו געזונט אף אַ גאַנץ יאָר!

אַ מענטש איז אָבער נישט קיין מאַשין, ניט פון איינז. בערנאַרד האָט אזוי לאַנג געהאַרעוועט, ביז ער האָט זיך געמוזט איינמאָל אַנדער-לייגן רוען; און האָט ער זיך אַנדערגעלייגט, איז ער שוין מער נישט אויפּגעשטאַנען. דאָקטוירים האָבן אָנגעהויבן דאָרט צו זײַן גאַנץ אָפטע

געסט, אין דער אפטייק האָט מען געקאָכט פון זינעטוועגן רפואות. דער פראָפעסאָר האָט געהייסן, מען זאָל אים אָפּפירן ערגעץ אין אַ קוראַרט, און ס'איז ניט געווען מיט וואָס. איז געקומען די עלטערע שוועסטער מיט אַן עצה, אַז דראַגא זאָל אוועקשרייבן צו זיין פאָטער, צום אלטן פינערשפייער, אַ בריוול, אים פרעגן: „היתכן? ביז וואַנען איז דער שיעור צו זיין ברוגז אַף אַ זון?“ האָט דאָס דערהערט בערנאַרד און איז געוואָרן אָנגעצונדן. ער האָט זיך אַזש פאַרהוסט פאַר כעס, געבעטן זיך, געזאָגט, דער טויט זאָל זיין — צום פאָטער זאָל מען נישט שרייבן! האָט אים דערויף די שוועגערין געענטפערט, ווי אַ געטרייע שוועסטער, אַז „ס'איז, כ'לעבן, ניט כדאי, אַז איבער זיין עקשנות זאָל איר שוועסטער, חלילה, בלויבן אַן אלמנה...“ מע קאָן זיך גרינג פאַרשטעלן, וואָס פאַר אַ בורע ס'איז געוואָרן אין שטוב פון די דאָזיקע ווערטער, וואָס פאַר אַ שנאה ס'איז אַרויס צווישן די צוויי שוועסטער און וואָס פאַר אַ גיהנם ס'איז געוואָרן אין שטוב באַ דער אַלטער אלמנה, וואָס האָט באַדארפט שטיין באַם אויוון און האָרעווען און מיט איר האָרעוואַניע ראַטעווען דעם קראַנקן בערנאַרד, וואָס האָט געצאָנקט, ווי אַ ליכט!

נאָר דאָס איז אַלץ פון די זאכן, וואָס מע קאָן זיי נאָך אַריבערטראָגן. ביטערער פון אַלץ איז, אַז עס קומט דער אומדערבאַרעמדיקער טויט פאַר דער צייט און רייסט אַרויס מיט גוואַלד, אָן אַ שום רחמנות, דעם יונגן בוים, וואָס אַף אים האָבן אַרויסגעקוקט און וואָס פון אים האָבן געלעבט עטלעכע נפשות און ליב געהאַט אים און געווען צו אים צוגעבונדן מיט ליב און לעבן.

געשטאַרבן בערנאַרד.

ה.

בערנאַרד איז געשטאַרבן, און דראַגא איז געבליבן מיט צוויי קליינע קינדערלעך, ווי אַפן וואַסער. די גאַנצע צייט, וואָס בערנאַרד האָט געקרענקט, האָט זיך דער ייִדישער רעסטאָראַן אַף אַלטאָפּעננאָס שטאַרק אָפּגעשלאָגן פון אורחים; די אַלמע האָט זיך געבעך אויסגעבראַכט וווּ זי האָט געהאַט אַ פרוטה! דראַגא האָט פאַרקויפט וווּ זי האָט געהאַט ערגעץ אַ שטיקל צירונג, אָדער אַ מלבוש. מע איז אַריינגעפאלן נאָך אין אַ גרע-

סערער אַרעמקייט, ווי פּרײַער. מע האָט זיך צעקריגט, פּינט געקריגן און געגעסן איינס דאָס אַנדערע נאָך ערגער, ווי ביז אַהער. און געקריגט, פּינט געהאַט און געגעסן זיך האָט מען דערפאַר, וואָס אַלע האָבן געפּאָדערט פון דער יונגער אַלמנה, זי זאָל אוועקשריבן צום אַלטן משוגענעם פּינער-שפּינער קיין ווין, ער זאָל אַרויסשיקן כאַטש עפעס געלט אָף די אַרעמע יתומים נעבעך; זיי זינען דאָך זינע סינדער, זיין בלוט און פּלייש... נאָר דראַגאַ האָט ניט געוואָלט פּאָלגן; זי איז געבליבן געטרני איר געטרניען בערנארדן נאָכן טויט, ווי פּארן לעבן; בערנארד האָט געזאָגט, מע זאָל דעם פּאָטער ניט שרייבן, איז דאָס הייליק! האָט מען זי אויסגעמינדט און זיי האָבן אַליין אוועקגעשריבן צום אַלטן פּינערשפּינער זייער אַ מיאוסן בריוו (געשריבן האָט אים דער משורר פון דער בודאַפּעשטער קאַר-שול) און רעכט אָנגעזידלט אים פאַר זיין „שטייגערן האַרץ“ און פאַר זיין הילצערנע נשמה“. האָט זיך דער אַלטער פּינערלעשער דווקאַ אָנגעטראָפּן מיט אַ בריוו, אז ער נעמט ביידע יתומים צו זיך קיין ווין, מיט אַ תּנאי, די מוטער זאָל אים אַרויסגעבן אַ פּאַפּיר, אז זי זאָגט זיך אָפּ פון זיי אַף אייביק און זי טאָר קיינמאַל צו אים נישט קומען אַף דער שוועל...

דער דאָזיקער בריוו האָט שוין אויפגעבראַכט אַלעמען, און דראַגאַ איז געווען אויסער זיך, פאַר וואָס מע האָט צו אים געשריבן אָן איר וויסן. געוויינט, געשרייען, געאַרבעט, זיך געריסן די האָר און צעקריגט זיך מיט דער גאַנצער שטוב און געשוואָרן, אז זי וועט אוועק פון זיי אַף אייביק.

נאָר וויהיין קאָן גיין אַזאַ אַרעמע יונגע אַלמנה, ווי דראַגאַ, מיט צוויי פּיצלעך סינדער? זי האָט אזוי לאַנג געוויינט, ביז זי האָט זיך איר בערגעוויינט, און אַ דאַנק דעם שוואַגער דעם משורר, וואָס האָט געהאַט קענטשאַפט מיט זינגערס, האָט זי זיך געשטעלט פאַר אַ זינגערן פּרײַער אין אַ געמיינעם קאַר, נאָכדעם אין אַ פּינערן קאַר. אַ שטימע האָט זי געהאַט פון תּמיד אַ זיסע, און שוין איז זי געווען, ווי די וועלט, האָט זי אָנגעהויבן ביסלעכווייז אויסנעמען באַם עולם, אַרויסטרעטן מיט אירע שיינע „ציגנינער-לידער“, פּרײַער אין די קליינע בודאַפּעשטער שענקלעך אָדער ווירצהניזער, און נאָכדעם אין די גרעסערע ערטנער און קאַפּע-שאַנטאַנען, און אָנגעהויבן פּאַרדינען גאַנץ שוין געלט, זיך איבערנעבעטן

מיט אירע אייגענע, און עם האָט שוין געהאלטן דערביי, אז זיי האָבן איר געשרכנט אַ נייעם שידוך, אַ ייִדישן קאָלאַבאָסניק, אַן אלמן מיט עטלעכע קינדער, נאָר מיט אַ שיינער קאָלאַבאָסנע קלייט, די ערשטע ייִדישע קאָל־באָסנע אין בודאָפּעשט.

דער דאָזיקער קאָלאַבאָסניק, אַ געזונטער יונג מיט אַ שוואַרצער געדאָלטער מאָרדע, מיט אַ גראָבן בויך און מיט גראָבע באַוואַקסענע הענט, האָט אָנגעהויבן אָפטלעך אַרײַנקומען, שרעכענען זיך צו דער יונגער אלמנה, געגעבן אָנצוהערעניש איר, אַז ניט אַזעלכע ווי זי באַדאַרף זינגען אין די שענקלעך, אַז זי קאָן זיך אָפּזוכן איר גליק ערגעץ אַנדערש — בקיצור, ער האָט איר פּאַרגעלייגט זײַן האַנט מיט זײַן קאָלאַבאָסנע קלייט, און זי האָט אים אָפּגעזאָגט.

דער קאָלאַבאָסניק האָט זיך געפונען שטאַרק באַליידיקט פאַר אַזאַ מעשה און איז אַוועק אַ ברוגזער, פאַר כּעס זיך פאַרגעסן געזעגענען מיט דער אַלטער, און צווישן דער משפּחה איז געוואָרן אַ נײַ מחלוקת, אַ נייע שנאה, נייע קריגענישן, נייע אינטריגעס, ביז עם האָט זיך געטראָפּן אַ מעשה, וואָס ווערט באַשריבן אינעם קאַפיטל, וואָס קומט ווייטער.

1.

אינאיינעם מיט דער ליכטיקייט, וויסנשאַפט, געזונטהייט און אַלע איבעריקע נוצלעכע זאַכן, וואָס די ציוויליזאַציע האָט פאַרשפּרייט צווישן די מענטשן, האָט זי זיי אויך אַרײַנגעבראַכט דעם חשק צו לעבן אַ גוטן טאָג און די תּאווה צו אַלערליי פאַרגעניגנס; און אַזוי ווי די איינציקע גליקלעכע, וואָס זײַנען תּמיד זאַט און ווייסן ניט פּון קיין צרות, ווילן געדײַסן פּון מער פאַרגעניגן, און געניסן פאַרגעניגן האָט דאָך קיין שיעור און קיין גרונט ניט, אַזוי ווי דער ים, — האָבן זיך געפונען מענטשן, וואָס מאַכן זיך דערפּון אַ פּרנסה, נעמען זיך אונטער פאַר געלט צושטעלן פאַר די זאַטע און גליקלעכע כל המינים פאַרגעניגנס, וואָס דעם מענטשנס פאַנטאַזיע קאָן צוטראַכטן.

איינער פּון די ערטער אַף צו שעפּן פאַרגעניגן אין דער גרויסער שיינער שטאָט איז דער אויבנדערמאָנטער גאַרטן „פאַרנאַס“, מיט די אַרעמע פאַרטשאַכנעמע ביימלעך, מיט דער שלעפּעריקער מוזיק, מיטן

ערגסטן בופעט, וואָס מאַכליך זײַנען דאָרט אַ סס־המוות צום מאָגן, מיט די ערגסטע ווײַנען, וואָס זײַנען זויער ווי עסיק און זײַנען מיט גאָלד גלײַך — און פונדעסטוועגן לױפן אַהינצו די זאַטע, גליקלעכע מענטשן, שעפן פאַרגעניגן אַלע נאַכט, און נאָך באַנאַכט, וואָרעם דאָס רעכטע לעבן הייבט זיך ערשט אָן דאָרטן שפּעט נאָך האַלבע נאַכט...

אַהער, אין דעם דאָזיקן „פאַרנאַס“, איז אַרײַנגעפאַלן אונדזער דראַגאַ-מאַרײַשקאַ, ווי דאָס שפּיל־פּוּיגל, וואָס פאַלט־אַרײַן אין שטײַגעלע אַרײַן. דאָס פּײַגעלע טאַנצט, שפּרינגט, שטעלט זיך אַוועק און הייבט אָן זינגען, זינגט־זינגט אָן אַן אױפּהער, און מענטשן קוקן און האַרבן, ווי שײַן דאָס פּײַגעלע זינגט, און קוועלן אָן פון דעם און קלײַבן פאַרגעניגן. קײַנעם פאַלט נאָך נישט אײַן בשעת מעשה, אַז דאָס פּײַגעלע ניט סע טאַנצט, נאָך סע רײַסט זיך פון געפּענקעניש, ניט סע זינגט, נאָך סע וויינט, וויינט און קלאָגט נאָך דער פּרײַהייט, וואָס סע האָט פאַרלאָרן, וויינט און קלאָגט אַף דער ענגער וועלט, אַף די שלעכטע מענטשן, וואָס האָבן דאָס געפאַנגען און פאַרשלאָסן אין דער ענגער טורמע, צוגענומען באַ דעם דאָס גליק אַף אײַביק!

צווישן די אַלע אַנדערע מיטלען, וואָס מענטשן האָבן צוגעטראַכט אַף כאַפּן שפּיל־פּײַגעלעך, איז פאַראַן אױך אַ פּראָסט, נאָך זויער אַ גוט מיטל: מע שיט־אױס אַף דער פאַרשפּרייטער געײַז אַ סך קערנדלעך, קומט דאָס הונגערדיקע פּײַגעלע צו שפּרינגען. פּיקט־פּיקט די קערנדלעך אַזוי לאַנג, ביז סע פאַרפלאָנטערט זיך נעבעך אין דער געײַז — און פאַרטיק! אַף צו כאַפּן יונגע אומשולדיקע נשמות האָבן מענטשן צוגעטראַכט דאָס בעסטע מיטל: גאָלד און בריליאַנטן — די צוויי זאַכן, וואָס ס'איז שווער אַקעגן זיי בניצושטיין! די אַרעמע דראַגאַ-מאַרײַשקאַ האָט באַ-דאַרפט זײַן שטאַרקער פון אײַזן, זי זאָל אױסשטיין אַזאַ שווערן נסיון, ווי אַ קאַנטראַקט אַף דרײַ הונדערט רובל אַ חודש מיט מתנות (בריליאַנט־טן), נאָך פאַר אַ פּאַר מאָל אַרױסגיין אַף דער סצענע, אָפּזינגען אַ צוויי־דרײַ צינגלעך־לידער, וואָס זי זינגט זיי אַזוי זיס, אַזוי געשמאַק, אַז עס צעגײט זיך אין יעדן אַבר. דער פאַרשױן, וואָס האָט איר פאַרגעלייגט אַזאַ מין קאַנטראַקט, דער בעל־הבית פונעם „פאַרנאַס“, אָט אַ יענער וואָס מיטן גלאַנצנדיקן צילינדער און מיט דער רױטער נאָז, נאָך מיט אַ סך בריי-

ליאנטענע רינגען אף די גראָבע פינגער, איז ניט אָפּגעטראָטן פון איר אף קיין טראָט. פון דער ערשטער מינוט אָן, וואָס ער האָט זי דערזען און דערהערט זינגען אין גאָרטן אין בודאפעשט, איז ער צו איר צוגעזאָטן געוואָרן און האָט איר אַרויסגעזאָגט גאַנץ עפּנטלעך, אז איר אָרט איז ניט דאָ, אין דעם אַרעמען שענקל, נאָר באַ אים, אין דעם שיינעם „פּאַרנאַס“; דאָרטן וועט מען זי, זאָגט ער, פאַר אירע ציגלינער-לידער אָפּגילטן, אָפּשיטן מיט בריליאנטן. אַ סימן — אָט ציילט ער איר אָפּ באַלד דריי הונדערטער, רוסישע באַנקנאָטן במזומנים, פאַרן ערשטן חודש, שרייבט איר אונטער אַ קאָנטראַקט אף אַ גאַנצן סעזאָן און נעמט זי אויף זיינע אייגענע הוצאות ביז אַהין אָפּ אָרט.

און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט ער אַרויס אַ גאַנץ גרויסן טייסטער, באַצירט מיט אַ מאַגנאָגראַם פון בריליאנטן, פול אָנגעשטויסן מיט קנאַ-קנדיקע באַנקנאָטן, און די בריליאנטענע פינגערלעך באַ אים בליישטשען און פינקלען זיך אָפּ אין אַלערליי פייערלעך, און די אַרעמע דראַגאַ-מאַ-רישקא קוקט אף די פעקלעך קנאַקנדיקע באַנקנאָטן און אף די פינקלדיקע בריליאנטן, און די ערשטע מחשבה, וואָס פליט איר דורך אין קאָפּ, איז אירע צוויי טייערע ליבע טייערעלעך: „וויפל גלעזער מיַלך קאָנען זיי דער-פאַר האָבן! וויפל העמדלעך! וויפל פּאָר שיכעלעך!“... און אויך די אַלטע מוטער קוקט אף די קנאַקנדיקע באַנקנאָטן, ווי אַ הונגערדיקע קאץ אף גע-בראָמענע לעבער, באַלעקט זיך אַזש און קוקט אף דער טאַכטער, ווי איינער רעדט: „שטיא! דו קוויינקלסט זיך נאָך?“... און די עלטערע שוועסטער דערשמעקט געלט, קומט זי צו לויפן, נישט טויט, נישט לעבע-דיק, כאַפט זי אַרום קושן און רוימט איר איין אַ סוד אָפּ אויער:

— נעם, נאַרעלע, און פּאָר! דאָרט איז אַ לאַנד פון נאַראָנים, פון גאָלד און פון בריליאנטן! געלט איז דאָרט ווי מיסט און בריליאנטן וואַל-גערן זיך אין די גאַסן.

דראַגאַ ענטפערט איר דערויף גאָרנישט; נאָר אירע שיינע, שוואַרצע, טיפע אויגן קוקן אַהין, ווי אירע צוויי טייערע ליבע טייערעלעך ליגן און שלאָפּן ביידע אין איין בעטעלע, די קעפלעך צעקאָשמעט, די הענטלעך צעוואָרפן און די בעקלעך באַ זיי בלען, ווי פרישע, שמעקנדיקע רויזן, און די אויגן ווערן איר נאַסלעך פון טרערן.

טראקט, וואָס זי האָט אונטערגעשריבן, ניט באַמערקט דעם פונקט נומער 13.

וואָס איז געשטאנען אינעם פונקט נומער 13? דאָרט איז געשטאָר
נען: „איך, די זינגערין דראַגאַ-מאַרישקאַ, פאַרבינד מיך בלויבן אין
„פאַרנאַס“ אַלע נאַכט ביז דאָס פּייער ווערט געלאָשן, מיט די געסט באַ-
דאַרף איך זיין פּריינטלעך, צו אַלעמען צוגעלאָזט, און אזוי ווייטער“...
די ווערטער „פּריינטלעך“ און „צוגעלאָזט“ האָט דראַגאַ תּחילת ניט פאַר-
שטאַנען, און אז זי האָט דאָס פאַרשטאַנען, איז שוין געווען צו שפּעט,
און זי האָט שוין דערצו גאַרנישט געקאָנט העלפּן... ווי גרויס איר נויט
איז ניט געווען צו געלט, ווי שוין און רעשנדיק ס'איז ניט געווען דאָס
אויפגעמען, וואָס מע האָט זי אויפגענומען אַלע נאַכט באַ איר אַרויס-
טרעטן אין „פאַרנאַס“, ווי רינד עס זינגען ניט געווען די מתנות, וואָס מע
האָט איר אונטערגעטראָגן פאַר איר שוין זינגען, און נאָך מער פאַר איר
שוין פנים, — ווי גוט דאָס אַלצדינג איז ניט געווען, קאָן איך אייך פאַר-
זיכערן, אז זי וואָלט דאָס אַלצדינג אוועקגעשענקט, אַ שמיץ געטאָן אין
פנים אַרײַן און אַנטלאָפּן צוריק אַהיים, ווען זי וואָלט ניט זיין געבונדן
מיט הענט און פיס, ווי אַ פליג אין שפינוועבס, ווען זי וואָלט ניט זיין
אזוי עלנט אין אַ פרעמד לאַנד, צווישן מענטשן, וואָס זי פאַרשטייט ניט
זייער שפּראַך און וואָס זיי ווילן ניט וויסן פון איר אייגן וועלט, אַחוץ
איר זינגען און אַחוץ איר שוין פנים... און אז איר וועט צולייגן דערצו
די אַלע נפשות, וואָס דרייען זיך אַרום איר, די אַלע זינגערנס מיט די
טענצערנס, וואָס פאַרקויפּן זיך פאַר געלט בפרהסיה, מיט אַן אונגעהייער
רער הוצפּת, מיט אַזאַ-נעזות און מיט אַזאַ ציניזם, וואָס זי האָט דאָס
קיינמאָל נישט געזען און נישט געהערט און אפילו זיך נישט פאַרגע-
שטעלט — דאָס אַלצדינג, אז איר וועט צונויפגעמען אינאיינעם, וועט איר
גרינג פאַרשטיין, פאַרוואָס איך רופּ אָן איר לעבן אין „פאַרנאַס“ מיטן
נאָמען „גיהנם“.

פאַר וועמען ס'איז אַ גן-עדן — פאַר איר איז דאָס געווען אַ גיהנם.
די שלעפּעריקע מוזיקאַנטן שפּילן אַ שלעפּעריקן וואָלט; די שלעפּע-
ריקע באַדינטע מיט די שוואַרצע פרעק און מיט די ווייסע שניפּסן שטייען,
ווי די טאַקן, און וואַרטן, ביז מע וועט זיי הייסן עפעס דערלאַנגען; די

לאזשעס ארום און ארום זינען באזעצט מיט שלעפעריקע געסט, וואָס זינען כלומרשט פריילעך, און א גאנצע כאַליאַסטערע פון האַלב־נאַקעטע, אָנגעפאַרבטע און אָנגעקראַכמאַלעטע זינגערנס און טענצערנס דרייען זיך ארום אין זאָל, אָדער זיי שטייען אויף אויסצוקלײַבן, ווי די בהמות אַפֿן ירד, קוקן מיט די אונטערגעשמירטע אויגן אַרויף אין די לאַזשעס אַרײַן צו די געסט, וואַרטן, טאַמער וועט זיי עמעצער איינלאַדן אַף אַ גלעזל שאַמפּאַניע־ווייַן, אָדער אַ פשוטע גלאַז ביר, אָדער גאָר אַ שטיקל הערינג מיט ברויט... נאָר קיינער רופט זי נישט, קיינער וויל זיי ניט, קיינער קוקט נישט אַף זיי, און דער, וואָס קוקט, קוקט ער פון אויבן אַראָפּ, ווי אַף צונויפגעטריבענע נאַרישע שאַף.

— קני און שפּני!... דער רוח ווייס וואָס... נישט איינע אַ רעכטע!...

אזוי זאָגט איינער פון די געסט מיט אַ לאַנגן גענעץ, קוקט־אַראָפּ אַף די אָנגעפאַרבטע, אָנגעקראַכמאַלעטע נאַקעטע לײַכער פון די צונויפגע־טריבענע נאַרישע שאַף, און די צונויפגעטריבענע נאַרישע שאַף קוקן־אַרויף מיט גרויס קנאה אַהין, אין יענער לאַזשע, וווּ סע זיצט די דראַגאַ־מאַרישקאַ און נאָך איינע אַ באַרימטע טענצערן, אַ געניטע שאַנסאַנעסן, מיט אַ מאַדנע דרינגאַרדיקן נאָמען „רעטשי־פיטשי־פוטשי“, און אַ פריי־לעכע קאַמפּאַניע זיצט מיט זיי און הייסט זיך דערלאַנגען אַלע מאָל שאַמ־פּאַניע־ווייַן. די פריילעכע קאַמפּאַניע באַשטייט פון דרייַ יונגעלײַט, וואָס איינעם פון זיי איז אָנגעזאַלעט אַפֿן האַרצן: ער האָט זיך צעאַמפּערט מיטן ווייב, איז ער געקומען אַהער פּאַרטרינקען די צרות; איינער איז דווקא ניט צעקרויגט מיטן ווייב — וואָס האָט ער צו איר? ער האָט ערשט ניט־לאַנג חתונה געהאַט און האָט גענומען היפש נדן, און געקומען אַהער איז ער ניט אַליין — חברה האָבן אים פאַרשלעפּט, אים צוגעזאָגט באַ־קענען מיט צוויי „אַנטיקלעך“; און דער דריטער איז גלאַט אַ שאַרלאַטאַן, וואָס האָט זיך פאַרהוילעט און פאַרשכורט אזוי שטאַרק, אז ס'איז אים נמאס דאָס לעבן; אַלץ איינס דאַרף מען שטאַרבן — לאַז שוין בעסער זײַן אינאיינעם מיט דער דראַגאַ־מאַרישקאַ און מיט דער רעטשי־פיטשי־פוטשי!...

ח.

רעטשי־פיטשי־פוטשי, די ערשטע טענצערן אין „פארנאס“, איז דער איינציקער לעבעדיקער מענטש, וואָס דראַגא־מאַרישקא קאָן זיך מיט איר צונויפֿריידן. פון דער ערשטער מינוט אָן זינען זיך די צוויי אַרטיסט־קעס צונויפֿגעגאנגען, געוואָרן גוטע שוועסטער, און רעטשי־פיטשי־פוטשי, אַן אַלטע בעל־עבירהניצע, האָט גענומען לערנען מיט איר נײַער שוועס־טער הלכות שאַנסאַנעטן, לײענען איר לעקציעס:

— ביסט נאָך גאָר אַ ציגעלע, ווי איך זע־אַרויס, אַ כשר בהמהלע. דו ווייסט ניט, וואָס זיי זינען, אָט די אַלע פראַנטן און אַלע מאַנציבילן אַף דער וועלט! הינט, וועלף, ווילדע חיות זינען גאָלד אַקעגן זיי! מע באַדאַרף מיט זיי לערנען בלס, זיך נוקם זײַן אין זיי, צאַפן זייער בלוט, און דער עיקר — וואָס מערער געלט אויסברענגען זיי, צונעמען, אויס־רייניקן, אױסזויגן, און לאָזן זיי גיין צו אַלדי שוואַרצע יאָר! זיי זינען אַלע אָסור לרחם, באַ זיי צו נעמען איז אַ מצווה פאַרברענען אַפן פֿייער, דעם רוח אוועקגעבן, ניט מיר, ניט דיר!...

און בשעת מעשה ברענען די אויגן באַ דער רעטשי־פיטשי־פוטשי, און זי לײענט ווינטער איר לעקציע:

— דו לערן זיך פון מיר, נאַרעלע, און זײַ זיך נוקם אין זיי פאַר זיך און פאַר מיר און פאַר אונדז אַלעמען! אַז זיי גיבן דיר מתנות, זאָלסטו בעטן נאָך. אַז זיי שטעלן ווייני, זאָלסטו טרינקען וויפל דו קאַנסט, דאָס איבעריקע זאָלסטו אויסגיסן אַף דער ערד. אַז מע וויל דיך מכבד זײַן, זאָלסטו אויסקלייבן אַלצדינג, וואָס טײַערער, אַזוי אַז דאָס גאַנצע געלט זייערס זאָל בלייבן אין כּופּעט. רחמנות — ווי אַפן הונט! ניטאָ אַף זיי קײַן רחמנות! איך קען זיי, אָ! איך קען זיי דורך און דורך!...

און רעטשי־פיטשי־פוטשי דערציילט איר פאַקטן, דערציילט איר פון איר לעבנסגעשיכטע אַזעלכע מעשיות, וואָס די האָר שטעלן זיך קאַפויר, און דראַגאַ האָט פאַר איר מורא און האָט אַף איר רחמנות. זי ווערט געוואָר באַ איר אַזעלכע זאַכן, וואָס שמעקן מיט גנבה, גזלָה, רציחה. זי ווערט געוואָר באַ איר אַ שרעקלעכע מעשה, ווי אַזוי אירע אייגענע האָבן די דאָזיקע יפהפיה אַמאָל פאַרקויפט, פשוט פאַרקויפט פאַר געלט, אַרויס־געפירט, באַוויזן, געדונגען זיך און פאַרקויפט, ווי מע פאַרקויפט אַ

פערדל. זי ווערט געוואָר באַ איר, ווי אזוי עס האָבן זיך מיט איר מיאוס באַגאַנגען די, וואָס האָבן זי געקויפט, און ווי אזוי מע באַגייט זיך מיט איר נאָך עד היום...

— דו זעסט אָט אַ יענעם מאָרדאַשניק מיטן רויטן שניפּס און מיט דער ייִדישער נאָז? דזשאָו הייסט ער. דאָס איז מײַן געליבטער. אים האָב איך דאָס אוועקגעגעבן מײַן גאַנץ לעבן, דער שלאַק זאָל אים זײַן! די נשמה וואָלט איך אים, דאַכט מיר, אויך אוועקגעגעבן. און ער ווייסט דאָס גאַנץ גוט און עקספּלאַטירט מײַן משוגענע, געטרײַע ליבע צו אים, און ער פאַרקויפט מיך פאַר געלט, און ער גיט־אוועק דאָס געלט פאַר אַנדערע, פאַר אַזעלכע, וואָס זײַנען נישט ווערט מײַנע זאָקנבענדלעך, און ער ווייס, דזשאָו, אַז איך ווייס דאָס, און ער היט זיך פאַר מיר, איך זאָל אים ניט סמען...

— סמען? — זאָגט דראַנאָ און טוט זיך אַזש אַ וואָרף פאַר שרעק. וואָס האָסטו זיך, נאַרעלע, אַזוי דערשראָקן? איך וואָלט אים שוין לאַנג געכמט, ווי אַ הונט אוועקגעסמט! זײַן טרפּהנע הצלחה, וואָס איך האָב אים ליב, וואָס איך גיִיאַוים נאָך זײַנע טריט, ברענען זאָל ער אַפּן פּײַער!

און רעטשיִפּיט־פּוטשי נעמט אַרויס אַ קליין גילדן פּאַרטרעטל, וואָס זי טראָגט דאָס אַף דער ברוסט, טוט דאָס פּרײַער אַ זעץ אין מיט אַרײַן און טראָגט דאָס צו נאָכדעם צום מויל און קושט דאָס אַזוי גע־שמאַק, אַזוי געטרײַ, ווי מע קושט אַ טײַער קינד, אַ ציטעריקס.

— איינגעזונקען זאָל ער ווערן, אָט דער דזשאָו! איך האָב אים שוין לאַנג געקאָנט איינזעצן, ער זאָל פאַרפוילט ווערן אין טורמע, און אפשר מיט מיר אינאיינעם, — האָב איך רחמנות אַף אים. איך קאָן נישט, איך האָב אים ליב, אַ שלאַק אים אין זײַנע ביינער! ווי דאָס לעבן האָב איך אים ליב, מער ווי דאָס לעבן!

און דראַנאַ־מאַרישקאַ וויל אַנטלויפן פון דער דאָזיקער אומגליקלע־כער, מער מיט איר נישט זײַן באַקאַנט, נאָר עס ציט זי צו איר אַ מאָדנער פאַרבאָרגענער כח, אַז זי פאַרטרויט פאַר איר אַלצדינג, אַלע סודות, און יענע פירט זי אַפּן גלייכן וועג, לערנט מיט איר הלכות שאַנסאַנעטן, ווי אַזוי זי זאָל עקספּלאַטירן, באַנעמען די מאַנצבילן, שלעפּן באַ זיי וואָס מער געלט.

— א סך מער מצווה, נארעלע, אף דיר און אף דיניע קינדער... לאָז
פאלן אף זייער קאָפּ דיין שולד אַקעגן דיין געשטאַרבנעם מאַן און דיניע
זינד אַקעגן דיניע לעבעדיקע קינדער...

און דערמאָנט מען דער דראַגאַ-מאַרישאַק איר געשטאַרבנעם מאַן
מיט אירע לעבעדיקע קינדער, ווערט זי פאַרברענט פאַר בזיון און עס
פאַלט איר אַרויס דאָס האַרץ, עס ציט זי באַ דער נשמה. זי פילט, אַז זי
איז אַ גרויס-גרויסע פאַרברעכערן אַקעגן איר געטרייען בערנאַרדן אף
יענער וועלט און אַקעגן אירע אומשולדיקע קינדערלעך דאָ אף דער וועלט,
כאָטש צוליב זיי, און נאָר צוליב זיי, איז זי זיך מפּקיר מיט איר גאַנץ
לעבן; צוליב זיי, און נאָר צוליב זיי, האָט זי זיך פאַרקויפט אַהער מיט
איר נשמה, און די בריוו, וואָס זי באַקומט פון דער היים, צווינגען זי, אַז
זי זאָל דאָ בלייבן אף ווייטער, פאַרדינען וואָס מ ע ר ג ע ל ט ,
וואָרעם זיי דאַרפן, שרייבט איר די אַלטע מוטער, קיין עין-הרע, אַ סך, אַ
סך האָבן. און די אַלטע מוטער איז קראַנק, קאָן נישט האָרעווען מער.
און די עלטערע שוועסטער שרייבט, אַז זי מעג איר, נישקשה, שיקן מער
אַ ביסל, ווי זי שיקט ביז אַהער, וואָרעם דאָס, וואָס דער מאַן אירער,
דער זינגער אין קאָר, פאַרדינט, קלעקט איר אף איין צאָן, און זי גיט
איר אַנצוהערעניש, אַז ווען גיט איר מאַן, וואָלט דראַגאַ נישט געווען
דאָס, וואָס זי איז אַצינד...

די דאָזיקע ליבע, זיסע בריוולעך נעמען צו באַ דער אַרעמער דראַגאַ
ווי זי האָט ערגעץ אַ טראַפן בלוט, און זי פילט, אַז זי פאַלט, פאַלט אין
שאַול תּחיתיה אַרײַן אַלע טאַג וואָס נידעריקער און נידעריקער, און זי
זעט, אַז זי גייט צו גרונט, און די אויגן ווערן איר אַלע מאָל טיפּער —
און דאָס געפּעלט דעם עולם; און דאָס זינגען, וואָס זי זינגט, ווערט אַלע
מאָל טרויעריקער און טרויעריקער — און דאָס געפּעלט דעם עולם; און
עס דרייען זיך אַרום איר אַלערליי מענטשלעך, ווי בינען אַרום האָניק.
און זיי זינגען איר נמאס, ווי דער טויט, און ס'איז איר נמאס די וועלט,
נמאס דאָס לעבן, און זי ווייס, אַז זי האָט קיינעם נישט אף דער גאַנצער
וועלט, אַחוץ דעם גאָט, וואָס אין הימל, אַחוץ איר בערנאַרדס נשמה,
וואָס אין גן-עדן, אַחוץ אירע צוויי אומשולדיקע טיבעלעך דאָרט אינדער-
היים. און די דאָזיקע זינדיקע נשמה ציט זיך צו גאָט, צום ייִדישן גאָט,

וואָס איז אומעטום פול. און זי ריכט זיך אין א ייִדישער שול אַרײַן, און קאָן נישט אויספירן, וואָרעם קיינער טאָר דאָס נישט וויסן, אז זי איז א ייִדיש קינד. עס קאָן איר, חלילה, שאַרטן אין א סך, א סך זאָכן... דאָס איז א סוד, וואָס נאָר זי און די רויטע נאָז, דער בעל־הבית פונם „פאַר־נאַס“, ווייסן דאָס, און ווייטער קיינער נישט, קיין פויגל נישט!...

ט.

נאָך איין נפש איז פאַראַן, וואָס האָט א שניכות צום „פאַרנאַס“, און וואָס מיר מוזן זיך מיט אים באַקענען. זײַן נאָמען איז אַבראַשאַ. אַליין איז ער א קלייניטשקער, מיט בלויע אויגן און מיט שיטערע הערלעך, מיט א רויט, תמיד פאַרשוויצט פנים, רעדט שטיל און זייער ווינציק, קוים וואָס מע הערט פון אים א וואָרט, און איז א גרויסער חשוב באַ אַלע אַרטיסטן און באַ אַלע אַרטיסטקעס אין „פאַרנאַס“. טאָמער באַדאַרף עמעצער אַ הלוואה אַף אַ קליינע צײַט, אַ גמילות־חסדל, אַ משכון אוועק־טראָגן אין לאָמבאַרד, אָדער אזוי אַ שליחות — איז אַבראַשאַ. געבן עפעס באַהאַלטן, אַ סוד אז מע דאַרף פאַרטרויען, אויסריידן זיך אַמאָל דאָס האַרץ — איז אַבראַשאַ. און אַבראַשאַ — דאָס ווייסן אַלע — איז אַן איינזערנער קאַסטן. קיין שום אַנדערע געשעפטן האָט ניט אַבראַשאַ, און ער לעבט זיך פונדעסטוועגן גאַנץ פּײַן, דאָס ווייב באַ אים גייט שײַן אָנגעטאָן, די קינדער באַ אים לערנען אין דער שול, נאָר אַליין איז ער טאָג ווי נאַכט פאַרטאַרעאַמט, רײַכט זיך אַרום די אַרטיסטן פון „פאַר־נאַס“ און פאַרנעמט אין שטאָט זייער אַ קליין אָרט, איבער זײַן פּרנסה, משטיינס געזאָגט... און אַבראַשאַ ווייס דאָס דווקא, און עס זאָל אים אָנ־הייבן צו אַרן — אַבי ער דאַרף, ברוך השם, צו קיינעם נישט אָנקומען און קאָן געבן דעם ווייב מיט די קינדער אַ שטיקל ברויט „בכבוד“...

אָט פאַר דעם נפש האָט אונדזער דראַגאַמאַרישקאַ אַנטפּלעקט איר הייליקן סוד, אז זי איז א ייִדיש קינד און זי מוז ערב יום־כּפור שלאָגן כּפרות פאַר זיך און פאַר אירע קינדער, עס מעג זיך קערן די וועלט, און זי מוז זײַן אַף דער נאַכט אין שול צו כּל־גדרײַ, עס מעגן פאַלן שטיינער פונעם הימל, און אַ ליכט פון וואַקס וויל זי געבן אין שול אַרײַן פאַר איר מאַנס נשמה נאָר אַן אַ שום תּירוץ! און דער עיקר — וואָס קיינער טאָר

דערפון נישט וויסן... אבראשא האָט איר צוגעזאָגט, אז ס'וועט אַלצדינג זײַן רעכט, ווי געוונטשן, און איז אוועק מיט שטילע טריט און האָט געהאַלטן וואָרט. ערב יום־כּפור איז באַשאַפן געוואָרן באַ איר אַ קלאָר־ווייסע הון אַפּ כּפרות, און אַ גרויסע וואַקסענע לײַכט האָט ער איר גע־קויפט און אוועקגעטראָגן פון איר נשמה וועגן אין שול אַרײַן, און אַלצ־דינג שטיל און פאַרשטעלט, אז קיין בן־אדם האָט דערפון נישט געוויסט, און אַפּ דער נאַכט, אז עס האָבן זיך באַוויזן שמערן, איז אבראשא גע־קומען צו גיין מיט זײַן ווייבס אַ קליידל און מיט אַ שוואַרצן זינדן טיכל, וואָס דראַגט האָט זיך צוגעדעקט מיט דעם און איז מיט אים אוועק אין דער ייִדישער גאַס, און אז זיי זײַנען געקומען אין שול אַרײַן, האָט ער זי איבערגעגעבן אַפּ די הענט פון דער שמשטע און אַ זאָג געמאַן שטי־לערהייט:

— דאָס איז דאָס ווייבל, וואָס איך האָב אײַך געזאָגט, — און איז פאַרשוונדן געוואָרן שטיל, ווי זײַן שטייגער איז.

י

אין שול איז געווען ענג און הייס און טשאַדנע פון די לײַכט, ווי געוויינטלעך יום־כּפור צו כל־נדרים, און אויבן, אַפּ דער ווייבערשער שול, איז געווען נאָך מער ענג און נאָך מער הייס און נאָך מער טשאַדנע. אויבן־אָן, באַ די גראַטעס, זײַנען געשטאנען די גבירטעס, די נגידותטעכ מיט די בעל־הבתישע ווייבער איבער די סידורים, מחזורים און גרויסע קרבן־מנחות און האָבן געשמאַק געדאוונט; און וואָס ווייטער, נידעריקע־צי דער טיר, זײַנען געשטאנען די געמיינערע ווייבער אָן סידורים, אַ מחזורים און אָן קרבן־מנחות, האָבן אָנגעגרייט טרערן און זײַנען געווען פאַרטיק צו וויינען. מע האָט נאָר געוואַרט, ביז דער חזן מיט די משוררים וועלן אָנהייבן צו זאָגן דעם טרויעריקן כל־נדרים. און אז דער חזן מיט די משוררים האָבן אָנגעהויבן צו זאָגן דעם טרויעריקן כל־נדרים. האָט זיך אָנגעהויבן ביסלעכווייז הערן אַ געוויינ. צווישן די אַרעמע ווייבער, וואָס באַ דער טיר, איז געשטאַנען אויך אונדזער דראַגא־כאַרישאַק און האָט זיך צוגעהערט צום שיינעם טרויעריקן אַלטן נוסח פון דעם אַלטן־אַלטן

כל־נרדי, וואָס איז אומעטום, אָפּ דער גאַנצער וועלט, איין געזאַנג, און דער שיינער טרויעריקער נוסח פון אַלטן־אַלטן כל נרדי, וואָס איז איר מעטום, אָפּ דער גאַנצער וועלט, איין געזאַנג, האָט איר דערמאָנט אין אירע אַמאָליקע גליקלעכע יאָרן, און זי האָט זי פאַרגלײַכט מיט איר לעבן אַצינד, און זי איז באַ זיך שטאַרק אַראָפּגעפאַלן, חרטה געהאַט, תשובה געטאָן אָפּ אירע גרויסע זינד מיטן גאַנצן־גאַנצן האַרצן.

אַ סך, אַ סך ווייבער האָבן דאָ געשמאַק געדאַוונט און נאָך מער גע־שמאַק געוויינט. נאָר איך ווייס נישט, אויב צווישן אַלע אַנדערע ווייבער אין דער דאָזיקער שול האָט נאָך עמעצער אזוי געשמאַק געדאַוונט, אָן ווערטער, נאָר מיט האַרץ, ווי די אַרעמע דראַגאַ. איך ווייס ניט, אויב צווישן די אַלע אַנדערע ווייבער אין דער דאָזיקער שול האָט נאָך עמע־צער אזוי געשמאַק געוויינט, אזוי ערנסט תשובה געטאָן אָפּ אירע גרויסע זינד, ווי די אַרעמע דראַגאַ.

נאָך איינע איז געווען אין שול אין יענער נאַכט, וואָס דראַגאַ האָט פון איר קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט. דאָס איז געווען אַ יונג ווייבל, אויך מיט אַ שוואַרץ טיכל איבערן גאַנצן פנים, און וועדליק דראַגאַ האָט אַרויס־געזען — האָט זי, אַפנים, אויך געשמאַק געוויינט. „מסתמא אַ פאַרבי־טערטע נשמה נעבעך“... אזוי האָט זיך געטראַכט דראַגאַ־מאַרישאַק, און אירע מחשבות האָבן זי אויפֿגעהויבן און האָבן זי אַוועקגעטראָגן אין איר אייגן וועלטל, מיט אירע אייגענע צרות, און דער שיינער, אַלטער, טרוי־עריקער נוסח פונעם אַלטן־אַלטן כל־נרדי, וואָס איז אומעטום, אָפּ דער גאַנצער וועלט, איין געזאַנג, האָט זיך געלאָזט הערן אָפּ דער ווייבערשער שול און צונויפֿגעגאַסן זיך מיטן שטילן געוויין פון די אַרעמע ווייבער, פון די פאַרביטערטע נשמות. און מער פון אַלע האָבן געוויינט די אַרעמע זינדיקע דראַגאַ און דאָס יונגע ווייבל, וואָס מיט דעם שוואַרצן טיכל איבערן פנים.

און שפּעטער, אַז ס'איז געקומען צו די וויינענדיקע „יעלות“, וואָס דער חזן זינגט מיט אַ וויינענדיק קול דעם וויינענדיקן ניגון, איז דער געוויין פון די ווייבער אין דער ווייבערשער שול געוואָרן נאָך שטאַרקער און נאָך גרעסער, און מער פון אַלע האָבן געוויינט אַלץ די אַרעמע זינ־דיקע דראַגאַ און אַלץ יענס ווייבל, וואָס מיטן שוואַרצן טיכל איבערן

פנים. אזוי פיל און אזוי שטארק האָט דאָס דאָזיקע יונגע ווייבל געוויינט, ביז זי האָט זיך צוגעזעצט, אָנגעבויגן, פאָרוואָרפן דעם קאָפּ און געפאלן חלשות.

אין אַלע ייִדישע שולן, אַלע יום־כּפור צו כּל־נדר, מאַכט זיך, אז אַ ווייבל הייבט אָן חלשן. עס ווערט תּחילת אַ שטיקל גערודער, אַמאָל שפּרינגט־ארויס דערפון אַן אומגליק, אַ לויפעניש, אַ קוועטשעניש מיט אַ דערשטיקעניש; נאָר מייסטנמײל איז מען דערצו געוויינט געוואָרן: דאָס פאָרשטעטע ווייבל טראָגט מען אַרויס אין דרויסן אַף דער לופט, מע גיסט זי אָפּ מיט וואַסער, מע גיט איר שמעקן חלש־טראָפּנס און מע מינ־טערט זי אָפּ. אויך איצט האָט מען דאָס ווייבל מיטן שוואַרצן טיכל אַרויסגעטראָגן אין דרויסן אַף דער לופט, אָפּגעגאָסן מיט וואַסער און געגעבן שמעקן חלש־טראָפּנס. צווישן די אַלע, וואָס האָבן זי געמינטערט, איז געווען אויך אונדער דראַגאָ־מאַרישקאַ, וואָס האָט אַף איר שטאַרק רחמנות געהאַט. און אז דאָס אויפגעמינטערטע ווייבל האָט אויפגעפּנט די אויגן און די העל־בלאַסע לָבנה האָט באַלייכט איר העל־בלאַס פנים, האָט זי דראַגאַ דערקענט, ווער זי איז, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ געשריי און איז אליין שיער נישט געפאלן חלשות. דאָס איז געווען רעטשי־פיטשי־פוטשי.

אָנגעבויגן איבער איר אַף די קני איז געשטאנען אַבראַשאַ מיט קאַלט וואַסער, מיט עסיק און מיט חלש־טראָפּנס — די געוויסע ייִדישע יום־כּפורדיקע מעדיקאַמענטן, און באַ דער זײַט איז געשטאנען דושאָו מיט דער געגאַלטער מאָרדע, מיטן רויטן שניפּס און מיט דער נאָז; אַקעגן דער שײַן פון דער העל־בלאַסער לָבנה האָט ער אויסגעזען, ווי אַן אויס־געגאַסענע ווייסע פיגור, אַ סטאַטוע. ער איז געווען דערשטוינט נישט נאָר פון דעם, וואָס ער האָט דאָ געטראָפּן אין שול צו כּל־נדר ביידע אַרטיסטקעס, דראַגאָ־מאַרישקאַ און רעטשי־פיטשי־פוטשי; ער האָט גאַנץ גוט געוואָס, אז זיי זײַנען, גלייך אזוי ווי ער, ייִדישע קינדער, כאָטש איינער פונעם אַנדערן האָט דאָס פאַרבאָרגן. אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אז ער וואָלט געגאַנגען שווערן אין מלית און קיטל, אז צווישן עולם, וואָס זײַנען אַרויסגעשפרונגען פון שול אַנקוקן דאָס פאַרשטעטע ווייבל,

האָט ער געזען דורכלויפן פאַרביי אויך דעם בעל-הבית פונעם „פאַרנאַס“, מיט אַ קליין סידורל אין די הענט, אָנגערוקט דעם צילינדער איבער די אויגן.

און דאָס וויינענדיקע קול פון די וויינענדיקע „יעלות“ האָט זיך געלאָזט הערן פון שול אין דרויסן אַרויס, דורך די אָפענע טירן, און די העל-בלאַסע לבנה האָט העל געשניטט און באַליכט די העל-בלאַסע פני-מער פון אונדזערע פאַרשוויגען פונעם „פאַרנאַס“, וואָס האָבן זיך איבער געקוקט צווישן זיך און האָבן זיך איינס דאָס אַנדערע רעכט פאַרשטאַנען, אָן ווערטער.

געשריבן אין יאָר 1903

שמת-תורה

א ב ל ד

וואס בא א ניכטערן אף דער לונג, דאס בא א שכורן אף דער צונג.
(א יידיש שפריכווארט)

.א.

— א שטילער מענטש, א גאנץ ערלעכער, טשעפעט נישט קיין פליג
אף דער וואנט, — אָט דאָס האָט מען אף אים געזאָגט אין כתרילעווקע,
און דאָס איז ער געווען.

— איר קוקט ניט אף אים, וואָס ער איז א נעבעכל, גאָט די נשמה
שולדיק — שטילע וואסער גראָבט טיף! — אָט דאָס פלעגט זאָגן אף אים
דער בעל-הבית זינגער, רב לייבקע, א יוד פון א שארפער קראָם, פון
גרויסן קרעדיט און פון שיינע מחותנים.

— אז אָך און וויי איז מיר מיט מיין שלים-מזל, משטיינס געזאָגט,
ווי איך האָב ערגעץ א שונא, רבונרש-של-עולם! — אזוי פלעגט זאָגן זיין
ווייב קיילע-ביילע, וואָס האָט אַמאָל, מיידלווייז, געשפילט א ליבע מיט
מאָטל שפּרייז, דעם מיידלשן שרטיבער, פארזעסן א מויד און קוים חתונה
געהאט פאר זר-חברוך דעם נאמן, געווען בא אים דאָס אַנדערע ווייב, און
בכדי זי זאָל אים דערגיין די יאָרן מיט זינע קינדער פונעם ערשטן ווייב,
האָט זי אים אַלע יאָר געהאט א קינד.

— איך קאָן באַשטיין, זיי זאָלן זיך ניאַנטשען מיט מײַנע
 קינדער! — האָט געזאָגט קיילע-ביילע, און זרע-ברוך האָט זי געהערט
 מיטן קאָטער, וואָרעם ער איז כמעט קיינמאָל ניט געווען אינדערהיים.
 זרע-ברוך דער נאמן (אזוי האָט מען אים גערופן, און קיין אַנדער
 נאָמען האָט ער אין כתרילעווקע ניט געהאַט) איז שטענדיק אין געשעפט,
 פון גאנץ פרי אָן ביז שפעט אין דער נאַכט. אפילו עסן טראָגט מען אים
 אין קלייט אַרײַן, און מכות עסט ער, וואָרעם, ווי אַף-צור-להכעים, לאָזן
 זיך די קונים פונקט דעמאָלט, ווען זרע-ברוך האָט צוגעטראָגן דעם ערשטן
 לעפל צום מויל.

זרע-ברוך האָט שוין געוויסט, אז קוים האָט ער זיך געוואַשן און
 נאָך נישט אָפגעזאָגט דעם „שאר-ידיכם“ — אַהאַ! עס האָט זיך שוין
 אַ לאָז געמאַן שפע, צוויי גוים מיט, להבדיל, אַ יידענע. די גוים גייען
 אַרײַן אין קלייט אַרײַן, פאַררײַסן די קעפּ אַרויף און קוקן, און די יידענע
 דערזעט, אַז זרע-ברוך וואַשט זיך עסן, רוקט זי זיך אַרויס, ווי אַ צנועה.
 מיט אַ זינטל:

— עסט, עסט, רב זרע-ברוך, איך וועל צוואַרטן.

נאָר זרע-ברוך וועט ניט אַרויסלאָזן קיין קונה.

— וואָס דאַרפט איר? — מאַכט ער צו דער יידענע און וואָרנט

זי מיט דער המוציא, און בתוך כך גייט ער צו צו די גוים:

— אַ שאַ, דיאָדקי, סקאזשעמע דאַבראַהאָ?*

און עס לאָזט זיך אויס, אַז די יידענע דאַרף דאָס, וואָס ס'איז ניטאָ,
 און די צוויי גוים זינגען זיך מודה, אַז זיי זינגען אַרײַנגעקומען גלאַט
 אזוי אַנקוקן, מער נישט, און בכדי מע זאָל זיי נישט חושד זײַן, אַז זיי
 מיינען עפעס קויפן, שטייען זיי אַ ביסל, די קעפּ פאַררײַסן אַרויף, און גייען
 פאַוואָלינקע אוועק. נאָר זרע-ברוך האָט פּינגט, אַז קונים גייען-אוועק נאָר-
 נישט געקויפט, לויפט ער זיי נאָך און שלעפט זיי פאַר די פאַרלדן:

— עי, טשולאָוויטשע, פערעווערניס, יאַ שאָס מאַיע טובי קאָזאַטע! (**)

נאָר די קונים לאָזן זיך נישט איבערריידן און גייען-אוועק, דער

(* וואָס וועט איר, פעטערס, זאָגן גוטס

(**) עי, מענטשל, קער זיך איבער, איר האָב דיר עפעס צו זאָגן

שווארצ־יאָר ווייס ווהיין, און די יִדענע האָט זיך דערווייל אַרויסגע-
גליטשט און אַרנינגעכאַפּט זיך אין אַן אַנדער קלייט.

פאַר האַרצווייטיק פאַרלירט זרח־ברוך דעם אַפעטיט צום עסן, און עס
קומט צו גיין דער בעל־הבית רב לייבקע און פאַרריכט אים דאָס מזל.

— ווער איז דאָ געווען? — פרעגט ער.

— ווער ס'איז געווען? — פרעגט זרח־ברוך און שלינגט גאַנצע שטיק-

קער, כמעט נישט געקויט. — קונים זינען געווען.

— קונים? וואָס האָבן זיי געקויפט?

— געקויפט האָבן זיי? צרות האָבן זיי געקויפט.

— וואָס זשע זאָגסטו „קונים“?

— וואָס זשע דען זאָל איך זאָגן?

— קונים הייסט, אַז מע גיט עפעס צו לייזן.

— צו לייזן? איך וויל דען ניט לייזן?

— אַ דאנק דיר, וואָס דו ווילסט לייזן!

און ביידע אי דער בעל־הבית, אי דער „מענטש“, בלאָזן זיך אָן

איינס אַפּן אַנדערן, נאָר מע זאָגט ניט איינס דעם אַנדערן קיין קרום

וואָרט: דער בעל־הבית פילט, אַז ער האָט אים, איינגטלעך, גאָרנישט וואָס

צו זאָגן, און דער „מענטש“ האָט דרך־ארץ פאַרן בעל־הבית און שווינגט-

אָפּ אַפּ אלצדינג, וואָס מע זאָל אים נישט זאָגן.

נאָר אַט קומט די בעל־הביתטע, קלינגט מיט די שליסעלעך און מישט-

אויף נאָך אַ מאָל די אייגענע סדרה:

— ווער איז דאָ געווען?

— איך ווייס, ווער איז דאָ געווען? — זאָגט דער מאַן. — פרעג

באַ אים.

— ווער איז דאָ געווען? — פרעגט זי באַס נאמן און קלינגט מיט

די שליסעלעך.

דער נאמן שלינגט־אין דעם לעצטן ביסן, שטייט־אויף, טרייסלט אָפּ

די ברעקלעך פון דער באָרד און קוקט אַפּ דער בעל־הביתטע.

— וואָס קוקסטו אַפּ מיר אזוי? איך פרעג, ווער איז דאָ געווען?

— ווער איז דאָ געווען? — זאָגט זרח־ברוך מיטן פּרועריקן נוסח.

— קונים זינען געווען.

— קונים? וואָס האָבן זיי געקויפט?
 — געקויפט האָבן זיי? קדחת האָבן זיי געקויפט!
 — וואָס זשע זאָגסטו „קונים“?
 — ווי אזוי דען זאָל איך זאָגן?
 — קונים הייסט, אז מע גיט עפעס צו לייון געלט.
 — לייון געלט? איך וואָלט אויך אַ בעלן געווען לייון געלט גלייך מיט אייך.

— איך מיינ טאָקע באמת?!...
 די דאָזיקע ווערטער: „איך מיינ טאָקע באמת“ ווערן געזאָגט מיט אזאָ ניגון און מיט אזוי פיל סם-המוות, אז זרחה-ברוך קרענקט-אויס דאָס גאַנצע עסן און איז גערן, אז עס קומט-אַרײַן אַ שוואַרץ-יאָר און הייסט זיך ווייזן סחורה, כאָטש אלע ווייסן, אי דער בעל-הבית, אי די בעל-הביתטע, אי דער נאָמן, אי דער קונה, אז דער קונה איז נישט קיין קונה: ער וועט גאָר נישט קויפן.
 — איז דאָס, הייסט עס, דער לעצטער פרייז באַ אייך? גוט, איך קום, אם ירצה השם, מאָרגן ווידער..

— אַף מאָרגן מיט אַן איי! — זאָגט זרחה-ברוך הינטער דעם קונהס פלייצעס, און דער בעל-הבית גיט אים אַ מיאוסן פסק, ער זאָל האַלטן מויל און ניט ריידן דעם קונה הינטער די פלייצעס אַזעלכע ווערטער; און די בעל-הביתטע גיסט-דאָונטער בוימל אַפן פייער, קלינגט-צו מיט די שליסעלעך.

— וואָס אַרט אים, למשל, אז יענער וועט שוין מער אַהער ניט אַרײַנשמעקן? עס טוט אים דען וויי דער קאַפּ, טאַמער דאַרף מען מאָרגן צאָלן אַ וועקסל?

זרחה-ברוך שווייגט. ער טוט נאָר אַ קוק אַף איר מיט איין אויג. דער קוק באַדייט:

„אַ וועקסל? וועמען דען טוט וויי דער קאַפּ אַפן וועקסל?“

אלע דריי ווייסן גאַנץ גוט, וועמען דער קאַפּ טוט וויי, בשעת עס קומט אַ וועקסל צאָלן, און אלע דריי שווייגן. דאָס שווייגן געדויערט עטלעכע מינוט. און ווער רײַסט דאָס איבער? טאָקע זרחה-ברוך. ער טוט זיך אַ וואָרף, ווי אַן אָפגעכריטער פון קראָפּיווע.

— יא, כ'האָב גאָר פאַרנעסן. איך דאַרף אַ שפּרונג טאָן צום גלח, טאָמער וועט ער מיר געבן געלט. ער האָט מיר צוגעזאָגט אַף היינט געבן געלט. און אז ער וועט ניט געבן געלט, ווייס איך ניט, ווי אזוי וועלן מיר איינצאָלן דאָס וועקסל.

און זרח־ברוך כאַפט דאָס יאַמשאַווע שטעקל און לאָזט זיך גיין צום גלח און באַגענגט זיך מיט דער בעל־הביתמע באַ דער טיר און הערט, ווי זי וואָרטשעט און קלינגט מיט די שליסעלעך:

— קוים דערמאָנט... שטאַרק אין זינען... קאָסט אזוי פיל בלוט...

און אין האַרצן ווייסן אַלע, ווער עס טראָגט אַף זיך די גאַנצע קראַם, וועמען עס דאַרט דער מה פאַרן פּדיון, ווער האָט אין זינען געלט, ווער טראָגט אַפן קאַפּ אַ וועקסל, — און אַלע דריי זינען זיכער, אז עס דאַרף אזוי צו זיין און אַנדערש קאָן עס גאָר ניט זיין.

ב.

אַ וויפּל זרח־ברוך דער נאָמן קומט־אַפּ באַ זינע בעל־ביתים אין געשעפט, האָט ער נאָכדעם, אז ער קומט באַנאַכט צו זיך אַהיים, זיין ערלעך אויסקומעניש דריי מאָל אזוי פיל. אין שטוב איז וויסט און רויכיק, די קליינע קינדער שרײַען, דער סאַמאָוואַר וויל ניט זידן, און קיילע־בילע זידט דווקא יא, קאָכט ווי אַ קעסל, שמיצט זיך און וואַרפט זיך און שילט די קינדער זינע אַף וואָס די וועלט שטייט.

— עסערס! אַ פּולע שטוב מיט עסערס! באַ לײַטן קינדער — דאָס קרענקט, דאָס פּאַקט, דאָס ברעכט זיך אויס אַ פּוס... עס נעמט זיי נישט קיין קויל!

נאָר קיילע־בילע זינדיקט. זי ווייס גאַנץ גוט, אז זי זינדיקט, וואָרעם ווי ערגעץ אַ הולאת, אַ פּריטשעפע, אַ שלאַק־פורעניות — איז דאָס באַ זיי. און ווערט פאַרשלאַפט אַ קינד, עס מעג זיין זינס, עס מעג זיין אירס — לייגט זי איין די וועלט, לויפט אַליין צום דאָקטער, שלאַפט ניט דורך די נעכט, עסט דעם מאָן און טאָטשעט אים זיין לײַב.

— וואָס ביסטו פאַר אַ טאַטע? אַ שיינער פּאַטער אַ געטרײַער! דאָס

קינד נעבעך גליט, ווי א הייסע סקאוורעדע, — עס זאָל אים אָנהייבן צו אַרן! אַ קאַלטער מאַך!

און זרח־ברוך שווינגט, קערט נישט איבער די צונג אפילו, גלייך ווי גיט אים מיינט מען. זרח־ברוך איז גערן, אז ער קאן עפעס איבער־כאַפן, פאַלט ער אין בעט אַרײַן, ווי אַ סנאַפּ, און ווערט אַנטשלאָפּן, וואָרעם גאַנץ פּרי, אז גאָט אַליין שלאָפּט נאָך, איז ער שוין אין קלייט, „מישכט די ביכער“, דאוונט־אַפּ אַף איין פּוס, כאַפּט אַ גלעזל ציקאַריע מיט אַן אייערבייגל און לויפט נאָך אַ גמילות־חסד ביז איבערן יריד. און דער בעל־הבית בלאָזט זיך, און די בעל־הביתטע וואָרטשעט, און דאָס ווייב אינדערהיים שילט, ליוענט די תּוכחה. און אזוי אַ גאַנץ יאָר, אַ גאַנץ קיילעכיק יאָר.

איין טאָג שבת — אַ גליק, וואָס ס'איז פאַראַן אַ שבת אַף דער וועלט! — קאָן זיך זרח־ברוך אויסרוען פאַר דער גאַנצער וואָך. נאָר ערשט דעמאָלט פּילט ער, ווי ער איז צעבראַכן, נישטאָ קיין גאַנצער אבר, ווי, להבדיל, אַ פּערד הייבט ערשט דעמאָלט אָן צו סאַפּען און מאַכן מיט די זינטן, אז מע שפּאַנט דאָס אויס... קומט דער הייליקער טאָג שבת, וואָרפּט־אַראָפּ פּון זיך זרח־ברוך דער נאַמן אַלע דאגות פונעם קאַפּ, טוט זיך אויס פּון דעם יאָך, פאַרגעסט, אז ס'איז פאַראַן אַ געשעפט מיט אַ בעל־הבית, מיט אַ בעל־הביתטע, מיט אַ בוך, מיט חובות, מיט וועקסעלעך, מיט גלחים, מיט גמילות־חסדים, מיט קונים, מיט פּדיון — נישטאָ, נישטאָ אַף אים קיין אויבערהאר, נישטאָ פאַר אים קיין עלטערער, וויל נישט וויסן פּון קיין ווייב; באַ אים איז איצט נאָר גאָט און שבת. און ער רוט, ער שלאָפּט, ער שלאָפּט זיך אויס, טוט־אָן די שבתדיקע קאַפּאַטע מיט דעם שבתדיקן אויבער־מאַנטל, מיטן שבתדיקן קאַשקעט, מיט די שבת־דיקע סקריפּענדיקע שטיוול, און גייט אין שול אַרײַן. איין מאָל אין וואָך שלאָפּט ער זיך אויס, ווי עס געהער צו זײַן, איין מאָל אין וואָך עסט ער אָפּ, ווי עס געהער צו זײַן, און ער רוט, און די נשמה זײַנע רוט, און אַלע אברים זײַנע רוען, און ער דאַנקט און לויבט דעם וואָס לעבט אייביק פאַר דער מתנה, וואָס ער האָט געשענקט זײַן ליב פאַלק ישראל, פאַר דעם איינציקן, הייליקן, זיסן, ליבן שבת.

נאָך מער הייליק, זיס און ליב זײַנען אים די ימים טובים. „ווער נאָך

האָט אזא פסח ווי י'רדן האָבן? — אזוי קלערט זיך זרחה־ברוך דער נאמן און איז זיך אליין מקנא, וואָס ער איז אַ י'ד געבאָרן. — „ווער נאָך פאַר־מאָנט אזא פריילעכן יום־טוב, ווי סוכות, הושענא־רבּה, שמיני־עצרת, ובפרט שמחת־תורה? אַ ווערטעלע אויסצוריידן — שמחת־תורה! שמחת־תורה איז אַ י'ד פריילעך; שמחת־תורה טרינקען י'רדן משקה! שמחת־תורה זיינען י'רדן שכור!“

אזוי קלערט זיך זרחה־ברוך דער נאמן און קוקט־ארויס אַפן פריי־לעכן יום־טוב, ווי אַף משיחן.

משיח קומט ניט, און דער פריילעכער יום־טוב קומט. דער פריילעכער יום־טוב שמחת־תורה, ווערט אַף אים אַ נייע הויט. נאָר ניט דער זרחה־ברוך, וואָס תמיד. תמיד אַ שטילער, אַ פאַרזאָרגטער, אַ פאַר־וואַגלטער, כאַפט ער זיך אויף מיט אַ מאָל ווי פונעם שלאָף, ווערט לעבע־דיק, פריילעך, פאַררופט צו זיך אַף קידוש, גייט צו יענעם אַף קידוש, שלעפט אליין ארויס דעם קוגל פונעם אויוון, באַראַפן גיסט זיך אזוי ווי וואַסער. מע נעמט זיך באַ די הענט און מע גייט אַ ריקודל אין מיטן גאַס. י'קו! ס'איז היינט שמחת־תורה אַף דער גאַנצער וועלט!

היידאָ!

דרידאָדאָ!

ראַמטעדרידאָדאָ!

גויים גייען פאַרבני, שטעלן זיך אַפ, קוקן, ווי י'רדן העפען, מאַכן זיך נאַריש.

— אַצע האַרנאָ, קאָלי ווזשע זשיד דא נאַפיווסיאָ*!...

און זרחה־ברוך דער נאמן „גיסט ווי אפן שטיין“, טרינקט שוין פאַרן גאַנצן יאָר, טרינקט אזוי לאַנג, ביז ער ווערט מבוסס, פאַרגעסט, ווי אזוי מע רופט אים, ווערט אַ גולן און רייסט זיך צום בעל־הבית און צו דער בעל־הביתמע, זיי אויסלומרן, ווי עס געהערט צו זיין, כאַטש איין מאָל זיי זאָגן דעם גאַנצן אמת, וואָס אַף דער לונג — דאָס אַף דער צונג, זיך קילן דאָס האַרץ!

— ס'עט אַ רוה אין אים אין טאַטן! — שרייט זרחה־ברוך דער נאמן אַפן בעל־הבית און אַף דער בעל־הביתמע און רייסט זיך צו זיי מיט

* אַט דאָס איז שייין, אַז אַ י'ד קאַז שוין זיין שכור...

הענט און פיס, נאָר מע לאָזט אים ניט. קיילע-ביילע מיט די עלטערע קינד-
דער האַלטן אים פאַר די הענט, און זרח-ברוך רינסט זיך, שלאָגט און
הרגעט און שרייט, ווי אין אַ מאַנהויז:

— לאָזט מיך!... לאָזט מיך!... ס'עט אַ רוה אין אים אין טאַטן!...
און קיילע-ביילע האָט מורא, טאַמער טאַקע, חס-ושלום, לויפט ער
אוועק אַהין און פאַלט-אָן אַפן בעל-הבית מיט דער בעל-הביתטע, און
בלויבט נאָכדעם אָן אַ שטעלע. באַרעט זי זיך מיט אים מיט אַלע כוחות,
בינדט אים די הענט אַהינטער מיט אַ האַנטעך, לעגט אים אַרײַן, דעם
שליס-מזל, אין בעט אַרײַן, פאַרשליסט די טיר. און זרח-ברוך, דער
שטיילער זרח-ברוך, וואָס טשעפעט ניט קיין פליג אַף דער וואַנט, בושע-
וועט, ברעכט טעלער, שלאָגט און הרגעט און הערט ניט אויף צו שרייען
אַף קול-קולות:

— לאָזט מיך!... לאָזט מיך!... ס'עט אַ רוה אין אים אין טאַטן!...
זרח-ברוך בושעוועט און שרייט אַזוי לאַנג, ביז ער הייבט נאָר אָן
צו וויינען, וויינען ווי אַ קליין קינד. ער דערמאָנט זיך אָנעם טאַטן, וואָס
איז באַ אים געשטאַרבן פאַר אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק — סטייטש,
אַזא טאַטן, ווי ער האָט געהאַט, אַזא טאַטן!... און ער וויינט, דער יתום,
גיסט מיט טרערן; ער וויינט אַזוי לאַנג, ביז... ער ווערט אַנטשלאָפן.

***

אַף מאָרגן אינדערפרי, אַז גאָט אַליין שלאָפט נאָך, איז שוין זרח-
ברוך דער נאָמן אין קלייט, מאַכט די ביכער, דאַוונט-אַפ אַף איין פּוס,
כאַפט אַ גלעזל ציקאַריע מיט אַן אייערבייגל און לויפט נאָך אַ נמילות-
חסד, „ביז איבערן יריד“. און דער בעל-הבית בלאָזט זיך, און די בעל-
הביתטע וואַרטשעט, קלינגט מיט די שליסעלעך, און דאָס ווייב אינדער-
היים שילט. ליענט די תוכחה. און אַזוי אַ גאַנץ יאָר, אַ גאַנץ קיילעכיק
יאָר, ביז איבער-אַ-יאָר שמחת-תורה.

געשריבן אין יאָר 1903

די ערשטע נאכט פסח אף דער מלחמה

דאָרט, אפן גרויסן ברייטן ווייסן פעלד פונעם גרויסן ברייטן אלטן לאַנד, וואָס מע רופט מאַנדזשוריע, ציט זיך אַ לאַנגע שמאַלע סטענגע פון צוויי דינע שוואַרצע שניידלעך — דאָס איז די גרויסע סיביר דער אינזנבאָן, וואָס לויפט באַרג-אַהאַפּ איבער דעם ברייטן ווילדן אַזיען, העט-ווייט, צום ים, אזש קיין קוואַנדון, ביז דער שטאָט פּאַרטאַרטור. די באַן ציט זיך, און אַף איר לויפן טאָג ווי נאַכט לאַקאָמאָטיוון. איינס נאָך דאָס אַנדערע לויפן זיי און לאָזן זיך הערן מיט אַ פּיפּן און מיט אַ טראַסקען, שלעפּן גאַנצע שורות וואַגאַנעס מיט מענטשן, פּערד, געווער און עסנוואַרג פאַר די מענטשן און פאַר די פּערד. ס'איז נאַכט. די ערשטע נאַכט פּון פּסח.

מיר קוקן-אַרײַן אין איינעם פון די וואַגאַנעס. ער איז פול אָנגעד-שטויסן מיט סאָלדאַטן. אויסגעמוטשעט פון דער לאַנגער נסיעה און איינ-געמידט פונעם טאָג, זינען די סאָלדאַטן שטיל, ווער סע זיצט אַף די קאָרטעטשקעס אַף דער בריק און פאַרציט זיך מיט אַ שטיקל פּאַפּיר, מיינט, אז ער רויכערט אַ „ציגאַרקע“, און ווער עס ליגט אויסגעצויגן אַף דער באַנק מיטן פנים אַרויף און פּינפט שטילערהייט, און פונעם פּיפּן לאָזט זיך הערן אַן אומעט, אַ טרויער, אַ גרום צו דער ווייטער-ווייטער הים, צו דעם ווייטן-ווייטן דאָרף, וווּ די ערד איז שוין געוויס לאַנג אָפּגע-רייניקט פונעם שניי, און סע שמעקט שוין דאָרט געוויס מיט גרינס, און אַ געזאַנג הערט זיך דאָרטן פון דער ווייטן; דאָס זינגען מסתמא די שיקסעס זייערע שיינע ליבע זיסע לידער, רייסן זיך די גאַרגלען. און עס דאַכט זיך אים, אז ער הערט גאַנץ גוט זייער געזאַנג, און ער פּינפט זיי נאָך.

באזונדער, אן א זיט, אף דער באנק, נאָענט צו דער לאַנטערן, זיצן צוויי סאָלדאַטן. איינער אן עלטערער, מיט אן אונטערנגעגאָלטער שוואַרצער באָרד, דער אנדערער אַ יונגערער, מיט אַ קליין געל בערדל. און כאַטש זיי טראָגן ביידע הויכע גרויסע סיבירסקע שמויסענע היטלען, דאָך דערקענט מען אין זייערע בלייכע פנימער, אין זייערע ווייסע הענט און שוואַרצע אויגן, אז זיי זינען פון א ו נ ד ז ע ר ע , פון אחינו בני-ישראל.

זיי זיצן ביידע איבער איין סידורל, קוקן שטאַרק אַרײַן, און שאַקלען זיך, און זאָגן עפעס שטילערהייט, נאָר מיט אַ ניגון. זיי זאָגן און זאָגן, און שטעלן זיך אָפּ אַלע מאָל און ריידן צווישן זיך שטילערהייט, און הייבן ווידער אָן צו זאָגן מיט אַ ניגון.

דאָס זאָגן זיי די הגדה, דאָס ריכטן זיי אָפּ דעם סדר דאָ אין וואַנאָן, זינגען מיט אַ ניגון, מיט יענעם באַקאַנטן ניגון, וואָס דאָרט, אין דער היים, נאָר שטיל, קוים-קוים וואָס מע הערט: „מצה זו שאָנו אונלין על שום מה ה'ה'...“

— ס'זאָל כאַטש זײַן דאָ באַ אונדז אַ שטיקל מצה! — רופט זיך אָן איינער, דער יונגערער, מיט אַ זיפּץ, און דער עלטערער ענטפערט אים האַלב אַף רוסיש:

— דוראַק! אין אַ מילחמה איז מען סוואַבאָדנע***, פטור, פטור פון אַלין.

— וואָס זשע זאָגן מיר די הגדה?

— דליא וואָספאָמינאניא***, אז ס'איז פסח דאָרטן... באַ אונדז... אינדערהיים..

דער יונגערער פאַרטראַכט זיך. די ליבע זיסע ווערטער: „פסח“... „דאָרטן“... „בא אונדז“... „אינדערהיים“... גיסן זיך אַרײַן צו אים, ווי אַ שטראָם, גלײַך אין האַרצן אַרײַן, און פון דאָרטן צעגיסן זיי זיך איבערן גאַנצן לײַב, איבער אַלע אברים, און פילן אים אָן מיט אַ נייעם אומעט און מיט אַ שרעקלעך בענקען אַהיים, נאָך מער ווי פּרֶזֶר. און זײַן נשמה רײַסט זיך אַרויס אַף אַ מינוט באַ אים פונעם גוף און פליט זיך דורך אַהין, אין אַ קליין שמעטעלע פון בעסאַראַביע. דאָס שמעטל איז גרויס, ווי

(* נאָר: **) פריי.
(***) פאַר אַ זכר

א גענעץ, און מע רופט דאָס האַלאַנעשטי, און אַ בלאַטע איז דאָרט אַצינד
 ביזן נאַרטל, און אַרעמעלייט זינען דאָרטן פאַראַן, אוי אַרעמעלייט! און
 אַן ענגשאַפט איז דאָרט, מיט אַן עפּוש, מיט אַ דערשטיקעניש — זאָל נאָט
 שומר ומציל זיין! נאָר ווי ליב און ווי טייער איז דאָס באַ אים! און דווקא
 אַט דאָס דאָזיקע קליינע, אַרעמע, בלאַטיקע, ענגע, פאַרעפּושטע האַלאַד
 נעשטי! אויב ס'איז דאָ ערגעץ אַ גן־עדן, טראַכט ער זיך, אַ גן־עדן
 התחתון אַף דער וועלט, איז דאָס געוויס האַלאַנעשטי!

און וואָס איז דאָס חירוש? ער איז דאָרטן געבוירן, אויפגעצויגן און
 אויסגעוואַקסן. דאָרטן האָט ער איבערגעלאָזט טאַטע־מאַמע, שוועסטער און
 ברודער, פּריינט און גוטע פּריינט. וואָס טוען זיי אַצינד? זיי ריכטן
 אַוודאי אַפּ דעם סדר און טראַכטן איצטער אַוודאי וועגן אים. געוויס וועגן
 אים. זיי קלערן זיך: „אוירווי! נאָט ווייס, וווּ איז אַצינד אונדזער אַרע־
 מער לייבקע נעבעך!“...

— פּאַשאַל דאַלשע! פאַר וואָס זאָגסטו נישט, מאַלאַקאָסאָס? ...
 — מונטערט אים דער עלטערער מיט אַ שטורך אין זייט אַרין און זינגט
 שטילערהייט מיטן זעלבן ניגון: „חרור זה שאָנו אוכליו על שום מ'ה'ה?״
 — כאַטש מרור אַ ביסל זאָל דאָ זיין! — רופט זיך אָן לייבקע מיט
 אַ ביטער שמיכל און וואַרפט אַ קוק אַף זיין עלטערן חבר, וואָס מע רופט
 אים ירחמיאל. און ירחמיאל ענטפּערט אים העכער האַלב אַף רוסיש, ווי
 זיין שטייגער איז:

— טשעפּוכאַ! זאַמשעם טיביע מרור***? — און ער האַקט די הגדה
 ווייטער: „על שום שמרו המצרים את חיי אבותינו במצריים!“ ...
 און ירחמיאלס קאָפּ איז איצטער נישט אין מצרים, נאָר אינדערהיים,
 ערגעץ אין מאַלאַראַסיע, אין מאַלאַפּערעשמעפענע, באַ זיין ווייב און
 קינדער. און עס שטעלט זיך אים פאַר דאָס געזעגענען זיך מיט זיי פאַר
 זיין אוועקפאַרן, ווי אזוי ער האָט אַלעמען געוואַלט באַרוקן, אינאָרנידן, אַז
 זיי זינען „טרוסן“, אַז אַ מילחמה איז גאַרנישט אזוי מסוכן, וואָרעם
 פּונקט אזוי ווי איך קאָן געהרגעט ווערן פון יענעם, אזוי קאָן יענער גע־
 הרגעט ווערן פון מיר. דאָס איז נומער איינס. והשנית, בין איך דאָך

(* ניי ווייטער.

(** שנעק.

(*** נאַרישקייטן! אַף וואָס טויג דיר מרור?

עפעס, זאָגט ער, אַ סאָלדאַט, וואָס האָט געדינט דעם קיסר פינף יאָר וויער־אָיו אי פּראָווד־אָיו** איז וויבאַלד, זאָגט ער, דער שונא איז אָנגע־פאַלן אַף אונדזער לאַנד, טאָר איך נישט קוקן אַף קיין זאַך און באַראַרף, זאָגט ער, גיין שלאָגן זיך „דאָ פּאַסליעדניי קאַפּלי קראָווי!**“

אַזוי לאָזט־אויס אַף רוסיש ירחמיאל, וואָס האָט אין די פינף יאָר פון דער דינסט זיך אויסגעלערנט ריידן העכער האַלב אַף רוסיש. נאָר אַז ס'איז געקומען צו „דער לעצטער קאָמעדיע“, אַז ער האָט זיך גע־נומען קושן מיט די קינדערלעך, און די קינדערלעך האָבן זיך צעוויינט אַף אַ קול, און דאָס קלייניטשמע איציקל האָט אים אַרומגעכאַפּט, ווי אַ שלענגל, און האָט זיך צעשריגן: „טאַטע! ניטע גיי מילחמה!“ און דאָס ווייב איז געפאלן חלשות, — האָט ירחמיאל שוין מער נישט געקאָנט אינהאַלטן זיך און האָט זיך קוים אַ לעבעדיקער אַרויסגעריסן פון זייע־רע הענט און איז אַנטלאָפּן. און קוים איז ער אַרנין אין וואַגאָן אַרנין מיט די איבעריקע סאָלדאַטן, אַזוי האָט ער אַראָפּגעוואָרפּן פונעם קאַפּ די היים מיטן ווייב מיט די קינדער, וואָרעם ער גייט אין דער מילחמה אַרנין פאַרן קיסר און פאַרן לאַנד — „זאַ צאַריאַ אי אַטיעטשעסטוואָ!“

אַזוי לאָזט־אויס ירחמיאל מיט גדלות, און די שוואַרצע גלאַנצנדיקע אויגן זינע צינדן זיך אָן בשעת מעשה מיט אַ מאָדנע פּייערל, וואָס זיין חבר לייבקע האָט דאָס ליב צו זען. עס געפעלט אים, נאָר ער פאַרשטייט דאָס נישט. ירחמיאל איז אַ געניטער, אַן אויסגעדינטער סאָלדאַט, און ער, לייבקע פון האַלאַנעשטי, איז אַ נאָרוואָס אָפּגעגעבענער, אַ „נאָוואַבראַ־נעץ“, וואָס מע האָט אים געבראַכט אַהער שוין לאַנג מיט אַ גאַנצער פאַרטיע „נאָוואַבראַנצעס“. איז ער אַפּן וועג פאַרשלאַפּט געוואָרן, אָפּגע־לעגן כמעט אַ חודש אין שפיטאַל; און אַז ער איז געזונט געוואָרן, האָט מען אים אַרנינגעזעצט אַהער, אין דעם וואַגאָן, און דאָ האָבן זיך די צוויי יידן גיך באַקענט, געוואָרן חבר, אויסדערציילט זיך איינער דעם אַנדערן זייערע ביטערע הערצער, געוואָרן נפש אחת. לייבקע באַרימט זיך פאַר ירחמיאל, אַז מע האָט אים מיטגעגעבן פון דער היים אַ סידורל מיט אַ פאַר תּפּילין, קליינע תּפּילמלעך. און ירחמיאל באַטראַכט דאָס

*1 מיט גלויבן און מיטן אמת.
** כּיז לעצטן טראַפּן כּלוט.

סידורל מיט די קליינע תפילימלעך און זאָגט, אז דאָס סידורל וועט צונגי
קומען באַלד אַפּ פּסח, ס'איז פאַראַן אין דעם די הגדה; און אַפּ די תּפּי
לימלעך, זאָגט ירחמיאל, איז ער אים מקנא, וואָרעם טאַמער שיסט מען
אים, וועט ער כאַטש קומען צו קבר־ישראל... און אים, ירחמיאלן, האָט
מען מיטגעגעבן אַלצדינג — מלבושים, גרעט, וואַרעמע וואַלינקעס, נאָר
ד אָ ס נישט. ער איז אים מקנא אַפּ די תּפּילימלעך!

לייבקעס בלייכער פנים ווערט נאָך בלייכער און זינע גרויסע אויגן
ווערן נאָך גרעסער, און ער פרעגט באַ זיין עלטערן געניטן חבר ירחמיאל:
— וואָזאָס הייסט, ער וועט קוקומען צו קבר - ישראל?

און זיין עלטערער געניטער חבר ירחמיאל גיט אים צו פאַרשטיין, אז
בשעת מילחמה באַהאַלט מען הונדערטער געהרגעטע אין איין גרוב, און
אַלע מיטן אָנטאָן, איז וויבאַלד אַ יוד האָט מיט זיך אַ פאַר תּפּילין,
הייסט דאָס שוין גלײַך ווי געקומען צו קבר ישראל.

לייבקע קוקט אַפּ זיין עלטערן געניטן חבר, אַפּ ירחמיאלן, און
ווינדערט זיך אַפּ זיין קאַלטבלוטקייט, ווי ער רעדט פונעם טויט! לייבקע,
אַ פּראַסטער אַרעמער בחור, אַ בעל־מלאכה, פאַרשטייט נישט זיין חבר
ירחמיאלן, וואָס ער גייט מיט אַזאַ שמחה אַפּ דער מילחמה. ירחמיאל
פרוווט זיך אים געבן צו פאַרשטיין מיטן שכל, נאָר לייבקעס קאָפּ קאָן
דאָס נישט משיג זיין. זיין מוח קאָן נישט איבערקאָכן איין זאך:

— מיילא — זאָגט צו אים לייבקע — דאָס, וואָס דו זאָגסט מיר,
ס'איז אַ חוב אַפּ יעדן מענטשן — דאָס פאַרשטיי איך נאָך; אָבער פּרייען
זיך וואָס דאַרף מען? וואָס איז, אַשטייגער, די גדולה?

— בהמה! — זאָגט אים ירחמיאל און פּרוווט זיך אים געבן צו
פאַרשטיין, אז ער איז צופרידן שוין דערמיט אַליין, וואָס ער, אַ יוד
ירחמיאל, איז דעם קיסרס אַ מענטש, וואָס ער, אַ יוד ירחמיאל, קאָן
אַרויסבאַווייזן פאַר דער גאַנצער וועלט זיין געטרינשאַפט. לאָזן זיי זען, די
שומאים, אז אַ יוד קאָן אויך דינען פּיין און ערלעך, אז אַ יוד קאָן אויך
טראָגן זיין קאָפּ לכבוד דעם לאַנד, וווּ זינע עלטער־עלטערנס ביינער ליגן
אין די קברים און וווּ זינע אייגענע ביינער וועלן אויך אַמאָל ליגן אין
קבר...

לייבקע קוקט אַפּ זיין חבר מיט גרויסע אויגן און טראַכט זיך:

„וואָס פאַר מאָדנע מענטשן די מאלאַראַסער יידן זײַנען!“ ... און אויך די איבעריקע סאָלאַטלעך אין וואַגאַן קוקן אַף די יידן און חידושן זיך, אַף וואָס פאַר אַ מאָדנע לשון די יידן ריידן!...

באַ די אַלע איבעריקע סאָלאַטלעך אין וואַגאַן הייסן זיי „נאַשי זשירקוי“*, נאָר לעבן לעבט מען מיט זיי דווקא גוט; מע שלאַפט אינאוי-נעם מע עסט אינאיינעם און מע רייכערט אַלע אינאיינעם „ציגאַרקעס“, ווי אמתע חברים.

אפשר האָט זיך דערפון גענומען די חברשאפט, וואָס אינעם גאַנצן וואַגאַן איז פאַראַן סך־הכל איינער אַ „גראַמאַטנער“, וואָס פאַרשטייט אין די קליינע אותיות.

און דער איינער איז ירחמיאל.

ירחמיאל האָט מיט זיך אַ בלאַט „נאָוואָסטי“, וואָס דאָרט איז באַד-שריבן די איצטיקע מילחמה, און דאָרט איז אויסגעמאַלט גאַנץ מאַנד-זשוריע, מיט פאַרטראַטור, מיט „אונדזער“ פלאַט, מיטן לאַנד קאַרעאַ און מיטן לאַנד פונעם שונא — אויך מיר אַ לאַנד, משטיינס געזאָגט! אינעם דאָזיקן לאַנד אַרײַן רײַסן זיך דאָס די אַלע סאָלאַטלעך, וואָלטן שוין גערן קומען אַהין וואָס גיכער זיך אָפּרעכענען מיטן שונא, און ער, ירחמיאל, אויך בתוכם. ירחמיאל לייענט פאַרן גאַנצן עולם דאָס בלאַט און באַווײַזט זיי מיטן גראָבן פינגער אַף דער קאַרטע און אָפּן לאַנד פונעם שונא, אַף יאַפּאַניע. — „אויך מיר אַ לאַנד! יאַפּאַשאַ! — זאָגן די סאָלאַטלעך. — מיט איין שפּײַ קאָן מען אזאַ לאַנד אייננעמען, צער קוועטשן, ווי אַ פליג, ווי אַ וואַגן!“

פונעם לייענען איז דאָס בלאַט שוין צעהאַקט און צעריבן. עס וואָלט צונויף געקומען אַף „ציגאַרקעס“, נאָר ס'איז אַן עבירה: ירחמיאל לייענט פון דאָרטן אזעלכע אינטערעסאַנטע זאַכן, אזעלכע שיינע מעשיות פון רוסישע סאָלאַטלעך פון אַמאָל, אַמאָל, פון דער סעוואַסטאָפּאָלעך מילחמה נאָך, ווי אזוי „אונדזערע“ האָבן זיך אַמאָל געשלאַגן, געקראָכן גלייך אין פייער אַרײַן. זיי וועלן זיך איצט מיט יאַפּאַניע אויך אזוי שלאַגן, אויך קריכן גלייך אין פייער אַרײַן, און ער, ירחמיאל, אויך בתוכם...

(* אונדזערע יידלעך.)

און נאך לייענט זיי פונעם בלאט ירחמיאל א מעשה פון א בארג
אזעלכן, וואָס מע רופט אים „מאלאכאָוו קורנאַן“. דאָס איז א באַרג פון
צענדליקער טויזנטער געפאלענע רוסישע סאָלדאַטן.
— אַלע אינאיינעם, איינס אַף דאָס אַנדערע! — גיט זיי צו פאַר-
שטיין ירחמיאל שוין פון זיך אַליין. — אַלע אין איין טאָפּ: פֿעלדפֿעבלס
מיט יעפּרייטערס מיט פּראָסטע סאָלדאַטן.
— און ייִדן? — טוט אַ פּרעג לייבקע מיט אַן איבערגעשראָקענעם
קוק.

— און ייִדן אויך. אַלע גלניך! — זאָגט ירחמיאל נאַנץ פּעסט, ווי אַ
מענטש, וואָס ווייס אַלצדינג.
— ווריאָש*! — כאַפט זיך אַרויס איינער אַ סאָלדאַטל מיט אַ פּריש-
טשעוואַטן פנים.

— ניצט! יעפּטא פּראָוודאָ**! — שמעלן זיך איין פאַר ירחמיאלן
עמלעכע סאָלדאַטן מיט אַ מאָל און בעטן אים, ער זאָל זיי לייענען ווייטער.
— ראַסקאַזיוואַי, בראַטיעץ***!

ירחמיאל האָט זיך אָבער צעהיצט; עס האָט זיך אין אים צערעדט
דער ייִד, און ער האָט יענעם פּרישטשעוואַטן סאָלדאַטל נישט געוואָלט
אַרויסלאָזן פון די הענט.

— באָלוואַן! — זאָגט צו אים ירחמיאל מיט פּינער. — דו פאַר-
שטייסט נישט פון דאַנען אַהין! נאָכן טויט און אַף דער מילחמה זינען
אַלע גלניך! באַם מלאַך־המות איז נישטאָ קיין ייִדן, נישט־ייִדן. באַ גאָט
זינען אַלע — מענטשן!...

— ווריאָש! — זאָגט צו אים נאָך אַ מאָל דאָס פּרישטשעוואַטע
סאָלדאַטל. — איך האָב געהערט לייענען פון אַ ביכל, אַז אַנטיקריסט
וועט קומען, וועלן אַלע געצלמטע אויפשטיין תּחית־המתים, און איר וועט
פאַרפּוילט ווערן, ווי די הינט.

— כאַם! נאַרישער קאָפּ! — שרײַט ירחמיאל שוין מיט כּעס. —
וואָס רעדסטו? דו ווייסט וואָס דו רעדסט?
דאָס סאָלדאַטל מיטן אומריינעם פנים וויל אויפהייבן אַף אים די

(* ליינסט!

(** ניין, ס'איז אמת)

(***) דערצײל, ברודערקלן...

האנט, שטעלט זיך איין דער איבעריקער עולם פארן יידן, לאָזט נישט, מע זאָל באַליידיקן ירחמיאלן. און ירחמיאל וויל זיך נישט באַרוינקן. ער שיט מיט רייד און שוויצט אַזש:

— אזא כאַם, און רעדט נאָך! ער ווייס נישט, דער דאָזיקער אָפּגער-
ריסענער נאַר, אז פאַר גאָט און פאַרן קיסר זיינען אַלע מענטשן גלייך,
אז מיר ביידע, אי ער, אי איך, גייען זיך שלאָגן ביידע מיט איין שונא,
אז די קויל קלייבט נישט איבער: וועמען זי טרעפט, דער לייגט דעם קאָפּ.
אז די קויל פונעם שונא וועט טרעפן מיך, וועל איך וויסן, אז איך בין
געפאַלן פאַר דעם אייגענעם קיסר, וואָס דו, און פאַר דעם אייגענעם לאַנד,
וואָס דו!

וכדומה אַזעלכע וואַרעמע דבורים רעדט ירחמיאל פון מאַלאַפּער-
רעשטשעפענע, און שטענדיק מיט היין, מיט פּייער. און דער גאַנצער
עולם האָט אָפּשיי פאַר דעם דאָזיקן יידן, באַקומט ליב ירחמיאלן פאַר
זיינע קלוגע רייד, און צוליב אים לייגט מען כבוד אויך אַר זיין חבר,
אַר לייבקען, וואָס מע האָט אים נישט ליב פאַר זיין איבערגעשראַקענעם
קוק, ווי באַ אַ האָז. צוליב ירחמיאלן לאָזט מען זיי זיצן ביידע באַ דער
לאַנטערן דאָ אַר דער באַנק אינצווייען, זיך זאָגן דאָרטן וואָס זיי דאַרפן.
— וואָס שאַקלען זיך די יידן? — פרעגט איין סאָלדאַט באַם
אַנדערן.

— לאָזן זיי זיך שאַקלען. — ענטפערט אים דער אַנדערער. —
ס'איז באַ זיי היינט אַ יום־טוב.

— „שאַבאַטש“?

— ניין, נישט שבת, נאָר יום־טוב.

— וואָס פאַר אַ יום־טוב?

— שאַ, לאָמיר אַ פרעג טאָן רחמיאלן אַליין. רחמיאל!

— טשעפעט אים נישט. — רופן זיך אָן די איבעריקע סאלדאַטן. —

די יידן דאוונען, לאָזן זיי דאוונען!

און ירחמיאל מיט לייבקען שאַקלען זיך וואָס ווייטער אַלץ שטאַר-
קער. זיי האַלטן שוין באַ „הלל“, און זיי זינגען מיט אַ ניגון: „הללויה,
הללו עבדי ה' הללו את שם ה'“. און אז עס קומט צום סוף קאַפיטל,
ווערט איינער פון זיי אַ חזן, ירחמיאל געוויינטלעך, און לאָזט־אויס מיט

א ניגון און ציקלט זיך: „חושבי עקרת הבייית אס הבנים שמחה הללרדיה!“

און בידע, ירחמיאל מיט לייבקען, טראָגן זיך אוועק מיט זייערע געדאַנקען ווייט, ווייט פון דאַנען. איינער קיין האָלאַנעשטי, צו טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברודער, און אפשר גאָר צו אַ כלה, אַ מידל מיט שוואַרצע צעפּ און מיט רויטע באַקן און מיט ווייסע ציין; און דער אַנדערער קיין מאַלאַפּערעשטשעפענע, צו ווייב און קינדערלעך. „אין האָלאַ-נעשטי — טראַכט זיך לייבקע — זיצט מען אויך אַצינד באַם סדר, גאָר מע זיצט אלע באַם טיש, אַפּן טיש ליגן מצות, עס שטייען כוסות מיט ראָזינקעס-וויין, אָדער מיט פּסחדיקן מעד, און מרור שטייט גרייט מיט חרוסת, און פּיש וועט מען באַלד דערלאַנגען פּרישע, געפּעפּערטע פּיש, מחיה נפּשות!“ — און לייבקע צעלאָזט די נאָזלעכער, עס דאַכט זיך אים, אַז ער הערט אַ ריח פּון פּרישע געפּעפּערטע פּיש...

אויך ירחמיאלס געדאַנקען זיינען דאָרט אינדערהיים, אין מאַלאַפּערעשטשעפענע, באַ זיין יונגער שיינער פּייגע, וואָס זיצט אַצינד מסתמא באַם סדר באַ אירע פּאַטער און מוטער. מע רעדט איר אויס דאָס האַרץ, מע טרייסט זי, אַז ירחמיאל איז איצטער ווייט, גאָר ער וועט, אַם ירצה השם, קומען גיך צוריק, לאַז גאָר ווערן שלום... אזוי זאָגן איר פּאַטער און מוטער. ווילן זי אינריידן, אַז מע שמועסט פּון שלום. גאָר זיין פּייגע וויל נישט הערן. זי וויל זיך נישט טרייסטן. איבער די קינדער, און איבערהויפּט איבער דעם קליינעם איציקל, וואָס אַז מע פּרעגט אים: איציקל, וווּ איז דער טאַטע? באַווייזט ער מיטן קליינעם הענטל אַזש אַהין, ווייטרווייט, און זאָגט בשעת מעשה: „טאַטע אָדאָדאָן!“...

און ירחמיאל, דער העלד פּון קלייןפּערעשטשעפענע, בייגט זיך אָן אויסשניצן די גאָז און ווישט-אויס אַ טרער, אזוי אַז דער חבר לייבקע פּון האָלאַנעשטי זאָל נישט זען.

געשריבן אין יאָר 1904

אקדמות

א געזאנג לכבוד שבועות

— אקדמות מלין — איי איך הייב אָן צו ריידן, ושריות
ש ו ת א — און באַגער צו שפרעכן!... — אזוי זינגט זיך גאַנץ געשמאַק
א קליין אויסגעדאַרט ייִדל, וואָס שטייט מיט אַ געלן טלית איבערן קאָפּ
בזון שפיץ יארמעלקע אין בית־המדרש צווישן מזרח־וואַנט און צווישן
שפיגל־באַנק, נעבן אַ סטענדער, אויפגעהויבן ביידע הענט, די אויגן פאַר־
גלאַצט אַרויף, שאַקלט זיך מיטן גאַנצן גוף, אַלע מאָל מיט אַ שפרונג
אונטער און מיט אַ טענצל, און דאָס געלע פאַרמעט־פנים בעת מעשה
לויכט אים אַקעגן דער זון, וואָס קוקט־אַרײַן מיטן איין שטראַל דורכן
אַפּענעם פענצטער פונעם בית־המדרש, און דאָס איינציקע אַקאַציע־בײַר
מעלע אַף דער שולגאַס, וואָס האַלט אין רעכטן בליַען, שיקט־אַרײַן אַ
געשמאַקן זיסן ריח גלײַך צו די ייִדן אין נאָז אַרײַן, ווי איינער רעדט:
„שמעקט ייִדישע קינדער, איר אויך, פון מינע בשמים און האָט אויך
הנאה פון גאַטס וועלטל“..

איר ווייסט, ווער איז אָט דאָס ייִדל, וואָס זינגט דעם „אקדמות“ מיט
אַזאַ חרווה, מיט אַזאַ התלהבות? ס'איז יהושע העשל. איר קענט אים, איר
קענט אים זייער גוט. דאָס איז פון די ייִדן, וואָס איר באַגעגנט זיי נאָר
לויפנדיק, וואָס האָבן קיינמאָל קיין צײַט נישט, תמיד זײַנען זיי פאַרהאַ־
וועט אין פּרנסה. און זייער פּרנסה איז דאָך, משטיינס געזאָגט, ווינט. מע
לעבט פונעם ווינט. פאַר אַזעלכע מענטשלעך איז די וועלט אַ יריד, און
זיי זײַנען געקומען אַהער אַפּן יריד שמעקן, אויסשמעקן, טאַמער וועט מען
עפעס קאָנען כּ א פּ ן ... אַזעלכע מינים סוהרים ווייסן אַליין נישט,
וואָס טוען זיי דאָ אַפּן יריד? זיי וואַרפּן זיך אַף אַלצדינג, וואָס סע קומט

זיי פאר די אויגן, קויפן און פארקויפן מיד ליד, פארדינט, דערלייגט — און אראָפּ פונעם מאַרק, אַ רענדל אַראָפּ, אַ רענדל אַרויף — אַבי אויס- געהאנדלט זיך שוין, חלילה נישט פאַרנומען קיין פרעמדס... אָט אזא סוחר, אז ער כאַפט זיך אויף דעם לעצטן טאַג פונעם יריד און דערמאָנט זיך, אז ער האָט געפטרט וווּ ער האָט געהאַט אַ גראָשן, טוט ער זיך אַ שמיר מיט דער האַנט איבערן פנים פון אויבן אַראָפּ און אַ זאַג צו זיך אַליין: „האַבן מיר שוין, ברוך השם, אָפגעפטרט דעם יריד אויך; אַצינד באַראַרף מען לויפן ערגעץ כאַפן אַ נמילות-חסד אַף צוריקוועגס“...

אַט פון דעם מין ירד-לֵינט איז אונדזער העלד יהושע-העשל.

וואָס איז זײַן געשעפט — ווייס איך ניט. דאַכט זיך, אַ ינד אַ מעק- לער, אַ שליח, אַ שטיקל שרעק. דאָס הייסט, ניט קיין שרעק פון שרעקנים, וואָס שרײַבן בריוולעך און שלעפן קערבלעך, נאָר גאַרנישט, אז עס מאַכט זיך אַמאָל אויספירן אַ שידוך — מהכתיתי, פאַר וואָס ניט? ווער זאָגט זיך דאָס אָפּ פון אַ זײַטיקן רובל? איך קען אַ סך דאַמען, „אַריסטאָ- קראַטקעס“, וואָס אז זיי שמעקן אָן ערגעץ אַ בחור גייט אַרום מיט אַ מיידל און סע דאַכט זיך זיי אויס, אז ס'איז גלײַך, וואַרפן זיי אוועק אַלע געשעפטן און נעמען זיך צו דער אַרבעט, טוען אַלצדינג, ס'זאָל ווערן אַ שידוך; סע פאַרשטייט זיך, זיי טוען דאָס מער לשם מצווה, אָדער דיפּלאָ- מאַטיע, אָדער פשוט ווײַל זיי האָבן ניט וואָס צו טאָן... ניין, יהושע-העשל איז ווײַט פון אַזעלכע זאַכן; ער, אז ער פאַלט אַמאָל אַף אַ גלײַכס, איז נאָר צוליב דעם, וואָס ער מיינט, טאָמער וועט ער דאָ עפעס כאַפן. אַי, עס לאָזט זיך אויס אַ בוידעם? וואָרעם דאָס, וואָס ער מיינט, ס'איז גלײַך ווי אַ סטרונקע, איז גאָר קרום ווי אַ קאָטשערע — וואָס איז ער שולדיק? מסתמא איז זײַן מזל אַזוי. למאי מעקלערני? פאַראַן אַ סך מעקלערס דאָ אין שטאָט, אויך אַזעלכע בריות ווי ער, פונדעסטוועגן, ווהיין זיי גייען אַרײַן מאַכן אַ געשעפט, מאַכן זיי; און באַ אים איז געמאַכט און געמאַכט און געמאַכט, און צום סוף, עס קומט צו עפעס, לאָזט זיך אויס, אז עס הייבט זיך גאָר נישט אָן!... אָן מזל, הערט איר, זאָל מען נאָר ניט גע- בירן ווערן אַף דער וועלט. אַליין וואָלט מען נאָך ווי עס איז איבערגע- טראָגן; איז אָבער פאַראַן אַ ווײַב, קינדערלעך, וואָס זײַנען גאָט די נשמה שולדיק, אַ גליק, כלעבן, זואָס יהושע-העשל איז אַ ינד, און אַ פרומער ער-

לעכער י'ד, וואָס גלייבט אין גאָט, וואָס דינט גאָט, וואָס האָט ליב גאָט, ממש פארברענט, פארליבט אין דער שכינה, ווי אַ חתן, וואָס האָט זיך פאר-ליבט אין דער כלה. דעריבער דאוונט ער אזוי געשמאק. קומט אין שול אריין זען, ווי יהושע־העשל דאוונט! זען, ווי יהושע־העשל דאוונט — איז, זאָג איך אייך, אַ חיות. דאָס איז ניט קיין געוויינלעכער דאוונען, ווי אַ י'ד, אַ שטייגער, שמעלט זיך אוועק און מאַלט ווי אַ מילך, האָט אין זינען בעת־מעשה גאָר ווייס איך וואָס: אַ קונה, אַ פרייז, אַ גמילות־חסד. ניין; יחר־שע־העשל אַז ער שמעלט זיך אוועק דאוונען, שמעלט ער זיך פאָר, אַז ער קומט מיט אַ ראַפּאָרט צום רב־נרש־לעולם, מיט אַ לויבעניש און מיט אַ געבעט אַפּ פּרנסה, מיט אַ קלאָגן זיך אַפּן גלות און מיט אַ חרווה, וואָס ער איז אַ י'ד. אַ קלייניקייט אַ י'ד! אַ י'ד, וואָס האָט מקבל געווען די תורה, ערשט היינט, אין דעם דאָזיקן טאָג שבועות! ... שפּרינגט ער אונטער, קנאַקט־צו מיט די פינגער, מאַכט מיט די אויגן און שרייט, שרייט מיט קול־קולות. די „אריסטאָקראַטן“, די נגידים פון מזרח־וואַנט, וואָס דאוונען מיט אים אין איין שול, קענען אים שוין מיט זיין דאוונען און מיט זינען משונה־ווילדע העויות: „שאַט, שאַט, זאָגן זיי, דער גריי־גער יהושע־העשל האָט זיך צעלאָזט!“ נאָר דער גרייגער יהושע־העשל הערט זיי, ווי דעם פאַראַיאַריקן שניי: „דערויף איז דאָס אַ מקום קדוש, מע זאָל דאוונען, ניט זיצן אויבן־אָן אויסגעסטראַצלט, ווי די טאַקן, גלאַנצן מיט די גילדענע און זילבערנע עטרות פון די טליתים, אַריינקוקן בעת קריאת התורה כלומרשט אין די חומשים און שטילערהייט ריידן צווישן זיך דברים בטלים“... און דערזעט יהושע־העשל, אַז י'דן ריידן בעת דאוונען, קאָן ער דאָס ניט סובל זיין, ווערט אין כעס, פאַטשט מיט די הענט איבערן סידור: „אי־אָנו!“... אַ מאַדנער י'ד אַט דער יהושע־העשל. אזוי איז ער, דאַכט זיך, אַ נכנע, אַ נעבעכל, אַ וואָרעם, וואָס לאָזט זיך טרעטן מיט די פיס, און קומט אין שול — אויס נכנע, אויס נעבעכל, אויס וואָרעם — אַן עזות־פנים, זאָל גאָט היטן! דאָ, אין שול, איז ניטאָ באַ אים קיין נגיד, קיין אַריסטאָקראַט; ער איז זיי מבטל כּעפּראַ דאַרעא, וואָרעם אין אַ מקום קדוש זינען אלע י'דן גלייך. אויך דאָס פנים ווערט דאָ באַ אים גאָר אַן אַנדער פנים: צי מחמת דער יארמעלקע מיטן טלית, וואָס אַפּן שפיץ קאַפּ, צי מחמת גרויס חרווה פון זיין געליבטער

(די שכינה), וואָס ער זעט זיך דאָ מיט איר אלע שבת און יום־טוב, ובפרט אזא יום־טוב, ווי שבועות צו „אקדמות“, בעת „חילאל אלהי“ און צען טויזנטער, הונדערט־טויזנטער מלאכים, כרובים און גלגלים קלייבן זיך צונויף פארן אלמעכטיקן און טוען זיך הייבן מיט א געזאנג און מיט א גרויס שאַלונג, ווי דאָס געשריי פון די געזאמלטע וואסערן... און יהושע־העשל הערט דאָס דאָזיקע געזאנג מיטן דאָזיקן שאַלן, און ער העלפט דעם חזן זינגען און שאַלן מיט א גרויס שאַלונג. און ער איז איבערצייגט, אז דאָרטן וועט ער זיצן אינאיינעם מיט אלע ערלעכע יידן, וואָס זינגען געקניפט מיט גאָטס קרוין, ווי סע שטייט אין „אקדמות“ בפרוש געשריבן. און ער פילט, ווי ער זיצט אונטער דער חופה מיט אלע צדיקים דאָרט אין גן־עדן מיט גרויס תענוג בכתכי דהב־פיזא — אַה גאַלדענע שטולן, און גייט זיך דורך מיט זיי אָפן שפּאַציר, און כאַפט א טענצל מיט דער שכינה... א כפרה די גאַנצע וועלט מיט אלע תענוג־יעולם, און אפילו מיט דער גוטער פרישער מילכיגער סעודה, וואָס די נגידים וועלן היינט עסן נאָכן דאוונען! און יהושע־העשל כאַפט א קוק מיט גדלות אַה די נגידים, די הולטאיעס, וואָס אין מזרח־וואַנט, און עס קומט אים פאַר די אויגן איינער א גראַבער, וואָס זיצט אוי־בן־אָן אין מזרח, א יד א נגיד מיט א געראַזירטער מאָרדע, מיט א שיינעם ראָק און מיט א שוואַרצן קוימען אָפן קאַפּ. מאַרס רופט מען אים, א נייער נגיד, פון די נייע אויפגעקומענע נגידים, וואָס שפּרינגען־אַראָפּ פון אַ דאָך, ווי איינער רערט: „גוט־מאַרגן, איך בין אויך דאָ!“... די דאָזיקע נייע אויפגעקומענע נגידים שפּרינגען איטלעכן אין פנים אַרנין, וואַרפן זיך, זשומען און זשומען און עסן זיך אַרנין, ווי די פליגן. זיי צוואַנגן זיך אויס, פוצן זיך אויס, טוען זיך אָן מיט די ווייבער נאָך דער לעצטער מאָדע, לאָזן זיך קאַסטן געלט און קריכן אַהין, אַהין, צווישן די „אַריס־טאַקראַטן“, שמעלן־אַרויס דאָס בייכל און בלאָזן זיך. אינעם גרויסן אָרט קויפט דאָס א פּאַיעמאַן מיט ברענענדיקע פּערד און קנאַקט איבער אלע גאַסן, מע זאָל זען. אין טעאַטער גייט דאָס אין דער ערשטער שורה, האַלט־אויס קעפּס־ווייכער, שפּילט אין פּרעפּעראַנס, בויט הינזער, קלינגט און טראַסקעט און פּייפט מיט סכנת־נפשות. אינעם קליינעם אָרט קויפט דאָס א שטאַט אין מזרח, דעם ווייב — גרויסע פּערל, יאָגט זיך נאָך שיינע

שידוכים, וויל זיך איינקויפן אין יחוס, זינדיקט בסוד, קיינער זאל ניט וויסן, שפילט אין אקע און שענקט אמאל א גרויסע נדבה, מע זאל פון אים ריידן.

אָט פון דעם מין נניע אויפגעקומענע נגידים איז מאַרקוס.

פון וואָנען האָט זיך גענומען אַהער דער דאָזיקער מאַרקוס? — ווייס קיינער ניט. דאָס הייסט, וויסן ווייס מען אים, נאָר אז ער הייסט מאַרקוס — דאָס איז מען ערשט ניט לאַנג געוואָר געוואָרן. ביז ניט לאַנג האָט מען אים גערופן: „דער יוד פונעם האָליץ“, אָדער „דער הילצערנער“. ער האָט זיך געדרייט אַרום אינטענדאנטסטוואָ, מיט די קאַזאַרמעס, מיט די אָפיצירן, איז געוואָרן אַ באַנקיר, אַ אונדזער לשון הייסט דאָס פשוט אַ בעל־הלוואַה, אַ פּראָצענטניק, אַ יוד, וואָס לעבט זיך פון פּראָצענט, האָט ליב אַ וועקסעלע, בטבע אַפילו אַ גרויסער עס־האַרץ, אַ ווילדער גראַבער־יונג, נאָר ער איידל־זיך, פּינט זיך אויס, ווי ווייט מעגלעך, ריכט זיך צווישן לייט, וויל זייער איינריידן די וועלט, אז ער איז אַ טאַטנס אַ קינד, דערציילט מעשיות, אז דאָרטן, ערגעץ באַ זיך אינדער־היים, האָט ער קרובים גרויסע מיוחסים, לומדים, מופלגים, כאַטש אַלע ווייסן (און ער אויך), אז ס'איז שקר וכזב; ער האָט ניט אין ערגעץ ניט קיין קרובים, ניט קיין מיוחסים, ניט קיין לומדים, ניט קיין מופלגים. מע קאָן דאָס אַרויסזען נאָכן רויטן פנים, כאַטש ס'איז שוין איצטער פּינט־טשיק אַרומגעשאָרן, און נאָך די גראַבע קאַרענע הענט מיט די לעפקע פּינגער (איינ פּינגער איז באַ אים אַן אָפּגעהאַקטער, וואָס אַף דעם דער־ציילט מען אַ נאַנצע מעשה, נאָר מיר לאָזן עס דורך...).

אויך דאָס ווייב זיינס, די איצטיקע מאַדאַם מאַרקוס, אַ נידעריקע, אַ שוואַרצע, אַ גראַבע, מיט גראַבע שטאַרק־פאַרגרעכטע הענט, וואָס אַלע געדענקען נאָך, אז זי איז אַמאָל געווען, ניט אויסגערעדט זאל זיין, אַ דינסטמייַדל, לייגט־אין די וועלט, פּויקט אין אַלע גאַסן, אז זי שטאַמט פון זייער אַ רייכער משפּחה, פון גרויסע לייט, גבירים אַדירים, כאַטש אַלע ווייסן, (און זי אויך), אז ס'איז שקר וכזב; זי האָט ניט אין ערגעץ ניט קיין משפּחה, ניט קיין גרויסע לייט, ניט קיין גבירים אַדירים. מע קאָן דאָס אַרויסזען פון איר אויפפירן זיך אין מאַרק באַ די ווייבער, אין קיך באַ די דינסטן, און בעת זי רעכנט זיך מיטן קצב פאַר פלייש. זי האָט

פֿינט, זאָגט זי, „אַזעלכע“ חשבונות. זי וועט ניט דערלאָזן, זאָגט זי, מען זאָל איר צורעכענען אפילו אַ לויט פלייש. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זי רינסטראָפּ באַ אים עטלעכע פונט — און דעמאָלט איז זי שוין רוך און פונדעסטוועגן, אוי-אוי-אוי, האָט מען פאַר זיי דרך-ארץ און מע ניט זיי אָפּ כבוד! וואָרעם וועמען טוט זיך עס נייטיק אַרויסשפּרינגען קעגן אַ נגיד, זײַן אַ שיינעץ? ובפרט אַן אָרעמאַן, ובפרט אַ מעקלער, ובפרט אזאַ מעקלער, ווי יהושע־העשל, וואָס גייט צו אים אָפּטלעך אַרײַן, נישט מחמת גרויס ליבשאַפּט, נאָר טאַקע צוליב דעם, וואָס די נויט טרייבט אים. ער מיינט, אַ קשיא אָף אַ מעשה, טאַמער וועט ער מאַכן באַ אים אַ מאָל אַ שטיקל געשעפּט. אמת, ניט אזוי גרינג מאַכט מען באַ מאַרקוסן אַ געשעפּט. מאַרקוס איז אַ שווערער פאַרשוין, אַ האַרטער ביסן! דאָס הייסט, אזוי איז ער אפילו נישקשה, אַ צוגעלאָזט מענטש; אַז מע קומט צו אים אַרײַן, בעט ער זיצן, איז מכבד מיט אַ פאַפּיראַס, נאָר געבן פאַרדינען יענעם אַ קערבל — דאָס לאַ. שווער, שווער, בקריעת ים־סוף! זינט מאַרקוס איז אַ נגיד און יהושע־העשל אַן אָרעמאַן, האָט ער נאָך כמעט ניט געפרוווט פאַרדינען דורך אים אַ קערבל. אַ שווערער נגיד, אַ האַרטער. אוי, אַ האַרטער ביסן!

און יהושע־העשל, זינגענדיק אינאיינעם מיטן חזן און מיטן איבע־ריקן עולם דעם „אַקדמות“, כאַפּט אַ קוק אָף מאַרקוסן מיט דער אונטער־געשאַרענער שוואַרצער מאַרדע, מיטן געפאַקטן בייכל און מיטן הויכן שוואַרצן קוימען אָפּן קאַפּ, און טראַכט זיך: „דאָ ביסטו טאַקע באַ זיך גרויס, אָנגעבלאָזן... דערפאַר אָבער דאָרטן! דאָרטן! מַנְתִּי לִי — אונדזער נאָב, וואָס גאָט האָט אָפּגעשיידט פאַר אונדז נאָך פון ווייס איך ווען אָן... אמת, די גוטע געשמאַקע מילכיגע סעודה הײַנט וועט טאַקע עסן מאַרקוס, און מיט דער גוטער פּרישער געשמאַקער קאווע מיט פּוטער־געבעקס וועט טאַקע פאַרטרינקען מאַרקוס, און איך וועל געפינען הלוואי אַ גלעזל ציקאָרע, כאַטש מיט אַן אייערקיכל ס'זאָל זײַן פאַר די קינדער געבעך; פון פיש מילכיגע, געפרעגלטע אין פּוטער, רייד איך שוין ניט, און בלינצעס מיט קרעפלעך מיט לאַקשן מיט מילך — דאָס האָט מאַרקוס, ניט איך... דערפאַר אָבער דער לויטן מיטן שור־הבר דאָרטן! דאָרטן!... ט ל ו א ד ל ו י ת ן — די פּרייד פונעם לויטן און פונעם ווילדן

אָס דעם שור־הבר, בעת זיי וועלן האַלטן מילחמה פאַר די צדיקים אין די אויגן, בכדי זיי, די צדיקים, זאָלן קוקן און קלניבן תענוג, ווי דער שור־הבר וועט דעם לױתן שטויסן מיט די הערנער, און דער לױתן וועט צאָפלען אַקעגן אים מיט די פליספּעדערן, דעמאָלט וועט צוגיין הקדוש־ברוך־הואַ אַלײן, בכבודו ובעצמו, מיט זײַן גרויסן שווערד, און וועט זיך מטריח זײַן אָנגרייטן אַ שיינע גרויסאַרטיקע סעודה פאַר זײַנע ליבע טײַערע געסט, וואָס האָבן זיך עוסק געווען אין זײַן תורה, אים געלײגט תפילין און געלײענט קריאת־שמע"...

אזוי זינגט יהושע־העשל, זינגט, שרייט גלייך מיטן חזן, וויל, אפנים, פאַרזינגען דעם יצרה־רע, פאַרשרײַען דעם הונגער. עם חלשט אים רעכט דאָס האַרץ נאָך פון נעכטן; געווען אַ אַ גאַנצע נאַכט איבערן תקוּן־שבועות, און גאַנץ פרי אַוועק אין וואַסער, און פון דאָרטן גלייך אין שול אַרײַן פּרױער פון דער גאַנצער וועלט, אויסגעהערט פון אַ פאַר מענטשן חכמים אַ שפּאַס: „וואָס איז די מעשה, רב יהושע־העשל, וואָס איר האָט זיך הײַנט אזוי געפּדערט? אפנים, צוליב דער מילכיקער סעודה?"... נאָר וואָס הערט ער זיי? יהושע־העשל איז שוין געוויינט געוואָרן צו אַזעלכע זאַכן. אַלע, ווער ס'האָט גאָט אין האַרצן, האָבן ליב זיך מאַכן אַ שפּאַס מיט יהושע־העשלען, און מער פון אַלעמען טאַקע אַלץ דער איר גענער מאַרקוס. אַלע מאָל, ווען ער קומט צו מאַרקוסן, טוט אים מאַרקוס אַ פרעג, אַ אַ קאַטאַוועס געוויינלעך, אָט אזוי, אַשטײַגער:

— נו? ווי איז אייך געגאַנגען דער שבת?

אָדער:

— ווי איז אייך געגאַנגען פּסח צו די סדרים?

אָדער:

— ווי אזוי איז אייך אָפּגעלאָפּן דער סוכות אין סוכה?

אָדער:

— האָט איר געהאַט פורים אַ פּרײַלעכע סעודה?

אַ אַזעלכע זאַכן ענטפּערט יהושע־העשל, געוויינלעך, גאַרנישט; ער ווייס, אז ס'איז גלאַט אזוי, אַ שפּאַס. דעם נגיד איז נוט אַפּן האַרצן, טרייבט ער קאַטאַוועס. ענטפּערט דערויף יהושע־העשל נאָר מיט אַ שמויך כעלע: כע־כע. געפּאַלץ דאָס מאַרקוסן, איז ער אים מכבד מיט אַ פאַפּיר

דאָס, רוקט אים אונטער א גלעזל טיי:

— טרינקט, רב יהושע־העשל, נעמט צוקער, אָט שטייט.

— א דאַנק, — זאָגט יהושע־העשל, און עס גייט אים נישט אַיַן דאָס גלעזל טיי; ער דערמאָנט זיך, פאַרשטייט איר, אז דאָרט, אינדערהיים, זינגען פאַראַן בעלנים אַף טיי, קיין עין־הרע, גענוג בעלנים, וואָס וואָלטן זיך מחיה געווען, ממש זיך דערקוויקט מיט אַ גלעזל וואַרעמס — איז ניטאָ. פאַראַן דווקא אַ סאַמאָוואַר, נאָר קיין טיי און צוקער איז ניטאָ. און פון וואָנען זאָל זיין? פון דעם, וואָס מאַרקוס האַלט אים אָפּ דרני זיי גערשעה, וויל מע זאָל אים דערציילן ניס: „וואָס הערט זיך עפעס אין שמעטל?“ צי פון דעם, וואָס דאָס ווייב מיט די עלטערע מיידלעך פאַרדיינען קוים אָנדערהאַלבן גילדן אַ טאָג פאַר צוויי לייבעלעך, זיי האָבן זיך אויסגעלערנט נייען לייבעלעך, זיצן זיי און אַרבעטן נאַנצע טעג, נייען זיך אָפּ די פינגער און נעמען אָנדערהאַלבן גילדן פאַר אַ פאַר לייבלעך. גוט איז נאָך, אז ס'איז דאָ לייבעלעך! וואָס טוט מען, אז ס'איז קיין לייבעלעך אויך ניטאָ? הונגערט מען. דאָס הייסט, מע לייגט זיך שלאָפן מיט אַ ליידיקן, ניכטערן מאָגן. און אז נאָט העלפט, איז מאָרגן אויך אַ טאָג און מע קאָן מאָרגן ווידער הונגערן — און, זייט זיכער, קיין בן־אָדם, קיין פּוּיגל וועט דערפון נישט וויסן. יהושע־העשל איז ניט אַזאַ מענטש, וואָס זאָל דערציילן התנצלות, זיך קלאָגן. און ווער שמועסט, בעטן? ער זאָל וויסן, חלילה, שטאַרבן! שטאַרבן!... בקיצור, יהושע־העשל איז פון די אַרעמעלניט, וואָס גייען זיך אויס שטילערהייט, שאַ, אָן גוואַלדעניש, אָן געפילדערן. עס קרייט ניט אַף זיי, ווי מע זאָגט, קיין האָן אַפילו... פאַראַן; פאַראַן באַ אונדז, צווישן די קינדער ישראל, אַ סך אַזעלכע יהושע־העשלס — איר מענט מיר גלייבן אַף מינע הייליקע נאַכנות, איך קען זיי, איך בין מיט זיי גוט באַקענט... אַ גליק, כלעבן, וואָס יהושע־העשל איז אַ יוד, און אַ פרעמדער ערלעכער יוד, וואָס גלייבט אין גאָט, וואָס דינט גאָט, וואָס האָט ליב גאָט, ממש פאַרברענט, פאַרליבט אין דער שכונה, ווי אַ חתן, וואָס האָט זיך פאַרליבט אין דער כלה. דעריבער זינגט אַזוי געשמאַק יהושע־העשל גלניך מיטן חזן און האָט באַציטנטס הנאה פון די גוטע זאַכן, וואָס שטייען דאָרטן אָנגעגרייט פון די אַרעמעלניטס־זוועגן: „ג ג י ד י ן ק מ י ה ו ן — עס וועלן זיך ציען דאָרטן

ד ע ר ס ד ר

(א ב י ל ד)

שפאק, מינועל און „דאָס קינד“ האָבן אלע דרני געמיטעט איין ציי-
מער אָף דער גרויעפערעלשטראַסע און האָבן אָפגעצאָלט פאַר אַ גאַנצן
חודש פּרײַער. דער חסרון, וואָס דער חודש איז שוין אַט-אַט אָף דער נאָז,
און אַט-אַט קומט דער „פּאַרטיע“, אַ גראָבער דײַטש מיט אַ פאַרשמאַל-
צענעם קאַפּטאַן און מיט אַ בלויער נאָז, וואָס זעט-אויס ווי אַ ווינטער-
דיקע קאַרטאָפּליע, און דערמאַנט די „געדיקע העררען“ מיט אַ שיינעם
„גוט מאַיען“ און מיט אַ „קיססע די האַנד“ און מיט אַן „ערגעכענסטער
דיענער“, אז זיי זאָלן מוחל זײַן באַצאָלן פאַר אַ חודש פּרײַער, — און דער
דײַטש זאָל אזוי האָבן די בלויע נאָז, וואָס זעט-אויס ווי אַ ווינטערדיקע
קאַרטאָפּליע, אויב זיי האָבן אַפּילו אַ קרייצער באַ דער נשמה. געווען באַם
„קינד“ אַ גולדן מיט צוואַנציק, האָט מען געקויפט אַ פּאַר צענדליק מצות,
אַ האַלב קילאָ ווירשטלעך כּשר לַפּסח, עטלעכע געבאַקענע אייער און אין
אַ פּלעשל פּון מילך עפעס אַ מין משקה, וואָס שטייט אינעם מיטלפּונקט
צווישן עסיק און באַרשט און וואָס טאַמער מאַכט מען דערויף „בורא
פּרי הגפּן“ — איז דאָס געוויס אַרויסגעוואָרפּן, אַ ברכה לבטלה.

— זע נאָר, ער איז שוין פאַרטיק מיטן סדר! — רופּט זיך אָן
שפּאק, אַ בחור מיט אַ געל מעשן פנים און מיט אַ שאַרפּער אויסגעבויר
גענער נאָז, מיט אַ הויכן ווייסן שטערן און מיט לאַנגע פאַרוואָרפענע
האַר אַרויף.

— ווי קאָן זיך אַ „קינד“ באַגיין אָן אַ סדר? — ענטפּערט אים
אָפּ מינועל, אַ בחור דווקא אַ שוואַרצער און דווקא מיט אַ פּרישטשעוואַטע
פנים און מיט אַ שטאַרק-אָפּגעשאַרענעם קאָפּ וואָס דורך די שיטערע
הערלעך זעט זיך אַרויס אַ רויטער פאַרשוויצטער שאַרבן.

דער, וואָס מע רופט אים „דאָס קינד“, אַ בחורל אַ יונגס, אַ שיינס, מיט אַ שמאַל ווייניג פנימל, בלוט און מילך, מאַכט זיך נישט דערפון, בעט־ אויס דעם טיש מיט אַ פרישן בלאַט „אַרבייטער צייטונג“, ליינט־אויס די מצות, די אייער, די ווורשטלעך כשר־לפסח מיטן ביסל משקה, וואָס איז אַ ספק עסיק אַ ספק באַרשט, הייבט־אויף דעם קאַפּ, קוקט זיך אַרום אַף אַלע זייטן:

— וווּ נעמט מען כוסות?

— כוסות? לאָז כאַטש זיין איין כוס! — אזוי זאָגט שפּאַק, און מינועל גיט־צו:

— מע וועט אַ ברירה האָבן טרינקען פונעם פלעשל. ווער מאַכט קידוש?

— איך! — זאָגט שפּאַק און נעמט זיך צום פלעשל און וויל געבן אַ זוף — און בלייבט שטיין און גיט־איבער דאָס פלעשל מינועלען, — ווייסטו וואָס? מאַך דו.

— האַסט מיך דערהרגעט מיט אַ קניש! — מאַכט מינועל און נעמט דאָס פלעשל באַ שפּאַק און טראָגט דאָס צו צום מויל און בלייבט שטיין. — שאַ, ווייסט איר וואָס? לאַמיר וואַרפן גורל.

— וואָס טויג אייך וואַרפן גורל? אַמער, גיט אַהער מיר, וועל איך מאַכן קידוש. — אזוי זאָגט דער, וואָס מע רופט אים „דאָס קינד“, און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט ער דאָס פלעשל אין האַנט, טוט־אָן דאָס הימל, שטעלט זיך אוועק און הייבט־אָן דעם פסחדיקן קידוש מיטן יום־טובדיקן ניגון: „סברי מרנן ורבנן ור־בורתי“...

ביידע חברים, שפּאַק און מינועל, בלייבן שטיין פאַרגאַפּט, קוקן איינס אַפּס אַנדערע, און אַז דער, וואָס מע רופט אים „דאָס קינד“, האַט געענדיקט דעם קידוש, אויסגעלאָזט דעם „לזמן הזה־הה“, רייסט־אָרויס שפּאַק באַ אים דאָס פלעשל פון די הענט, קערט דאָס איבער, טוט אַ צוויי־דריטלעכע פּעטשע און גיט דאָס איבער מינועלען מיט די ווערטער:

— נאַ, פאַרדין אויך אַ מצווה. טרינק אויך פונעם פסחדיקן קידוש!

דער, וואָס מע רופט אים „דאָס קינד“, איז דערפאַר נישט ברוגן, ענטפערט ניט דאָס צווייטע וואָרט; אדרבה, ער שמייכלט, די בעקלעך

פלאמען אים, נאָר די אויגן זינען, די שוואַרצע טרויעריק־פאַרטראַכטע
 אויגן, זאָגן: „איר זינט חזירים!“...
 — ווער וועט פרעגן די קשיות? — זאָגט שפּאַק, און מיניזעל ענט־
 פערט אים:

— וואָס הייסט ווער? געוויינטלעך, „דאָס קינד“.
 און אלע דרייַ חברים צעלאַכן זיך.

געשריבן אין יאָר 1906

נישטאָ קיין ניים

צוויי לשנה טובה בריוולעד:

- (1) וואָס אַ שניידער פון אמעריקע שרייבט צו זיינעם אַ פריינט אינדערתיים.
- (2) וואָס אַ שניידער פון דער היים שרייבט צו זיינעם אַ פריינט אין אמעריקע.

.א.

מאי דיר פרענד י ש ד א ל י ק !

לשנה טובה תכתבו ותחתמו, דו מיט דיין ווייף און מיט דיניע טשילדרען, איר זאָלט זיין אַללרניט מיט כל ישראל, אָמן.

מיר האָבן גרויס טראָבל פון דעם, וואָס דו שרייבסט אונדז ניט קיין לעטערס, וואָרעם זינט עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַ אייך די רעוואָלוציאָן מיט דער קאָנסטיטוציאָן מיט די מעסעקערעס, גייען מיר אַרום דיסאָפּאָיני-טעט, ממש אַן קעפּ. אויב דאָס, וואָס אונדזערע פייפערס שרייבן, איז ניט קיין בלאָף, האָט מען שוין באַדאַרפט אוועקלייגן באַ אייך אַ האַלבע וועלט. אלע טאָג הערן מיר פון אייך אַן אַנדער סענסישאָן. נעכטן האָב אייך געלייענט אַ קיובל, אַז מיסטער קרושעוואַן, דעם פרעזידענט פון דער פערטער דומע, האָט מען געהאַנגען, — שרייב מיר, צי ס'איז אמת? און פון דיניע ביזנעס זאָלסטו מיר שרייבן, צי דו אַרבעטסט אין אַ שאַפּ, אָדער דו ביסט אַ באַס פאַר זיך? און וואָס מאַכט דיין חנהדריקל? און וואָס טוט הערשל? און מיין קאָזין ליפּאָ וואָס מאַכט? און יוסף הענעכס? און בענציע מיט רחלען? און זלאַטקע? און מאָטל? און די איבעריקע אָפּרייטאַרס וואָס מאַכן? און צי טראַכסטו וועגן אַריבערמופן קיין אַמע-ריקע? אַלצדינג זאָלסטו מיר אַרויסשרייבן אין דיין לעטער. און וועגן מיר וואָס זאָל אייך דירי שרייבן, מאי דיר פרענד? אייך בין אַללרניט, און מיין ווייף איז אַללרניט, און מיניע טשילדרען זינען אַללרניט. דאַנקען

גאָט, מיר מאַכן דאָ אַלע אַ לעבן. מיר אַרבעטן שווער און ביטער, אָבער מיר מאַכן אַ לעבן. קיין געלט סיפּן מיר ניט, נאָר מיר פאַרנעמען צוויי רומס מיט אַ קיטשען. אַ גאַנצן טאַג אַרבעטן מיר, און באַנאַכט גייען מיר אַרויס אַפּ פּלעזשור, אָדער אַפּ אַ מיטינג פון סאַשעליסטן, אָדער פון זייאַניסטן, אָדער נאָר אין ייִדישן טיאייטער. דאָס גאַנצע לעבן ווערט מען טאַקע פאַרשוואַרצט, דערפאַר זינגען מיר אָבער פּרײַ, און איך קאָן מיר זיין אַ מעמבער אין וואָס פאַר אַ סאַסייטי איך וויל, און אז איך וויל, ווער איך אַ סיטיזען און ווער צוגעלאָזט צו עלעקשאַן. איין זאַך גייט אונדז דאָ ניט אײַן — די היים. אוי, בענקט זיך אַהיים! מיין דזשעני (זי הייסט שוין מער ניט בלומע, נאָר דזשעני) לאָזט מיך ניט עטעמען. זי טרײַבט מיך, מיר זאָלן פאַרן קיין ראָשע אַפּ קבר-אַבות. זאָלסט אַנקוקן איצט מיין דזשעני, וואָלסטו זי ניט דערקענט. אַ ליידי מיט אַ העט און מיט גלאָווס. איך שיק דיר דאָ די פיקטשור פון מיין דזשעני מיט מיין פעמעלי. וואָס זאָנסטו אַפּ מיין עלטערן באַי? דאָס איז מאַטל, מאַיסק הייסט ער שוין אַצינד. ער איז אָללרײַט. ער אַרבעט אין אַ פעקטאָרי און פאַרדינט פון צען ביז צוועלף דאָלאַר אַ וואָך. ער זאָל ניט געמבלען, וואָלט ער נאָר געווען אָללרײַט! דער אַנדערער, דזשעק, איז געווען פּרײַער באַ דער אַרבעט, הינט האָט ער זיך צוגעלערנט אַ ביסל ענגליש און איז אַ בוקסיפּער אין אַ באַרבער-שאַפּ. דער דריטער ממזר, בענדזשאַמין. דינט אין אַ סאַלון. קיין וויידזשעס נעמט ער ניט, נאָר ער ברענגט אַהיים אַמאָל זעקס דאָלאַר און אַמאָל אַכט. דער פּערטער, דער באַיטשיק וואָס מיטן היטלעך, איז אַ גוטער לויפּער, וויל ניט גיין אין סקול, ליגט טאַג ווי נאַכט אין סטריט און שפּילט אין באָל. די מיידלעך אַלע באַ מיר זײַר נען אויך אָללרײַט. זיי אַרבעטן אין די שעפּער און האָבן שוין געלט אין די בענק. דער חסרון, וואָס מע קוקט זיי ניט אָן אין די אויגן. זיי גייען ווען זיי ווילן און ווען זיי ווילן און זיי ווילן און זיי ווילן און זיי ווילן און זיי ווילן און זיי ווילן. אַמעריקע איז אַ פּרײַ לאַנד. מע טאָר ניט זאָגן יענעס קיין דעה, אַפּילו אַן אייגענער טאַכטער. אַט, צום בײַשפּיל, מיין עלטערע טאַכטער, חיה האָט זי געהייסן, אַצינד הייסט זי שוין פּרענסיס, — האָב איך מיט איר געהאַט אַ דזשאַב! זי האָט זיך פאַרליבט און חתונה געהאַט אָן מיין וויסן מיט אַ פּוסטן באַי, פּון די, וואָס באַלאַנגען צו די פּיקפּאַקעטס. ער

איז אנטלאָפּן פון די האוז אָפּ רעפּידוזש, און איר האָט ער דערציילט, אז ער איז אַ באַוווּסטער קלאַדינג-מאַנופּעקטשורער און אַ ריעל-עסטימיטיק. לסוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אז ער איז אַ ביגאַמיסט. ער האָט זיין אייגנס סך-הכל דריי נייטקויין-גענטע ווייבער! איך האָב געהאַט גענוג טראַבל, ביז איך בין זינער פּטור געוואָרן. איצט האָט זי געהייראַטעט מיט אַ פּושקאַרט-פּעדלער און איז אָללרײַט. די איבעריקע טעכטער מינע זינען נאָך נייט אויסגעגאַנגען, און אז זיי וועלן אויסגיין, וועלן זיי אויך באַ מיר נייט פּרעגן. אַמעריקע איז אַ פּרײַ לאַנד, יעדער אַטענדעט זינע ביזנעס, ווי ער פאַרשטייט — און דאַטס אָלל! האָב איך דיר אַרויסגעשריבן, מאַי דיר פּרענד, אַלצדינג, וואָס באַ מיר טוט זיך, און איך בעט דיך, דו זאָלסט מיר, למען השם, באַלד אָפּענטפּערן מיט אַ לעטער אויך פון אַלצדינג, וואָס באַ דיר טוט זיך. און לאָז גריסן אַיט לעבן באַזונדער פּרײַנטלעך, און איך ווינטש איך נאָכאַמאָל אַ כתיבה וּחתימה טובה, גוד באַי!

פון מיר דיין בעסט פּרענד

ד ז ש י י ק אָ ב (אַמאָל געווען יענקל).

ב.

טײַערער פּרײַנט י ע נ ק ל !

דיין לשנה טובה-בריוו האָב איך פּאָלטישעט פּונקט ערבֿראש־השנה, און איך דאַנק דיר זייער פאַר דיין ליבן בריוו, און איך ווינטש דיר דעם זעלבן ל ש נ ה ט ו ב ה ת כ ת ב ו ו ת ח ת מ ו . גיב נאָט צו זען זיך מיט פּרײַלעכע הערצער, אָמן. אַצינד קום איך דיר ענטפּערן אָפּ דיין בריוו. ממה נפשך, שרײַבסטו שוין איינמאָל אין צוויי יאָר אַ לשנה טובה-בריוו, טאָ שרײַב שוין, ווי אַ מענטש! ווער איז דאָס אָביאָזאָן צו פאַרשטיין, וואָס הייסט דאָס: לעטער, פּייפּער, פּיקטשור, בלאָף, וכדומה אַזעלכע ווערטער? היינט שרײַבסטו, מע זאָל דיר שרײַבן און שרײַבן. וואָס זאָל איך דיר שרײַבן? נישטאָ קיין שום נײַס: ס'איז איצטער, דאַנקען נאָט, שוין בלאַגאַפּאָלטישע באַ אונדז. די נגידים מאַכן גוט, ווי אַלע מאָל, און אָרעמעלײַט שטאַרבן פון הונגער, ווי אומעטום, מיר, בעלִי מלאכות,

זיצן אן א שטאך ארבעט, פאר איין זאך זינען מיר, ברוך השם, אָבער
 פעטשעט — פאר א פאָגראָם. מיר האָבן שוין פאר א פאָגראָם כלל קיין
 מורא נישט. מחמת ס'איז שוין געווען, און צוויי מאל „אודך“ — דאָס
 איז א זאך, וואָס קען זיך טרעפן נאָר אין קעשענעוון. דער פאָגראָם איז
 געווען בא אונדו אפילו שפעטלעך, נאָר דערפאר האָבן מיר געהאט א
 פאָגראָם מיט אַלע פליטערלעך. בקיצור, מיין סך שרײַבן וויל איך דיר
 ניט און קאָן ניט און האָב ניט וואָס צו שרײַבן. איך קאָן דיר נאָר מעלדן,
 ליבער יענקל, איין זאך: איך לעב! איך האָב זיך געזען מיטן מלאך־
 המות דריי מאל — נאָר בלאָטע! ווי זאָגט געציע דער דאָמסקער שנייד
 דער — געדענקסט אים? — „ מ י ב ר ע ש ו מ י כ מ ג פ ה —
 אז ס'איז באַשערט מומשען זיך, שענקט גאָט דאָס לעבן“.. מיר האָט נאָר
 ווירגעטאָן דאָס האַרץ פאר מיין ווייב און פאר מיניע קינדער, האָב איך
 זיי אוועקגעשיקט לעזאזל, זיי האָבן זיך גאַנץ פּיין פאַרקליבן צו א גוטן
 גוי אפן בוידעם און זינען דאָרט אָפגעלעגן בכבוד צוויי טעג מיט צוויי
 נעכט, חלילה נישט גענעסן, נישט געטרונקען, נישט געשלאָפן, און ערשט
 העט אפן דריטן טאָג, אז ס'איז שוין ניט געווען וואָס צו ראַבעווען און
 וועמען צו שלאָגן, איז געוואָרן בא אונדו, דאַנקען גאָט, בלאַהאַפּאָלוטשנע;
 איז מען פּאָוואָליע אַראָפּ פון די בוידעמער אַלע בשלום, און עס האָט,
 ברוך השם, פון אונדזער סעמעיסטווע קיינעם נישט געשאַדט, א הויז
 ליפּא, וואָס איז געהרגעט געוואָרן מיט ביידע זין, נח און מלך — גיל־
 דענע צוויי אַרבעטער, און אחוץ משה־הערשן, וואָס מע האָט אים, מחילה,
 אַראָפּגעלאָזט פונעם בוידעם, און פּערל דבורהס האָט מען שוין שפּעטער
 געפונען א טויטע, טאַקע בא זיי אין קעלער, און א ברעקל קינד אירס
 (רייזעלע) האָט מען געפונען בא דער ברוסט... קרוגאָם, שוין מיט קליינע
 קינדער, זינען פון אונדזער סעמעיסטווע, הייסט עס, געהרגעט גע-
 וואָרן סך־הכל זיבן... נאָר ווי זאָגט געציע „גם זו לטובה — עס קאָן נאָך
 זיין ערגער; בעסער האָט קיין שיעור נישט“... אף הערשלען פרענסטו?
 זיי רויס ער זיצט שוין העכער א האַלב יאָר איינער אַליין אָן א קעלונג
 אין טורמע. פּאָרוואָס? מסתמא דערפאר, וואָס ער האָט געקומט, ווי
 כהנים דוכנען... ס'איז א סכרא, אז מען וועט אים געבן א פיניעם כיבוד:
 אָדער מע וועט אים הענגען, אָדער מע וועט אים שיסן; דאָס וועט שוין

זיין, ווי זיין גליק וועט שפילן, מחמת צו אלצדינג, זאגט געציע, באדארף מען האָבן מזל. למשל, אָט איז יוסל הענעכס געשטאָרבן נאָך איידער מען האָט אים געבראַכט אין טורמע אַרײַן... ווייטער איז נישטאָ קיין שום נײַס דיר צו שרײַבן. נו, און אַף נחמיה דעם סטאַלערס זון, לײב, פּרענסטו גאַרנישט? געדענקסט אים? געווען אַ גאַרנישט מיט אַ נישט, אײַאָ? „לײב־דרייב־אַב־דיריק“ — האָט מען אים גערופֿן. הײַנט לײַגט ער ווי אַ גראַף, אין פּעטראָפּאָול־אָווסקע קרעפּאַסט. זעסטו, אַף וועמען ס'איז יאָ אַ רחמנות נעבעך? אַף זלאַטקען. זי, זאָגט מען, איז גערירט פֿאַר צרות... אַ קלײַניקײַט — פֿאַרלירן אין אײַן וואָך צוויי קינדער! און אברהם משהס זון איז שוין אײַצט אַוודאי אין אַמעריקע. אַז דו וועסט אים זען, זאָלסטו אים לאָזן גריסן און זאָגן, אַז זײַן טאַטע איז אַ מאָלאָ־דיעץ: ער איז געשטאַרבן נאָך פֿאַר דער קאַנסטיטוציע! און מאָטל אונד־זערער איז גלאַט פֿאַרפּאלן געוואָרן, מע ווייס ניט ווי ער איז... עס זײַנען אָט אַזוי אַ סך אײַזשטענעט געוואָרן, מע ווייסט ניט ווי זייער געבײַן איז אַהינגעקומען... אַ סך זײַנען זיך צעלאָפֿן, אַ סך זײַנען געהרגעט געוואָרן און אַ סך רוען זיך אױס אין די טורמעס, שפּאַצירן־אַרום אין סיבירער שנייען, אַרבעטן מיט דער טאַטשקע — נאָר וועמען הערן זײַ? חברה האָבן זיך אײַנגעשפּאַרט אײַן מאָל פֿאַר אַלע מאָל: אָדער קאַנסטיטוציע, אָדער אַ קרענק! קײַן חכמות גײַט ניט אָן באַ אונדז, בעל־מלאכות, ווי זאָגט געציל: לאַ מעקצן זלאַ חזובשן — זײַ מיר ניט קיין פעטער און נײַ מיר נישט קיין שטיוול... אַ מאָדנער מענטש אָט דער געציע: אײַן זון האָט מען אים אַוועקגעלײַגט אין דער מלחמה, דער אַנדערער — זיצט, און אַלײַן איז ער אױך אַף צרות, נאָר קומט צו אַ גלײַכווערטל אָדער אַ פּסוק, כאַפּט אים אַוועק דער רוח!... און ווייטער איז נישטאָ מער קיין נײַס צו שרײַבן. ס'איז, דאַנקען גאָט, בלאַהאַפּאַלומשנע, און מיר זײַר נען אַלע, ברוך השם, אין בעסטן געזונט, אַחוץ וואָס חנה ריקל מײַנע קלאָגט זיך נעבעך אָפֿן האַרצן... אַ ווערטעלע אױסצורײַדן — די פּחדים, וואָס מע שטייט דאָ אױס פֿון די עקספּראַפּריאַציעס. דו ווייסט אַוודאי ניט, מיט וואָס מען עסט דאָס? וועל איך דיר באַשרײַבן. מע קומט אַרײַן צו דיר אין שטוב אַרײַן מיט אַ פֿאַרטיקער באַמבע, אָנגעפּילט דווקא ניט מיט מצה־מעל, נאָר מיט פּלווער און מיט צווייעקעס, און מע זאָגט

צו דיר: „רוקי ווערד!“ (געציע רופט דאָס אָן: „שאו ידיכם!“) און מע צעשפילעט דיר די קאפּאַטע און מע נעמט־צו באַ דיר וואָס דו האָסט — און רופּ מיך קנאַקניסל! אַנומלטן זינען אַרײַן צו מיר צוויי חבר־לײַט, געזאַנט מיט מיר דעם פּסוק און צוגענומען באַ מיר די מאַשינע. און אַ בהמה האָב איך געהאַט, איז זי אַליין געפּגרט. און מיין ברכה איז נאָך אַ גרעסערע אביונטע, ווי זי איז געווען, און אַלטערן גייט אויך אָפּ גענוג צו אַ נגיד, און לייזערן האָט מען אַרויסגעשיקט ניט לאַנג פּאַר אַ פּאַס. אַ מצווה — ווער איז אים שולדיק? לאָז ער ניט זײַן קיין מלמד! און מענדל האָט זיך אויך שײַן אויסגעפּײַנט, גענומען און געשטאַרבן, אַ טײַל זאָגן — פון דער טשאַכאַטקע, אַ טײַל זאָגן — פון הונגער, און איך מײַן, אַז פון ביידע זאַכן... און בנימינס קדיש דינט, און פון דער חלירע שמועסט מען באַ אונדז גאַנץ געשמאַק. נאָך דאָס פעלט אונדז!... און ווייטער איז ניטאָ מער קיין שום נײַם דיר צו שרײַבן. און דאָס, וואָס דיין בלוטע, אָדער ווי אזוי הייסט זי היינט, דושעני, וויל קומען צו פּאַרן, וועלן מיר גיין, אַם ירצה השם, אינאיינעם אָפּן פעלד — ס'איז אונדז דאָרט צוגעקומען, ברוך השם, אַ שײַן ביסל פּריינט, פון באַקאַנטע שמועסט מען ניט; עס קומט נאָך צו היינט אויך אַלע טאַגן! מער קיין נײַם איז ניטאָ צו שרײַבן. זיי געזונט און לאָז גריסן איטלעכן באַזונדער גאָר פּריינטלעך. קיין אַמעריקע פּאַר איך ניט. דיין אַמעריקע הייבט מיר ניט אָן צו געפּעלן. אַ לאַנד, וואָס אַ גאַזעט הייסט פּייפּער, וואָס פון בלוטע ווערט דזשעני, און אַ חתן האָט דרײַ ווייבער — פון אזאַ לאַנד, האָב קיין פּאַריבל ניט, דאַרף מען לױפּן! פון דיין בריוו זע איך אַרויס, אַז ווען מיר האָבן דאָ די קאָנסטיטוציע, וואָס מיר מײנען, באַדאַרפן מיר שױן קיין שום אַמעריקע ניט. דעמאָלט האָבן מיר דאָ אַ בעסער אַמע־ריקע, ווי איר דאָרט... יענקל! זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבן: אַזאַ שטיק גאָלד מיר, און אזאַ מכה קרושעוואַנען, וואָס פּאַר אַ קאָנסטיטוציע מיר וועלן, אַם ירצה השם, האָבן!... הלוואי זאָל אונדז גאָט אָנהתמענען אַ גוט יאָר, אונדז דאָ און אייך דאָרטן!

פון מיר דיין פּריינט י ש ר א ל .

ענגלישע און פאָרענגלישמע ווערטער אין דער הערציילונג

אויסניין — זיין פאַרקנסט. אַטענדירן די ביונעס — אויפזען די געשעפטן. אַללרייט —
איז בעסטן שטאנד. אַפּרויטאַרס — שניידערס. אַריבערמופן — איבערקלויבן זיך.
באי — יונג. באל — פילקע. באַס — בעלהבית. באַרכאַרשאַפּ — פאַריקמאַכער שטוב.
בוקסיפער — בוכהאַלטער. ביגאַמיסט — פילווויבערניק. ביונעס — געשעפטן.
בלאַף — גוזמא. בעסט פּרענד — בעסטער פּריינט.
גוד באי — זיי נעזונט. גלאַווס — הענטשקעס. געמבלען — שפילן אין קאַרטן.
דאַטס אַלץ — אַז עק. דושאַב — אַז עסק. דיסאַפּאָינטעט — צעטראַגן.
האַז אַף רעפּירדזש — אַז אויסבעסערונגס־אַנשטאַלט. העט — הוט.
ווידזשעס — געצאַלט. וויף — ווייב.
זיאַניסטן — ציוניסטן.
זיאיטער — טעאַטער. טראַבל — יסורים. טשילדערען — קינדער.
לויפער — אַ דער־רוה־ווייס וואַס. ליידי — מאַדאַם. לעטער — אַ בריוו.
מאי דיר פּרענד — מיינ טייערער פּריינט. מעמבער — מיטגליד.
מעסקרעס — פאַגראַמען.
סאלון — שענק. סאַסייטי — געזעלשאַפט. סאַשעליסטן — סאַציאַליסטן. סטריט —
גאַס. סיטווען — בירגער. סיפּען — קלייבן. סענסישאַן — איבעראַשונג.
סקול — שול.
עלעקשאַן — וואַלן.
פּושקאַט־פּעדלער — אַ פּעדלער מיט אַ וועגעלע. פּיקטשור — בילד. פּיקפּאַקעטס —
גנבים. פּייפּערס — נאַזעטן. פּלעזשור — פאַרגעניגן. פעמעלי — פאַמיליע.
פעקטאָרי — פאַבריק.
קאַזין — געשוועסטערקינד. קיטשען — קיד. קייבל — דעפעש. קלאַדינג־מאַנופּעקי
טשורער. — אַ פאַבריקאַנט פּון קליידער.
ראַשע — רוסלאַנד. רוטס — הדרים. ריעל־עסטייטניק — דער וואַס האַנדלט מיט
הייזער. רעוואַלוציאַן, קאַנסטיטוציאַן — רעוואַלוציע, קאַנסטיטוציע.
שאַפּ — געווערקהויז.

געשריבן אין יאָר 1907

א פריער פסח

א מעשה וואָס קאָן זיך פאַרלויפן אָר דער גרויסער וועלט

א.

די וועלטבאַרימטע דײַטשע שטאָט נאַררענבאָרג איז אַן אַלטע ייִדישע שטאָט — זי איז אַ פרומע שטאָט, אַ גאָטספּאַרכטיקע. אירע ייִדן האָבן זיך געמאַכט אַ שם אַף דער וועלט דערמיט, וואָס זיי האָבן קיינמאָל נישט געגריבלט זיך, נישט אַרײַנגעלאָזט זיך אין חקירות, נישט געפילאָזאָפירט, נישט געפרעגט קיין קשיות אַף אַזעלכע זאַכן, וואָס קערן זיך אָן מיט גאָט. אַף זיי מעג מען זאָגן, אַז זיי זײַנען ייִדן אָן חכמות.

אמת, זייער ייִדישקייט באַשטייט נישט מער ווי אין דרײַ דינים, וואָס שטאַמען מסתּמא פון אברהם אבינו, אָדער אפשר נאָך פון אָדם הראשון (שונען: 1) יאַרצײַט, (2) בר־מצווה, (3) פסח. די דרײַ דאָגמען זײַנען גאַנץ גענוג אויפצוהאַלטן דאָס ייִדישע פּאָלק נאָך טויזנטער און טויזנטער יאָרן. מײַנט נישט, אַז דאָס האָבן זיי אַרויסגעזויגן פון זייער אייגענעם פינגער; דאָס האָבן זיי געהערט נישט איינמאָל פון זייער ראַבינער, דאָס טאָר און פּרעדיקער, וועלכן די נאַררענבאָרגער קהילה האַלט־אויס נישט מיט ווינציקער ערע, ווי די קאַטוילן, להבדיל, דעם רוימישן פּאַבסט. דער ראַבינער, דאָקטאָר און פּרעדיקער טראָגט באַ זיי דעם נאָמען „רבי“, „אונדזער רבי“, און די נאַררענבאָרגער קהילה איז איבערצײַגט, אַז נאָך אַזאַ למדן, ווי זייער רבי, איז שוין נישטאָ אַף דער גאַנצער וועלט. אין זײַנע דרשות, וואָס ער האַלט זיי אַלע יום־טוב אין דער סינאגאָגע, וואָרפן זיך דורך אַזעלכע לשון־קודשדיקע ווערטער, וואָס נאָר דער מחבר פונעם סידור זאָל איצטער אויפשטיין, וואָלט ער זיי אפשר פאַרשטאַנען, און

אפשר ניט... די נאררענבערגער יידן דערצוילן פון אים מופתים, ווי פון א „גוטן יידן“. למשל, זיי בארימען זיך, אז שוין עטלעכע און צוואנציג יאָר, זינט ער איז באַ זיי ראַבינער און פּרעדיקער, האָט זיך נאָך ניט געטראָפּן, אז ער זאָל אַמאָל האָבן אַ טעות: אלע יום־טובֿ די זעלבע דרשה מיט די זעלבע פּסוקים פונעם זעלבן תנ"ך, מיט דער זעלבער באַדיטונג, מיט די זעלבע משלים. איך מיינ אָבער, אז דאָס איז אַ ביסל איבערטריבן. דער אויטאָריטעט פונעם ראַבינער, דאָקטאָר און פּרע־דיקער איז אין שטעטל אזוי גרויס, אז קיין יאָרצייט, קיין בר־מצווה און קיין יום־טובֿ ווערט נישט באַשטימט, ביז עס ווערט ניט פּר־יער פעסטגע־שטעלט פונעם ראַבינער און פּרעדיקער. און הגם יעדער נאררענבערגער ייִדישער אינווייניגער מוז האָבן באַ זיך אין שטובֿ אַ ייִדישן לוח, פונקט אזוי ווי יעדע נאררענבערגער ייִדישע פּרוי מוז האָבן אַ ווייסע כּפּרה ערב יום־כּפור, דאָך, אז עס קומט אונטער אַ יום־טובֿ, גלייבט קיינער ניט דעם לוח אַף נאמנות און מע גייט צום רבין זיך ע־קונדיקן: „ווען האָבן מיר פּייערטאָג?“ און ווער שמועסט נאָך אזא יום־טובֿ, ווי דער היילי־קער פּסח! פּסח ווערט געפּייערט אין נאררענבערג — איך גיי מיט אייך אין געוועט — מיט מער פּראַכט און גלאַנץ און מיט מער כּשרות אלס אין דער פּרימסטער שטאָט בכל תּפוצות ישׂראל! די נאררענבערגער ווייבער — זיי קומט דער שבת — זיינען אזעלכע צנועות, אז פּסח אין טעאטער באַנוצן זיי ניט די חמצדיקע בינאָקלס פון אַ גאַנץ יאָר. אפילו די נאררענבערגער מאַנצבילן, וואָס זיינען עפעס ניט אזעלכע גרויסע מצה־שמורהניקעס, פונדעסטוועגן האָט זיך געמאַכט וויפּל מאָל, אז מע איז געקומען צום רבין מיט אַ שאלה, צי מעג מען פּסח טרינקען מינכע־נער ביר און פּאַרבייסן מיט פּראַגער שינקען.

אצינד, אז מיר האָבן זיך שוין אַ ביסל באַקאַנט מיט די נאררענ־בערגער יידן אלס יידן, — קאָנען מיר שוין צוטערען צו דעם עצם פון דער געשיכטע, וואָס האָט זיך פּאַרלאָפּן אין דער שטאָט נאררענבערג אין דעם יאָר 1908, אָדער 5668 פון זינט די וועלט איז באַשאַפּן געוואָרן, לויט רעכענונג פון אונדזער ייִדישן וועלט־לוח.

ב.

די נאררענבערגער קהילה באנוצט זיך מיט אירע אייגענע פאבריי-
קאציעס און פראדוקטן, אויסער יידישער ליטעראטור. אמאל פלעגן
זיי די יידישע ליטעראטור אימפארטירן פון אויסלאנד, מערסנטטייל פון
לאנדאן אדער פון ווארשע. נאך פון דער לעצטער צייט, זינט עס האבן
זיך אָנגעהויבן באַ אונדז די בהלות, מילחמה, רעוואָלוציע, קאָנסטיטוציע
און פּאָגראַמען, האָבן די כּוואַליעס פון דער געוואַלטיקער עמיגראַציע
אַרויסגעוואָרפן אַף דעם דאָזיקן נאַררענבערגער אַאָזיס, צווישן אַ סך
אַנדערע נפשות, אויך איינעם אַ פעקל־טרעגער אָדער אַ מוכר־פרימניק
מיטן נאָמען פּי נ ח ס פּי נ ק ו ס.

פינחס פינקוס איז אַ ייִדל אַ נידעריקס, אַ זשוואַווע, מיט איין אויגל
אַ קליינס, דאָס אַנדערע אַ גרויס. בשעת ער רעדט, קוקט דאָס קליינע
אויגל אָפן גרויסן, ווי איינער רעדט: „גרונו!“... די ערשטע צייט האָט ער
זיך גענוג אָנגעליטן, גענוג אויסגעהונגערט און גענוג אויסגעשטאנען
יסורים, ווייטיקן און בזיונות פון זיינע דיַמיטשע ברידער, ביז ער האָט זיך
דערשלאָגן צו זיין שטענדיקער פרנסה פון דער היים — אַרומטראָגן
ייִדישע ספרים און ביכלעך איבער די הייזער. אַ צעבראַכענער, אַ צעראַ-
בעוועטער, אַ נאַקעטער און אַ הונגעריקער, האָט ער פאַרלאָזן זיין לאַנד,
ווי ער איז געבאָרן, און האָט זיך מיט גרויס מי דערשלאָגן אין אַ פּריי-
לאַנד — קיין נאַררענבערג, ווי ער איז שוין געווען באַוואָרנט פון אַ פּאָ-
גראַם, נאָך ניט געווען באַוואָרנט פון שטאַרבן פון הונגער, מחמת אין
דעם פּריינען לאַנד איז דאָס שנאָרן שטרענג פאַרבאָטן אפילו צווישן איי-
גענע ברידער. יעדער מענטש איז מחויב עפעס טאָן. אונדזער צעשלאָגע-
נער עמיגראַנט פינחס פינקוס האָט אָבער ניט געקאָנט געפינען קיין שום
טועכץ אינעם פּריינען לאַנד. שולדיק איז געווען אין דעם ניט אזוי ער
אַליין, ווי די שפּראַך. דאָס הייסט, וואָס ניט ער האָט פאַרשטאַנען זייער
שפּראַך, און ניט זיי האָבן פאַרשטאַנען זיין שפּראַך. די ערשטע
צייט האָט ער אַרומגעשפּאַצירט איבער די נאַררענבערגער גאַסן און
באַטראַכט די שטאָט מיט די מענטשן, דעם הימל מיט דער ערד. דאַכט
זיך, די זעלבע הייזער, די זעלבע מענטשן, דער זעלבע הימל מיט דער

זעלבער ערד — און גאָרנישט, אלע גייען זיך אזוי רויק; קיינער האָט קיין מורא ניט פאַר אַ שטיין פון אויבן, פאַר אַ קויל פון פאַרנט אָדער פאַר אַ מעסער פון הינטן — גליקלעכע מענטשן! אַ געבענטשט לאַנד!...

וואָס ווייטער האָט אָבער דאָס לאַנד אָנגעהויבן אָנווערן דעם חן אין זיינע אויגן — איבערן מאָגן. דער מאָגן איז אַ בייזער בעל־דבר; אים, אַז עס קומט די צייט פון עסן, וויל ער ניט הערן ניט פון קיין פּאָר־ליטיק, ניט פון פּילאָזאָפּיע. „האַסט מיך עפעס אין זינען, צי נײַן?“ — אזוי טענהט אַ ליידיקער מאָגן. — „פון מיניעטוועגן קאַנסטו בעטלען גיין, קאַנסט גנבנען, גולנען, אַבי מיר זאָלסטו אָפּגעבן מינס, און ווײַטער איז ניט מיין עסק!“... דער חסרון איז אָבער, וואָס אַר אויסציען די האַנט דאַרף מען זײַן אַ געבאַרענער בעטלער, אָדער האָבן אַ נשמה פון אַ בעטלער. און אונדזער העלד האָט זיך לאַנג אַרומגעדרייט איבער די נאַררענבערגער שטראַסען, ביז ער האָט באַ זיך געפּועלט אָפּשטעלן דעם ערשטן מענטשן, הלילה ניט אַר צו בעטן באַ אים עפעס, נאָר גלאַט אזוי, אויסריידן זיך אַ ביסל דאָס האַרץ. פינחס פינקוס האָט זיך אָנגערופן צום ערשטן דײַטש בזה הלשון:

— האָט קיין פאַריבל ניט, מיין ליבער הערר דײַטש, איך בין דאָ אַ גר און פאַרשטיי ניט דאָס לשון. איך לויף פון אַ קאַנסטיטוציע לויף איך, און פאַל, הייסט עס, מיטן פנים צו דער ערד. גלייבט מיר, איך וואָלט איך ניט מטריה געווען, ס'זאָל ניט זײַן, ווי מע זאָגט, באו מים עד נפש. איך בעט ניט הלילה קיין נדבה; איך זוך עפעס אַ מלאכה, אַ טוענין, וואָס ניט איז, אַבי דערהאַלטן די נשמה. האָט רחמנות...

דער דײַטש האָט אים אויסגעהערט ביזן סוף און האָט זיך פאַר אים אַנטשולדיקט, אַז ער האָט קיינמאָל אזא שטראַסע ניט געהערט, און איז אוועק זײַן וועג. דער צווייטער דײַטש האָט אויסגעהערט די זעלבע דרשה און איז אוועק אָן ווערטער. דער דריטער דײַטש איז געוואָרן אַ ביסל ברוגז, וואָס מע נעמט צו זײַן צײַט, און האָט זיך רעכט אויס־געבייזערט אַר דעם „פּערדאַמטן קערל“. דער פּערטער דײַטש האָט אים אַפּילו ניט אויסגעהערט ביזן סוף, באַוויזן אים, אַז ער האָט אַ שטעקן, און געזאָגט, אַז טאַמער גייט ער ניט „פאַרט“, אזוי רופט ער צו אַ „שוצמאַן“...

און אונדזער העלד האָט גיך איבערגעביטן זיין פּרײַערדיקע מיינונג
איבער די דײַטשן און איבער זייער פּרײַען לאַנד, וועלכס ער האָט פּײַנט
געקריגן, און איז דעם דײַטש געוואָרן אַ דם־שונא!

ג.

אויב דער אומגליקלעכער פּינחס פּינקוס האָט פּײַנט געקראָגן די
נאַררענבערגער דײַטשן, האָט ער טױזנט מאָל אזוי פּיל געטראָגן שנאה
און פאַרדראָם אַף די נאַררענבערגער דײַטשע יודן מיט זייער ראַבינער,
דאָקטאָר און פּרײַדיקער, וואָס האָט אַוועקגעשטעלט דעם אָרעמען עמיר
גראַנט דרײַ טענות: (1) לַמַּאי אִיז ער אַן אָרעמאַן? (2) לַמַּאי גײט ער אָפּ
געריסן? (3) לַמַּאי רעדט ער נײַט קײן דײַטש? דערויף האָט אים דאָס אָרע-
מע יודל אָפּגעענטפּערט אַ ביסל טאַקע מיט צופּיל חוצפּה:

— אדוני קעניג! איך וועל אייך ענטפערן על ראשון ראשון ועל
אחרון אחרון: דאָס, וואָס איר טענהט, לַמַּאי איך בין אַן אָרעמאַן און גײ
ווי אַ שלעפּער — זײַט איר גערעכט; דער אייבערשטער האָט מיר גע-
וואָלט געבן געלט, האָב איך אים געזאָגט: גיב דאָס בעסער מענדעלסאָנען
— ער איז אַ מעשומד און האָט נײַט קײן חלק לעולם־הבא... נאָר דאָס,
וואָס אייך געפּעלט נײַט מײַן ייִדיש לשון, וואָלט איך אַ בעלן געווען, איר
זאָלט זײַן אין מײַן פּאָלאָזשעניע און קומען מיט אײַער דײַטשמעריש צו
אונדז קײן מאַסקווע, און אפּילו קײן באַרדיטשעוו, וואָלט איר דעמאָלט
געוויסט, וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבן.

אַ גליק, וואָס דער ראַבינער האָט פאַרשטאַנען פון דער דאָזיקער גאַנ-
צער רעדע נאָר עטלעכע געצײלמע ווערטער: „געלט“... „מענדעלסאָן“...
„מאַסקווע“... און דער נאַררענבערגער ראַבינער האָט אים גענומען לײַע-
נען אַ נאָטאַציע און זאָגן מוסר, אַז סאַיז אַ „פורכטבאַרע פּרעכהײַט“
פון זאָא יודל זיך מײַשן אין דער רוסישער פּאָליטיק און קריטיקירן מענ-
דעלסאָנען, לַמַּאי ער שטיצט מאַסקווע מיט געלט... „אַט דאָס איז טאַקע
אײַער אומגליק, — האָט דער ראַבינער געדרישט צום אָרעמען עמיגראַנט
— וואָס איר קריכט אַהין, נײַט ווי מע דאַרף. אַט דערפאַר טאַקע שלאָגט
מען אייך און מע טרײַבט אייך, און מיר, דײַטשע ייִדישע בירגער, האָבן

דורך אינך הרפה און בושה" ... און נאך א סך אזעלכע ערנסטע קלוגע רייד האָט דער נאַררענבערגער ראַבינער און פריידיקער אויסגעשאַטן אומזיסט און אומנישט, מחמת דאָס יודל האָט פון זיין דרשה נאָך ווייני ציקער פאַרשטאַנען... דאָס רעזולטאַט איז געווען, וואָס נאָך עטלעכע מאָל אַרויסטרייבן אים און אַנרופן „שנאָרער“, „פּאָלנישער יודע“ וכדומה אזעלכע נעמען, האָט זיך אונדזער פינחס פינקוס פאַרט דער-שלאַגן באַ דער נאַררענבערגער קהילה, מע זאָל אים אויסלײען אַ ביסל מזומנים, וועט ער אויסשרײַבן פון דער היים אַ ביסל געדרוקטע סחורה — טאָמער וועט ער עפעס פאַרדינען.

און כך הוזה. ער האָט אויסגעשריבן אַ טראַנספּאָרט ספרים און ביכלעך, אויך אַ ביסל סידורים, חומשים, סליחות און הגדות, און דער עיקר — ייִדישע לוחות. אַף לוחות, האָט ער אַרויסגעזען, וועט ער דאָ האָבן מער בעלנים, ווי אַף אַלע אַנדערע ספרים. פינחס פינקוס האָט ניט אומזיסט פאַרבראַכט זיין צייט צווישן די דײַטשע בירגער. ער האָט פאַרשטאַנען, אז אַ לוח איז כמעט דער איינציקער גאַנגבאַרער אַרטיקל פון דער ייִדישער ליטעראַטור אין נאַררענבערג. ער האָט זיך ניט אָפּגע-נאַרט. ער האָט אויספאַרקויפט דאָס גאַנצע פעקל ייִדישע לוחות אין איין טאָג און האָט געמוזט אויסשרײַבן נאָך אַ טראַנספּאָרט מיט לוחות, און האָט דעם טראַנספּאָרט אויך אָפּגעזעצט.

פון דעמאָלט־אָן האָט אונדזער פינחס פינקוס אָנגעהויבן וואַקסן און וואַקסן, דאָס הייסט, גיין פון איין שטעטל אינעם אַנדערן מיט אַ פעקל ספרים אַף די פלייצעס, צום מיינסטן ייִדישע לוחות, באַרדיטשעווער, ווילנער און וואַרשעווער פאַבריקאַציע. נאָר דער הויפט־אָפּוועז איז באַ אים געווען נאַררענבערג און ווידער אַ מאָל נאַררענבערג, וואָרעם אין ערגעץ איז ניטאָ אַזאַ אַן אָפּגאַנג אַף דער סחורה, ווי אין נאַררענבערג. אַ נאַרענ-בערגער יוד, אז ער קויפט אַ ייִדישן ספר, איך מײן אַ לוח, טוט ער דער-מיט דרײַ „וואָלטאַטן“ מיט אַ מאָל: ערשטנס, וואָס ער ברענגט אין שטוב אַרײַן אַ „ייִדישן ספר“; צווייטנס, וואָס ער פאַרשפּרייט דערמיט די ייִדי-שע ליטעראַטור; דריטנס, וואָס ער גיט צו לייון דעם אַרעמען „פּאָלנישן יודען“ געלט. און דער אַרעמער „פּאָלנישער יודע“ מאַכט ניט שלעכט. דאָס ערשטע יאָר האָט ער אויסגעבראַכט ייִדישע לוחות אין די צענד-

ליקער. דאָס צווייטע יאָר — אין די הונדערטער. צום דריטן יאָר האָט ער זיך געגרייט אָפּצוזעצן טויזנט לוחות, און אפשר נאָך מער — ווער ווייס? עס איז נאָר אַ האַרצווייטיק, וואָס ער מוז די סחורה באַצײען אזש פון דער היים און צאָלן פאַר איר מיט באַרעס געלט. עס וואָלט געווען אַ גלענצנדיק געשעפט, ווען מע זאָל קאָנען די סחורה פאַבריצירן דאָ אַפּן אָרט. און אונדזער לוח-הענדלער פינחס פינקוס האָט פאַרטראַכט אַ קאָמד בינאַציע — אַ גאַנצן פּלאַן, אַ גאַונישן, אַ טיװולשן פּלאַן.

ד.

איינמאָל אין אַ שיינעם פּרימאָרגן איז אונדזער לוח-עקספּאָרטער, פינחס פינקוס, געזעסן אין זײַן ייִדישן רעסטאָראַן, וווּ ער האָט גאַנץ פּײַן אָפּגעמיטאַגט, זיך גערייניקט די ציין, און זײַנע צוויי נישט-גלײַכ-מעסיקע אויגן האָבן געקוקט איינס אַף דאָס אַנדערע און געפירט אַ שמועס. אַ סימן, אַז דער קאָפּ האָט געטראַכט און דער מוח האָט געאַר-בעט. און בכדי דער לעזער זאָל וויסן, וואָס האָט אַזעלכעס געטראַכט פינחס פינקוס, גיבן מיר איבער אין קורצן דעם שמועס פון זײַנע אויגן (פּאָמיר זיך אַף אַ מינוט פּאַרשטעלן, אַז אויגן ריידן).

דאָס קלײַנע אױנגל: מע דאַרף אויסשרײַבן אַ טראַנס-פּאָרט לוחות צום יאָר תרס"ח... אוועקשיקן אזוי פיל גאָלד!
 דאָס גרויסע אױנגל: אַ גאַנצן אוצר!
 דאָס קלײַנע אױנגל: אַן עבירה פאַר גאָט!
 דאָס גרויסע אױנגל: מען איז עובר אַף בל תשחית!
 דאָס קלײַנע אױנגל: מע זאָל קאָנען קריגן פון זייערט-וועגן אַן אַלטן לוח...

דאָס גרויסע אױנגל: פון תרחס יאָרן, אבי אַ לוח!...
 דאָס קלײַנע אױנגל: די נאַררענבערגער לומדים...
 דאָס גרויסע אױנגל: מופלגים, גרויסע קעפּ, שאַרפע מוחות!...
 דאָס קלײַנע אױנגל: אַי, טאָמער וועלן אויסקומען די דאַטעס פּאַפּעריק?

ד אָס ג ר ו י ס ע א ו י ג : בין איך בדלות!
 ד אָס ק ל י י נ ע א ו י ג ל : א מצווה אף זיי!
 ד אָס ג ר ו י ס ע א ו י ג : כאפט זיי בעני!
 ד אָס ק ל י י נ ע א ו י ג ל : במילא טריפניאקעס, דײַטשן!...
 ד אָס ג ר ו י ס ע א ו י ג : קירע מאַק!...
 ד אָס ק ל י י נ ע א ו י ג ל : זיי האָבן מיר גענוג בלוט פאַר-
 צאפט, איידער איך האָב מיך אַרויפגעשלאָגן אַף א שטיקל דרך...
 ד אָס ג ר ו י ס ע א ו י ג : עס מעג שוין אַמאָל קומען אַף
 זיי אויך אַ מפּלה!...

און פינחס פינקוס האָט אַ ווונק געמאָן צום קעלנער:
 — הער נאָר, דײַטש בן דײַטש! אַ קריגל סמעטענע!

דאָס האָט געהייסן אזוי גוט, ווי אַ קופּל ביר. און אונדזער לוח-
 הענדלער האָט אויסגעטרונקען אַ קופּל ביר און האָט אוועקגעשריבן אַ-
 היים אַ בריוו, פון וועלכן מיר גיבן דאָ איבער אַ ריכטיקע קאָפּיע:
 „...און ווייטער שרײַב איך אייך, מיין ליבער פּריינט, איר זאָלט
 זײַן אזוי גוט און אַרײַנפאַקן מיר וויפּל איר קאָנט אַלטע לוחות, צום
 מיינסטן פון יאָר תרמ"ח. איך האָב דאָ אַף זיי אַן אָפּזעץ. די דײַטשן קויפּן
 אַלטע מאַרקעס מיט אַלטע לוחות. פאַרשטייט זיך, אַז זיי צאָלן דערפאַר
 זייער ביליק, נאָר אַלץ איז בעסער פאַר אייך, איידער זיי זאָלן פּוילן
 באַ אייך אַפּן בוידעם און די מיני זאָלן זיי עסן. אַז איר וועט איינפאַקן
 די אַלטע לוחות, זאָלט איר מוחל זײַן זיי איבערוועגן און רעכענען מיר
 לויט וואָג פון פאַפּיר און אַרויסשיקן מיר פּער נאַכנאַמע. זעט זשע, למען
 השם, אַלע אַלטע לוחות, וויפּל איר האָט, צום מיינסטן פון יאָר תרמ"ח.
 איך טו דאָס כמעט נאָר צוליב אייך. איך ווייס, אַז עס וואַלגערן זיך באַ
 אייך אַלטע לוחות, ווייל איך אייך געבן צו לייזן. צו קיין אַנדערן שרײַב
 איך נישט, נאָר צו אייך, ווייל איך האַלט פון אייך. געדענקט־זשע, למען
 השם, וואָס מער אַלטע לוחות, און איך גרייס איינער ווייב און קינדער נאָר
 פּריינטלעך.

ממני פינחס פינקוס".

פאַרחתמט דעם בריוו, האָט ער אַ רופּ געמאָן דעם קעלנער:
 — הער נאָר, דײַטש בן דײַטש, נאָך אַ קריגל סמעטענע!...

באקומען נאָך אַ קריגל ביר, האָט אונדזער לוח־פּאַבריקאַנט אָנגע־
שריבן נאָך אַ בריוול צו אַן אַנדער מוכר־ספרים:

„...והשנית שרײַב איך אײַך, אַז איך האָב אױסגעקראַצט דאָ אײנעם
אַ דײַטש, וואָס איז אַ קונה אַף אַלטע לוחות, אָבער נאָר פונעם יאָר
תרמ״ח. אױב איר האָט זײ, שיקט זײ מיר צו באַלד דורך אַ נאָכנאמע. רב
אַיר זאָלט נישט רעכענען מער ווי דאָס פּאַפיר, כי איך דאַרף דאָך אױך
עפעס פּאַרדינען. איך שרײַב נאָר צו אײַך, ווייל איך ווײס, אַז נאָר באַ
אײַך געפּינען זיך אַלטע לוחות. און מחמת איך האָב קײן צײַט נישט, מאַך
איך דאָס בקיצור.

ממני פינחס פינקוס״.

און נאָך אַ בריוול האָט ער אַוועקגעשריבן, שוין אין אַן אַנדער
שטאָדט:

„...והשנית שרײַב איך אײַך, אַז איך קאָן באַ אײַך הײַנטיקס יאָר
קױפן לוחות נאָר על־מנת, דאָס הײַסט מיט אַ תנאי, אַז צו יעדן נײַעם
לוח פון יאָר תרס״ח דאַרפט איר מיר צולײַגן דרײַ לוחות אַלטע פונעם יאָר
תרמ״ח אומזיסט. ווייל ס׳איז דאָ אַ פּאָר דײַטשן, וואָס זיצן און שטודירן
די וועטערונגען נאָך די אַלטע לוחות פון די פּרױעריקע יאָרן. לכן אבקש,
איר זאָלט מיר אַרויסשיקן אַלע אײַערע אַלטע לוחות פון יאָר תרמ״ח,
צולײַגן צו יעדע דרײַ אַלטע אײנעם אַ נײַעם לױט פּרײַז, און באַלד אַרויס־
שיקן על־ידי נאָכנאמע.

פון מיר אײַער פּרײַנט פינחס פינקוס״.

אַט אַזעלכע בריוולעך זײַנען אַוועקגעגאַנגען נאָך עטלעכע צו פּאַר־
שיידענע בוכהענדלער אין פּאַרשײַדענע שטעט. און אונדזער לוח־אַנגראַ־
סיסט פינחס פינקוס האָט זיך צעצאָלט מיטן קעלנער און האָט זיך אָנגע־
זאַמלט מיטן פעקל ספרים אַף די פּלײַצעס און איז אַוועק זײַן וועג, ווי אַ
מענטש, וואָס האָט פּאַרקלערט און אױסגעפירט אַ רעכטן, אַ וויכטיקן עסק.

ה.

דאָס געוועזענע יאָר 5668, זײַנט נאָט האָט באַשאַפן די וועלט, איז
געווען פּאַר די נאַררענבּערגער ייִדן אַ יאָר פון שפּע. אַלע, פונעם ערשטן

פאבריקאנט ביזן לעצטן בעל-מלאכה, האָבן געמאַכט גוטע געשעפטן. אלע, פונעם גרעסטן קאָמיסיאָנער ביזן קלענסטן הויזרער, האָבן פארדינט געלט, און אלע זינען געווען צופרידן און האָבן זיך געפרייט, וואָס דער „ארמער פאָלנישער יודע" לייזט באַ זיי געלט פארן לוח תרס"ח. מע קאָן זאָגן, עס איז נישט געווען אין נאָררענבערג קיין איינציק הויז, וואָס זאָל נישט האָבן געקויפט באַם „פאָלנישן יודען" קיין לוח אַף דעם יאָר. און די נאָררענבערגער ייִדישע באַפעלקערונג האָט גענומען דאָס נייע יאָר תרס"ח (5668) נאָכן אלטן לוח פונעם יאָר תרמ"ח (5648) אויסגעצייִכנט גוט, דאָס הייסט: מע האָט זיך געהאַט יאָרצייטן, געפניערט בר-מצוות און געבענטשט חנוכה-ליכטלעך, געגעסן פורימדיקע המן-טאשן און גע-נומען זיך גרייטן צום הייליקן פסח, באַקן מצות — אַלצדינג ווי אלע יאָר, פון זינט די וועלט איז אַ וועלט, — און אין דער ריכטיקער צייט, לויט דער לוח זאָגט, האָט מען זיך גאַנץ פֿיין אוועקגעזעצט צום סדר, אַף מאָרגן נאָך אַ מאָל צום סדר, און אזוי וואָלט זיך אָפלויפן דער פסח, און אפשר דער שבועות מיטן סוכות אויך, ווען עס זאָל זיך נישט טרעפן אַ מעשה (באַ אלע שרייבערס פון דער וועלט מוז זיך טרעפן אַ מעשה). ומעשה שהיה כך היה:

איינער אַן אַפטייקער האָט געדאַרפט פאָרן פון נאָררענבערג קיין בערלין נאָך סחורה. האָט ער זיך אויפגעזעצט דעם ערשטן טאָג חול-המועד פסח און איז אוועק קיין בערלין. געקומען איז ער קיין בערלין אַן אויסגעהונגערטער פונעם וועג — סכנות! דער לעזער, וואָס האַלט קאָפּ, געדענקט אווראי, אז אַ נאָררענבערגער ייִדישער דייטש, ער מעג זיך זיין אפילו אַן אַפטייקער, אָדער אַ דאַנטיסט, אָדער אפילו נאָך ערגער פון אַ דאַנטיסט, וועט אַינך פסח קיין חמץ נישט עסן פאַר קיין צען מיליאָן. אַ גאַנץ יאָר וועט איר באַ אים פועלן, ער זאָל אַינך עסן חזיר. איר וועט אים איינבעטן, ער זאָל אַינך עסן ראַקעס און וואָס איר ווילט. נאָר קומט דער הייליקער פֿייערטאָג פסח, ווערט אַ דייטש פרום מיט סכנת-נפשות! ער וועט אַינך גיכער שטאַרבן פון הונגער, איידער זיך צורירן צו חמץ אום פסח. איר מעגט דאָס אָנרופן פאַנאַטיזם — ס'איז אַ פאַרפאַלענע זאָך!

אלאָ, געקומען אַ הונגעריקער קיין בערלין, איז אונדזער אַפטייקער

קודם געגאנגען זוכן א ייִדישן רעסטאָראַן אָף דער פּרידריכשטראַסע און האָט דערזען דאָס וואָרט „כשר“ און האָט זיך מחיה געווען. אַרײַנגעקומען אין רעסטאָראַן אַרײַן, האָט ער נישט צײַט געהאַט זיך אוועקזעצן באַם טישל און דורכשטודירן דאָס צעמל פֿון די פּסחדיקע מאַכלים, איז אויסגע- וואַקסן נעבן אים אַ קעלנער, אַ געזונטער יונגאַטש מיט אַן אָנגעפּאָמאַ- דעטן קאַפּ, מיט שטייענדיקע וואַנסן, אַ לאַ ווילהעלם דער צווייטער. דער יונגאַטש דער קעלנער האָט געהאַלטן אין די הענט אַ טעלער, און אַפֿן טעלער — שטעלט אײַך פּאַר! — אַ המן־טאש מיט מאָן !!! ...!

אונדזער אַפטייקער איז שיר נישט געפּאַלן חלשות: וואָס הייסט עס? כשר, פּסח, און אַ המן־טאַש מיט מאָן; ווען דער אַפטייקער זאָל נישט זײַן טויט־הונגערִיק, וואָלט ער זיכער געמײנט, אַז ס'איז אַ חלום. דער קעלנער דער יונגאַטש האָט דערזען, אַז דער גאַסט קוקט עפעס מיט מאָדנע אויגן, האָט ער פּאַרשאַרט אַרויף ביידע שטייענדיקע וואַנסן אַ לאַ וויל- העלם דער צווייטער און האָט אַ זאָג געטאָן צום גאַסט מיט אַ פּרײַנט- לעכן שמייכלע פֿון אַ קעלנער:

— וועגן פּײַערטאַג — פּור־ים־שפּײַז! ... כשר לַפּורים! ...

דאָ איז אונדזער אַפטייקער געוואָרן נאָך מער צעמישט: וועגן פּײַ- ערטאַג — פּור־ים־שפּײַז! ... דער קעלנער איז אוועק און אַף זײַן אָרט איז אויסגעוואַקסן דער „ווירטה“ פונעם רעסטאָראַן, אַן עלעגאַנט־געקליידע- טער דײַטש מיט אַ זייער ליבלעך אלאונטערטעניקסט שמייכלע אַף די פעטע רויטע ליפּן, און צווישן דעם ווירט מיטן גאַסט האָט זיך פּאַרבונדן זייער אַן אינטערעסאַנטער שמועס, פֿון וועלכן מיר גיבן דאָ איבער נאָך דעם תּמצית. דער ווירט האָט באַגריסט דעם גאַסט מיטן פּײַערטאַג פּוּ- רים, און דער גאַסט האָט געוואָלט אײַנרעדן דעם ווירט, אַז הײַנט איז טאַקע אַ פּײַערטאַג, נאָר דער פּײַערטאַג הייסט נישט „פּורים“, ער הייסט „אַסטערן“ (פּסח). תּחילת האָט דער ווירט גערעכנט, אַז דער גאַסט איז גלאַט אַ פּרײַלעכער פּאַרשוין און מאַכט זיך לֹאָסטיק לַכבוד פּורים, האָט ער גאַנץ העפּלעך געכײַקעט. דעם גאַסט איז אָבער דאָס כײַקען פונעם ווירט גאָרנישט געפּעלן, און דער שמועס צווישן ווירט און צווישן גאַסט האָט אָנגעהויבן וואָס ווײַטער אַרײַן אין ערנסט, ביז עס האָבן דערהערט אויך די איבעריקע געסט פֿון רעסטאָראַן און האָבן זיך אויך אַרײַנגע-

מישט אין דעם הויך-אינטערעסאנטן שמועס. דאָס האָט אונדזער אַפטייר קער פאַרדראָסן, האָט ער זיך אויסגעשפּראַכן מיט זייער אַ גיפטיק שטייכעלע, אז מע קאָן זיך זיין אַ ייד און דערלויבן זיך עסן חמץ אין פּסח, נאָר אַרנימישן זיך אין פרעמדע אָנגעלעגנהייטן איז נישט לויט דעם דיטשן עטיקעט... דערויף האָט איינער אַ דזשענטעלמאַן מיט צוויי שיינע באַקנבאַרדן, שוין אַ ביסל גרוילעך, מיט נישט ווינציקער גיפּט אַ פרעג געטאָן באַס אַפטייקער: פון וואַנען איז דער „הערר“? און אז ער האָט דערהערט, אז דער „הערר“ איז אַ נאַררענבערגער, האָט ער אויס-געצויגן אַ לאַנגן „אַאַ!!!“ און האָט זיך פאַרטיפּט אין טעלער...

ווען אונדזער נאַררענבערגער העלד זאָל נישט זיין אזוי הונגעריק, וואָלט ער דעם דזשענטעלמאַן מיט די באַקנבאַרדן פאַר אָט דעם דאָזיקן „אַאַ“ מכבד געווען, ווי עס געהער צו זיין: ערשטנס, וואָלט ער אים דערלאַנגט זיין וויזיט-קאַרטע מיט דער פירמע „דאָקטאָר פאַרמאַציע אין נאַררענבערג“; צווייטנס, וואָלט ער געפאָדערט פון דעם דזשענטעלמאַן מיט די באַקנבאַרדן, אז ער זאָל אים געבן זיין וויזיט-קאַרטע מיט זיין פירמע, און וואָס נאָכדעם וואָלט געווען — ווייס איך נישט, איך בין נישט קיין נביא. וואָס ס'איז געווען — דאָס קאָן איך אינך דערציילן. און געווען איז אָט וואָס: אונדזער נאַררענבערגער העלד איז פון דעם רעסטאָראַן אַוועק אַ ברוגזער אין אַ צווייטן רעסטאָראַן, אויך אַ יידישן, און האָט געטראָפן דאָרט פונקט דאָס אייגענע בילד; אויך אַ חמדדיקן מיטאַג, אויך חמדדיקע המן-טאַשן, „כשר לפורים“ — און געענדיקט האָט זיך עס דערמיט, וואָס אונדזער אַפטייקער איז אַוועק פון דאָרט אין אַ קריסטלעכן רעסטאָראַן און האָט זיך באַשטעלט אַ גוישן מיטאַג „אַ לאַ קאַרט“. ער האָט זיך געטראַכט: „איידער עסן חמץ אום פּסח, איז שוין גלייכער עסן טרפה“...

1.

איינע פון די ניצלעכסטע דערפינדונגען פון אונדזער צייט בלייבט טאַקע נאָר דער טעלעפאָן. אַ דאַנק דעם טעלעפאָן איז גאַנץ נאַררענבערג אין פאַרלויף פון איין האַלבע שעה געוואָר געוואָרן, אז די הויפּט-שאַטאַט

פון דיטשלאנד, די יידישע שטאָט בערלין, האָט פאַרשפּעטיקט מיטן פּסח כמעט אַף אַ גאַנצן חודש: אַז ווערנד אין נאַרדענבערג איז שוין דער צווייטער טאָג חול־המועד פּסח, איז אין בערלין ערשט פּורים! פאַר דער נאַרדענבערגער קהילה איז דאָס געווען אַזוי איבערראַשנד, אַז זיי האָבן געוואָלט וויסן, וואָס וועט זאָגן דערויף „אונדזער רבי“? און מע איז אַוועק צו אונדזער ראַבינער, דאָקטאָר און פּריידיקער און מע האָט אים שוין געטראָפּן באַם טיש שרײַבנדיק אַ טעלעגראַמע קיין בערלין צו זײַנעם אַ קאָלעגע, אויך אַ ראַבינער און אויך אַ דאָקטאָר און אויך אַ פּריידיקער. ער האָט געבעטן באַ זײַן קאָלעגע, ער זאָל אים זאָפּאַרט טעלעגראַפֿירן, וועלכער פּייערטאָג איז הײַנט אין בערלין? און דעם זעלבן טאָג אַרום פאַרנאָכט האָט דער ראַבינער באַקומען אַ קלאַרע תּשובּה פּון בערלין. די תּשובּה איז באַשטאַנען נאָר פּון איין וואָרט: „שושן־פורים...“ און טאַקע דורכן זעלבן טעלעפּאָן האָט ער געגעבן צו וויסן דער גאַנצער שטאָט און האָט געבעטן יעדן באַזונדער, אַז מע זאָל אַרײַנקוקן אין לוח אַרײַן, קאָנטראָלירן די דאַטע. און די שטאָט נאַרדענבערג האָט גענומען שטודירן דעם לוח מיט אַזאַ אינטערעס, גלײַך ווי מע וואָלט וועלן דערגיין ווען קערט זיך איבער די וועלט? ...

מע טאָר אָבער נישט אַוועקגיין פּונעם אמת: נאַרדענבערג איז טאַקע זייער אַ פּינע שטאָט און אירע יידישע איינוווינער זײַנען טאַקע זייער אָרנטלעכע מענטשן — איינס צום אַנדערן געהער זיך אָבער נישט אָן: קיין סך געלערנטע מענטשן, וואָס זאָלן פאַרשטיין לוח, איז דאָרט נישט פאַראַנען; דער איינציקער יידישער געלערטער, וואָס פאַרשטייט אַ יידיש וואָרט, איז איינער, וואָס טראָגט זייער אַ הויכן באַרימטן נאָמען „מאָד טיאָם דרייפּוס“.

מיר פאַרבאָפּן זיך אַף צו־פּרײַער און מאַכן אויפּמערקזאַם דעם לע־זער, ער זאָל חלילה קיין טעות נישט האָבן און נישט מיינען, אַז דאָס איז דער מאָטיאָס דרייפּוס, דער ברודער פּון אונדזער וועלטבאַרימטן מאָרטירער קאַפיטאַן (הײַנט מאַיאָר) אַלפּרעד דרייפּוס. דער נאַרדענבערגער גער מאָטיאָס דרייפּוס איז דער שמש פּון דער אָרטיקער קאַרשול און דער שוחט פּון שטאָט. ווי קומט צו אים אַזאַ נאָמען — זאָלט איר נישט פּרעגן. למאי ס'איז דאָ אין דעם זעלבן נאַרדענבערג אַ ייִד אַן אָרעמאַן,

וואָס לעבט פון דעם, וואָס ער זאָגט קדיש, אז מע באַצאָלט אים, און טראַגט דעם נאָמען נאָטאַניעל ראָטשילד? אָדער ס'איז פאַראַן, טאַקע אַליז אין נאַרענבערג, אַ שוּסטער, און אַ קאַליקע דערצו, וואָס שעמט זיך נישט און הייסט מיטן נאָמען היינריך היינע? און אַ ראַזירער איז דאָרטן דאָ, שטייט אַר זיין שילד אויסגעמאַלט אַ נקבה מיט אַ רויטן פאַריק, און אונטן אָנגעשריבן מיט גרויסע לויטערע אותיות: לודוויג בערנע? עכ פעלט נאָך צום רומל אַ שטיוולפּוצער מיטן נאָמען ברוך שפינאָזא... עס קאָן זייער געמאַלט זיין, אז עס דרייט זיך ערגעץ אַרום דאָרטן אין שטאָט אַ ברוך שפינאָזא, נאָר איך האָב נאָך נישט געהאט דאָס גליק מיט אים פּערזענלעך צו באַקענען זיך... נאָר מיר קערן זיך אום צו אונדזער געלערנטן מאַטיאַס דרייפּוס, דעם שמש פון דער קאָרשול.

אז דער געלערטער מאַטיאַס דרייפּוס האָט דערהערט די געשיכטע, וואָס דער אַפטיקער האָט געבראַכט צו פירן פון בערלין, אז דאָרט איז ערשט פורים, נישט פּסח, האָט ער זיך גענומען גריבלען אינעם לוח נאָר מיט אַנדערע כלים, ווי עס פאַסט פאַר אַ געלערטן, וואָס איז אַ שמש, אַ שוחט און הייסט דרייפּוס. ער האָט זיך אַזוי לאַנג געגריבלט, ביז ער האָט זיך אַרויפגעגריבלט אַר אַ שטיקל דרך. ער האָט געפּרעגט אַ קשיא: וווּ איז אַהינגעקומען דער „וואַדר“ (אדר שני)? — לויט זיין רעכענונג, ער געדענקט דאָס נאָך פון פאַראַיאַרן, האָט היינטיקס יאָר — דאָננערעוועטער! — באַדאַרפט אויסקומען אַן עבור-יאָר. אַ באַווויז האָט ער פונעם אָרגאַניסט, פרידריך שפּילהאַגען; ער איז אַ קריסט און שפּילט באַ די יידן יום-טוב אין קאָרשול; זאָגט ער, פרידריך שפּילהאַגען, אז באַ זיי איז היינטיקס יאָר אויך אַן עבור-יאָר!

מיט דעם דאָזיקן וויכטיקן מאַטעריאַל איז אונדזער געלערטער דרייפּוס אַוועק צום ראַבינער, דאָקטאָר און פּריידיקער, און ביידע האָבן זיך אַוועקגעזעצט שטודירן דעם לוח נאָר איבעראַנייט — און דאָ איז געקומען די רעכטע קאַטאַסטראַפּע: ביידע האָבן דערזען, אז זייער לוח איז נישט פון יאָר ת ר ס " ח (5668), נאָר פונעם יאָר תרמ"ח (5648). דאָס הייסט, אַ פאַרצוואַנציקיאָריקער לוח!...

דער פאַרפאַסער פון דער דאָזיקער אמתער געשיכטע באַדאַנקט דעם געלערטן לעזער פאַר דעם, וואָס ער האָט זיך געגעבן די מי אויסצוהערן

די מעשה כמעט ביון סוף, און לאָזט אים איבער אַף זײַן אייגענער פּאַנ-טאָזיע, ער זאָל זיך פּאַרשטעלן, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן אין דער שטאָט נאַררענבערג, ווען מען איז געוואָר געוואָרן פונעם רבין אַליין, אז זיי האָבן פאַרכאַפט דעם פּסח מיט אַ גאַנצן חודש פּרײַער, און אז מע וועט דאַרפן פּראַווען פּסח נאָך אַ מאָל פונעם אָנהייב! איך וואָלט גער-קאָנט אויסנוצן אַלע שאַרפע אויסדרוקן, ווי צום בײַשפּיל: עמפּערט, אַנטווישט, איבעראַשט, אויפגעבראַכט, אויפגעטראָגן, צעקאָכט, נידער-שלאָגן, אויסער זיך, וכדומה. איך פיל אָבער, אז ס'איז נישט דאָס; ס'איז באַנאַל. דאָס ריכטיקסטע וואָרט וואָלט געווען, דאַכט מיר, „פאַרניכ-טעט!“... באַרעכנט אײַך: אַ גאַנץ האַלב יאָר האָט אַ שטאָט אָפּגעלעבט פאַלש נאָך אַ אַלטן אָפּגעלעבטן לוח פון פאַר צוואַנציק יאָרן! געפּיר-ערט יום־טובים נישט אין דער ריכטיקער צײַט! נעגעסן מצה דעמאָלט, ווען אַלע יידן האָבן געשלאָגן המנען! היינט ווי זײַנען די בר-מצוות? די יאָרצײַטן? די קדישים?... און וועמען האָט מען צו פאַרדאַנקען? עפעס אַ יודל, אַ גאַרנישט, אַן עמיגראַנט... „אַה, דער פּאָלנישער יודע!“ — האָבן געזאָגט די נאַררענבערגער יודישע דײַטשן און האָבן זיך גער-שאַרפט די צײַן אָפּ „פּאָלנישן יודען“. לאָז ער נאָר קומען קײַן נאַררענ-בערג מיט זײַן פּעקל ספרים, וועט ער שוין טרוקן נישט אַרויס...

און דער „פּאָלנישער יודע“, אונדזער בוכהענדלער פינחס פינקוס, איז אין דער צײַט געזעסן מיט נאָך אַ סך אַזעלכע אַרויסגעוואָרפּענע, ווי ער, אַף אַ רײַזשיף, וואָס איז גערולדיק און ראַשיק געשווומען פון האַמבורג קײַן ניריאָרק. פונעם גאַנצן דאָברע-מזל, וואָס ס'איז אים גער-ראָטן אַרויסצובאַקומען פון די „דײַטשן“, האָט ער קוים צונויפגעשלאָגן אַף אַ שיפּסקאַרטע צווישן דעק, און ער פאַרט אָט דאָס אַהין, אינעם גאַל-דענעם לאַנד, וואָס קאָלומבוס האָט אַנטדעקט צוליב דעם, אַז אַרעמע יידן פון דער גאַרער וועלט, פאַריאַגטע און פאַרוואַגלטע, באַרויבטע און פאַרשענדעטע, זאָלן קאָנען ערלעך און מיט כבוד, כאַטש אַפילו מיט גרויס מײַ, פאַרדינען זייער שטיקל ברויט...

לעזער! לאָמיר אים ווינשן גליק און אַ פּריילעכן כשרן פּסח.

געשריבן אין יאָר 1908

ב ל י נ צ ע ס

א ר א מ א ל כ ב ו ד ש ב ו ע ו ת

.א.

א ג ע ה י מ ע ר פ א ר ש ו י נ א י נ א ק א ר ע ט ע, מ י ט א צ י ל י נ ד ע ר א ו נ מ י ט א ר ע ג נ ש י ר מ

א פ א י י נ ע ר פ ו נ ד י ז י מ י ק ע ג א ס נ פ ו נ ד ע ר ג ר ו י ס ע ר ש ט א ט נ, ד ע מ
ע ר ש ט נ ט א ג ש ב ו ע ו ת א י נ ד ע ר פ ר י, פ ל י ט א ק א ר ע ט ע, א י נ ו ו ע ל כ ע ר ע מ
ז י צ ט א נ ע ל ע ג א נ ט ע ר פ א ר ש ו י נ א י נ א צ י ל י נ ד ע ר, ד א ס פ נ י מ פ א ר ש ט ע ל ט
מ י ט א ר ע ג נ ש י ר מ, כ א ט ש ד ע ר ה י מ ל א י ז ר י י נ ו ו י ג א ל ד. צ ו נ ע פ א ר נ צ ו
א י י נ ע מ פ ו נ ד י ג ר ע ס ט ע ש ע נ ס ט ע מ ו י ע ר נ, ש פ ר י נ ג ט ד ע ר פ א ר ש ו י נ א ר ו י מ
פ ו נ ד ע ר ק א ר ע ט ע, ק ו ק ט ז יך א ר ו מ א פ א ל ע ז י מ ט, צ ע צ א ל ט ז יך א פ ד ע ר
ג יך מ י ט נ ק ו מ ט ש ע ר א ו נ ט ו ט א י מ א מ אך מ י ט ד ע ר ה א נ ט אן ו ו ע ר ט ע ר,
ו ו י א י י נ ע ר ר ע ד ט: „א יך ד א ר פ ד יך מ ע ר נ י ש ט, ק א נ ס ט פ א ר נ ו ו י י ט ע ר.“
ד י ק א ר ע ט ע פ א ר ט א ו ו ע ק, א ו נ ד ע ר פ א ר ש ו י נ נ ע מ ט ז יך ד ו ו ק א צ ו ר י ק,
צ י ל ט א פ ד ר נ י נ ו מ ע ר נ, א ו נ ב א אן א ל ט ה ו י ז מ י ט ש ו ו א ר צ ע פ א ר ר י י כ ע ר ט ע
ו ו ע נ ט, נ ו מ ע ר 21 B ב ל י נ ב ט ע ר ש מ י י נ א ו נ נ ע מ ט א ר ו י מ פ ו נ ק ע ש ע נ ע
א ו ו י מ ע ל ע ג א נ ט ב י כ ע ל ע פ ו נ ע ל פ א נ ט ב י י נ א ו נ ל י י ע נ ט ש ט י ל ע ר ה י י ט:
— נ ו מ ע ר 21 B א י נ ה ו י פ, ד ר י ט ע ר ש ט א ק, ל י נ ק ס.

א נ ג ע ק ל ו נ ג ע נ א י נ ט ו י ע ר, ט ר ע ט ע ר א ר י י נ א י נ א ג ר ו י מ נ פ י ר ע ק ע כ י ק נ
ה ו י פ, ו ו י א ק א ס ט נ, א ו נ נ ע מ ט ב א ט ר א כ ט נ ד י ו ו ע נ ט א ו נ ד י ט י ר נ א ו נ ד י
פ ע נ צ מ ע ר, א ו נ ד ע ר ז ע ט א ו ו י מ ב ר ע ט ל מ י ט ש ו ו א ר צ ע א ו ת י ו ת „ כ ש ר “
— א! א ט ד א א י ז ד א ס! — ז א ג ט ד ע ר פ א ר ש ו י נ צ ו ז יך א ל י י נ, א ו נ
א י נ ז י נ ע א ו י ג נ ב א ו ו י ז י ט ז יך א פ י ע ר ל א ו נ א פ ד י ל י פ נ — א צ ו פ ר י ד נ

שמיבעלע פון א מענטשן, וואָס האָט געפונען דאָס, וואָס ער זוכט. מיט ניבע טריט קלעטערט ער אַרויף אָפּן דריטן שטאַק, און טרעפט דרין טירן: איינע אַקעגן, איינע רעכטס, איינע לינקס. אַף דער לינקער טיר דערזעט ער ווידער אַ מאָל אַן אויפּשריפט „ כ ש ר “. נאָכדעם ווי ער האָט אַ ביסל אָפּגעאַטעמט און אויסגעווישט זיך דעם שטערן, נעמט ער זיך ענדלעך צום גלעקל.

אַט דאָ מוזן מיר זיך אָפּשטעלן אַף אַ ווײַלע און אויפקלערן דעם לעזער: ווער איז אַט דער געהיימער פאַרשוין? וואָס איז ער דאָס געפאַרן אַזוי פאַרשטעלט? צוליב וואָס האָט ער אָפּגעצײלט דרין נומערן צוריק? און וואָס האָט ער זיך אַזוי דערפרייט, אַז ער האָט דערזען דאָס וואָרט „ כ ש ר “? — מײַנע ליבע פּרײַנט! דאָס איז נישט שעראַק האַלמס; דאָס איז דער העלד פון אונדזער ראָמאַן — מאַרקוס ביבער, פאַרשטייער פון דער פירמע „ביבער, שפּאַק עט קאָמפּאַניע“.

ב.

רעדט פון זייטיקע ענינים, פון טעני, פון עסעניש, פון עולם הזה וכדומה אַזעלכע זאכן

איך קאָן אייך ניט זאָגן אַקוראַט, מיט וואָס די פירמע באַשעפטיקט זיך. איך ווייס נאָר, אַז מאַרקוס ביבער, דער פאַרשטייער פון דער פירמע „ביבער, שפּאַק עט קאָמפּאַניע“, איז אַ רייכער סוחר און אַ געזונטער יונג און אַ זעלטענער פאַרשוין און אַ ליבער מענטש, און איז נאָך אַ בחור. לאָזן זיך אַקאַרשט די שדכנים אַזוי ניט פרייען — מאַרקוס ביבער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, ער זאָל ניט התונה האָבן קיינמאָל.

די, וואָס קענען אים פונעם אָרט, דערצײלן, אַז אין דער יוגנט איז מאַרקוס ביבער געווען אַן עלעגאַנטער קאוואַליער, געהייסן „קראַסאָור טשיק“ און האָט זיך געמאַכט באַרימט מיט זײַן טאַנצן. באַ די מאַמועלן פון שטאַט איז געווען אַ גאַנצער יחוס, אַז „קראַסאָוטשיק“ האָט מיט זיי געטאַנצט. טאַנצן מיט אַ שיינעם קאוואַליער האָבן אַלע מיידלעך ליב. פאַר וואָס ניט? עס איז נאָר קיין עווליה ניט. מיט וועמען דען זאָלן זיי גיין טאַנצן? איך און איר זײַנען שוין צו אַלט דערויף, און אַנב זײַנען מיר שוין לאַנג באַווייבט און האָבן שוין פאַרגעסן די שפּראַך פון טאַנצן. די טאַנצן־שפּראַך — דאָס איז אַ באַזונדער מין לשון, וואָס מע דאַרף עס

קענען. אונדזער העלד, מארקוס ביבער, האָט געקאָנט אַוועקטאַנצן אַ שעה כסדר און ניט אויפהערן שיטן מיט פראַזן, ווי מיט בלומען: „איינס-צוויי-דרוי — איר זינט גרינגער פון אַ פּעדער“... „איינס-צוויי-דרוי — אינער טאַליע איז אַ הלום“...

איאָ, ס'איז באַ איינך תּרנוּם? מע דאַרף דאָס קאָנען און מע דאַרף וויסן, ווי אזוי זיך מיט מאַמוּעלן צו באַניין און ווי זיך צו האַלטן און וואָס מיט וועמען מע דאַרף ריידן. איך ווייס עס פון מיין אייגענעם דערפאַרן. איך בין געווען אַמאָל אין אַ געזעלשאַפט. מען האָט מיך פּאַר-געשטעלט פאַר די שענסטע דאַמען און מאַמוּעלן פון שטאָט, אַלס שריי-בער און אַלס הומאַריסט. אַ בוקעט פון דאַמען און מאַמוּעלן האָבן מיך אַרומגערינגלט פון אַלע זייטן, געוואָלט הערן פון מיר אַ גוט וואָרט. איך האָב געמאַכט אַ שמועס פון... ליטעראַטור. תּחילת האָבן מיניע דאָ-מען צו מיר זייער זיס געשמייכלט. נאָכדעם האָבן זיי זיך אָנגעהויבן איר בערקוקן איינס מיט דאָס אנדערע. אַ ביסל שפּעטער האָב איך באַמערקט, אז זיי פאַרשטעלן זיך די מיילער, מען זאָל ניט זען, ווי זיי גענעצן. גע-ענדיקט האָט זיך עס דערמיט, וואָס איך בין געבליבן איינער אַליין, ווי ראַבינזאָן-קרוּזע, און מיניע דאַמען און מאַמוּעלן האָבן זיך צונויפגעשלאָגן אין אַ ווינקעלע עפעס אַרום אַ שיינעם, אַ הויכן מאַנספאַרשויז, און האָבן אזוי געשמאַק און הילכיק געלאַכט, אז ס'איז געווען אַ פאַרגעניגן צו הערן פון דער ווייטן. איך האָב געבעטן, מע זאָל מיך פאַרשטעלן פאַר דעם דאָזיקן מאַנספאַרשויז. מע האָט מיך פאַרגעשטעלט. זיין נאָמען איז געווען מאַרקוס ביבער („קראַסאַוויטשיק“).

איצט איז דאָס שוין נישט דער מאַרקוס ביבער, וואָס אַמאָל, אויס „קראַסאַוויטשיק“. דאָס הייסט, ער איז נאָך היינט אויך אַ פינער יונג. עלעגאַנט געקליידט, שטענדיק אויסגעפּוצט, גוט אַרומגעראַזירט און רעכט אָנגעפאַרפּומירט, האָט מיט זיך שטענדיק אַ קליין בערשטעלע אַף צו פאַרקעמען די וואַנצעס אַרויף און אַ שפּיגעלע אַף צו כאַפּן אַ קוק. אין זיין גרינעם שניפּס — אַ רויטע שפּילקע, אַפּן פינגער שעמערירט אַ בריי-ליאַנט. דאָס וואָלט אַלצדינג געווען גוט, ווען נישט דאָס ווייסע טעלערל אַפּן שפּייז קאַפּ, וואָס ווערט אַלע טאַג גרעסער און גרעסער, און ווען נישט אָט דאָס בייכל, וואָס ווערט אַלע טאַג העכער און העכער, און אַליין פּילט ער זיך אויך פון טאַג צו טאַג אַלץ שווערער, גאַרנישט דאָס,

וואָס אַמאָל. ווער רעדט פון דאַמען? מאַמוזעלן? טעניץ? טשעפעט זיך אָפּ. אים גלױבט זיך שוין גאָר רוען, כאַפּן אַ דרעמל נאָכן עסן, אַבי ס'זאָל נאָר זײַן גוט געגעסן. גוט עסן און געשמאַק שלאָפּן — וואָס מײַנט איר? ס'איז ניט אזאַ גרויסע נאַרישקײט. איך ווײס ניט, מיט וואָסער אַ פּילאָזאָפּיע מײַן העלד באַנוצט זיך, — און אַפּשר איז ער גאָר דערגאַנגען מיט זײַן אײַגע־נעם שכל, אַז דאָס לעבן פּונעם מענטשן איז אזוי קורץ און די וועלט איז אזוי נאַריש, אַז אַ שאַל שוואַרצע קאַפע מיט אַ האַוואַנע־ציגאַר נאָך אַ רעכטן מיטאַג שמעקט זײער גוט און העלפט דעם מאַגן קאַכן... אַז וווּיל איז צו דעם, וואָס קומט צו דער אידעע באַצײטנס, כל־זמן דער מאַגן קאַכט נאָך און דער שלאָף לאַזט זיך נישט לאַנג בעטן. איר קאַנט אײַך אַפּילו זאָגן, אַז דאָס איז בורזשואַזנע, אַ געדאַנק פון אַן עולם־הזחניק; אָבער דאָס וועט איר ניט אַפּליקענען, אַז אַ געדאַנק איז דאָס.

מיר געפעלט, וואָס איך האָב מיך אַרויסגעכאַפט מיטן וואָרט „עולם־הזחניק“. דאָס איז דאָס ריכטיקע וואָרט פאַר אונדזער העלד. מאַרקוס בימער איז אַן עולם־הזחניק, אַ מוראדיקער עולם־הזחניק. ער גײט מיט דעם גאַנצן, אַז אַלע קאַנען זיך נישט באַשעפּטיקן מיט אײַן זאַך. פאַראַן מענטשן, וואָס גיבן זיך אָפּ מיט עולם־הבאַ, דאָס איז זײער עסק. ביבער, אַז ער קומט אַפּ אַ נײַ אָרט, זעט ער זיך קודם אַ רײנע, אַ רוֹקע סטאַנציע אינעם בעסטן האַטעל, און טאַקע באַלד טוט ער אַ טראַכט מכת עסן. אין דער צײַט, ווען די אַנדערע אָנגעקומענע פּאַסאַזשירן לױפּן אַרום, דער — אָנקוקן די שטאָט, און דער — וועגן געשעפט, וועט איר ביבערן זיכער געפּינען אָדער מיט אַ גאַפל אין האַנט אין בופּעט, באַ די פּלעשלעך מיט די פאַרביינסנס, אָדער מיט אַ ווײַסער סערוועטקע אַפּן האַלדז, באַ אַ טישל אין רעסטאָראַן, פאַרטיפּט אין דער שפּיזקאַרטע און שטודירנדיק די אויסגערכענטע מאַכלים.

זײַט איר שוין, אַלזאַ, אַ ביסל באַקאַנט מיט מײַן העלד. שוין צײַט זיך באַקענען אויך מיט דער העלדן פּונעם דאָמאַן.

ג.

שטעלט פאר די העלדן פונעם ראמאן.

זי איז נאך גאר א יונגע פרוי אין הייסט פנין, און האלט א גאסט-
הויז, און האט צוויי קינדערלעך, וואס גיען אין גימנאזיע, מיט אן אל-
טער מוטער, וואס זיצט מיט זילבערנע ברילן איבער א גרויסן סידור און
דאוונט, און מיט א קליין שוועסטערל, וואס העלפט איר אין געשעפט. א
גאסט, אז ער שטעלט זיך נאר איין מאָל אָפּ באַ דער מאַדאַם פּנין, נעכט
טיקט־איבער איין נאכט, אָדער עסט־אָפּ איין אָנבײַסן, אָדער רעדט מיט
איר צוויי ווערטער, וועט ער שוין דאָס צווייטע מאָל זיך ניט אָפּשטעלן
אין ערגעץ. און אז וועט אוועקפאָרן, וועט ער איר פנים, מיט איר געד-
שטאלט, מיט אירע אויגן, מיט אלע אירע באוועגונגען לאנג־לאנג טראָגן
בא זיך אין זכרון. ס'איז אוממעגלעך זי צו פאָרגעסן. אז איר זעט זי
צום ערשטן מאָל, ווײַזט זיך אינך אויס, אז זי איז אינך קענטלעך, אז איר
האָט זי שוין ערגעץ אַמאָל געזען. ריידנדיק מיט איר און קונדליק איר
אין די אויגן אַרײַן, קומען אינך אָפּן זינען אלע שיינהייטן פונעם חומש,
ווי איר האָט אינך זיי פאָרגעשטעלט אַמאָל אין אייער יונגער ריינער
פאַנטאַזיע, און איר קומט מיט אַ פּרעטענזיע צום רב־נוֹר־שֶׁל־עוֹלָם:

„וואָס וואָלט דיך געאַרט, גאָט, אז אלע ווייבער, למשל, וואָס דו
האָסט באַשאַפֿן, זאָלן זײַן אזוי, ווי די מאַדאַם פּנין? דיין וועלטל וואָלט
דעמאָלט געהאַט גאר אַן אַנדער אויסזען. עס וואָלט געווען אַ פּרײַד, וואָס
מע לעבט אָפּ דער וועלט“...

יאָ, אַ פּרײַד. עס איז אַ פּרײַד צו רײַדן מיט דער פּנין, צו קוקן איר
אין די אויגן אַרײַן, צו הערן איר קול, צו זען אירע הענט. אַך, אירע
הענט! צו וואָס זי רירט זיך צו, איז גאָרל. אַלץ גלאַנצט, אַלץ שעמערירט,
אַלץ לעבט־אויף באַ איר אין די הענט. און ווי זי גייט, און ווי זי שטייט,
איז ליכטיק. און טוט זי אָן אַפּ זיך אַ קלייד, זינגט דאָס. און גייט זי
דורך די שטוב, לאַכן די ווענט. אַלץ אַרום איר לעבט, אַלץ זינגט, אַלץ
פּרײַט זיך.

אָט דאָס איז אונדזער העלדן, די ווירטן פונעם גאסטטהויז און יידישן רעסטאָראַן, וואָס געפינט זיך אין איינער פון די זיטיקע גאַסן פון דער גרויסער שטאָט נ., אין הויז נומער 21 B אין הויף, דריטער שטאָק, לינקס.

אָצינד, רעכן איך, וועט מיין לעזער זיין פארענטפערט אַ סך קשיות, און מיר קאָנען פאַרזעצן אונדזער ראָמאַן.

ד.

יידישע פיש, מילכיגע בלינצעס און אַ יונגערמאַן מיט אַן ענגן קאָלנער

נאָך אַז ער איז געווען אַר יענער זייט טיר, האָט אונדזער העלד דערפילט אַ געשמאַקן ריח פון פיש, פון יידישע פיש, וואָס האָבן אַ טבע זיך לאָזן הערן אַר אַ קוואַדראַטנע מינל אַרום און אַרום. זיי באַרימען זיך פאַר דער גאַנצער וועלט: „דורך-אַרץ! מיר, יידישע פיש, זינען נישט גלייך צו אַלע אַנדערע פיש; אונדז עסן ייִדן, וואָרעם מיר זינען געפילט מיט געווירצן און שמעקן מיט פעפער!“... אַרנינגעקומען אינעווייניק האָט ער געטראָפן אַ גרויסן, אַ ליכטיקן, אַ ריינעם זאַל. די ווייסע ווענט זינען באַהאַנגען מיט גרינס. אַ לאַנגער ווייסגעדעקטער טיש איז באַפּוצט מיט בלומען, און אַרום טיש זיצן אַלערליי ייִדן, מיט היטלען און אָן היטלען, מיט בערד און אָן בערד, אַזעלכע, וואָס ריידן ייִדיש, אַזעלכע, וואָס ריידן רוסיש, און אַזעלכע, וואָס ריידן דײַטש, דאָס הייסט, נישט אינגאַנצן דײַטש, נאָר העכער האַלב כמעט אַר דײַטש. אויסגעטאָן דעם אויבערדאָק און אָפּגעלייגט דעם צילינדער, האָט אונדזער העלד פאַרנומען אַ ליידיקן פּלאַץ, וואָס איז נאָך פאַרבליבן באַם טיש, אַקעגן עפעס אַ פאַרשוין מיט אַ רויט פנים, מיט אַ רויטן שניפּס און מיט אַן ענגן קאָלנער. דער קאָלנער קוועטשט אים אזוי שטאַרק, אַז ער ווערט שיר ניט דערוואָרגן. עס שפאַרן אים די אויגן פון שטערן, נאָר אַ מכה וועט עמעצער וויסן. ער וועט בעסער לינדן שטילערהייט, אָפּקומען חבוטהקבר, פילן דעם טעם פון ניהם, איידער אַראָפּוואַרפן דעם קאָלנער און אויסטאָן אַזאַ שיינעם שניפּס. פאַרנומען זיין פּלאַץ, פאַרנייגט זיך מאַרקוס ביבער, ווי דער עמיר

קעט פאָדערט עס, פאַר זײַן ווײַז־אָווי, דאָס הײסט, פאַרן יונגמאַן מיטן ענגן קאָלנער. און עס ווערט דורך דעם געשלאָסן צווישן זיי אַ שטיקל קענטשאַפט. מאַרקוס ביבער גיט אים צו וויסן, אַז ער איז דאָ דעם ערשטן מאָל אינעם דאָזיקן... דאָזיקן ייִדישן רעסטאָראַן. שטיין — שטייט ער, איינגטלעך, אין „גראַנד־האַטעל“, און געקומען איז ער אַהער צוליב שבועות. דאָס הײסט, גיט אַזוי צוליבן שבועות, ווי צוליב די שבועות־דיקע בלינצעס, כע־כע.

— כע־כע! — גיט אים נאָך דער יונגערמאַן מיטן קאָלנער און ווערט נאָך רויטער און קוקט אים גליַיַך אין די אויגן אַרײַן.
בא די פיש ווערט אונרוער העלד נאָך מער באַרידעוודיק:

— אויסגעצייכנטע פיש! איך האָב שוין לאַנג נישט געגעסן אַזעלכע ייִדישע פיש. ייִדישע פיש האָבן נאָר אַן אַנדערן טעם. לעבן זאָלן די יידן מיט די ייִדישע מאַכלים! איך בין, ווי איר קוקט מיך אָן, עפעס גיט אַזא כשרער ייד, נאָר פון כשרע עסנס האַלט איך. ווער שמועסט — ווס־טוב. יוס־טוב עס איך נאָר כשרס. איך וועל אייך גיט אַזעלכע און ייִדיש שטיקל פיש פאַר אַלע זייערע מאַרינאָדן און מאַיאַנעזן, און, צווישן אונדז ריידנדיק, וועל איך אייך גיט פאַרבײַטן איין ייִדיש ראָס־פלייש פאַר צוואַנציק גווישע ביפֿשטעקסן, רומשטעקן, האַזבראַטן און ראָסטביפן. וואָרעם, לאַמיר זיך נישט נאַרן: וואָס קאָן זײַן בעסער פון אַ ייִדיש העלדזל, געפילט מיט מעל? אָדער אַ טייגעכץ מיט לעבערלעך? אָדער ניר־לעך, איבערגעטרייסלט מיט פאַרפעלעך? צי, אַשטייגער, וואָס גייט־אַפֿ אַ ייִדישע ייִד מיט מאַנדלען, מיט לאַקשן, אָדער נאָר מיט קרעפֿלעך? האַ, וואָס זאָגט איר?

דער יונגערמאַן מיטן קאָלנער זאָגט נאָרנישט. וואָס זאָל ער זאָגן?
אַז אָך און וויי איז אים, קוים וואָס ער כאַפט דעם אַטעם. און ביבער קערט זיך אום צו ייִדישע פיש, רעדט אַלע מאָל העכער, וואָרעם אַלע ריידן, דער נאַנצער עולם רעדט פון פיש, זיי קאַנען זיך נישט אָפֿלויבן פון די פיש. זיי לויבן די פיש און די בעל־הביתטע פון די פיש, די מאַדאַם פּײַן.

— אַז מע וויל אַ גוט שטיקל פיש, זאָל מען טאַקע גיין נאָר צו דער מאַדאַם פּײַן. — זאָגט אַ ייִד מיט גראַבע ליפן.

— אז מע וויל הנאה האָבן פונעם עסן, זאָל מען עסן באַ דער מאַדאַם פּינן. — האַלט אים אונטער אַ ייִד, וואָס שוויצט מיט סכנת־נפשות.
 — איך עס שוין באַלד פיר יאָר באַ דער מאַדאַם פּינן. — זאָגט אַ יונגעראַזן, וואָס אז ער עסט, שאַקלט זיך באַ אים דער קאַפּעלוש.
 מיט איינעם וואָרט — פון אַלע זיַטן טיש הערט זיך נאָר „פּינן“, און „פּינן“, און „פּינן“. און אַט איז זי אַליין אויך, די מאַדאַם פּינן.

ד.

ברוד הבא, בלינצעסן

אַרַינגעקומען איז די מאַדאַם פּינן מיט אַ גאַנצער סוויטע. פון איין זיַט די אַלטע מוטער, פון דער אַנדערער זיַט איר יונג שוועסטער און פון הינטן אירע צוויי קינדער, די נימנאַזיסטלעך. אַלע גייען זיי אָנגעטאַן יום־טובדיק, און אַלע זעען זיי אויס יום־טובדיק, און זיַנען אָנגעלאָרן מיט גרויסע פּאַלומיסקעס מיט הייסע בלינצעס, וואָס לאָזן זיך הערן מיט זייער מילכיקן ריח איבערן גאַנצן זאַל.

מיטן אַרַינקומען פון דער מאַדאַם פּינן האָט מען געקאָנט מיינען, אז אַ באַזונדערע שיַן פון דער זון האָט זיך מיטאַמאַל אַרַינגעריסן אַהער אין שטוב אַרַיַן, און אַף אַלע פּנימער האָט זיך באַוווּזן ווי אַ שמייכלע. אַלע, ווי איין מענטש, הייבן זיך אויף און באַגריסן די מאַדאַם פּינן.

און די מאַדאַם פּינן? ווייך, פּראָסט און פּריַנטלעך, הימיש ווי אַן אייגענע, ווי אַ שוועסטער, גייט זי צו צו יעדן איינציקן פון די געסט, יעדן באַזונדער האָט זי וואָס צו זאָגן עפעס אַזעלכעס, וואָס יענעם ווערט גוט אפן האַרצן און וואַרעם אַף דער נשמה, און אירע אויגן לאַכן, און אַלעמענס אויגן לאַכן, און אַלץ אַרום איר לאַכט און פּריַט זיך.

אונדזער העלד, וואָס איז, ווי אונדזערע לעזער ווייסן שוין, אַזאַ ליב־האַבער פון ייִדישע מאַכלים, האָט איצטיקס מאַל שטאַרק גענומען אפן אויג די בעל־הביתטע פון די בלינצעס און נישט געקאָנט אָפּריַסן פון איר די אויגן. ער פּאַרשטייט נישט, פון וואַנען האָט זיך גענומען מיט אַ מאַל אַזאַ ליכטיקייט אין שטוב. און פּונוואַנען איז געקומען צו אים פּלוצעם אַזאַ וואַרעמקייט און אַזאַ פּריַיד? גערעדט האָבן זיי צווישן זיך, דאַכט זיך,

קיין איינציק וואָרט. ער האָט זיך נאָר אויפגעהויבן פון אָרט און זי האָט אים געשענקט אַ קוק פון אירע ליכטיקע חנעוודיקע לאַכנדיקע אויגן, און ער האָט דערפילט, אַז עפעס האָט אויפגעוואַכט באַ אים אין דער נשמה, עפעס אַן אומגעוויינלעכע זאָך, וואָס ער האָט נאָך ביז אַהער ניט בליגעוויינט און וואָס ער קאָן דאָס אַפילו ניט אָנרופן באַם נאָמען.

— ברוד־הבא, בלינצעס! — רופט ער זיך אָן צו זײַן וויד־אָווי און פילט, אַז ניט דאָס האָט ער געוואָלט זאָגן. ער קוקט שוין מער נישט אַפן יונגמאַן מיטן קאַלנער און אַף זײַע אידיאָטישע אויגן. ער עסט די בליצעס און לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דער מאַדאַם פּינן און הערט נישט אויף אין איינוועגס צו ריידן ווײַטער:

— געפעלט אײַך, אַשטייגער, די בעל־הביתמע פון די בלינצעס? וועט איר זאָגן אין איינער לעבן, אַז דאָס איז אַ ווירטן פון אַ גאַסט־הויז, פון אַ רעסטאָראַן? זעט זי נישט אויס ווי אַ גרעפן? ווי אַ קייסערינע? האָט וואָס זאָגט איר?

נאָר דער יונגערמאַן מיטן קאַלנער זאָגט גאָרנישט. ער ווערט נאָך דריטער ווי פּרײַער, און הייבט אַזש אָן צו שוויצן. און אונדזער העלד גיט זיך דאָס וואָרט, אַז זײַן נאָמען זאָל ניט הייסן ביבער, אויב ער וועט זיך ניט באַקענען מיט דער דאָזיקער מאַדאַם אַ ביסל נענטער נאָך היינטיקן טאָג.

1.

דער העלד בײַט איבער זײַן קוואַרטיר פון „גראַנדהאַטעל“ אַף נומער 21 B, דריטער שטאָק, לינסס)

איך מײַן, אַז עס וועט קיינעם ניט זײַן פּריקרע, וואָס מײַן העלד, מאַרקוס ביבער, דער פּאַרשטייער פון דער פּירמע „ביבער, שפּאַק עט קאַמפּאַניע“, האָט זיך באַלד נאָך שבועות אַריבערגעטראַגן מיטן גאַנצן געפעק פון „גראַנדהאַטעל“ אַף נומער 21 B דריטער שטאָק, לינסס. אַוודאי איז אין „גראַנדהאַטעל“ מער גרויסאַרטיק, מער שיק — וואָס איז דאָ צו ריידן? דערפאַר האָט ער זיך אָבער נאָך קיינמאָל אין ערגעץ נישט געפילט אַזוי גוט און אַזוי היימיש, ווי אָט דאָ, צווישן גוטע מענטשן.

מאָרקוס ביבער איז גיך געוואָר געוואָרן, ווי אזוי מע רופט די צוויי גימ-
נאַזיסטלעך. איינער הייסט הערצל, דער אַנדערער מישא. און ער שליסט
מיט הערצלען און מיט מישאן גוטברודערשאפט, שפילט מיט זיי אין
„ציגן-וואָלף“ און אין „פעטשערלעך“. מיטן קליינעם שוועסטערל איז ער
אויך געוואָרן אַ שטיקל מחותן. און אַפילו פאַר דער אַלטער מאַמען, וואָס
זיצט מיט זילבערנע בריילן איבער אַ גראָבן סידור, האָט ער אויך וואָס צו
זאָגן:

— באַבעניו, איר הערט ניט אויף צו דאוונען?

— איך דאוון שוין פאַר מיניע קינדער און פאַר מיניע אייניקלעך.

— אז ס'איז יאָ אזוי, טאָ דאוונט שוין, באַבעניו, פאַר מיר אויך.

די „באַבעניו“ הייבט אויף אַף אים די זילבערנע בריילן און ענטפערט

נישט גאַרנישט אַף דער חכמה.

הקיצור, אונדזער העלד איז דאָ געוואָרן אזוי היימיש, אז עס גלוסט
זיך אים גאַרנישט אוועקצופאַרן פון דאַנען, נישט קוקנדיק דערויף, וואָס
פון דער היים זעצט מען מיט בריוו, ער זאָל קומען צו פאַרן. די גע-
שעפּטן רופן אים. געשעפטן? וואָס פאַר אַ געשעפטן קאַנען אים אוועקנע-
מען פון דאַנען, ווי ער האָט ענדלעך געפונען זײַן אמתן איינציקן אידעאל
אין לעבן? ווי אזוי און ווען איז דאָס באַ אים פאַרטיק געוואָרן — ווייס
ער אַליין נישט. אָט אזוי, פון זיך אַליין. וויפל שידוכים מע האָט אים
איבערגערערט! וויפל מיידלעך האָבן זיך נאָך אים געיאָגט!... באַשערט
אַן אַרעמער, עלנטער פרוי, מיט צוויי קינדער, מיט אַ קליין שוועסטערל
און מיט אַן אַלטער מאַמע, אזא גליק! די קינדער וועט ער צושרײַבן צו
זיך, איבערגעבן זיי זײַן נאָמען „ביבער“, דאָס קליינע שוועסטערל וועט ער
חתונה מאַכן, און די אַלטע באַבעניו לאָז זיך זיצן און דאווענען גע-
זונטערהייט.

אזוי טראַכט זיך אונדזער העלד, און ער שטעלט זיך פאַר, ווי די
אַרעמע פרוי פּײַן וועט דאָס ווערן איבעראַשט, אז ער, מאָרקוס ביבער,
דער פאַרשטייער פון דער פירמע „ביבער“, שפאַק עט קאַמפּאניע“, וועט
איר דערקלערן, אז ער וויליקט-אַינן צו געבן איר זײַן נאָמען און צעטיילן
מיט איר זײַן פאַרמעגן! „איך האָף, אז איר מיינט דאָס ערנסט?“ —
וועט זי אים זאָגן און די גאַנצע פאַרב וועט זיך צעגיסן איבער איר פנים,

וואָס איז ווייטער פון מילך, און אירע שיינע אויגן וועלן זיך אָנצינדן מיט אַ נײַ פּינעל!... דערווייל לייגט ער איר פאַר בילעטן, אפשר וועט זי גיין מיט אים אין טעאטער? ... אַך, פאַר וואָס נישט? ... די מאדאם פּינ דאַנקט אים זייער. זי מוז אים אָבער זאָגן, אַז אָן די קינדער קאָן זי ניט גיין. זי האָט שוין לאַנג צוגעזאָגט נעמען זיי אין טעאטער אַרײַן. און וויר באַלד די קינדער, מוז מען שוין נעמען די שוועסטער אויך... געוויס. ער האָט גאָר אַנדערש נישט געטראַכט! און מאַרקוס ביבער נעמט אַ לאָזשע, ואון גייט מיט דער מאַדאם פּינ און מיט אירע קינדער און מיט איר שוועסטערל אין טעאטער אַרײַן.

ז.

אַכײַסל טעלעגראַפן־ליטעראַטור

זיצנדיק מיט דער מאַדאם פּינ און מיט איר משפּחה אין דער לאָזשע, טראַכט זיך ביבער: ווי קומט דאָס צו דער דאָזיקער פּרוי אַזאַ האַלטן זיך מיט אַזאַ באַנעמען זיך? אַ גרעפן דאַרף ניט זיצן שענער, ווי עס זיצט אַט די ווירטן פונעם רעסטאָראַן. אַך, ווי שײן עס וועט איר פּאַסן דער נאָמען „מאדאם ביבער“!... אַז ער וועט זי ברענגען צו זיך אין שטאָט, וועט זי פאַרשטעלן, פאַרטונקלען אַלע שענסטע דאַמען. נאָטיר־לעך, וועט ער קיינעם ניט דערציילן, אַז זי האָט ווען געהאַלטן אַ גאַסט־הויז, אַ רעסטאָראַן... ער וועט זאָגן, אַז זי שטאַמט פון דעם גרעסטן אַדל, געהער זיך אָן אַ שטיקל אייגענע מיט די פּאָליאַקאָוס, האָט אַ פעטער אַ מיליאָנער אין מאַסקווע און צוויי ברידער אינזשעניערן אין פעטערבורג. די דאָזיקע חלומות פאַרטראַגן אונדזער העלד אַזוי ווייט, אַז ער הייבט אַלײַן אָן גלױבן אין די פעטערבורגער אינזשעניערן און ער נעמט זיך אונטער מיט זיי צו בויען אַ נײַע ליניע, און אַז ס'וועט ניט כאַפּן קיין געלט, וועט מען זיך אַ נעם טאָן צום פעטער צום מיליאָנער. נישקשה, דאָס קוויטל „ביבער, שפּאַק עט קאָמפּאַניע“ איז אַ גוט קוויטל... — וואָס זאָגט איר, מאַדאם פּינ?

וואָס זאָל זי זאָגן? זי איז אים זייער דאַנקבאַר פאַר דער לאָזשע. ניט אַזוי פאַר זיך אַלײַן, ווי פאַר די קינדער. זי האָט זיי שוין לאַנג צו־

געזאגט נעמען אין טעאטער. א גוטע נאכט, הער ביבער!
 — א גוטע נאכט, מאדאם פיין! א גוטע נאכט, הערצל! א גוטע
 נאכט, מישענקע! מארגן זעען מיר זיך. א גוטע נאכט!

און מארקוס ביבער גייט ארויף צו זיך אין צימער און פילט, אז
 עס ווילט זיך אים זינגען, עס ווילט זיך אים טאנצן. נאָר ניט ער זינגט,
 ניט ער טאנצט. ער שפאנט ארום היין און צוריק און קאָן זיך קיין אָרט
 נישט געפינען. ער עסט זיך אויף א לעבעדיקן, פאר וואָס ער האָט נאָך
 ביז איצט מיט איר קיין האַלב וואָרט נישט גערעדט, נישט וועגן זינע
 פלענער, נישט וועגן זינע געפילן. שוין פון עטלעכע טעג, אז ער קלייבט
 זיך מיט איר וועגן דעם צו ריידן, און קאָן נישט. ער קאָן נישט! ער האָט
 נישט פאר איר קיין ווערטער, קיין שפראך. די אלטע טאנצן-שפראך,
 פילט ער, איז דאָ נישט אַפן פלאַץ. איבערצוריידן וועגן אזא וויכטיקע
 זאך דארף מען האָבן א מענטשן א געניטן, אָט, למשל, ווי זיין עלטער-
 רער שותף שפאק. שפאק האָט שוין אַליין חתונה געמאַכט קינדער. ער
 וואָלט דאָס דורכגעפירט בעסער, ווי אלע. און אנב דארף מען דאָך טאקע
 פריער געבן צו וויסן אַהיים פון אזא ערנסטן שריט, וואָס ער גייט מאַכן.
 לאָז זיך די אלטע מוטער אויך פרייען (ביבער האָט א ריכע מוטער, וואָס
 איז דער קאָפּ פון דער פירמע, און ער, מארקוס, איז איר איינציקער
 יורש). און עס בלייבט באַ אים, ער זאָל אוועקשריבן אַהיים א בריוו
 און בעטן דעם שותף, ער זאָל קומען צו פאָרן וואָס גיכער. און נישט
 לאַנג געטראַכט, גענומען א בויגן פאַפיר און אוועקגעזעצט זיך צום טיש
 און...

דאָ מוזן מיר אָבער איבעררייסן און זאָגן א פאָר ערנסטע ווערטער.
 אונדזער העלד, עס זאָל אים צו קיין חרפה נישט זיין, איז אין דער מלאכה
 פון שרייבן עפעס נישט אזא שאַרפער בריה. דאָס הייסט, ער איז, חלילה,
 נישט קיין עס-האַרץ, וואָס קאָן קיין פען נישט האַלטן, נאָר ער איז מער
 געוויינט צו שרייבן געשעפטלעכע מעמאָראַנדומס, חשבונות, וועקסלען
 וכדומה אזא מין ליטעראַטור. יעדנפאַלס, נישט אזעלכע בריוו, ווי מע
 דארף אויסגיין אזוי פיל געדאנקען מיט אזעלכע טיפע געפילן, וואָס לאָזן
 זיך נאָרנישט אַרויסשריבן אַף פאַפיר. איז נישט גלייכער אפשר אַרויס-
 רופן אַהער דעם שותף דורך א דעפעש?...

און עס הייבן אן פלען דעפעשן פון איין שטאָט אין דער אנדערער צווישן ביידע שותפים, פון ביבערן צו שפאקן און פון שפאקן צו ביר בערן. מיר זעצן איבער אַ אַ ציקאוועסט די דאָזיקע טעלעגראַפן-ליטער ראטור.

- (1) פון ביבערן צו שפאקן :
"קומט צו פאָרן. ערנסט געשעפט. ביבער".
- (2) פון שפאקן צו ביבערן :
"טעלעגראַפירט וואָסער אַ געשעפט? שפאק".
- (3) פון ביבערן צו שפאקן :
"קומט צו פאָרן, וועט איר זען. ביבער".
- (4) פון שפאקן צו ביבערן :
"פאָרן אוממעגלעך. טעלעגראַפירט וויפל דאַרף מען זאַלאָגן? שפאק".
- (5) פון ביבערן צו שפאקן :
"קין שום זאַלאָג. קומט צו פאָרן. ביבער".
- (6) פון שפאקן צו ביבערן :
"כ'קום מיטן קוריער-צוג. שפאק".
און שפאק קומט צו פאָרן מיטן קוריער-צוג.

ח.

ווי דער לעזער האָט אַ געלעגנהייט צו באַקענען זיך מיט אַ נייעם פאַרשוין — שפאק

אַ וויפל מאַרקום ביבער איז אַן עולם-הזהניק, אַ אַזוי פיל איז זײַן עלטערער שותף, אויסגעטאָן פון דער וועלט מיט אַלע אירע תענוגים און פאַרגעניגנס. שפאק האָט פאַרקויפט די נשמה זײַנע צום שוואַרצן יאָר און האָט זיך אָפּגעגעבן מיט לײַב און לעבן צום געשעפט. ניט עסן, ניט טרינקען, ניט שלאָפן, נאָר געשעפט און געשעפט און געשעפט. זײַן ווייב און קינדער זאָלן אַ אים ניט אַכטונג געבן, נאָכלויפן מיט גוואַלד, ער זאָל עפעס עסן, וואָלט ער אויסגעגאַנגען, ווי אַ ליכט. ער האָט אַזוי אויך אַ פנים פון אַ רוח. אַליון איז דאָס אַ קליינס און אַ דאַרס און אַן

אינגעבוויגנס, און א טבע האָט דאָס אַלע מינוט אָדער אַ פינטל מיט די אויגן, אָדער אַ מאַך מיט דער נאָז, אָדער אַ הייב מיט די פֿלייצעס. די געדאַנקען באַ אים תמיד פֿלוצן, די געשעפטן פֿלוצן, און אַליין פֿליט ער אויך. און ריידן רעדט ער אַזוי ניד, אַז ער מוז איבערכאַפֿן עטלעכע מאָל דאָס אייגענע צוריק, און איז שטענדיק אין כעס, ער ווייס ניט אַר ווער מען, ער ווייס ניט פֿאַר וואָס, שמיצט זיך און וואַרפט זיך און שפּיט — אַ שטיק משוגענער! נאָר, אין עצם, ניט קיין שלעכטער מענטש, האָט פֿינט כבוד, קאָן ניט זען קיין טרערן און האָט ניט מורא פֿאַר קיין זאַך, נאָר פֿאַר אַ קאַץ און פֿאַר אַ דונער. אָט האָט איר אַינך דעם גאַנצן פֿאַרשוין.

געקומען צו פֿאַרן פֿון באַן, ניט געשלאָפֿן אַ נאַכט, האָט שפּאַק געהאַט אַ שטיקל סכסוך מיטן קוטשער, זיך געשמיצט און געוואַרפֿן און געשפיגן, און צום סוף געמוזט באַצאָלן צוויי מאָל אַזוי פּיל, און אַפּילו נישט אָפּגערוט, נישט אינגעוואַשן זיך, נישט איבערגעביסן, האָט ער אַ נעם געטאָן ביכערן אַר אַ זינט:

— וואָס איז דאָס געשעפט וואָס? גיכער, ווען גייט צוריק דער קוריער ווען? וויפֿל האַלט דער זייגער איצטער, גיך?

— האָט צינט. לאַמיר קאַרשט פֿרֿיער עפעס נעמען אין מויל אַרין. — בעט זיך באַ אים ביכער, און שפּאַק ווערט אין כעס, וויל נישט הערן פֿון קיין זאַך: אָדער געשעפט, אָדער אָט זעצט ער זיך אויף און פֿאַרט צוריק אַהיים! אַר שפּאַקן איז צו גלייבן! מען זעצט זיך אוועק, און ביכער דערציילט דעם שותף זינעם באַריכות, מיט אַלע איינצעלהיטן, אַ גאַנצע געשיכטע, ווי אַזוי ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין „גראַנד־האַטעל“, ווי אַזוי ס'איז געקומען שבועות, ווי אַזוי ער האָט זיך אָנגעהויבן נאַכפֿרעגן אַר אַ יודישן רעסטאָראַן, ווי מע קאָן עסן מיכטיקע בלינצעס, און אַזוי ווינטער, ניט דורכגעלאָזט קיין ברעקל, אַפּילו דאָס קליינע שוועסטערל, די אַלטע מיטן סידור, די צוויי קינדער, הערצל און מישא, די לאָזשע אין טעאַטער... די גאַנצע צינט, וואָס דער יונגערער שותף האָט דערציילט, איז דער עלטערער געזעסן ווי אַר הייסע קוילן, געפינטלט מיט די אויגן, געמאַכט מיט דער נאָז און געהויבן מיט די פֿלייצעס און געטריבן האַלדד און־נאַקן: גיכער, גיכער! — ביז ס'איז געקומען צום רעכטן פֿונקט, און

מארקוס ביבער האָט געפילט, אז ס'איז אים אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצן. זאָל איך אַנדן גיין דערציילן, וואָס ס'איז פאַרגעקומען, אז שפּאַק איז געוואָרן געוואָרן פון דער גאַנצער מנילה דעם רעכטן שפיץ, אז זיין יינגערער שותף, מאַרקוס ביבער, פאַרשטייער פון דער פירמע „ביבער, שפּאַק עט קאָמפּאָניע“, וויל חתונה האָבן פאַר דער רעסטאָראַטאָרשע פון דער דאָזיקער אַכנסניה, וואָס האָט אַ שיינ פנים און קאָן מאַכן בלינצעס? ... אַן אַנדערער אַף שפּאַקס אַרט וואָלט געוויס אויסגעשאָסן מיט אַ געלעכט-טער און אויסגעבטלעט אַלע חלומות אַף די שונאים קעפּ. ניין, שפּאַק איז נישט אזאָ מענטש, וואָס לאַכט. שפּאַק האָט מען נישט געזען לאַכן שוין העכער פינף און צוואַנציק יאָר. שפּאַק האָט זיך געכאַפט מיט ביידע הענט באַם קאַפּ און אָנגעהויבן לויפן היין און צוריק, ווי אַ משוגענער, אָן ווערטער. נאָכדעם ערשט האָט ער אָנגעהויבן ריידן — ניין, נישט ריידן, נאָר שפּריצן, שיטן מיט פייער. געשוואָרן זיך, אז ווען ער האָט צייט, נעמט ער אים, ביבערן הייסט דאָס, און פירט אים אָפּ צום דאָקטאָר. נאָר אזוי ווי ער האָט קיין צייט נישט, די געשעפטן לאָזן ניט, טוט ער אַ שפּיץ און פאַרטאָועק אַהיים און לאָזט אים איבער דאָ, ביבערן הייסט דאָס, לאָז ער זיך אָנצינדן מיט זינע אַכסניות און מיט די רעסטאָר-ראַטאָרשעס און מיט די בלינצעס. לאָז אַלצדינג גיין קאַפּוט, אין דער ערד אַרײַן אַלע געשעפטן, אין דער ערד אַרײַן!! ...

שפּאַק האָט אזש צעשפּילעט דעם קאָלנער און פאַרוואָרפן דאָס שניפּסל פונעם האַלדז אַרויף אַף דער שאַפּע — אזוי אויפגעבראַכט איז ער געוואָרן אַף זיין שותף. און זיין שותף וואָס האָט געמאָגן? גאַרנישט. געזעסן און געשוויגן. ביבער קען אים. ער ווייס, אז שפּאַקן דאַרף מען לאָזן אויסשרייען זיך, איבערקאָכן זיך, נאָכדעם קאָן מען מאַכן מיט אים וואָס מע וויל.

— שוין? — זאָגט צו אים ביבער. — אַצינד קומט-אַראָפּ אין רעס-טאָראַז, וועלן מיר עפעס נעמען אין מויל אַרײַן.

און ביידע פאַרשטייער פון דער פירמע „ביבער, שפּאַק עט קאָמפּאָניע“ גיט לאָזן זיך אַראָפּ אין רעסטאָראַן עפעס נעמען אין מויל אַרײַן, זעצן זיך אַוועק צום טיש, און ביבער שטעלט פאַר דער מאַדאם פּיין זיין על-טערן שותף הער שפּאַק — און עס געשעט אַ נס...

ט.

די געשעענישן אנטוויקלען זיך און א נייע פערזאן דערשיינט אף דער סצענע

אין כישוף גלייבט איר? מע מוז אַמאָל גלייבן אין כישוף אויך, וואָרעם וואָס דען איז דאָס געשען מיט שפּאַק? וווּ איז אַהינגעקומען זײַן משוגעת? גאָר נישט דער שפּאַק! שאַט, ער האָט גאָר אויפגעהערט פינטלען מיט די אויגן; אַ שעה צוויי איז ער אָפּגעזעסן מיט דער פּײַן באַם טיש, גערעדט מיט איר פון אלצדינג אין דער וועלט, גאָרנישט באַד מערקט, וווּ די צײַט איז אַהינגעקומען. און אז ער איז אַרויפגעקומען אַרויף, האָט ער אַ ביסל אַרומגעשפּאַנט הײַן און צוריק מיט גיכע טריט, ווי זײַן שטייגער איז, נאָכדעם האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט קעגן ביבערן, אויפהייבנדיק דעם קאָפּ צו דער סטעליע, אַרײַנגעלייגט די האַנט אונטערן קאָלנער און אַ זאָג געטאָן צו אים נײַ, איבערהורנדיק דרײַ מאָל אַ וואָרט:

— דאַרפסט נישט מאַכן קײן לאַנגע שהיות דאַרפסטו נישט מאַכן דו, און אַרויסרופן די מאמע מיט אַ דעפעש דאַרפסטו אַרויסרופן. ביבער פּראָטעסטירט. וואָס איז ער עפעס? אַ יונגעלעך? אַ חתנדל, וואָס די מאמע וועט קומען אים אָנקוקן אַ כּלה? שפּאַקן איז אָבער שרעקלעך איבערצושפּאַרן. לשון־געשעפט — לאַזט אים. אַ געשעפט פאַרשטייט ער בעסער. און עס פּליט אַ דיפּלאָמאטישע דעפעש צו מאַדאָם ביבער: „געשעפט פּאָדערט אַניער אָנוועזנהייט. קומט צו פּאָרן. שפּאַק“.

אף דער דעפעש קומט באַלד צוריק אַ דעפעש:

„וואָס איז געשען? טעלעגראַפירט געזונט מאַרקוס. אומרויִק“.

אף דער דעפעש פּליט נאָך אַ דעפעש:

„מאַרקוס פּאַלקאָם געזונט. קומט צו פּאָרן. שפּאַק“.

אף דער דעפעש קומט צוריק אַ דעפעש:

„כ'פּאַר מיטן קוריער־צוג“.

נישט טויט, נישט לעבעדיק, קומט צו פּאָרן די פרוי ביבער, די מורטער פון אונדזער העלד, אַ באַיאָרטע, נאָך גאָר אַ שיינע פרוי, מיט אַ רידיקול אין האַנט. פּאַלט דעם זון אפן האַלדז, דאַנקט גאָט, וואָס זי האָט

געטראָפֿן „מאַרקוסלען“ אַ לעבעדיקן. אַז זי איז נישט געשטאַרבן אין וועג
נאָר פֿון איבערטראַכטן אליין, איז אַ סימן, אַז זי וועט נאָך, אַם ירצה
השם, לאַנג לעבן!

י.

אַלע דריי פֿאַרשווינען נעמען זיך צו זייער דיפֿלאַמאַטישער אַרבעט.

שפּאַק, כאַטש ער איז אַ טרוקענער נפש, איז דאָך מער דיפֿלאַמאַטיש.
ווי ביבער. ער האָט נישט דערציילט דער פֿרוי ביבער פֿון מאַרקוסעס
ראַמאַן, פֿאַרשוויגן די גאַנצע מעשה. ער האָט נאָר צונויפֿגעפֿירט ביידע
פֿרויען אונטן אין זאָל באַם עסן — און גענוג. ס'איז שוין געווען נישט
אַזוי גרינג זיי צו שיידן זיך. די אַלטע פֿרוי ביבער האָט זיך געטראַכט:
„זעט נאָר! ווען גאָט שיקט מיר צו אַזאַ שנור, וואָס וואָלט איך וועלן
נאָך פֿון זײַן ליבן נאָמען?“ ... מע קאָן זיך שוין פֿאַרשטעלן די טרערן, וואָס
האָבן זיך איר געשטעלט אין די אויגן, אַז שפּאַק האָט זי נאָכדעם דיפֿלאַ-
מאַטיש צוגעגרייט, אין וואָס דאָ האַנדלט זיך, און אַז „מאַרקוסל“ אליין
האָט איר אַנטפלעקט דעם סוד, אַז ער איז שטערבלעך פֿאַרליבט אין
דער מאַדאַם פֿינז, און אַז ער וואַרט נאָר, וואָס זי, די מאַמע זײַנע, וועט
זאָגן? .. די אַלטע פֿרוי ביבער איז ווידער אַ מאַל געפֿאלן איר זון אַפֿן
האַלדז, געדאַנקט גאָט, וואָס זי האָט דערלעבט דעם נחת, אַף וועלכן זי
קוקט אַרויס שוין לאַנג, שוין גאַנץ לאַנג... אמת, דער שידוך איז נישט
פֿון זייער גראַד, נאָר ווער קוקט דערויף? ס'איז היינט אַן אַנדער וועלט
געוואָרן... לאָז גאָט געבן, ס'זאָל זײַן מיט גליק.

— אָמין! — רופֿט זיך אָפֿ שפּאַק. — אַצינד איז געבליבן נאָר איין
זאָך איז געבליבן אַצינד: מע דאַרף איבערריידן דאַרף מען מיט איר
מכה דעם דאָזיקן געשעפט מכה, און טאַקע באַלד טאַקע, מאַרקוס, ווי
האַלט דער זיגער ווי? ...

דעם פֿשט פֿון שפּאַקס ווערטער האָט מען באַדאַרפט פֿאַרשטיין אַזוי:
„מיט אַן אַלטן בחור טאָר מען לאַנג נישט שפּעקולירן“... און אַלע דריי
פֿאַרשווינען קוקן איינס אַף דאָס אַנדערע, פֿאַרשטייען זיך אָן ווערטער.
עס איז שוין געווען שפּעטלעך אין דער נאַכט, אַז אונדזערע דריי

פארשוניען, ביידע שותפים און די אלטע פרוי ביבער מיטן גרויסן רידיי קיול, האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אונטן אין רעסטאָראַן אַרײַן עפעס עסן, און טאַקע דאָרטן שוין איבערריידן מיט דער מאַדאַם פֿינן מכה אַכצן און דרײַצן. אין זאַל איז נישטאָ קײנער. נאָר אין אַ ווינקעלע, ווי אַלע מאָל זיצט די אַלטע מאמע מיט די זילבערנע ברילן איבער איר גראָבן סידור. ביידע שותפים זעצן זיך אַוועק צום טיש, און די מאַדאַם ביבער רוקט זיך צו אַף אַ ווײַלע צו דער אַלטער, פאַרגײט צו איר מיט רייד, פּוּנער וועגן גלאַט אַזוי שטובאַכן, ווירטשאַפּט, נעכטיקע טעג, ביז זי קומט אַרויף אַף קינדער, טאַפּט־אויס באַ דער אַלטער, וויפּל ס'איז מעגלעך, אַלע מעלות פון איר טאַכטער און פאַרגעסט ניט בשעת־מעשה אויסצורעדן כענען פאַר איר די מעלות פון איר זון, ניט ווײַל ער איז אירער אַ זון, און נאָך אַ בן־יחיד דערצו, — אַלע וועלן דאָס אַף אים זאָגן, אַז ס'איז דער צווייטער צו אים נישטאָ אין דער וועלט. אַ מענטש אָן אַ גאַל. אָן אַפּענע האַנט. אים אַז עמעצער געפעלט, איז די זעל מיט דער נשמה. גלייך לעך וועט זײַן יענע, וואָס וועט אַרײַנפאַלן צו אים, אין זײַן גורל אַרײַן — דאָס טעלערל פונעם הימל!...

די אַלטע מיטן גראָבן סידור האָט אַפּילו ניט רעכט פאַרשטאַנען, צוליב וואָס יענע לויבט אַזוי אין טאַג אַרײַן איר זון, דאָך האָט זי אָנגע־שטעלט אַף איר די זילבערנע ברילן און הערט זי אויס ביזן סוף. דאָס הייסט, ביז די פרוי ביבער שלאָגט זיך אַליין ניט איבער די רייד, קוקט זיך אַרום אַף אַלע זײַטן און טוט אַ פרעג:

— וווּ איז אַינער טאַכטער?

די אַלטע טוט־אויס די זילבערנע ברילן:

— איר דאַרפט זי? אָט גיי איך זי אַ רוף טאָן. זי איז באַ זיך מיט די קינדער, מאַכט מיט זיי די „אוראַקעס“.

— ניין, ניין. למאי זאָל איך אַינך מטריח זײַן? אָט וועל איך בע־סער אַליין אַרײַנגיין צו איר אַף אַ ווײַלע. ווײַזט מיר נאָר, וווּ דאָס איז? און די פרוי ביבער נעמט איר רידיקיוול און לאָזט זיך אַראָפּ אַף אַ ווײַלע צו דער מאַדאַם פֿינן.

לאָמיר אַקאַרשט איבערלאָזן די ווײַבער אַף שפּעטער און זיך אומדקערן צו אונדזערע מאַנצבילן. זיי זײַנען בילכער: מאַנצפאַרשוניען!

יא.

עם שווימט ארויף א באקאנטער פארשוין, און אונדזערע צוויי שותפים
ווערן שטארק איבעראשט.

אונדזערע צוויי שותפים, ביבער און שפאק, ביידע פאָרשטייער פון
דער פירמע „ביבער, שפאק עט קאָמפאניע“, זינען זיך דערווייל געזעסן;
באָס טיש, זייער געהויבן און יום־טובדיק געשטימט, און געשמועסט
וועגן געשעפט. דאָס הייסט, שמועסן האָט געשמועסט, איינגטלעך, נאָר
שפאק, וואָרעם שפאק, אז ער רעדט פון געשעפט, איז נישט נאָר ער
רעדט מיט אלע זינע צוויי הונדערט אַכט און פערציק אַברים, נאָר עס
ריידן מיט אים די ווענט. שפאק האָט ליב געשעפט נישט דערפאר, ווייל
ער איז אזוי להוט נאָך געלט. געלט — מהיכיתית, ווער האָט עס נישט
ליב קיין געלט? דער עיקר איז אָבער באַ אים געשעפט! געשעפט איז באַ
שפאקן, ווי, אשטייגער, באַ אַ שאַכשפילער — שאַך, ווי באַ אַ שכור —
וויין, אָדער, איך בעט איבער אייער כבוד, ווי באַ אַן אויסגעלאסענעם
עולם־הזהניק — שיינע מיידלעך... מע קאָן זאָגן, אז שפאק איז פאר-
ליבט אין געשעפט — און אַ סוף! אין דעם, ווי שפאק רעדט, קומט-
אַרײַן אין זאל אַ פארשוין און פארנייגט זיך צו די שותפים גאַנץ העפ-
לעך. אונדזער העלד, מאַרקוס ביבער, הייבט - אויף די אויגן און קוקט־אָן
דעם אַרײַנגעקומענעם פארשוין. אַ? דאָס איז זײַן וויז־אָרײַן פונעם טיש,
דער יונגערמאַן מיטן ענגן קאָלנער. ווי קומט ער אַהער? און אזוי שפעט
אין דער נאַכט? דערזען, אז מע קוקט אַף אים זייער שטאַרק, איז דער
יונגערמאַן מיטן ענגן קאָלנער געבליבן שטיין ניט אַהין, ניט אַהער, פאר-
שוויצט, רויט ווי פניער, און די אויגן — אַט־אַט שפרינגען זיי אַרויס!
פאַר רחמנות בעט אים ביבער זיצן, שטעלט זיך אים פריער פאַר:
— מיר זינען, דאַכט זיך, שוין באַקאנט. מאַרקוס ביבער. און דאָס
איז מיין קאָמפאניאָן, שפאק.

דער יונגערמאַן פונעם ענגן קאָלנער פארנייגט זיך נאָך אַ מאָל גאַנץ
העפלעך און שטעלט זיך אויך פאַר פאַר די שותפים:

— פיין.

— פיין?

— פיין.

— קערט איר זיך נישט אָן עפעס אַ פּרײַנט מיט דער מאַדאַם פּײַן?
דער יונגערמאַן פון דעם קאַלנער זאָל דאָס אײַך באַווײַזן אַפּילו אַ
סימן פון אַ שמײכל. ער קוקט מיט אַ פּאָר קײלעכדיקע קעלכערנע אויגן
גלײַך ביבערן אין פנים אַרײַן:

— די מאַדאַם פּײַן איז מײַן פּרוי, דאָס הײסט, אײך בין איר מאַן.
ווי אזוי האָט זיך געפּילט אונדזער העלד, אַז ער האָט דערהערט
אַזאַ מײַן בשורה, דאַרף דער לעזער, דאַכט מיר, שוין אַלײן טרעפּן. ווי-
באַלד אַז לוטס ווײַב איז געוואָרן אַ שטיק זאַלץ, איז פון ביבערן געוואָרן
אַ שטײן. גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזען דער שותף זײַנער. שפּאַק האָט
אַנגעהויבן מיט אַ מאַל שטאַרק פּינטלען מיט די אויגן, מאַכן מיט דער
גאַז, הײבן די פּלײַצעס, שפּײַען און שפּרײַצן און איבערזעצן זיך פון אײַן
בענקל אפּן אַנדערן. אַ פּײַער האָט זיך אַנגעצונדן אין שפּאַקן און אַ
מוראדיקע שנאה צום יונגענמאַן פונעם קאַלנער. מע זאָל אים לאָזן, וואָלט
ער אים אויפּגעהאַנגען אַט דאָ, אין מיטן זאַל, אפּן הענגלאַמפּ. און דער
יונגערמאַן נעבעך, גאָט די נשמה שולדיק, זעצט זיך אַקעגן בידע שותפים
און קוקט ווי אַ זינדיקער מענטש, גלײַך אין די אויגן אַרײַן. לאַמיר איר
בערלאָזן אַקאַרשט די מאַנצפּאַרשוײנען און אַ קוק טאָן אַר אַ ציקאַוועסט,
וואָס טוט זיך דאַרטן, באַ די ווײַבער?

יב.

דאָס רעדל, וואָס האָט זיך מאַדנע אַ דרײַ געטאַן מאַכט אַ סוף צום ראַמאַן

די פּרוי ביבער, אַז זי איז אַרײַנגעטראָטן מיטן רירדיקױל אין האַנט
צו דער מאַדאַם פּײַן, האָט זי געטראָפּן זי זיצן מיט אירע צוויי קינדער די
גימנאַזיסטלעך איבער אַ ביכל. די פּרוי ביבער בלײַבט שטײן אַ ווײַלע אַר
דער טיר. אפּשר שטערט זי זײַ? מאַדאַם פּײַן שטײט־אויף. זי האָט זיך
נישט געריכט אַר אַזאַ גאַסט. זי בעט זי זיצן. אפּשר וועט זי טרײַנקען
טײַ? נײַן, די פּרוי ביבער דאַנקט. זי דאַנקט פאַר דער טײַ. אַך, וואָסערע
שײַנע, וואָסערע ליבע קינדערלעך באַ איר; אַזעלכע קינדער אַז מע האָט,
איז אַ ברכה פון גאָט. זי האָט גאָט געשטראָפּט. נישט געגעבן איר קײַן
סך קינדער. גאָר אײַנעם, אַ בן־יחיד. מאַרקום — דאָס איז איר אײַנ-

ציקער טרייסט. איין אויג אין קאָפּ. איינער — אָבער אַ געראַטענער. ווי געפעלט ער איר?

— ווער?

— מאַרקוס. מיין זון מיין איך.

— דער הער ביבער? א! זייער-זייער אַ פּינער מענטש. און אַ ליבער מענטש. מינע קינדער זינען פאַרליבט אינעם הער ביבער. דער הער ביר בער באַלעוועט זיי צופיל. אַנומלטן זיי גענומען אין טעאַטער...

— אין טעאַטער? כאַראַ! דאָס איז אַ קלייניקייט. איר קענט אים נאָך ניט. אַ מענטש אָן אַ גאַל. און אַן אָפענע האַנט. אים, אַז עמעצער געפעלט, איז די זעל מיט דער נשמה. גאָט מעג אים העלפּן פאַר זיין גוט האַרץ. ער פאַרדינט, אַז מע זאָל אים ליב האָבן. גליקלעך וועט זיין יענע, וואָס וועט אַרײַנפאלן צו אים אין גורל אַרײַן. דאָס טעלעלרל פונעם הימל!... וואָרעם זיין גוטסקײַט, זיין געטרײַשאַפט און זיין ליבשאַפט האָט דען אַ גרונט? איך בין אַ מאַמע, און ווער ווייס נאָך אזוי איר קינד, ווי אַ מאַמע? אָט בין איך דאָ נאָך נישט קיין טאַג אפילו, און קאָן איך זאָגן, הערט איר, אַז זיין האַרץ און זיין נשמה און ער אַלײן געהערן אינגאַנצן, אינגאַנצן צו איך.

— צו מיר?!

— צו איך, צו איך, מיין קינד. איך פאַרשטיי איך, איך גיי אַרײַן אין אייער לאַגע, איך פיל אייער האַרץ, און עס ווונדערט מיך נישט, וואָס איר זײַט רײַט געוואָרן...

— מאַדאַם ביבער...

— איר דאַרפט זיך נישט פאַרענטפערן. איך פאַרשטיי איך גאַנץ גוט. איך בין אַלײן אויך אַ פרוי. איך בין אויך געווען אַמאָל יונג און שײַן. מע האָט מיך אויך אַמאָל ליב געהאַט. שעמען זיך פאַר מיר דאַרפט איר ניט. וואָרעם איך בין אַ מאַמע און בין אים געטרײַ, און וויל אים זען גליקלעך. איך ווייס, אַז אין איך וועט ער געפינען דאָס אמתע גליק, וואָר רעם נישט איך און נישט ער אַלײן ווינטשט זיך נישט קיין בעסערן זיווג, קיין בעסערע פרוי, ווי איר...

— מאַדאַם ביבער! גאָט איז מיט איך!...

— לאָז גאָט זיין מיט אונדז אַלעמען, קינד מיננס! רוף מיר נישט

מאדאם ביבער, רוף מיך בעסער מוטער, וואָרעם איך בין דיר אַ מוטער. גלײַך ווי אים. איר זינט מינע קינדער, איך בין אינער מוטער. אויב ס'איז דיר נישט שטאַרק פּריקרע, קום אַהער, וועלן מיר זיך צעקושן אין די פּיסקלעך, און לאָמיר נאָך היינט אַף דער נאַכט ברעכן טעלער.

די מאדאם פּינן שטייט־אויף, נאָר אַנשטאַט דעם, זי זאָל צוגיין צו דער פּרוי ביבער, טרעט זי אָפּ צוריק. אירע אויגן ברענגען פאַר כעס, נאָר דאָס פנים לאַכט. זי כאַפט ביידע קינדער פאַר די הענטלעך, גלײַך ווי עמעצער וואָלט זיי וועלן באַ איר אַוועקנעמען...

— מאדאם! איר רעדט נאַרישקייטן! איך האָב אַ מאַן!

— האָ? וואָס? איר? איר האָט אַ מאַן?...

— ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר.

— ווי? ווער?...

— ווער? ער איז אין אַ געשעפט, ער איז אַ בוכהאַלטער...

די פּרוי ביבער איז געווען אויפגעשטאַנען, זעצט זי זיך אַוועק צו ריק אַפּן בענקל, עפנט־אויף דעם רידיקיוול, פאַרמאַכט אים צוריק און עפנט אים אויף נאָך אַ מאָל, זי ווייס נישט צוליב וואָס. עס האָט זי באַשלאָגן אַ קאַלטער שווייס.

✱ ✱ ✱

אין אַ באַזונדער קופע, ערשטער קלאַס, זיצן דריי פאַרשוניען. דער צוג פליט, די רעדער קלאַפּן, די פאַסאַזשירן שווינגן. איינע, אַ באַיאָרטע, נאָך אַ שיינע פּרוי, מיט אַ רידיקיוול אין האַנט און מיט אַ קישעלע צו קאַפּנס, האַלט צוגעמאַכט די אויגן, מאַכט זיך, ווי זי שלאָפט. אַקעגן זיצט איינער אַן אויסגעטריקנטער נפש איבער אַ גאַנצן פאַק מיט השבונות, פינטלט מיט די אויגן, מאַכט מיט דער נאָז און הייבט מיט די פלייצעס, רעכנט כלומרשט, רעדט שטילערהייט מיט זיך אַליין. מיטן פנים צום פענצמער, די הענט אַרונטער, שטייט דער דריטער, אַן עלענאנטער פאַר שוין, און קוקט, ווי סלופעס, שטיבער, ביימער, וועלדער, פעלדער פּלײַען פאַרביי, און ווערן פאַרשוונדן.

„אַט אזוי לויפן, פּלײַען די טעג, די יאָרן — טראַכט ער זיך — די

בעסטע יונגע יאָרן“...

געשריבן אין יאָר 1909

קנאַרטן

א מעשה פון אן אלטן אפיקורס, איבערדערציילט לכבוד הנוכה

הינט זיינען קאַרטן א וואַכעדיקער גאַנג.

ווי שפּילט מען הינט ניט אין קאַרטן? ווען שפּילט מען הינט
ניט אין קאַרטן? און ווער שפּילט הינטיקע צייטן ניט אין קאַרטן?
אַמאָל, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, האָט מען באַ אונדז גע-
שפּילט אין קאַרטן נאָר איין מאָל אין יאָר — הנוכה.

דאָס הייסט, אז מע וויל צוריק, פלעגט מען אַמאָליקע צייטן כאַפּן
אין מיטן יאָר אויך אַמאָל אַ קערטל, און אַ רעכט קערטל! אַ וואַרעמס!
נאָר ווי? בחדרי-חדרים! בסוד-סודות!

אָדער ווינטער אין חדר, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, בין
מנחה למעריב, אז דער רבי איז געווען אין קלויז און געוואַרעמט זיך באַ
דער לעזשאַנקע, כלומרשט געלערנט „עין-יעקב“ פאַר די בעלי-מלאכות;
אָדער זומער אין אַ פינצטערער שטאַל, באַ אַ שפאַרונקעלע פון דער טיר;
אָדער נאָר אונטערגעקויפט געצל דעם שמש, אַ ינד אַ הויקער און אַ יאָר
דישליווער דערצו, און פאַרשלאָסן זיך גאַנץ אויבן, אין דער ווייבערשער
שול, איבערגעקערט אַ סטענדער, מחילה, מיטן פנים אַראָפּ, און וואַלני
אין „סטאַרשי קאָזיר“, אָדער אין „איינ-און-דרייסיק“, אָדער אין „טער-
טל-מערטל“!

ריבה-לאה די גבאיטע, זכרונה לברכה, זי איז שוין לאַנג אַף דער
אמתער וועלט, האָט געפונען באַ זיך איינמאָל אין סטענדער אַ זאָך —
איז זי שיער ניט אַנדערגעפאלן חלשות: ווער האָט עס איר געקאָנט אונ-
טערוואַרפן אַזאַ זאָך אין סטענדער אַרײַן?!...!

זי איז ארויסגעלאָפן אַף דער גאַס, זיך געלאָזט איבער דער שטאָט, און, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, גענומען שרײַען:

— גוואַלד, ייִדישע קינדער, ראַטעוועט! גוואַלד, אַן אומגליק! אַ בלבול! קומט, וועל איך איך עפעס ווייזן, וועט איר זען!

ווי אַן אומגליק? און וואָס פאַר אַ בלבול? — האָט מען באַ ריבה־לאַהן נישט געקאָנט דערגיין בשום אופן.

— קומט, קומט מיט מיר, וועל איך איך ווייזן!

און אַט אזוי האָט זי, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, צונויפגע־זאַמלט אַרום זיך אַן עולם, קיין עין־הרע, פונעם רב מיטן דיין מיטן שוחט מיטן חזן, ביז די איבעריקע ושובע בעלי־בתים פון שטאָט.

פאַרשטייט זיך, אַז מע האָט דערזען, ריבה־לאַה די גבאיטע גייט און עס גייען איר נאָך דער רב מיטן דיין מיטן שוחט מיטן חזן מיט נאָך בעלי־בתים, האָט שוין דער פּראָסטער עולם גענומען גיין זען, וואָס טוט זיך דאָרט. און ווייבער און יונגעלײַט און ייִנגלעך זינען אויך געווען צי־קאווע זען, וואָס איז דאָרטן. און מע איז אַוועק אַלע מיט ריבה־לאַהן — שוחט מיטן חזן, ביז די איבעריקע השובע בעלי־בתים פון שטאָט.

איר קאָנט איך פאַרשטעלן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, וואָס פאַר אַ פחד ס'איז געפאלן אַף דער שטאָט. ייִדן האָבן געמיינט, אַז ס'איז זיכער אַן אומגליק: אַדער אַ ממזר האָט מען זיי אונטערגעוואָרפן, אַדער אַ געהאנגענעם האָט מען געפונען, אַדער, חס־שלום, אַן עלילת־דם, אַדער אזוי עפעס אַ צרה אַף דער שטאָט...

ניט טויט, ניט לעבעדיק, האָט מען אַרויפגעקלערטערט אַף דער ווייִ־בערשער שול, ריבה־לאַה די גבאיטע אַף צופרייער, דער רב מיטן דיין מיטן שוחט מיטן חזן נאָך איר, און נאָך זיי דער איבעריקער עולם.

— ווי? ווי איז דער בלבול? — האָט דער עולם געפרעגט באַ ריבה־לאַה דער גבאיטע, זיך צוגעהערט, טאָמער וועלן זיי דערהערן אַ קול פונעם ממזר, אַדער דערזען הענגען אַ מענטשן, אַדער גאָר, חלילה, סימ־נים פון בלוט, וואָס שונאים האָבן אונטערגעוואָרפן, בכדי צו ברענגען אַן אומגליק אַף דער שטאָט.

און שטעלט איך פאַר, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, ווי איבעראַשט מען איז געוואָרן, אַז אַנשטאָט אַ לעבעדיקן ממזר און

אנשטאָט אַ געהאנגענעם און אנשטאָט בלוט, האָט מען דערזען אַ מאָדנע זאָך באַ ריבה־לאַה דער גבאיטע אין סטענדער: אַ גלח מיט אַ שוואַרצן צלם! און נישט נאָר איין גלח, נאָר צוויי גלחים מיט צוויי צלמים: איין גלח פון אויבן, דער אַנדערער גלח פון אונטן!...

אַלע האָבן זיך אָנגעבויען, אַרנינגעקוקט צו ריבה־לאַהן אין סטענ־דער אַרנין: פּרױער דער רב, דער דיין, דער שמש, דער חזן, דערנאָך די חשובע בעל־יביתים, און דערנאָך שוין דער גאַנצער איבעריקער עולם, איינס נאָכס אַנדערע. אַ קוק — און אַוועק. וואָרעס נעמען צורירן זיך צו דעם מיט די הענט — דערויף איז קיינער קיין בעלן נישט געווען. אַ חוץ איין וועלוול ראַמשעוויטש, דעם חזנס איידעם.

וועלוול ראַמשעוויטש, אז ער האָט נאָר אַ קוק געגעבן, איז ער גע־וואָרן מלאַ גדולה, האָט זיך צעלאַכט און אויסגערופן מיט אַ שמחה:
— ס'איז גאָרנישט, ס'איז אַ געלעכטער. ס'איז דער מלך טרעה!...

— וואָס הייסט עס מלך טרעה?

— ס'איז אַ קאָרט פון קאָרטן, אַ שפּיל, וואָס מע שפּילט...

— ווי זשע קומט זי אַהער, אין דער ווייבערשער שול, באַ ריבה־לאַה דער גבאיטע אין סטענדער? איז איין מאָל אַוועק. והשנית, פון וואַ־נען ונייסטן, דעם חזנס איידעם, וואָס איז אַזעלכעס אַ קאָרט? און אז זי הייסט מלך טרעה? און אז דאָס איז אַ שפּיל, וואָס מע שפּילט?...

אודאִי האָט מיין וועלוול דערזען נעבעך, אז ער איז דאָ מיאום אַרנינגעפאלן, איז ער געוואָרן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, אַלערליי קאָלירן און האָט גענומען בעלעבעטשען מיט דער צונג „בע“ און „מע“, אַהין, אַהער, אַ וואָרט צו אַ וואָרט האָט זיך נישט געקלעפט, — אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז...

נאָר נישט דאָס איז דער עיקר, וואָס איך האָב איך געוואָלט דער־צוילן. דאָס איז אַ חוץ אַ מעשה, וואָס מיר לייגן אָפּ אַף אַן אַנדערט מאָל. עס איז נישט מער, ווי אַ מאמר המוסגר, ווי עס רופט זיך, אַ מין אַרני־פאָר צו אונדזער געשיכטע פון די „קנאַרטן“. איך האָב נאָר געוואָלט ווייזן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, ווי ווייט קאָרטן זיינען אַמאָל געווען טרפה און ווי ווייט מע פלעגט זיך דאַרפן מיט זיי היטן.

איין וואָך אין יאָר איז נאָר געווען אַ גליקלעכע, וואָס דעמאָלט האָט

מען געקאנט בא אונדז שפילן אין קארטן פראנק און פריי, בפרהסיה.

דאס איז געווען די וואך פון חנוכה.

און וויבאלד מע שמועסט פון „פרייהייט“, איז דאך ניט שינד! האבן מיר זיך צונויפגעקליבן א גאנצע חברה יונגעלייט, איינס און איינס, טאקע בא וועלוול ראמשעוויטש אין שטוב. ער איז שוין דעמאלט געווען, אויב איר האט אין דעם א געפיל, א חברה-מאן, וואס האט זיך אפגעשארגן בארד און פאות דווקא אום ספירה-ציניט, גערויכערט שבת א פאפיראס דווקא אפן גאנעק, און געגעסן א נויישן קאלבאס דווקא אין די גנין טעג — און רופט מיך קנאקניסל!

און זיין ווייב, היהלע, דעם חונס טאכטער, האט זיך מיישב געווען און האט אראפגעווארפן דעם פאריק און געבליבן אין אירע אייגענע דווקא געלע האר, און האט באשאטן מיט פודער איר דווקא געשטופלט פנים, און טאג ווי נאכט מיט יונגעלייט: כא-כא-כא און כא-כא-כא, בא-וויזן אלעמען דווקא אירע שווארצע ציין.

„דאס קלייזל“ — אזוי האט געהייסן בא אונדז ראמשעוויטשעם שטוב — איז געווען אפן פאר אלע יונגעלייט פון שטאט. דארט האט מען געקאנט לייענען א בלאט-ציניטונג, א פסולדיק ביכל, רייכערן שבת א פאפיראס, אין א תענית זיך טריף מאכן מיט א קאלבאס — און דער עיקר כאפן א קערטל.

קארטן האבן זיי ביידע ליב געהאט, אי ער, אי זי; זי נאך מער, ווי ער. זי האט געברענט, געווען אש-להבה! א סברה, אז זיי האבן געלעבט דערפון... מחמת זי האט כסדר געהאלטן אין איין געווינען. ס'איז איר געגאנגען אין קארט, און אן עק! שטענדיק איז בא איר געווען טרוימף. אלע מאל די בעסטע קארטן, אלעמען האט זי געשלאגן, און גייט טוט איר עפעס!

אויב איר האט אין דעם א געפיל, וואס הייסט אן איידעמל אף קעסט, באדארף איך איך זאגן, אז צוליב איר, צוליב אט דער היהלע מיט די רויטע האר און געשטופלטן פנים, האט ניט איין איידעמל, וואס איז געזעסן אף קעסט, פארשפילט דאס גאנצע נדן מיטן ווייבס פערל און געמאכט דעם שווער פאר אן אנוועצער.

מיט איינעם אזא אן איידעמל האָט זי אָפגעשפּילט איינמאָל אַ גאַנצן ווינטער אין אָקע און געבראַכט דערצו, ער זאָל זיך גטן מיטן ווייב — אַ בילד, אַ קראַסאָוויצע — און אַריבער צו איר אַף קעסט... איז געוואָרן אין שטאָט אַ וויצעקו! וואָס זאָל איך אייך זאָגן? חושך ואפלה!...

גאָר דאָס געהער זיך נאָך אויך נישט אָן מיט אונדזער געשיכטע פון די „קנאַרטן“. נישט מער איך בין צוגעטראַטן צום סאַמע רעכטן אָרט, וווּ די מעשה האָט זיך געטראַפן. דאָס הייסט, די געשיכטע, וואָס איך וויל אייך דערציילן, איז פאַרגעקומען טאַקע אין דעם „קלניזל“, וואָס איך זאָג אייך, — באַ די ראַמשעוויטשעס אין שטוב, און געווען איז דאָס דעם ערשטן טאָג חנוכה.

זינען מיר, אַלזאָ, געזעסן דעם ערשטן טאָג חנוכה אין „קלניזל“ באַ די ראַמשעוויטשעס און געשפּילט, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, אין אונדזער כשרן ייִדישן שפּיל — אין אָקע.

און געשפּילט האָבן מיר דאָרטן, דאַרפט איר וויסן, כתותוויוז, פאַר טיעסווייז. איין פאַרטיע האָט אָפגעשפּילט, די אַנדערע האָט זיך געזעצט שפּילן. אַלע מאָל אזוי. ווער ס'האָט געשפּילט אינדערפרי, ווער — באַ טאָג, און ווער — אַף דער נאַכט. און מיט יעדער קאָמפּאניע האָט געד שפּילט איינער פון די ראַמשעוויטשעס. אַמאָל ער, און אַמאָל זי, און אַמאָל זיי ביידע. באַנאַכט, אז ער איז געשלאָפן, האָט זי געשפּילט, און אז זי איז געשלאָפן, האָט ער געשפּילט. און אַמאָל האָט זיך געמאַכט, אז זיי זינען אַ נאַכט און צוויי נעכט און דריי נעכט ביידע נישט געשלאָפן, ביידע געשפּילט. סיידן אַף אַ האַלבע שעה אָפגעטראַטן אַף אַ זייט און צווישן איין קאָן און דעם אַנדערן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, אָנגעשפּאַרט זיך און געכאַפט אַ דרעמל...

צושפּאַרן זיך און כאַפן אַ דרעמל — דאָס האָט געקאָנט יעדער פון די געסט אויך. ווער עס האָט פאַרכאַפט פריער אַן אָרט אַף צו צושפּאַרן זיך — דער האָט געכאַפט אַ דרעמל.

דאָס אייגענע איז געווען אויך מיטן עסן. אַפן טיש איז תמיד גע- שטאַנען אַ פלעשל מיט אַ גלעזל, אַלערליי געזאַלצנס און אָנגעשניטע- נער קאָלבאַס, און, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, איז כל רכבין — ווער עס וויל, דער קאָן גיין עסן.

פארשטייט זיך, אז דאָס אַלצדינג איז געווען על חשבון הקארטן. פון יעדן קאָן האָט מען אַראָפּגענומען אַלע מאָל „מויד-געלט“, פאַר דער מויד הייסט עס, כאָטש אין „קלניול“ איז נישט געווען קיין שום מויד. די ראַמשעוויטשעס האָבן זיך ניט גענייטיקט אין קיין דינסט. קיין מאָל צייטן האָט מען נישט געקאָכט, קיין בעטן נישט געבעט, די שטוב נישט געקערט. ס'איז נישט געווען קיין צייט גערויף. היינט צו וואָס אַ מויד? פון דעסטוועגן האָבן די ראַמשעוויטשעס נישט דורכגעלאָזט קיין שפּיל אָן „מויד-געלט“. אַלע האָבן געוויסט, אז דאָס גייט אָף דיר-הגעלט, אָף הייצונג, אָף קאַרטן און אָף פאַרבניסן. לעבעדיקע מענטשן. אַ לעבעדיקער מענטש דאַרף עסן. דערפון קאַנט איר שוין פאַרשטיין, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, אז עסן און טרינקען האָט איר דאַרט געקאַנט ווען און וויפּל אינער האַרץ גלויבט...

דאָס זעלבע אויך מיט פאַפּיראַסן. גאַנצע קאַסטנס מיט פאַפּיראַסן — און ווער עס האָט געהאַט גאָט אין האַרצן, דער האָט געבלאַזן. און מער פון אַלע האָבן גערייכערט די ראַמשעוויטשעס אַליין, ער און זי, זי נאָך מער פון אים. איך קאָן מיר גאָרנישט פאַרשטעלן חיהלע ראַמשע-וויטש אָן אַ פאַפּיראַס אין מויל. דערצו דאָס אָנגעפודערטע געשטופלעטע פנים מיט די נישט-פאַרקעמטע רויטע האָר, מיט די נישט-דערשלאָפענע אָנטערנעשוואַלענע אויגן, און דער שטענדיק בלויער רויך, וואָס אין שטוב, מיטן טומל, מיטן הורעא, — אָט דאָס אַלץ אינאיינעם, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, קאַנט איר זיך פאַרשטעלן, ווי דאָס „קלניול“ האָט אויסגעזען חנוכה, ווען מע קאָן שפּילן אין קאַרטן פראַנס און פּרני און מע דאַרף זיך נישט באַהאַלטן און נישט מורא האָבן פאַר אַ גוט אויג...

איך בין יענעם טאָג געווען פון דער דריטער אַשמורה, דאָס הייסט, פון דער קאַמפּאַניע, וואָס האָט זיך געזעצט שפּילן דעם ערשטן טאָג חנוכה אָף דער נאַכט, צום צווייטן ליכטל, און נישט אויפגעשטאַנען פון טיש, ביז מע האָט באַדאַרפט אָנצינדן דאָס דריטע ליכטל, און אַביסל ווייטער...

געבענטשט חנוכה-ליכטלעך האָט נישט דער בעל-הבית, וועלוול ראַם-שעוויטש, חליפה, נאָר איינער פון די געסט: אלי ראַפּאַלסקי, אַ יונגעראַמן

א צאצקע, אן איידעם אף קעסט, וואָס האָט ליב אַ קערטל, נאָר פון ייִדישקײַט אָפּטרעטן — דאָס ניט. און די ראַמשעוויטשעס האָבן געהאַט זייער אַ ווײַלע טבע: ס'איז נישט זייער עסק. איר מענט אינך זײַן וואָס אין דער קאַרט, אָדער, פאַרקערט, איר קאַנט אינך זײַן פרום, ווי זיבן שדים — אבי איר האָט אין קעשענע און שפּילט אין אַקע און ס'איז דאָ נאָך פּלאַץ אַף נאָך אַ האַנט, — איז ברוכים הבאים, מיטן גרעסטן כבוד! אזוי פיל מכות מינע שונאים און אזוי פיל גליקלעכע יאָר מיר, וויפּל מאָל עס האָט זיך געמאַכט, מיר האָבן אָפּגעשפּילט מיט מענטשן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, פינף נעכט מיט פינף טעג דורכאַנאַנד און זיך צעגאַנגען און נישט געוויסט, ווער זיי זײַנען און וואָס זיי זײַנען און פון וואַנען זיי זײַנען און ווהיין זייער געביין איז אַהינגעקומען. אַ קאַרט איז נישט קיין שידוך. מע קאָן זיך זייער שיין שפּילן אין אַקע „בלינד“ און נישט וויסן יענעם יחוס.

אַלזאָ, זײַנען מיר געזעסן און געשפּילט אין אַקע, פאַרטיפּט אין דער אַרבעט אזוי שטאַרק, אַז מיר האָבן נאָר נישט באַמערקט, ווי עס זײַנען אַרײַנגעקומען צוויי פאַרשוײַנען, נאָר אַזעלכע מאַדנע און נישט קיין געוויינלעכע, אַז ווי נאָר מיר האָבן דערהערט זייער „גוט יום-טוב“ און אויפּגעהויבן אַף זיי די אויגן, זײַנען מיר אַלע געבליבן, ווי געפּלעפּט, אָן הענט און אָן לשון.

ווילט איר דאָך וויסן, וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ מין פאַרשוײַנען אַזעלכע, וואָס מע דאַרף זיך פאַר זיי דערשרעקן? וועל איך אינך זיי אָפּמאַלן, ווי ווײַט מעגלעך, אין קורצן.

אינער אַ יוד אַ הויכער, אַ לאַנגער, אַ שמאַלער, אין אַ זינדענער זשופּיצע; פּאות — לאַנגע, שמאַלע, פּלעכטלדיקע, ביון גאַרטל; אַפּן קאָפּ אַ שטרײַמל; און אַ באָרד מיט אַ פּאָר וואַנצעס אַזעלכע, וואָס אַז מע באַגעגנט זיך מיט אַזאַ נפש באַנאַכט אין דער פינצטער, אין אַ שמאַל געסל — מען מען לייצען קריאת-שמע.

דער אַנדערער — דווקא אַ גידעריקער און דווקא אַ גראָבער, אויך מיט לאַנגע פּאות און אויך מיט מאַדנע באָרד און וואַנצעס, נאָר נישט אזוי מסוכן, ווי דער ערשטער. אין איין האַנט האַלט ער אַ לאַנטערן, אין דער אַנדערער — אַ פעטשיילע מיט געלט.

דערזען, אז מיר האָבן זיך פאַר זיי ווי דערשראָקן, האָט דער הויכער דער לאַנגער מיט די פֿלעכטנדיקע פּאות אַרויסגעלאָזט אַ שמויכעלע פּון די וואַנצעס און אַ זאָג געגעבן נאָך אַ מאָל:
— אַ גוט יום־טוב אײַך, ליבע ייִדן. מיר זײַנען געקומען צו אײַך גוט יום־טוב בעטן לכבוד חנוכה.

דערבײַ האָט ער געגעבן אַ קוס אַף די חנוכה־ליכטלעך, דערנאָך אַפּן טישל מיט די קאַרטן און אַרויסגעלאָזט אַ טיפּן זיפּץ. באַלד נאָך אים האָט דער צווייטער, דער גראַבער, אויך געגעבן אַ זיפּץ. ביידע האָבן געזוכט מיט די אויגן אַן אָרט אַף צוצוועצן זיך.

גוט, וואָס דער בעל־הבית, ראַמשעוויטש, האָט זיך געכאַפּט, אז מע באַדאַרף זײַן העפלעך. האָט ער זיך געגעבן אַ הייב־אויף פּונעם אָרט, אָפּגעגעבן די אַרײַנגעקומענע שלום־עליכם, אָנגעוויזן זיי, וווּ צו זעצן זיך, און באַלד נאָך אים האָבן מיר אַלע שוין געפּונען פאַר נײַטיק אָפּגעבן זיי שלום, אײַטלעכער באַזונדער. ווער מיט אַ קוועטש באַ דער האַנט, און ווער גלאַט מיט אַ שאַקל דעם קאַפּ צו זיי פּון דער ווייטן.

אַנדערגעזעצט זיך, האָבן זיי ביידע ווידער איבערגעקוקט זיך און אַרויסגעלאָזט אַ טיפּן זיפּץ. און דער בעל־הבית האָט געפּונען פאַר נײַטיק אַ פרעג צו טאָן באַ זיי: מה שמכּם? פּון וואַנען? ווהינן? און וואָס? און ווען? — ווי געוויינלעך.

האָט אָפּגעענטפּערט דער לאַנגער און דער שמאַלער מיט אַ שפּראַך, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, פּון שמן־זית. פּאַוואַלינקע, געצײלטע ווערטער, און מיט אַ צוקערדיק זים שמויכעלע פּון די מוראדיקע וואַנצעס אַרויס. עס האָט אויסגעזען, אז ניט ער רעדט, נאָר ער בענטשט און זופּט עפּעס בעת־מעשה.

— איך בין, מײַנע ליבע ייִדן, דעם בעל־שם־טובּס אַן אײַניקל, און גיי אַרום כל ימי איבער דער וועלט און ריכט־אָפּ גלות און זאַמל געלט אַף ישיבות דאָ, אין הויז־אַרץ, און דאָרט, אײַנעם לאַנד פּון אונדזערע אבות — אַך־אָך־אָך! און דאָס איז מײַן גבאי, וואָס גײט מיט מיר. — האָט ער אָנגעוויזן מיט די אויגן אַפּן גראַבן, און ביידע האָבן אַרויסגע־לאָזט אַ טיפּן זיפּץ. — אונדזער גאַנץ לעבן האָבן מיר אוועקגעגעבן פאַר ישיבות, נאָטס תּורה זאָל חלילה נישט פּאַרנעסן ווערן — אַך־אָך־אָך!

ניט, יידן א נדבה, וויפל אינער הארץ פארטראַגט... אחד המרבה ואחד הממעיט... — האָט אויסגעלאָזט דעם בעל־שם־טובס אייניקל מיט א גלאַנץ די אויגן ארויף און מיט א פסוק, און דער גבאי האָט אים אונטערגעכאַפט אויך מיט א פסוק: „וכל המרבה מרבין לו מן השמים“, פאָרגלאַנצט די אויגן ארויף און געגעבן א לייג־אוועק די פעטשיילע מיט געלט אפן טיש מיט א קלונג. די פעטשיילע האָט זיך אויפגעבונדן און פון דאָרט האָבן ארויסגעקוקט א מאַסע זילבערנע און אויך גאָלדענע מטבעות.

געלט, זאָגט מען, גייט צו געלט. ווינל אין דער פעטשיילע זינגען נע- ווען א סך זילבערנע און גאָלדענע מטבעות, האָבן מיר שוין נישט געקאָנט זיין אזוי גראָב און האָבן אַרנינגעוואָרפן אין דער פעטשיילע אַרנין איט־לעכער פון זיין קעשענע, און בעת מעשה איז אונדז אַלעמען דורכגע- פלויגן א מחשבה (איך ווייס פאַר געוויס, אז אַלעמען איז דורכגע- פלויגן דער זעלבער געדאַנק): „אַך, ווען איך האָב דאָ באַם טיש אָט די פעטשיילע מיט געלט!... וואָס פאַר א ספעקטאַקל וואָלט איך אָפּגע- שפּילט!“

בא אונדזער בעל־הביתמע, היהלע ראמשעוויטש, האָבן זיך אַזש די אייגלעך, אויב איר האָט אין דעם געפיל, אָנגעצונדן און צעברענט. דאָס האָבן באַמערקט אַלע, אפילו דעם בעל־שם־טובס אייניקל מיטן גבאי, וועלכע האָבן זיך נישט געאנילט צוצונעמען די פעטשיילע פונעם טיש. זיי זינגען געזעסן ביידע אַראָפּגעלאָזט די הענט און עפעס מאָדנע אַרנינגע- קוקט אין די קאָרטן, וואָס זינגען געלעגן צעוואָרפן איבערן טיש. עס איז געווען קענטלעך, אז זיי זעען דאָס צום ערשטן מאָל אַ זייער לעבן.

— האָט קיין פאַראַיבל ניט, וואָס איך וועל אייך פרעגן, אפּשר שטערן מיר אייך? — אזוי רופט זיך אָן דעם בעל־שם־טובס אייניקל מיט זיין שמץ־זיטלשון און מיט זיין צוקער־זיס שמיכיכלע, אָנוויינידיק מיטן מינדסטן פינגער אַ די צעוואָרפענע קאָרטן. — וואָס איז דאָס אזעלכעס אָט א דאָס אָ?

— קאָרטן. — ענטפערן אים ביידע מיט א מאָל, דער בעל־הבית מיט דער בעל־הביתמע, קוקן זיך איבער מיט אונדז, ווי איינער רעדט: „פאַראַן נאָך, אפּנים, אזעלכע ווילדע מענטשן אַ דער וועלט, וואָס ווייסן

ניט פון קארטן צו זאָגן"...

דעם בעל־שם־טובס אייניקל האָט צוגעמאַכט איין אויג, פאַרקנייטשט דעם שטערן מיט דער נאָז, אויסגעדרייט דאָס פנים צום גבאי און אַ זאָג געגעבן מיט אַ זיפצל:

— קנאַרטן?... —

— קנאַרטן! — האָט אים אָפגעענטפערט דער גבאי, אויך מיט אַ

זיפצל.

— נישט קיין קנאַרטן, נאָר קאַרטן! — האָט זיך היהלע ראַמשע-

וויטש אינגעשטעלט צו פאַריכטן, ניט אַראָפלאָונדיק קיין אויג פון דער פעטשיילע מיט געלט.

פאַרשטייט זיך, אַז נישט דעם בעל־שם־טובס אייניקל און נישט דער גבאי האָבן נישט אָפגעענטפערט דער בעל־הבית, און אפילו איר נישט געשענקט קיין קוק פון זייערע ווייכע, שמייכלענדיקע, קלוגע אויגן — אַזעלכע ירדן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, קוקן נישט אַף אַ נקבה.

— זאָגט זשע מיר, איך בעט איך, וואָס איר וועל איך פרעגן, אויב

מיר שטערן איך נישט — מאַכט דעם בעל־שם־טובס אייניקל ווידער אַ מאָל צום בעל־הבית: — וואָס איז דאָס אַזעלכעס קנאַרטן? און אַף וואָס דאַרף מען דאָס? דאָס הייסט, איך מיין, וואָס טוט מען מיט דעם?

— מע שפילט — ענטפערט אים ראַמשעוויטש — אַז עס קומט

חנוכה, שפילט מען אין קאַרטן.

דעם בעל־שם־טובס אייניקל האָט ווידער צוגעמאַכט איין אויג, און ווידער אויסגעדרייט פאַוואָלינקע דאָס פנים צום גבאי און אַ זאָג געגעבן מיט אַ זיפצל:

— חנוכה שפילט מען באַ זיי אין קנאַרטן. אַך-אַך-אַך!...

— אין קנאַרטן! — חזרט איבער דער גבאי מיטן איינגענעם זיפצל.

— וואָס זשע הייסט עס? — רופט זיך אָן דעם בעל־שם־טובס איר-

ניקל ווידער אַ מאָל צום בעל־הבית, לאַנגזאַם, מיט זיין שמן־זית־לשון.

— ווי אזוי שפילט מען דאָס אין קנאַרטן? און צוליב וואָס?

— צוליב געלט. — ענטפערט אים ראַמשעוויטש, קוקט אַף אונדז

און אַף דער פעטשיילע מיט געלט.

אפנים, דער ענטפער „צוליב געלט“ האָט אַרויסגעוויזן באַ ביידע געסט שטאַרק ווילד און משונה אומגעלומפערט, וואָרעם זיי האָבן ביידע אין איין צייט אויסגעדרייט זיך איינס צום אנדערן און אוועקגעשטעלט אַזעלכע מאָדנע פּנימער, אַז דער עולם, וואָס האָט די גאַנצע צייט גע- שטיקט זיך, האָט נישט געקאָנט מער איינהאַלטן זיך און אויסגעשאַסן אַ געלעכטער.

— וואָס איז דאָ צו לאַכן? — האָט זיך די בעל-הבית מע אָנגענומען זייער קרויודע, פאַררייכערט אַ פאַפּיראַס נאָר צוליב דעם, מע זאָל נישט זען, ווי זי לאַכט. און דער בעל-הבית, וועלוול ראַמשעוויטש, איז איר גע- קומען צו הילף און געגעבן צו פאַרשטיין די דאָזיקע יידן, קורץ און שאַרף, דעם שכל פון קאַרטן, אַז קאַרטן איז אַ „זאַכאווע“ אַף צו פאַר- ברענגען די צייט, און אַ מיטל אַף צו מאַכן געלט. קורץ — קאַרטן איז אַ געשעפט. אַ געשעפט, ווי אַלע געשעפטן.

אזוי האָט אויסגעלאָזט וועלוול דעם חונט איידעם און אַ נעם געטאָן זיך צו די קאַרטן און אַ קוס געעבן אפן עולם, בכדי צו באַווייזן די „דע- קוטשלווע“ יידן, אַז מע איז פאַרטאָן אין געשעפט, און אַז ס'איז קורץ די צייט, און אַז זיי מעגן שוין אויפשטיין, אויפהערן דרייען אַ מוה און גיין געזונטערהייט.

די יידן האָבן אָבער, ווי עס ווייזט אויס, נישט אין זינען געהאט אפילו אויפצושטיין און אוועקגיין. אדרבה, זיי האָבן זיך, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, נאָך מער צוגערוקט צום טיש און געקוקט, ווי דער בעל- הבית טאַשט קאַרטן, מיט אַזעלכע אויגן, גלניך ווי זיי וואָלטן זיך גע- ריכט, אַז דאָ וועט אַרויסשפּרינגען מי יודע וואָס פאַר אַ ווגנדער!

— אויב מיר שמערן אייך נישט... — האָט דעם בעל-שם-טובּס איי- ניקל אַ זאָג געגעבן צו אונדז אַלעמען מיט זיין שמן-זית-לשון און מיט זיין זיס שמייעלע.

— איר ווילט אָנקוקן, ווי מע שפּילט אין קאַרטן? — האָט אים אונ- טערגעכאַפט וועלוול ראַמשעוויטש. — קוקט, איר וועט אונדז נישט קאַליע מאַכן... נו? קינדער! צו דער אַרבעט! די נאַכט שטייט נישט! ווער איז ערשטע האַנט?

און די איבערגעריסענע אַרבעט איז אַוועק, ווי פּרײַער, און נאָך מיט מער פּרײַשקײט, מיט מער הײַץ, מיט כּוונה, מיט קאָפּ, און טאַקע ווי עס רופּט זיך: „לשמה“!...

די ייִדן האָבן נאָר געקוקט אונדז אַלעמען אין די אויגן אַרײַן, זיך צו געהערט צו אונדזער שפּראַך און געכאַפּט אַ קוק אויך צו אַלעמען אין די קאָרטן, און אַלע מאָל, ווען מיר האָבן פּאַוואָלינקע, ביסלעכווייז, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, אַרײַנגעקוקט אין דער איבערגעדעקטער קאָרט, האָבן אויך אונדזערע צוויי ייִדן זיך אײַנגעבויגן אין דרײַען און אַרײַניג געקוקט פּון אונטן אַרויף אָדער פּון אויבן אַראָפּ, און געמאַכט בשעת מעשה אַזעלכע גרימאַסן, אַז מע האָט באַדאַרפּט זײַן שטאַרקער פּון אײַנז, מען זאָל נישט פּלאַצן פּון געלעכטער. אַ גליק, וואָס מע איז געווען אַרײַנגעטאָן אײַטלעכער אין זײַן קאָרט, און קאָרטן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, האָבן אין זיך אַ כּח, אַז סײַדן ערדציטערניש קאָן אַ מאָל שטערן.

איך האָב מוראַ, אַז איך בין געווען דער אײַנציקער, וואָס האָב זײ געהאַט, ווי מע רופּט דאָס, אַפּן אויג. איך האָב פּון צײַט צו צײַט געכאַפּט אַ קוק אַף מײַנע צוויי ייִדן. עס איז מער ווי זיכער, אַז נישט זײ, נאָר מיר זעען־אויס באַ זײ ווי ווילדע מענטשן, וואָס פּאַרנעמען זיך מיט אַ ווילדער מלאכה, רײַדן אַף אַ ווילדער שפּראַך און פּירן זיך, ווי ווילדע מענטשן: זיצן אָן היטלען, בלאָזן פּאַפּיראַסן, בײַטן זיך מיט פּאַ פּירלעך, וואַרפּן געלט אין טעלער אַרײַן און רײַדן זיך דורך מיט אַזעלכע ווערטער, וואָס קאָנען אויסזען, ווי טערקיש. וואָרעם ווער איז דאָס מחויב צו פּאַרשטיין, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, וואָס הײַסט „פּאַס“, „קווענז“, „שראַגע“, „וויזאַ“, „נאַראַש“, „שקצײם“, „שיקסעס“, „אוי־בער“, „מלכה“, „מלך“, „טױז“, וכדומה אַזעלכע דבורים, וואָס זײַנען שײַך צו קאָרטן־שפּראַך?...

איך קאָן אײַך שווערן בהן שלי, אַז מיר אַלע האָבן שוין געהאַט כּמעט פּאַרגעסן אָן די צוויי ייִדן. פּלוצעם טוט עמעצער אַ פּאַטש מיט אַ ווײַסער האַנט איבער דער טאַש מיט קאָרטן אַפּן טיש און אַ זאָג:
— שאַט, ייִדן! מיר ווײַסן שוין! מיר האָבן געכאַפּט דעם שניט!
ס'איז אַ יצירה־רע! אַ נואַלדיקער יצירה־רע, אַ קליפּה רחמנא לַצֵּלן!

טוט אונדז צוליב, גיט אונדז אויך! ס'איז א יצר-הרע, א קליפה! אוי, א קליפה! גאָט וועט אונדז מוחל זיין! זינדיקע מענטשן! זעט, גיט אונדז אויך! מיר ווילן אויך פאַרווכן דעם טעם פון קנאַרטן!

דאָס זינגען געווען דעם בעל-שם-טובס אייניקלס ווערטער. געזאָגט זינגען זיי געוואָרן מיט אזא ציטערדיק קול און מיט אזוי פיל פניער און מיט אזא רחמנות-פנים, כמעט מיט טרערן אין די אויגן, אז, ממש, עס האָט אויסגערירט א שטיק האַרץ! און דערצו האָט מיטגעהאַלפן, אויב איר האָט אין דעם א געפיל, די פעטשילע מיט זילבער און גאָלד... איטלעכן האָט זיך געוואָלט (איך בין איבערצייגט, אז איטלעכן!), אז די דאָזיקע פעטשילע מיט זילבער און גאָלד זאָל אריבערגיין צו אים... באַ אונדזער חייהלע ראַמשעוויטש האָבן זיך אוש די אויגן אָנגעצונדן און די בעקלעך צעפלאַמט, און זי האָט זיך אָנגערופן צו איר מאַן, וואָס איז געבליבן, ווי געליימט, און צו אונדז אלעמען:

— ירדן בעטן... וואָס וועט איך ארן?... טוט זיי צוליב... לאָמיר זיי געבן קאָרטן צוליב יום-טוב! צוליב חנוכה! — האָט זי צוגעגעבן מיט א שמחה, וואָס ס'איז איר געקומען אַפן זינגען דער געדאַנק, אז היינט איז יום-טוב, חנוכה, און די אויגן אירע, אויב איר האָט אין דעם א געפיל, האָבן זיך איינגעקוקט שטאַרק אין דער פעטשילע מיט געלט, וואָס דעם בעל-שם-טובס אייניקל האָט דערווייַל צוגערוקט צו זיך און גענומען מיט טרייסלענדיקע הענט און ציטערדיקע פינגער אַרויסציען פון דאָרט א מטבע נאָך א מטבע, פריער זיך, דערנאָך דעם גבאי, אָנגעלייגט א גאַנץ קופּקעלע מיט געלט, צוויי קופּקעלעך, איין קופּקעלע זיך, דאָס אַנדערע — דעם גבאי, און בעת מעשה פאַרענטפערט זיך, גערעדט צו זיך אליין:

— נישקשה! מיר האָבן א שטאַרקן גאָט!... ממה נפשך, וועלן מיר געוויינען, וועלן די ישיבות האָבן נאָך געלט... וועלן מיר, חלילה, פאַר-שפילן, וועט אונדז גאָט מוחל זיין. ער איז אַן אל אַרץ-אפּים! — האָט ער אויסגעלאָזט מיט א לשון-קודש-וואָרט און מיט א גלאַנץ די אויגן אַרויף. און דער גבאי האָט אים אונטערגעכאַפט אויך מיט א גלאַנץ די אויגן אַרויף און אויך מיט א לשון-קודש-וואָרט:

— אַן אל אַרץ אפּים ורב חסד ואמת!...

דאָס אַלצייגט, וואָס איך דערצייל איך, איז פאַרגעקומען אזוי פּלור-

צעם, אומגעריכט, אז קיינער פון אונדז, אויב איר האָט אין דעם א געפיל, האָט קיין צײַט נישט געהאט אפילו צו ווונדערן זיך, און עס האָט אונדז אויסגעווײַזן אזוי נאטירלעך, וואָס נאטירלעכער קאָן שוין גאַרנישט זײַן, און דערצו מוז מען מודה זײַן, אז אַלעמענס געדאַנקען זײַנען געווען, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, אין דער פעטשיילע מיט זילבער און אַלעמענס אויגן זײַנען געווען אַף די קופּקעלעך מיט געלט...

עס איז געבליבן איין זאך אַף צו באַשטימען: מי ומי ההולכים — ווער זאָל שפּילן? דאָס הייסט, אזוי ווי עס זײַנען צוגעקומען פּרישע צוויי פּאַר הענט, בלײַבט אַ קשיה, ווער פון אונדז זאָל אַרויספּאַלן פון קאָן? פאַרשטייט זיך, אויב איר האָט אין דעם א געפיל, אז קיינער פון אונדז האָט קיין השק נישט געהאט אַרויסצופאַלן פון קאָן באַ אַזאַ געלעגנהייט צו שפּילן אין אַקע מיטן בעל־שם־טובּים אייניקל, וואָס האָט געבראַכט מיט זיך אַזאַ פעטשיילע מיט געלט. און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ דינגעניש: „גיי דו“. „גיי דו“. „פאַר וואָס איך?“ „פאַר וואָס ניט דו?“

דאָס ערשטע כּפּרה־הינדל איז געווען דאָס זינדענע איידעמל, די צאצאקע, וואָס איך האָב אײַך געזאָגט פּרײַער, אַלי ראַפּאַלסקי, דער זעלבער, וואָס האָט געבענטשט חנוכה־ליכטלעך פאַר אונדז אַלעמען.

אַף אים איז געפּאַלן דער גורל, ווייל חיהלע ראַמשעוויטש האָט אזוי געוואָלט. זי האָט געדרונגען, אז ער דאַרף גיין אַהיים. שוין שפּעט. זײַן שווער און שוויגער וועלן האָבן טענות, מאַכן סקאַנדאַלן, לאָזן זיי גיין כּפּה־קלע!

דאָס איז אָבער נאָר געווען לּפּנים. אין דער אמתן, האָבן אַלע געוווסט דעם סוד, אז אַלי איז אַ פאַרשפּילטער. עס טאָגט שוין באַ אים לאַנג אין געלט, און לײַען וויל אים קיינער נישט: אין מיטן שפּילן לײַט מען נישט.

האָבן מיר שוין איינעם געפּטרט. וואָס זשע טוט מען מיטן צווייטן? דאַרף מען וואַרפּן גורל, צײַען קניפּלעך, ווי דער שטייגער איז. און צי וואָס זאָל איך אײַך לאַנג מאַרדן זײַן? מע האָט גענומען די צוויי יודן צו דער אַרבעט און מע האָט אָנגעהויבן באַ זיי אָפּצײַען אַ קופּקעלע. אין דער פעטשיילע איז געוואָרן אַלע מאָל ווינציקער, און באַ אונדז איז געוואָרן

מערער. די יודן האָבן געברענט, ווי אַ שטרויענער דאָך. עס האָט שוין גע- האַלטן דערבני, אז די פעטשילע זאָל זיך אַטראָט אויסליידיקן עד-לפּ"ק און פונעם בעל-שם-טובס אייניקל זאָל ווערן אַ גל של עצמות. עס איז שוין דורכגעפּלויגן באַ אונדז אַ מחשבה: וואָס וועט זיין, טאָמער בליבן זיי אָן אַ פּרוטע? וואָס וועט די שטאַט זאָגן? וואָס וועט די וועלט זאָגן? ...

נאָר אַ קאָרט, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, האָט אין זיך אַ כח, אז אַט ליגט איר אַרצה, אַטראָט, דאַכט זיך, טראָגט מען איינך אַרויס אין אַ ליילעך; פּלוצעם טוט אַ שנין דאָס מוזל און עס גייט איינך אוועק דאָס בלאַט — איר ווייסט אַליין נישט, ווי אַרום און פון וואַנען! אונדזער רע יודן האָט אָנגעהויבן צו גיין, ווי עס רעדט זיך, דורך טיר און דורך טויער! ובפרט פון דער מינוט אָן, ווען דעם בעל-שם-טובס אייניקל האָט אַליין גענומען אויסטיילן קאָרטן. „מע באַדאַרף נעמען די סטראַ-אחראַ אין די הענט אַרניין“ — האָט ער געזאָגט, אויסטיילנדיק קאָרטן, פּרייער פּאָוואַלינקע, האַרט באַ די ווענט, מיט נישט קיין געניטער, ציטערדיקער האַנט און עפעס ווי צעטומלט, מיט בלאַנדזשענדיקע אויגן, וואָס האָט אַרויסגערופן באַ אונדז אַלעמען נישט קיין קליינעם געלעכטער. נאָר נאָכ- דעם, וואָס ווייטער-ווייטער, האָט ער אָנגעהויבן געבן קאָרטן אַלץ ניכער און בעסער, און איז דערגאַנגען אזוי ווייט, אז עס האָט, אויב איר האָט אַיין דעם אַ געפיל, געברענט באַ אים אונטער די הענט — און געגאַנגען איז אים מיט סכּנות-נפּשות. וואָס איר האָט — האָט ער מער: האָט איר דריי אונטערס — האָט ער דריי אויבערס, האָט איר מלכים — האָט ער טיז, האָט איר טיז — האָט ער אַ נאַראָש! און טאָמער האָט איר זיך איבערגעשראַקן און האָט זיך אוועקגעלייגט מיט אַ קווענץ — האָט ער שראַגע!

— רבותינו! — האָט זיך דעם בעל-שם-טובס אייניקל אויפגעכאַפּט פון טיש שוין מיטן טאַג גלייך און אויסגעגלייכט זיך די ביינער, אַרניי- לייגנדיק דאָס גאַנצע געווינס מיטן אייגענעם געלט שוין נישט אין דער פעטשילע, נאָר אין אַלע קעשענעס אַרניין, מיט אַ גלאַנץ מיט די אויגן אַרויף און מיט אַ זיפּצל, און דער גבאי נאָך אים, אויך מיט אַ גלאַנץ מיט די אויגן אַרויף און אויך מיט אַ זיפּצל, געענדיקט פאַר אים דעם פּסוק:

— הגיע זמן קריאת-שמע של שחרית — גרויסער טאָג, שוין צײַט

גיין אין שול אַרײַן דאווענען...

פאַרטשאַדעמע, שלעפּעריקע, הונגעריקע און דערשלאָגענע, אָנגע-
בלאָזענע איינס אַפּס אַנדערע, ווי געוויינלעך פאַרשפּילטע, זײַנען מיר אַ
וויילע געבליבן זיצן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, ווי אָפּגעשמיסענע.
דערנאָך האָבן מיר זיך אויפּגעהויבן אַלע און לאָז געגעבן צום טיש —
צום פּלעשל בראַנפּן מיטן פאַרבײַסן, — אויסער אונדזערע צוויי ייִדן,
וואָס זײַנען שוין גרייט געווען זיך לאָזן צו דער מיר אוועקצוגיין, נישט
פאַרגעסן צו זוכן אַ מזוזה... האָט זיך פּלוצעם אויפּגעכאַפט דער בעל-
הבית, וועלוול ראַמשעוויטש, פאַרלאָפּן זיי דעם וועג, אוועקגעשטעלט זיך
מיט צענומענע הענט באַ דער מיר און אַ זאָג געגעבן צו זיי:

— בלאָטע! איר וועט ניט אוועקגיין פון מיין שטוב, ביז איר וועט

עפעס ניט נעמען מיט אונדז אין מויל אַרײַן!...

קיין גרעסערע נקמה האָט טאַקע אונדזער וועלוול ניט געקאַנט צו-
טראַכטן. אונדזערע ייִדן זײַנען נעבעך געבליבן, אויב איר האָט אין דעם
אַ געפּיל, אין דער הינערפּלעט, געקוקט איינס אַף דאָס אַנדערע מיט אַזעל-
כע אויגן, גליַיך ווי מע וואַלט זיי זאָגן, זיי זאָלן מוחל זײַן אויסליידיקן
די קעשענעס און אָפּגעבן צוריק דאָס גאַנצע געווינס. דער ערשמער האָט
זיך אָנגערופן: דעם בעל-שם-טובּס אייניקל מיט זײַן שמן-זית-לשון און
מיט זײַן צוקער-זים שמיכעלע:

— מיר דאַנקען אייך אווראי פאַר איינער גאַסטפּרײַנטלעכקייט.

הכנסת-אורחים איז איינע פון די גרעסטע מצוות באַ אונדז מן התורה...
איר דאַרפט אָבער נישט פאַרגעסן, אַז מיר זײַנען אַזעלכע ייִדן, וואָס נישט
פון יעדער שחיטה עסן מיר...

דאָס האָט אונדז שוין אַלעמען אויפּגעטראָגן: אזוי? נישט פון יעד-
דער שחיטה עסט איר? איר האָט מורא, טאָמער איז ניט רעכט כשר?
און אין קאַרטן שפּילן — דאָס מעגט איר? ... עס וועט אייך נישט העלפּן
קיין רבונש-של-עולם! האָט איר פאַרזוכט אַן אָקע מיט אַ באַנטשאַק, מוזט
איר שוין פאַרזוכן מיט אונדז אַ... דאַרע קישקע!...

טויט ווי די וואַנט זײַנען געבליבן שטײַן מיניע צוויי ייִדן און איבער-
געקוקט זיך מיט מאַדנע אויגן. נאָכדעם האָט רעם בעל-שם-טובּס אייניקל

אַרויסגעלאָזט אַ טיפּן זיפּץ, כמעט אַ קרעכץ, און אָנגערופן זיך צו אונדז מיט פאַרגלאַנצטע אויגן אַרויף:

— טא! אויך די אייגענע מעשה. ערשטנס, כאַ ייִדן אין שטוב... אַ ייִדן טאָר מען נישט הושד זיין... והשנית, טאָמער אַפּילו אין, הַלילה וחס, נישט אזוי רעכט כשר, איז דאָס ממה־נפשך... מיר האָבן אַ גרויסן גאָט: „אלמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה, פּלחו לצלמא“...

אזוי האָט אויסגעלאָזט דעם בעל־שם־טובּס אייניקל און מיט צנועה־דיקע טריט זיך געלאָזט צום טיש, וווּ די בעל־הביתטע, חיהלע ראַמשע־וויטש, האָט גענומען צוגרייטן קילקעס, הערינג און קאַלבאַס.

— לחיים, ייִדן, לחיים! — האָט דעם בעל־שם־טובּס אייניקל געזאָגט ווידער מיט אַ זיפּץ און געטרונקען צו אונדז אַלעמען לחיים, קוים־קוים באַנעצט די ליפּן און גענומען זיך מיט ציטערנדיקע פינגער צום פאַר־בייסן, פּרוער צו די קילקעס מיטן הערינג, דערנאָך צום קאַלבאַס. דאָס אייגענע האָט געטאָן אויך דער גבאי, און ביידע האָבן זיי נעבעך גע־זיפּצט, שיער נישט געוואָרגן זיך מיט יעדן ביסן. און ערשט, אז מע האָט אָפּגעגעסן, האָט זיך וועלוול אין זיי נוקם געווען אַף דעם רעכטן אמת; ער האָט זיך מיישב געווען און רופּט זיך אָן צו זיי גאָר אָן שום רחמנות, ווי אַן אמתער גזלן:

— ווייסט איר כאָטש, אז דאָס וואָס איר האָט געגעסן, האָט איר געגעסן פון איוואַנס שחיטה? ווייסט איר כאָטש, אז די דאָזיקע דאַרע קישקע איז אַן אמתער גווישער קאַלבאַס פון כ...

מער האָט וועלוול נישט געקאָנט אַרויסריידן, ווייל ביידע ייִדן האָבן זיך געגעבן אַ כאַפּ באַס קאָפּ און פּייל אויסן בויגן זיך אַ לאָז געגעבן מיט אַן אימפעט צו דער טיר און, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, אוועק, ווי אַ שטורעמווינט, אַפּילו אָן אַ זיי געזונט!

די נקמה, וואָס מיר האָבן דערלעבט אין די צוויי ייִדן, איז געיען אזוי גרויס, אז מיר האָבן שוין גאָר פאַרגעסן, אז מיר זיינען באַגראָבן געוואָרן אין דער דאָזיקער נאַכט ניין איילן, און האָבן זיך געכאַפט באַ די זייטן און האָבן, אויב איר האָט אין דעם אַ געפּיל, גענומען לאַכן. האָבן מיר געלאַכט און געלאַכט, געלאַכט און געלאַכט, געלאַכט און גע־

לאכט... נאָר פּלוצעם האָבן מיר דערהערט אַ געשריי ניט מיט קיין מענטש־
לעך קול:

— אוי! אַ דונער האָט מיך דערשלאָגן!! זעט נאָר, זעט!! איך וועל
עס נישט אויס־האַלטן!!!

דאָס קול האָט געהערט צו היהלע ראַמשעוויטש. מיר האָבן גאָרניט
באַמערקט, ווי זי האָט זיך נאָכן צובײַסן גענומען צו איר אַרבעט. זי האָט
געהאַלטן באַ צונויפנעמען די אָפּגעשפּילטע קאָרטן אַף צו פאַרקויפּן זיי
נאָכדעם אין קלייטל אַרײַן, אָדער אויסבײַטן זיי אַף נייע קאָרטן. באַם
סאָרטירן די קאָרטן האָט זיך איר געוואָרפּן אין די אויגן אַרײַן עפּעס
צופּיל טײַן, צו זעקס־זיבן טײַן אין אַ טאַליע!

מיר האָבן זיך אַלע געגעבן אַ נעם צו די קאָרטן, און, אויב איר
האָט אין דעם אַ געפּיל, אויפּגעדעקט אַן אוצר נישט נאָר פּון טײַן, נאָר
אויך איבעריקע מלכים און מלכות און אויבערס און גלאַט געפּינטלטע
קאָרטן האָבן זיך אַרויסבאַוויזן אָן אַ שיעור!

דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבן פאַרגענומען: אַנשטאָט אַהיים, האָבן
מיר זיך צעלאָזט איבער אַלע שולן און בתי־מדרשים, נאָכגעקוקט, נאָכ־
געשמעקט און נאָכגעפרעגט זיך אַף אַ בעל־שם־טובּס אָן אייניקל מיט אַ
גבאי־לאָזט זיך אויס, מן הסתם, אַז קיינער האָט נישט געזען און קיינער
האָט נישט געהערט, נישט קיין אייניקל, נישט קיין גבאי!
זינען מיר געפּאָלן אַף אַן עצה: לאָמיר גיין צו דער באַן! געקומען
אָפּן וואָקזאַל, געזוכט, געשמעקט, דורכגעגאַנגען דרייַ מאָל הין און צוריק
אַלע וואַגאַנעס — נישטאָ קיין אייניקל, נישטאָ קיין גבאי. טאַקע נאָר ווי
אין דער ערד אַרײַן!

ערשט נאָכן דריטן גלעקל און נאָכן לעצטן פּינף האָבן מיר דערהערט
פּון אַ וואַגאַן אַרויס אַ קענטלעכע שטימע:
— קנאַרטן!!!...

מיר אַלע האָבן זיך אַ וואָרף געגעבן און גענומען קוקן. פּון אַן אָפּער־
נעם פענצטער פּון וואַגאַן צווייטער קלאַס האָבן אַרויסגעקוקט צו אונדז
צוויי פיגורן. איינע אַ לאַנגע און אַ שמאַלע, די אַנדערע אַ קורצע און אַ
גראַכע. נאָר ביידע מיט געגאַלטע פּנימער, מיט קורצע ווייטיקלעך און מיט

קליינע קאפעלושלעך — און דאך זינען אונדז זייערע פנימער געווען ווי קענטלעך. נישט אזוי די פנימער, ווי די אויגן — ווייכע, שמייכלענדיקע, גנבהשע אויגן.

דער ערשטער, וואָס האָט זיי דערקענט, איז געווען דאָס צאָצקעדיקע איידעמל, אלי ראַפּאַלסקי. ווי נאָר ער האָט דערזען זייערע שמייכלענדיקע פנימער, האָט ער אָנגעוויזן מיטן פינגער גלײַך אַף זיי אין פענצטער אַרײַן.

— אָט זינען זיי! — האָט אלי אויסגעשריגן נישט מיט זײַן קול.
— אָט זינען זיי, די צוויי יידן פון די קנאַרטן,, זיי, ווי איך בין אַ ייד!
דער וואַגאַן זייערער האָט שוין אָבער געהאַלטן אין גליטשן זיך. די רעדער האָבן נאָרוואָס אָנגעהויבן צו דרייען זיך, און דורכפאַרנדיק פאַר-
בײַ אונדז, האָבן זיי אונדז נאָך אַ מאָל באַשענקט מיט אַ קוק פון זייערע ווייכע, שמייכלענדיקע, ממזרישע אויגן. און אלי ראַפּאַלסקין האָבן זיי, פאַר זײַן אויסגעשריי, אונטערגעטראָגן אַ באַזונדערע מתנה: אַ קאַמבי-
נאַציע, אויב איר האָט אין דעם אַ געפיל, פון דריטהאַלבן פינגער, וואָס מע מאַכט איבער דעם „בורא פרי העץ“...

געשריבן אין יאָר 1912

המן און מרדכי

אן אמתע מעשה לכבוד פורים

איטלעכער ייד האט זיך זיין פריץ. איטלעכער פריץ האט זיך זיין יידן.
(א שפריכווארט)

אסתר־תענית נאך האלכן טאג האָט זיך אין איינער פון די ייִדישע שטעט פון אונדזער אַלטער היים באַ אַ ייִדישן האָטעל אָפגעשטעלט אַ דיליזשאַנס און ס'איז אַרויסגעשפרונגען פון דאָרטן אַ פאַרשוין מיט אַ שפיצע־ביק קאַפּעלוש אַפן קאַפּ, אַ דרייעקע־ביקס, ווי אַ המן־טאַש. אויס־געזען האָט דער פאַרשוין ווי אַ רייכער מאַגנאַט מיט זיער אַ בייזן, אַ שטרענגן קוק. באַלד נאָך אים איז אַרויסגעקראָכן אַ ייד מיט אַ לאַנגער קאַפּאַטע, מיט אַ ברייטן טלית־קטן, מיט אַ פליסענעם קאַרטוז; אַ באַרד אַ קלאַמסקעוואַטע, אַ ביסל אַ גרוילעכע, טיפע קנייטשן אַפן ברייטן שטערן, און אַר די ליפּן אַ מאַדנע שמיכל פון אַ פּילאָזאָף. געשלעפט האָט ער מיט זיך אַ גאַנץ גרויסן זאַק און געגאַנגען מאַדנע, מיט ברייטע טרויט, און ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פונעם בייזן פאַרשוין.

— האָט איר עפעס אַ רעכטן חדר פאַר מיין פריץ? — אזוי האָט זיך דער ייד אָנגעפרעגט באַם משרת פונעם האָטעל, אַ יונג מיט ביינער, מיט אַ קויטיק העמד און מיט אַ געלן שניפּס, וואָס אַמאָל איז ער געווען, דער שניפּס הייסט דאָס, אַנטיק שבאַנטיקן, נאָר פון אַ צייט, אז ער האָט אָנגעוואָרן דעם גלאַנץ מיט דער פאַרמע און האָט באַקומען אַ פנים פון אַ פּלעכטל פון אַ פּוּרי־קוילעטש, באַשאַטן פון אויבן מיט מאַז.

מיט גרויס פאַראַד האָט זיי דער משרת באַגעגנט, אַראָפּגענומען דאָס היטל מיט אַ קנאַק און אַרטינגעפירט זיי אין האָטעל, זיי אויפגעפנט דאָס גרעסטע, דאָס בעסטע, דאָס שענסטע צימער, נומער 1, אַ חדר, וואָס באַ-

שמיים פון צוויי חדרים; דאָס הייסט, פון אַ חדר מיט אַ פּעדערשט חדרל, אַף אויסצוטאָן די קאַלאַשן און אויפצוהענגען די מלבושים — און דאָס איז געווען פאַר אונדזערע פאַרשוניגען ווי געווינטשן: אינעם גרויסן חדר האָט זיך באַזעצט, געוויינלעך, דער פּריץ, און אינעם פּעדערשטן חדרל — דער ייִד.

אָוועקגעלייגט דעם זאַק אין אַ ווינקל, האָט דער ייִד געשאַפן, מע זאָל געבן דעם פּריץ אַ סאַמאָוואַר, און אַ פּרעג געטאָן:

— פאַראַן עפעס באַ איינך וואָס צו פאַרבניסן?

— נאָך אַ מין פאַרבניסן! ס'איז דאָך עפעס היינט אַף דער נאַכט פורים באַ אונדז אין שטאָט. פאַראַן המן־טאַשן פּרישע מיט מאָן, און פלעדלעך, און קישעלעך, און מאַנדלעך, און גלאַט פורים־גרעט מיט שאַך ירקות. הע!

אַזוי האָט געזאָגט דער משרת מיט אַ ביסל אַ גראַבלעך שמיכעלע, באַוויזן בשעת־מעשה, אַז ער האָט געזונטע געלע ציין. דערפאַר האָט ער אָבער באַקומען פונעם ייִדן זייער אַ פּריינטלעכן פאַטש אין פלייצע מיט אַ שיינעם ייִשריכה, און איז אָוועקגעגאַנגען מאַכן אַ סאַמאָוואַר און ברענגען די אַלע גוטע זאַכן, וואָס ער האָט דאָ אויסגערעכנט. און דער ייִד האָט זיך דערווייל געמאַכט גאַנץ באַקוועם, דאָס הייסט, ער האָט אויסגעטאָן דאָס פלייסענע היטל און געבליבן זיצן אין אַ יאַרמעלקע, פאַרקאַטשעט די אַרבל ביז די עלנבויגנס און האָט זיך באַזעצט אַף אַ בענקעלע באַ דער טיר פונעם פּריץ. און בכדי די צייט זאָל נישט אָוועקגיין אומזיסט, האָט ער אויפגעבונדן דעם זאַק, אַרויסגענומען פון דאָרטן עפעס אַ ספרל און האָט זיך פאַרטיפט, דאָס הייסט, דעם קאַפּ האָט ער איינגעבויגן, איין אויג האָט ער צוגעמאַכט, געקניט אַ שפיץ באַרד און אַליין זיך בשעת מעשה צוגעשאַקלט מיטן גאַנצן גוף. דאָס אַלצדינג אינאיינעם האָט אויסגעוויזן באַ דער וועלט אַביסל פּריקער; ממה נפשך — איז דער ייִד דעם פּריצס אַ ייִד, היינט וואָס זיצט ער איבער אַ ספר? אַלא וואָס דען? ער איז אַ ווילד־פּרעמדער? וואָס זשע איז ער געקומען מיטן פּריץ? און גלאַט וואָס טוט ער הי גראַד היינט צו אַסתר־תענית?

אַזוי האָבן זיך געשליפּט די מוחות די בעל־הביתטע פונעם האָטעל,

די אורחים און סתם י'רן פון דער גאס, וואָס האָבן אַהער אַן אַרניטריט. און בתוך כך האָט דער משרת געבראַכט צו טראָגן דעם סאַמאָוואַר מיט אַ גאַנצן בעקן פּוריס-גרעט, און פאַרבנייגענדיק האָט ער דערווייל אַ פּרעג געטאָן באַס י'דו, פון וואַנען איז דער אָרון?

— דו דאַרפסט עס טאַקע נייטיק וויסן? — מאַכט צו אים דער י'ד און נעמט זיך צוריק צום ספּר.

— מיך אַרט נישט, אַז איך וועל נישט וויסן, — מאַכט צו אים דער משרת — נאָר די בעל-הביתטע מינע האָט מיר אָנגעזאָגט, למען השם, איך זאָל באַ אייך פּרעגן, פון וואַנען איז דער אָרון?

— וועסטו זאָגן דער בעל-הביתטע דינער, אַז פון פּרס ומדי.

— פון וואַסער שטאָט?

— פון שושן הבריה.

— וואָס הייסט דאָס שושן הבריה?

— זאָג דיין בעל-הביתטע, זי זאָל שיקן אַ קליגערן פון דיר.

דער משרת שטייט אַ וויילע מיט אָפּענע קעלבער-אויגן, קראַצט זיך אונטערן קאַלנער און גייט אַוועק, און אין עטלעכע מינוט אַרום קומט צו די בעל-הביתטע אַליין, אַ י'דענע אַ שווערע, וואָס פון איר וואָלט גע-קאָנט זיין צוויי און אפשר דריי י'דענעס. און מחמת אַלצדינג, וואָס דאָ ווערט באַ אונדז באַשריבן ווייטער, קומט פאַר אינעם פּאָדערשטן חדרל אין געשפּרעכן, אַלע מאָל מיט אַנדערע פּאַרשוינען, לכן טיילן מיר דאָס איין אין עטלעכע בילדער און הייבן אָן אזוי:

סצענע 1.

די בעל-הביתטע (אַ וויש די גאָז אַרויף). גוט מאָרגן!
איך האָב אייך צוגעשיקט אַט דאָ מיין משרת, איז ער אָבער אַ גרויסע
בהמה.

דער אורח: ער איז אַ בהמה? ניט אים קינען שטרוי.

די בעל-הביתטע: נישט דאָס! ער פאַרשטייט ניט וואָס
מע רעדט צו אים. איך האָב געוואָלט וויסן, ווער איז דער פּריץ און פון
וואַנען?

ד ע ר א ו ר ח : (קוקט אַרײַן אין ספר אַרײַן) פון וואַנען מיין פריץ איז? פון שושן־הבירה.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : ווי איז דאָס? אין וואַסער גר בערניע?

ד ע ר א ו ר ח : געמט נישט צו די אויגן פונעם ספר) אין פרס ומדי.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : (טראַכט אַ ביסל) וואָס איז ער? אַ גראַף?

ד ע ר א ו ר ח : אַביסל גרעסער פון אַ גראַף.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : אַ קניאַז?

ד ע ר א ו ר ח : אַ ביסל גרעסער פון אַ קניאַז אויך.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : אַ גענעראַל?

ד ע ר א ו ר ח : אַ שני לַמַּלְךְ.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : אַ וואָס?

ד ע ר א ו ר ח : אַ שני לַמַּלְךְ באַם קעניג אַחשוּרוּשׁ.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : (טראַכט אַ ביסל) וואָס טוט ער הי? ער מאַכט עפעס געשעפטן?

ד ע ר א ו ר ח : געוויס מאַכט ער געשעפטן.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : וואָס קויפט ער? — אימעניעס? וועלדער? צי גלאַט אַזוי ער לײַט געלַט?

ד ע ר א ו ר ח : ער קאַן קויפן און פאַרקויפן, און לײַען געלַט, און וואָס איר ווילט.

ד י ב ע ל - ה ב י ת ט ע : פון וואַנען זשע זײַט איר? טאַקע אויך פון דאָרטן?

ד ע ר א ו ר ח : טאַקע אויך פון דאָרטן.

די בעל־הביתטע גייט אוועק און קנייטשט מיט די פלייצעס.

„אַ מאַדנער אורח!“ — טראַכט זי זיך. — „מע באַדאַרף זיך באַ קענען מיטן פריץ אַליין... נאָר ווי אַזוי? אַז דער יוד זיצט, ווי אַ הונט,

באַ דער טיר און לאָזט ניט צו!“ אַף איר גליק טראַגט־אָן גאָט אַ מעקלער, וואָס האָט געזען צופאָרן אַ דיליוּשאַנס, איז ער געקומען אויסטאַפן, ווער

איז דער פריץ און וואָס דאַרף ער האָבן? אין קורצע ווערטער ניט אים

די בעל־הביתמע איבער, וואָס זי האָט געהערט פונעם אורח, אָז ס'איז אַ
 רינכער פרייז, וואָס מאַכט געשעפטן, און זי נעמט־אויס מיט אים אַ תנאי,
 אַז טאַמער וועט מען עפעס מאַכן, זאָל זיין אַף דער האַלב־ און דער
 מעקלער מאַכט דריי שפּאַן און איז שוין ביים אורח אין פּעדערשטן חדרל,
 און דאָ קומט פּאָר די —

מצענע 2.

ד ע ר מ ע ק ל ע ר : (ציט " אויס דעם אורח אַ גראָבע, אַ באַ־
 וואָקסענע האַנט) שלום־עליכם! איך האָב געהערט, אַז איר זינט דאָ מיט
 אַינער פרייז, געקומען אַהער עפעס מאַכן געשעפטלעך. איך בין אַ ייד אַ
 סרסור, אַ מעקלער, פון געלט הייסט דאָס. באַ אונדז אין שטאָט פּאַרנע־
 מען זיך כמעט אַלע יידן איבערהויפט מיט געלט... ניטאָ באַ אונדז קיין
 אַנדערע געשעפטן, פּאַרשטייט איר, אַ חוץ געלט. איטלעכער ייִך איז הי
 אָדער אַ קרעמער, אָדער אַ בעל־הלוואַה... בכלל, ווער איז דער פרייז
 אַינערער? פון וואַנען? וואָס האָט ער? און וואָס דאַרף ער?

ד ע ר א ו ר ח : איך ווייס נישט, צי איר וועט אים קענען.

ער איז פון ווינט: פון פרס ומדי.

ד ע ר מ ע ק ל ע ר : פון פרס ומדי? פון וואָסער שטאָט?

ד ע ר א ו ר ח : פון שושן הכירה.

ד ע ר מ ע ק ל ע ר : פון שושן הכירה? ווי אזוי איז דער נאָמען?

זינער?

ד ע ר א ו ר ח : זיין נאָמען איז המן.

ד ע ר מ ע ק ל ע ר : (טרעט אָפּ צוריק) המן? וואָ־וואָ־וואָסער

המן?

ד ע ר א ו ר ח : המן, דער רעכטער, דער אמתער המן. המן בן

המדתא...

ד ע ר מ ע ק ל ע ר : נו, און ווער זינט איר?

ד ע ר א ו ר ח : און איך בין זיין ייד... מרדכי.

ד ע ר מ ע ק ל ע ר : מרדכי? דער וואָס הינטט... אין דער

מגילה?...

דער אורח : (שטייט אויף פונעם בענקל, גלייך איס אין פנים אריין) יא! יא! יא! מרדכי, דער זון פון יאר, דער זון פון שמעי, דער זון פון קיש! דעם "קיש" שרייבט איס אויס דער אורח גלייך אין אויער אריין).

דער מעקלער : (ווערט רויט פאר כעס). אפנים, איר האָט ניט פון וועמען חוזק צו מאַכן?!

און דער מעקלער לויפט ארויס אין גרויס גרימאצאָרן, און עס באַ-ווויזט זיך אַ פרישער פאַרשוין, אַ יונגערמאַנטשיק מיט אַ געראזירט בערדל, מיט שיינע צוויי וואַנצעס, פאַרדרייט גאַנץ פּאַן אַרויף, מיט אַ שוין קייטל אפן זשילעט, וואָס סע קאַן זיין, ס'איז אַ גילדנס, און סע קאַן זיין, אַז ניין. אַלעין איז ער אַן אַגענט פון זינגערס ניימאַשינעס. נאָר פון צייט צו צייט, אַז עס מאַכט זיך עפעס אַ ניס אין שטעטל, שרייבט ער אַרײַן אין אַ צייטונג און שרייבט זיך אונטער „דאָס געראזירטע בערדל“.

סצענע 3.

דאָס געראַזירטע בערדל : גוט מאָרגן! דאָ, האָב איך געזען, איז צוגעפאַרן אַ פּריץ מיט אַ ירדן. איך האָב געוואָלט, אויב ס'איז מעגלעך, האָבן מיט אים אַ אינטערוויו.

דער אורח : וואָס הייסט דאָס אַן אינטערוויו?
דאָס געראַזירטע בערדל : דאָס הייסט, איך וויל זיך מיט אים דורכשמועסן.

דער אורח : גלאַט אַזוי?
דאָס געראַזירטע בערדל : גלאַט אַזוי.
דער אורח : הייסט דאָך עס דברים בטלים. ווער זייט איר?
דאָס געראַזירטע בערדל : איך בין אַ האַלבער אַגענט פון מאַשינעס. נאָר העכער האַלב בין איך אַ שרייבער, אַ קאַרעס-פאַנדענט פון אַ יודישער צייטונג. קאַן איך זען אַינער פּריץ?

דער אורח : ניין, איר קאַנט אים נישט זען.
דאָס געראַזירטע בערדל : פאַר וואָס?
דער אורח : דערפאַר, ווײַל ער איז צו אַ גרויסער פּריץ.

דאָס געראַזירטע בערדל: ווער איז ער? פון וואָס?
נען? און ווי אזוי הייסט ער?

דער אורח: ער איז אַ מאַגנאַט. פון שושן הכירה. און זײַן
נאָמען איז — המן. איז אײַך באַקאַנט דער נאָמען?

דאָס געראַזירטע בערדל: דער נאָמען איז מיר
קענטלעך... נאָר די שטאַט האָב איך קײנמאָל נישט געהערט. ווייט
איז עס?

דער אורח: אין פּרם ומדי... פון הודו ביו כוש... געהערט
אַמאָל?

דאָס געראַזירטע בערדל: (דרייט די וואַנצעס)
קײנמאָל נישט! (נעמט אַרויס אַ גאַס־ביכל מיט אַ בלינשטיפּט, גרייט
צו פאַרשרײַבן) ווי אזוי, זאָגט איר, איז דער נאָמען?
דער אורח: המן.

דאָס געראַזירטע בערדל: דער זעלבער נאָמען,
וואָס מע עסט נאָך אים המן-טאַשן? הײַנט, דאַכט זיך?
דער אורח: אַט, אַט, אַט! נו, און דעם נאָמען מרדכי האָט
איר געהערט אַמאָל?

דאָס געראַזירטע בערדל: יאָ, עפעס דאָרט אינ
אײנעם מיט יענעם המנען האָב איך געהערט לײענען דאָרט... (נעמט זיך
צום גאַס־ביכל).

דער אורח: זאָלט איר וויסן זײַן, אַז דער פּרײַז מײַנער —
דאָס איז ער אַלײן טאַקע, אַט יענער המן פון שושן הכירה...

דאָס געראַזירטע בערדל (קוויינקלט זיך, ווייט ניט
וואָס ער זאָל שרײַבן) וואָזוואָס הייסט? איך פאַרשטיי ניט! ער לעכט
נאָך, יענער המן? דאַכט מיר, ער איז שוין לאַנג געשטאַרבן?...

דער אורח: און איך בין דאָס זײַן ייד — מרדכי היהודה
היושב בשער המלך... (די לעצטע ווערטער זינגט ער מיטן ניגון פון דער
מגילה).

קײנמאָל אַף זײַן לעבן האָט אונדזער אַנענט אזוי שטאַרק ניט
פאַרדראָסן, ווי אַצינד, וואָס ער איז ניט באַקענט מיט די קלײנע
אותיות; אין דער דאָזיקער מינוט האָט ער שטאַרק חרטה געהאַט דערויף,

וואָס ער האָט יינגלווייז נישט געוואָלט אַרײַנקוקן אין קיין ייִדישן ספר. די גאַנצע באַד האָט ער אַרויפגעלייגט אַף זײַן טאַטן. שולדיק איז אינגאַנצן ער, דער טאַטע זײַנער. אַ טאַטע איז מחויב צו לערנען אַ קינד...

ד אָ ס ג ע ר א ז י ר ט ע ב ע ר ד ל : איז ער, הייסט דאָס, פון יענע המנס... וועלכער... קאַטאָרי?...

ד ע ר א ו ר ח : ניט פון יענע המנס, נאָר טאַקע יענער המן אַליין, דער אמתער המן! וויפֿל מאָל דאַרף מען אייך קלאַפֿן אין מח אַרײַן?

ד אָ ס ג ע ר א ז י ר ט ע ב ע ר ד ל : (כאַפט אַרויס אַ פעט טשיילע, ווישט זיך דעם שווייט. אין דעם עפנט זיך די טיר און עס באַ ווייזט זיך אַ גײַער נפש, אַ שטאַרק־רויטער ייִד מיט שטאַרק רויטע בער מען, מיט אַ היפש בייכל, גייט אָנגעטאָן חסידיש, נאָר רײַן, ציכטיק אין אַ שיינער קאַפּאַטע. דער שטאַרק־רויטער ייִד פליט אַרײַן צום אורח, ווי אַ שטורעמווינט).

ד ע ר א ו ר ח : (צום אָגענט) וואָס זײַט איר געבליבן אָן לשון?

ד אָ ס ג ע ר א ז י ר ט ע ב ע ר ד ל : איך... איך... איך וועל קומען אַ צווייטן מאָל... (רוקט זיך אַרויס).

סצענע 4.

ד ע ר ש ט א ר ק ר ו י ט ע ר י י ד : (שטעקט אַפּ דעם אורח אַ ברייטן שלום־עליכט) שלום־עליכם, מיין ליבער ייִד! איך האָב שוין אָפּגענומען פון אייך אַ פּאָר גרוסן. מע זאָגט, אז איר זײַט דאָ מיט אַ פּרייַ אַ מאַנגאַט, וואָס קויפט און פאַרקויפט אימעניעס און וועלדער. דעם נאָמען האָבן זיי מיר נישט געוואָלט זאָגן. נאָר איך שטויס מיך אָן, ווער דאָס איז. (פאַרקאַטשעט די ארבל) דאָס באַדאַרף זײַן אַ גראַף אָדער אַ קניאַז. געטראָפֿן?... איך בין דער גרעסטער מעקלער פון אימעניעס אין וועלדער אין גאַנץ פּאַלעסיע. איך, ווי איר קוקט מיך אָן, בין פול אומע־טום, די גאַנצע וועלט, בין אויסן אַלע מיניזלעכער, אויסגעבונדן מיט אַלע פּריצים און מיט אַלע גראַפֿן, אַלע גרעסטע מאַנגאַטן זײַנען נאָך מיר די

כפרה, וואָרעם זיי ווייסן, אז איך בין זיי געטרין, איך וועל זיי ניט פאַר-
פירן, ווי אנדערע... זיי ווייסן, אז דאָס וואָס איך זאָג, איז הייליק. איך
וועל ניט גיין דערצוילן, ווי אנדערע, נעכטיקע טעג, אַפֿן הימל אַ יאָרד...
איך בין נישט פֿון די אַדעסער אָדער יעהופּעצער מעקלערס די שאַרלאַטאַ-
נעס, וואָס קנאַקן. בלאַטע! באַ מיר איז ריין און אָפּנטלעך. זאָג איך
וואַלד — איז וואַלד. זאָג איך סטעפּ — איז סטעפּ. איך וועל נישט גיין
דערצוילן יענעם קיין גליקן, „א האַט אַ בוים, אַ פּלויך אין וואַסער“, און
נאָכדעם זאָל זיך אויסלאָזן אַ בוידעם, אַ נעכטיקער טאָג... און רייד איך
מיט מעצען אָפּ — איז יחלקו. עס מעגן פּאַלן שטיינער פֿון הימל, ווי-
באַלד מיר זינען אינצווויען, איז חצי שלי וחצי שלך...

ד ע ר א ו ר ח : בקיצור, וואָס זשע האָט איר געוואָלט זאָגן,
הייסט דאָס?

ד ע ר ש ט א ר ק ר ו י ט ע ר י ? ד : האָב איך געוואָלט
זאָגן, הייסט דאָס: אזוי ווי ס'איז געקומען מיט אַיך צו פּאַרן עפעס אַ
פּרייז, זאָגט מען, וואָס האָט ברעה, זאָגט מען, קויפֿן אָדער פּאַרקויפֿן
אימעניעס, בין איך געקומען אומיסטנע אַנקוקן דעם פּאַרשוין, וואָס
פּאַרטאָרום באַ אונדז אין אונדזער וואַלין און מאַכט געשעפטן אָן מיר.
איר וועט דען קאָנען אַ ריר טאָן זיך אָן מיר? אַט האָב איך ערשט דורכי-
געשלאָגן אַ פּאַר געשעפטלעך, וואָס צוליב דעם טאַקע בין איך געקומען
אָהער צו פּאַרן, — מעגט איר מיר גלייבן, אז אַפּ חידושים, אַפּ בילעטן!
צונויפּגעפירט אַ וואַנט מיט אַ וואַנט, הודו מיט כּוש, געביטן שילע נאַ
שוויקע, צוגענומען באַ איינעם אָן אימעניע אַ גאַלד און אַרײַנגערוקט אים
אַ וואַלד, אַפּ אים אַזאַ יאָר! איר זאָלט זען דעמבעס — אַרזי־לכּוּן! דער
חסרון, וואָס מע קאָן זיי ניט האַקן. מע לאָזט ניט. מע דאַרף זיי לאָזן
כאָטש נאָך אַ יאָר דרייסיק, וועט מען ערשט דעמאָלט פּאַרשפּילן... דער-
פּאַר האָט אָבער די אימעניע אַ מעלה: די ערד איז גאַלע בלאַטע, גוט אַפּ
כריין און אַפּ קאַרטאָפּלעס, און קיין רעמאַנענט ניט אַ לעק! און אַ באַן
וועט דאַרטן אפּשר אַמאָל זײַן, אַם ירצה השּׁם, אז משיג וועט קומען, און
אפּשר נײַן; גיכער נײַן, איידער יאָ... די צוויי אַדונים, האָט איר באַ-
דאַרפֿט אַנקוקן, האָבן זיך איינס דאָס אנדערע געוואָלט אָנטאָן אַ ספּאַ-
דעק, און מיר האָבן זיי געוואָלט איינריידן, אז איך וויל זיי אָפּנארן, נאָר

זיי וועלן זיך לאָזן — א קאָמעדיע, זאָג איך איך, א ריינע קאָמעדיע!
(ווערט צעגאָנגען פאַר געלעכטער).

ד ע ר א ו ר ח : בכּוּ, וואָס זשע האָט איר, הייסט דאָס, געוואַלט
זאָגן?

ד ע ר ש ט א ר ק ר ו י ט ע ר יוּד : גאָרנישט. איך האָב נאָר
געוואַלט אַ טאַפֿטאָן, געוואָר ווערן, מיט וואָס איר שמעקט... איר זאָגט
מיר נאָר, ווער איז דער אָדון אינערער, פון וואָס איז ער? און ווי אזוי
רופט מען אים? — וועל איך איך שוין אליין זאָגן, וואָס ער דאַרף. זאָגט
מיר נאָר דעם נאָמען זינעם — איך קען אַלעמען און אַלע קענען מיר.
ד ע ר א ו ר ח : זיין נאָמען איז המן.

ד ע ר ש ט א ר ק ר ו י ט ע ר יוּד : (טוט זיך אַ כאָפּ) האָ?
המן? פון וואָסערע המנס? אפשר פון די, וואָס אָט דאָרט? (באַווייזט
מיט די הענט אַהין ערגעץ, זייער ווייט).

ד ע ר א ו ר ח : פון די אמתע המנס, טאַקע ער אליין! (מיטן
ניגון פון דער מגילה) המן בן המדתא האנגי, שני למלך באם קעניג
אהשורוש. ווייסט איר שוין?

ד ע ר ש ט א ר ק ר ו י ט ע ר יוּד : וואָוואָס רעדט איר?
ד ע ר א ו ר ח : אָט דאָס, וואָס איר הערט.

ד ע ר ש ט א ר ק ר ו י ט ע ר יוּד : צי איר זינט צעמישט?
צי איר זינט דולף? צי איר זינט משוגע? צי גלאַט אזוי גערירט פונעם זינען?
ד ע ר א ו ר ח : איך בין נישט צעמישט, ניט דולף, ניט משוגע,
ניט גערירט פונעם זינען. דאָס איז ער, דער אמתער המן אליין, פון שושן
הבירה, און איך בין דאָס מרדכי היהודי, זיין יוד הייסט דאָס... ער איז,
מסתמא האָט איר געהאַרכט, א גרויסער מאַגנאַט. אן אַדיר, און איך,
געוויינטלעך, בין אַ יוד אן אַרעמאַן; ער איז, הייסט דאָס, מנין פריץ, און
איך בין זיין יוד. היינט פאַרשטייט איר שוין?

אויסגעהערט די דאָזיקע מימרא, טוט זיך דער שטאַרקרויטער יוד אַ
כאַפּ מיט ביידע הענט באַ די זיטן און הייבט אָן צו לאַכן, אַז עס קומען
זיך צונױף די בעל־הביתטע מיטן משרת מיט עטלעכע געסט, מיט גלאַט
יודן, און פונעם גרויסן חדר עפנט זיך די טיר און עס קוקט־אַרויס דער
פריץ אליין, טוט אַ וואָרף אַף אַלע פאַרשווינען אַ בייזן קוק און פאַרבינדט

מיט זיין יידן א שמועס אה א מאַדנע שפראך, מיט גאַלע טיתן און מיט גאַלע פתחן, עפעס א מין תרגום-לשון, וואָס מע האָט נאָך אזא שפראַך מיט אזעלכע דבורים אין וואָלינער גובערניע קיינמאָל ניט געהערט: „פאַר-שאַנדאַטאַ, אַשפּאַטאַ, פּאַראַטאַ, ווייזאַטאַ“... בעת-מעשה שטייט דער ייד פאַרן פּריץ, ווי געוויינלעך א ייד באַדאַרף שטיין פאַר א פּריץ... און מע הערט נישט אויף צו שיטן אַלץ מיט יענע תרגום-לשון, וואָס מע קאָן פון אים זיך אויסברעכן אַלע ציין, און מע וואָלט געמעגט שווערן, אז עס וואַרפן זיך דורך די באַקאַנטע האַרבע ווערטער פון דער מגילה: „פּרתמים“, און „אהשרפנים“, און „אהשרתנים“, און „שעשנז“, און דאַכט זיך, אז „חרבונה“ אויך בתוכם... דער גאַנצער עולם בלִיבט שטיין מיט אָפענע מגילער, און זיי קאַנען ניט פאַרשטיין, וואָס טוט זיך דאָ מיט זיי? המן מיט מרדכיין פון דער מגילה? צי א נַיער המן מיט א נַיעם מרדכי? צי גאָר א חלום, עפעס אַ בייזער, אַ וויסטער חלום צו זיי-ערע קעפּ!?

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

א פאַר ווערטער פונעם פאַרפאַסער צו זיינע לעזער

איך רייס איבער סאַמע אין רעכטן ברען פון דער מעשה — גלייבט מיר, אז יעדער בעל-מלאכה ווייס זיין אַרבעט און יעדער שריפטשטעלער פאַרשטייט זיינע ביזנעס... איך זע אין אייך, אז עס האָט אָנגעצויגן. דאָס הייסט, אז איר ווילט וויסן דעם סוף פון דער מעשה — דאָס איז דאָך באַ אייך דער עיקר. אויב אזוי, האָט אַ ביסל געדולד, ביז... איבער-אַינאַר פורים. ניט קיין סך צו וואַרטן. מער ניט אז איין יאָר. וואָס פאַר אַ ווערדע האָט אַ יאָר אין דער אייביקייט?...

געשריבן אין יאָר 1905 - 1916

לכבוד יום-טוב

צווייט בוך

א י נ ה א ל ט :

181	מה נשתנה
188	דער אתרוג
203	המן און זיינע טעכטער
213	געצל
224	לאהניו
229	א פארשפילטער ל"ג-בעומר
238	צו דער סעודה
249	דער אורח
258	אליהו הנביא
263	אז גאט וויל שיסט א בעזעם
268	דריי קעפלעך
275	גזלנים
287	א פסח אין דאָרף
300	פסח מיט א קל - וחומר
303	די וועלט גייט צוריק
307	שלח מנות
310	די געפערלעכע מצה

מה נשתנה

— טאטע, איך וועל דיך פרעגן פיר קשיות.

די ערשטע קשיה וועל איך דיך פרעגן:

מה נשתנה הליה הזה מכל הלילות —

וואס איז פארענדערט געוואָרן די דאָזיקע נאַכט פון פסח פון אלע נעכט פון א גאַנץ יאָר?

שכל הלילות — אלע נעכט פון א גאַנץ יאָר, אָנו

אוכלין — עסן מיר וואָס מיר ווילן, סײַ א ייִדיש ראָסל־פּלייש, סײַ

א גווישן קאַלבאַס, סײַ פּיש מיט כּרײַן, סײַ ראַקעס, סײַ לאָקשן־קוגל, סײַ

מאַראָזשענע; הליה זה — די דאָזיקע נאַכט פון פסח, כולו

מצה — זײַנען מיר אלע מצהדיק: די מאַמע האָט אונדז אָנגעזאָגט,

אויב מיר ווילן עסן חמין, זאָלן מיר גיין אין דער „קאַלבאַסנע“, וואָרעב

ס'איז אין שטוב, זאָגט זי, פּסחיק. ס'איז אומעטוב, אין יעדן ווינקעלע,

כשר, ריין. סע שעמעריט און סע פינקלט. דאָס געפּעס האָט מען גע-

קויפט שפּאַנגל־נײַע, נאָר־וואָס פון קלייט. דאָס מעכל איבערנעפּוצט. די

טירן געוואַשן. די פענצטער געקראַצט. דאָס דינסטמייַדל געכשרט. עס

לאָזט זיך הערן פון קיך א ריה פון שטאַרק־געפּעפּערטע פּיש, א ריה פון

געזונשמאַלץ. מע האָט אָנגעמאַכט צו דער יויך לאַטקעס און בלינטשיקעס,

קניידלעך און ברעמזלעך און פּאַלירטשיקעס. אונדז האָט מען פּלוצעם גע-

הייסן אָנטאָן די היטלען, אויסגעזעצט אַרום טיש, געגעבן אונדז אין די

הענט אַרײַן סידורימלעך, מיר זאָלן אַרײַנקוקן. — זיצן מיר, ווי

די טאַקען, און קוקן, ווי אַ האָן אין „בני־אָדום“...

וואָס איז דאָס פּאַר אַ קאָמעדיע? ווי אזוי הייסט דאָס שפּיל?

.....

האָב איך דײך, טאַטע, געפרעגט איין קשיה.
 ד י א נ ד ע ר ע ק ש י ה וועל איך דײך פרעגן:
 פאַר וואָס האָט עפעס די מאַמע אָפּגעשיקט די באַנע אַף אַ גאַנץ
 פּסח? וואָס שעמען מיר זיך אזוי מיט אונדזער יום־טובּ? —
 צי שעמען מיר זיך דערמיט, וואָס מיר האָבן זיך באַפּרײט פּון גלות־
 מצרים און געוואָרן פּון קנעכט, פּון ציגײנערס, אַ פּאַלק?
 צי מיר שעמען זיך מיט משה רבינוס תּורה, וואָס דאָרטן, זאָגט מען,
 שטייט געשריבן: „דו זאָלסט לײב האָבן דײן חבר ווי זיך אַלײן“... „אויב
 דײן שונא איז הונגעריק, זאָלסטו אים אָנזאַטן מיט ברויט, און אויב ער
 איז דאָרשטיק, זאָלסטו אים אָנטרינקען מיט וואַסער“...?
 צי מיר שעמען זיך מיט אונדזער בית־המקדש, וואָס איז געווען, זאָגט
 מען, אַ בית־המקדש פּאַר אַל ע פּל ע ק ע ד ?
 צי מיט אונדזערע מלכים שעמען מיר זיך, מיט אונדזערע מלכים,
 וואָס האָבן זיך אויסגעפּײנט נישט נאָר מיט מלחמות אַלײן; זיי האָבן,
 זאָגט מען, געשריבן זעלטענע ספרים און געזונגען הייליקע לידער?
 צי מיר שעמען זיך מיט אונדזערע נביאים, וואָס זײנען אַרומגעגאַנג־
 גען צווישן פּאַלק און געזויט אמת, ערלעכקייט, יושר און גערעכטיקייט,
 נישט געלאָזט, מע זאָל באַלײדיקן דעם אָרעמאַן, קוועטשן דעם שוואַכן,
 באַנעמען די אַלמנה, באַראַבעווען דעם יתום? ... מיט די נביאים, וואָס
 האָבן זיך נישט געשעמט אויסזעצן פעלערן דעם גרעסטן פּאַרשוין, אַפּילו
 דעם מלך אַלײן, אים זאָגן דעם אמת גלײך אין פנים אַרײן?
 צי מיר שעמען זיך אפשר דערמיט, וואָס אונדזערע עלטערן האָבן
 זיך געלאָזט, זאָגט מען, שניידן און בראַקן, בראַטן און ברענען, הענגען
 און טרינקען, קוקן, ווי מע קוילעט די קלײנע קינדער פאַר זייערע אויגן
 און שווינגן, שפּרינגען אין פּינער אַף קידוש־השם און שרײַען בשעת־
 מעשה: „שמע ישראל!“ — אָט דערמיט שעמען מיר זיך???

האָב איך דײך, טאַטע, געפרעגט צוויי קשיות.
 ד י ד ר י ט ע ק ש י ה וועל איך דײך פרעגן:
 פאַר וואָס האָסטו אונדז געלערנט אַלע לשונות, אַלטע און נייע, נאָר
 איין שפּראַך האָסטו פּאַרגעסן אונדז לערנען — אונדזער אייגענע ייִדישע

שפראך? ... די שפראך, וואָס אָפּ איר איז געשריבן די תורה, די שפראך, וואָס אָפּ איר האָבן גערעדט די נביאים, די שפראך, וואָס אָפּ איר איז פאראן, זאָגט מען, אַ גרויסע, אַ ריכטע, אַ שיינע ליטעראַטור?

פאַר וואָס האָבן מיר אויסגעהערט די היסטאָריע פון אַלע פעלקער, די אַלע און די נייע, נאָר די היסטאָריע פון איין פֿאָלק האָבן מיר דורכ־געלאָזט — די היסטאָריע פון אונדזער אייגן ייִדיש פֿאָלק?

פאַר וואָס זינען מיר קלאָר אין דער געאָגראַפיע פון דער גאַנצער וועלט, נאָר די געאָגראַפיע פון ארץ־ישׂראל איז אונדז פֿרעמד?

פאַר וואָס זינען מיר קלאָר אָפּ אויסווייניק מיט אַלע פֿישמשעווקעס, אין וואָסער אַ יאָר איז געווען גאַסטיאָג און גאַרפּאָג און קאַמביז און דאַרי היסטאָספּ און איוואָן קאַליטאַ, און מיר הייבן נישט אָן צו וויסן, ווען איז געווען עזרא, און ווען איז געווען יהודה המכבי?

פאַר וואָס ווייסן מיר, ווער איז געווען פּושקין, לערמאַנטאָוו, גאַנאַל, גאַרקי און טאַלסטאָי, און הייבן נישט אָן צו וויסן, ווער איז געווען יהודה הלוי, לעווינאָן, לעוואַנדאַ, גאַרדאַן, אַבראַמאָוויטש?

פאַר וואָס ווייסן באַ אונדז אַ מינדסט קינד, וואָס פאַר אַ יום־טוב איז „מאַסלעניצאַ“, און אז עס קומט צו אונדזער חנוכה, איז ער נישט קיין היגער?

.....

האָב איך דײַך, טאַטע, געפֿרעגט דרײַ קשיות.

ד י פ ע ר ט ע ק ש י ה וועל איך דײַך פֿרעגן:

פאַר וואָס איז באַ דיר איוואָן איוואָנאָוויטש אַזוי טײַער, און רב יענקל אַזוי וואָלוול?

פאַר וואָס קלינגט־אָן איוואָן איוואָנאָוויטש באַ אונדז גלײַך אין דער פֿאָדערשטער טיר, און רב יענקל גייט אָפּ דער הינטער־טיר?

פאַר וואָס, אז עס קומט אַרײַן צו אונדז איוואָן איוואָנאָוויטש, ווערט אַ האַרמידער, אַ גערוקערײַ פון בענקלעך, אַלע לױפֿן אים אַקעגן, מע ווייס ניט וווּ אים אַנידערצוזעצן, און רב יענקל, אז ער קומט אַרײַן, שטייט ער באַ דער טיר און האָט מוראַ, טאַמער וועט מען אים ניט אַזוי אויפֿנעמען?

פאַר וואָס, אז איוואָן איוואָנאָוויטש קרימט זיך נאָך, ווי אַזוי אַ ייִד

האָט מורא פאַר אַ ביסק און זאָגט: „איִווייִ־מיר! שטרעליאַיעט!“, קאָ־
טשען מיר זיך אַלע פאַר געלעכטער, און אז יענקל וויל עפעס דערציילן,
קוקט ער פּרײַער אין די אויגן אַרײַן, צי מען איז אויפגעלעגט אים האָרכן?
פאַר וואָס האָט איוואָן איוואָנאַוויטש אַ העזה צוצוגיין גלײַך צו
מיין שוועסטער מאַטילדע, איר געבן אַ קניפּ אין בעקל און מאַכן איר
וואָס פאַר אַ קאָמפּלימענט ער וויל, און אז רב יענקל האָט זיך איינמאַל
אַרויסגעכאַפט מיט אַ וואָרט, אז מאַטילדע איז אַ פּינע בתּוּלָה, האָט
אים די מאַמע אָפּגעשאַטן מיט פּינער: „פי, זשידאָוּשטשינאַ! וואָס איז
דאָס פאַר אַ נאָמען ב ת ו ל ה ?“...

פאַר וואָס, אז דער רוסישער לערער קומט צו גיין צו אונדז לערנען,
האָבן מיר פאַר אים דרײַ־אַרץ, גיבן אים אָפּ כבוד און האָבן מורא פאַר אַ
בייון קוק, און אז אונדזער ייִדישער „רבי“ קומט צו גיין איין מאָל אין
וואָך פון יוצא וועגן לערנען מיט אונדז „סידור“, מאַכן מיר פון אים
חזק, טרײַבן קאַטאַוועס, הערן אים, ווי דעם קאַטער, באַהאַלטן אים דאָס
היטל אונטערן בעט, אָדער מיר פאַרוואַרפּן אים די קאַלאַשן אָפּן בוידעם?
פאַר וואָס שרײַבן מיר אויס אַלע יאָר די „ניוואַ“ מיטן „נאַוואַיע־
וורעמיאַ“, פאַרכאַפּן מיט אַ חודש פּרײַער, מיר זאָלן, חס ושלום, נישט
פאַרשפּעטיקן, און אז מען האָט דיך אַ פרעג געמאַן עמעצער, למאַי דו
שרײַבסט נישט אויס דאָס ייִדישע בלאַט, האָסטו זיך געפונען ווי באַ־
ליידיקט?...

פאַר וואָס קלינגט די וועלט מיט זייערע מחברים, מע שרײַבט וועגן
זיי נאַנצע ביכער, מע דרוקט זייערע בילדער, מע פּייערט זייערע יוביליען,
מע גיט־אַרויס זייערע ספרים, מע שטעלט זיי מאָנומענטן — סע טוט זיך
חושך!... — און צו אונדז איז אַרײַנגעקומען נישט לאַנג אַ ייִדישער
מחבר, האָסטו אים זייער פּיין אויפגענומען פון פאַרנט באַ דער טיר און
האָסט אים געזאָגט: „אַ נדבה קאָן איך איך געבן, און אייער בוך באַ־
דאַרף איך ניט“?...

פאַר וואָס דרוקט מען אזוי אָפט אַף די בלעטער דינע נדבות מיט
דינע נדרים מיט דינע נישט־ייִדישע סטיפּענדיעס, וואָס דו שענקסט,
און מע הערט עפעס ניט, דו זאָלסט מנדר זײַן אַף אַ ייִדישע זאָך?
פאַר וואָס ברענגט זיך אויס די מאַמע אַף אַלע זייערע בעלער, און

אז עם קומט צו דער יידישער תלמוד-תורה, זאגט זי, אז ס'איז נישט אויסצושטיין פון די יידן, ווי זיי שלעפן?

פאר וואָס האָסטו מיר אַ נאָמען געגעבן „אַלקיוויאַד“, ניט „עקיבאַ“, ווי איך הייס באַמת נאָכן זיידן עקיבאַ? מיט וואָס איז אַלקיוויאַד געווען אַ שענערער מענטש פון אונדזער גרויסן געלערנטן רבי עקיבאַ?
פאַר וואָס טאַנצט מיין שוועסטער קלאַראַ אַף אַלע יאָלקעס, אַז איך האָב אַליין וויפֿל מאָל געהערט, אַז מע רופֿט זי הינטער די אויגן „כאַיקאַ“ און „זשידאָוקאַ“? ...

פאַרוואָס מישן זיך מאָטל דער שניידער, בערל דער שוסטער און חיים דער סטאַלער דאָרט, וווּ מע דאַרף נישט, און נעמען זיך אָן י ע - נ ע מ ס קריוודע, אַז י ע נ ע ר בעט זיי ניט, אַז יענער איז גרייט אַלע מאָל מיט אַ שטעקן זיי ווייזן דעם רעכטן וועג? ...

פאַר וואָס, און פאַר וואָס, און פאַר וואָס, און פאַר וואָס?

האָב איך דיך שוין, טאַטע, געפרעגט אַלע פיר קשיות.
אַצינד בעט איך דיך, דו זאָלסט מיר ענטפערן אַ תירוץ אַף מיניע קשיות.

און אַז דו וועסט מיר ניט ענטפערן קיין תירוץ אַף מיניע קשיות, וועל איך דיר ענטפערן אַ תירוץ:

ע ב ד י ס ה י י נ ו ...

געשריבן אין יאָר 1902

די פיר קשיות פון אן „אמעריקאן באַי“ *

— טאטע, איב'ל דיד פרעגן פיר קשיות:

די ערשטע קשיה וועל איר דיד פרעגן: מה נשתנה הליכה זה — וואס איז פארענדערט געווארן די דאזיקע נאכט פון פסח פון אלע נעכט פון א גאנץ יאר?

שבכל הליכות — אלע נעכט פון א גאנץ יאר עסן מיר וואס מיר ווילן, סיי א יידישן סטייק, סיי פארק טשאפס, סיי פיש מיט כריין, סיי אויסטערס, סיי לאקשן קוגל, סיי פאמפיון פאי. הליכה זה — די דאזיקע נאכט פון פסח עסן מיר נאר מצה און נאר מרור. און אז מיר ווילן עסן חמץ, האט אונדז די מאמע אנגעזאגט, קאנען מיר ניין אין א רעסטאראן אף בראדוויי, ווארעם אין שטוב אין באַ איר, זאגט זי, סטריקטלי פסחיק. ס'איז אומעטום, אין יעדן ווינקעלעך, כשר און קליון. סע שעמערירט און סע פינקלט, די שעס האט מען געקויפט שפאנגליניע, נארוואס פון סטאר. די פוירניטשור האט מען איבערגעפוצט. די טירן געוואשן. די ווינדרעס געקלינט. די ווודווירק איבערגעווארנישט. סידי דאס דינסטטיידל געבשרט. עס לאזט זיך הערן פון קיד א ריה פון שטארקגעפעפערטע פיש, א גערוד פון געזונשמאלץ. מע האט געמאכט צו דער יויד פענקייקס און בלינטשיקעס, היימישע קניידלעך און כרעמזלעך און פאלירטשיקעס, אונדז האט מען פלוצעם געהייסן אנטאן די העטס, אויסגעזעצט ארום טיש, גענעבן אונדז אין די הענט אריין סידורימלעך מיט הגרות, מיר זאלן אריינקוקן. — יצען מיר, ווי די דאמיס, און מיר קוקן, ווי די האנען און „בני-אדם“... וואס איז דאס פאר א קאמעדיע? ווי אזוי הייסט די פלייז?...

.....

האב איר דיד, טאטע, געפרעגט איין קשיה.

די אנדערע קשיה וועל איר דיד פרעגן:
פאר וואס האט עפעס די מאמע אפגעשיקט די קריסטלעכע עקבן אף א גאנץ פסח? וואס שעמען מיר זיך אזוי מיט אונדזער יום-טוב?
צי שעמען מיר זיך דערמיט, וואס מיר האבן זיך אליין באפרייט פון גלות מצרים און געווארן פון שקלאפן, פון ציגיינערס, א פאלק?
צי מיר שעמען זיך מיט משה רבינוס בייבעל?
צי מיר שעמען זיך מיט אונדזער בית-המקדש, וואס איז געווען, זאגט מען, א טעמפל, א נאטשהוין פאר אלע פעלקער?
צי מיט אונדזערע מלכים שעמען מיר זיך, מיט אונדזערע קעניגן, וואס האבן זיך

---

* דער דאזיקער אַמעריקאנער וואַריאַנט פון „מה נשתנה“ איז געשריבן געווארן פון שלום-עליכם אין ניו יארק, אין יאר 1916.

אויסגעפיינט ניט נאר מיט מלחמות, מיט בלוטפארגיסונגען אַליין. זיי האבן, זאגט מען, געשריבן זעלטענע ביכער און געזונגען הייליקע לידער פּסאלמען?
 צי מיר שעמען זיך מיט אונדזערע נביאים די פּראָפּעטן, וואָס האָבן זיך ניט געזשענירט אויסצוזעצן פּעלערן דעם גרעסטן פּאַרשויג, אַפילו דעם קעניג אַליין, אים זאָגן דעם אמת גלייך אין פנים אַרײַן?
 צי מיר שעמען זיך אפּשר דערמיט, וואָס אונדזערע עלטערן האָבן זיך געלאָזט, זאָגט מען, שניידן און בראָקן, בראָטן און ברענען, הענגען און טרינקען, קוקן ווי מע קוילעט די קליינע קינדער פאַר זייערע אויגן, שפּרינגען אין פייער אַף קידוש־השם און שרייען בשעת־מעשה: „שמע ישראל“ — אַט דערמיט שעמען מיר זיך???

האַב איד דיר, טאַטע, געפּרעגט צוויי קשיות.
 די דריטע קשיה וועל איד דיר פּרעגן:
 פאַר וואָס האָסטו אונדז אָפּגעגעבן אין סקול, מיר זאלן לערנען נאַר ענגליש אַליין, און האָסט פּאַרגעסן אונדז לערנען ייִדיש, אונדזער אייגענע שפּראַך?
 אָדער די שפּראַך, וואָס אַף איר אין געשריבן די בייבעל, די שפּראַך, וואָס אַף איר האָבן גערעדט די נביאים, די שפּראַך, וואָס אַף איר אין פאַראַז, זאָגט מען, אַ רייכע, אַ שיינע ליטעראַטור?
 פאַרוואָס האָבן מיר אויסגעזורט די היסטאָריע פון אַלע פּעלקער, די אַלטע און די נייע, נאַר די היסטאָריע פון איין פּאַלק האָבן מיר דורכגעלאָזט — די היסטאָריע פון אונדזער אייניגן ייִדישן פּאַלק?
 פאַר וואָס זיינען מיר קלאָר אין דער געאָגראַפיע פון דער גאַנצער וועלט, נאַר נישט אין דער באַשרייבונג פונעם לאַנד פון אונדזערע עלטערן, פון ארץ־ישראל?

האַב איד דיר, טאַטע, געפּרעגט דריי קשיות.
 די פערטע קשיה וועל איד דיר פּרעגן:
 פאַר וואָס ווייסן מיר, ווען איז כריסטמאַס, ווען איז וואַשינגטאָנס בירט־טעי, ווען איז לינקאָלנס בירט־טעי? ווען איז דעקאַריישאַנדעי און טעהנקס־ניווינג דעי — און מיר ווייסן ניט, ווען איז הנוכה, וואָס איז פורים, ווען איז סוכות און וואָס באַדייט פּסח?
 פאַרוואָס ווייסן מיר, ווער איז געווען שעקספיר, מילטאָז, לאַנגפּעלאָ, דיקענס און טעקעריי, עדנאַר פאַו און מאַרק טוויין, און מיר ווייסן נישט, ווער איז געווען יהודה הלוי, לעווינזאָן, אַבראַמאַוויטש, ביאַליק און נאַר און נאַר אונדזערע אייגענע דיכטער און שריפטשטעלער?
 פאַר וואָס, און פאַר וואָס, און פאַר וואָס?... פאַר וואָס זאל איד דיר איבער־הויפּט דאַרפן פּרעגן קשיות?

האַב איד דיר שוין, פאַטער, געפּרעגט אַלע פיר קשיות.
 אַצינד בעט איד דיר, דו זאַלסט מיר ענטפּערן אַ תירוץ אַף מיינע קשיות.
 און אַז דו וועסט מיר נישט ענטפּערן קיין תירוץ אַף מיינע קשיות, וועל איד דיר אַליין ענטפּערן אַ תירוץ:
 ע ב ד י ם ה י י נ ו ...

דער אטרונג

א

א מעשה לכבוד יום־טוב

הייסן הייס איך, זאָלט איר וויסן זײַן, אָרײַלייב, נאָך רופן רופט מען מיך לייב, און אין חדר האָב איך אַ צונעמעניש „לייב־דרייב־אָבדני. ריק". אין חדר באַ אונדז האָט איטלעכס יונגל זײַן צונעמעניש: מאָטל־קאַפּאַטל, מאיר־דרייער, מענדל־פענדל, היים־קלײַען, איציק־שפיציק, בערל־צאַפּ... געפעלט אײַך אַ ביסל אַ גראַם? מילא, אַז איציק איז שפיציק, מענדל איז פענדל און היים איז קלײַען — דאָס קאָן מען נאָך פאַרשטיין; אָבער וואָס פאַר אַ מחותן איז בערל מיט צאַפּ? — לַמאַי, וואָס פאַר אַ משל איז לייב־דרייב־אָבדיריק? פונדעסטוועגן וויל איך דאָס שטאַרק ניט לײַדן און קריך זיך שלאָגן, און כאַפּ פעטש מיט קולאַקעס מיט סטוסאַקעס מיט בוכענצעס מיט שטשיפּאַלקעס פון אַלע זײַטן. מע מאַכט מיך ברוין און בלוי, וואָרעם איך בין דער קלענסטער באַ אונדז אין חדר, דער קלענסטער און דער שוואַכסטער און דער אַרעמסטער. קיינער וועט זיך פאַר מיר נישט אַניגשטעלן, מײַן קרוודע ניט אָננעמען; אדרבה, אַז צוויי נגירישע יונגלעך בוכען מיך, איינער זיצט אַף מיר רײַטנדיק און דער אַנדער דערער דרייט מיר אַן אויער, שטייט דער דריטער, אַן אַרעמאַנס אַ יונגל, און פּאַרטאַקעוועט מיט אַ ניגון:

אַט אַווי! אַט אַווי!

בוכעט אים!

בוכעט אים!

די עווערלעך!
די עווערלעך!
אָט אזוי! אָט אזוי!

דעמאָלט ליג איך שטייל, ווי אַ קעצעלע, און אז מע לאָזט מיך אָפּ,
גיי איך מיר אַוועק אין אַ ווינקעלע און וויין זיך אויס שטילערהייט,
וויש-אויס די אויגן, רוק זיך צוריק צו צו חברה און ווער ווידער אַ
מענטש... בקיצור, אז איר וועט באַגעגענען אין דער דאָזיקער מעשה אַ
נאָמען לייבל, זאָלט איר וויסן, אז דאָס בין איך.

אַליין בין איך אַ געפאַקטער פּובלעק, אַ נידעריקער, נאָר אַ גראַבער.
ניט אזוי מחמת פעטקייט; איך בין אַפּן לייב דווקא אַ מאַגערער. נאָר
דערפאַר בין איך פּובלעקעוואַטע, ווייל איך טראָג גראַבע וואַטאָוע הויז-
לעך, אַ גראַב וואַטאָוע לייבל מיט אַ גראַב וואַטאָוע קאַפּאַטקעלע. די
מאַמע, פאַרשטייט איר מיך, וויל, עס זאָל מיר זיין וואַרעם און איך זאָל
מיך חלילה ניט פאַרקילן, האָט זי מיך אַרומגעוויקלט מיט וואַטע פּון קאַפּ
ביזן פּיס. נאָר זי מיינט, די מאַמע הייסט דאָס, אז וואַטע קומט ניט צו-
נוץ פאַר אַ יינגל. וואַטע קומט צו-נוץ אַפּ אַ מיאַטש, און נאָך אַפּ אַ
מיאַטש, און נאָך אַפּ אַ מיאַטש — אַלע יינגלעך האָב איך איינגעטיילט
מיט וואַטע, געשלעפט פּון די הייזלעך און פּונעם קאַפּאַטקעלע, אזוי לאַנג,
ביז מע האָט דערזען, האָב איך געכאַפט פעטש מיט קולאַקעס, מיט סטור-
סאַקעס, מיט בוכענצעס, מיט שטשיפּאַלקעס. נאָר לייבל טוט זיך זינסן:
ער טיילט וואַטע. ווער סע וויל, דער נעמט כאַ אים וואַטע, און ווער עס
האָט גאָט אין האַרצן, דער שלאָגט אים, הרגעט אים, ממיתת אים: „לייב-
דרייב-אַבדרייב, אַ מצווה אַפּ אים!“...

אַפּן פּנים בין איך רויט, די באַקן זינען באַ מיר בלוילעך און די
נאָז תמיד פאַרקאָועט, תמיד פול ווי אַן אויג. „אַן אוצר כאַ אים, צו
אַרדי שוואַרצע יאָר!“ — אזוי זאָגט די מאַמע און רייבט לייבלען די נאָז
מיטן פאַרטעך גאָר אומברחמנות און שרײַט צו אים: „נאָך! נאָך!...“
לייבל נעמט זיך אָן מיט אַלע כוחות, עס שפאַרט אים שיר ניט אַרויס די
אויגן פּונעם קאַפּ מיט דער נשמה, און די מאַמע הערט נישט אויף צו
שרײַען: „נאָך! נאָך! נאָך!“... נאָ דיר אַן אָנשיקעניש! אַ נאָז! עס זאָל
אַבער נישט זיין קיין נאָז, וואָלט דאָך געווען גוט. ערשטנס, פאַרשפּאַרט

מען דערקומטשען מיטן שנניצן; און צווייטנס, איז ניטאָ ווער ס'זאָל פרוירען ווינטער אָפן פראָסט. נישט איין מאָל פלעגט מיר איינפאלן צו פרעגן אַ קשיה: צו וואָס טויג אַ נאָז? ווי וואָלט געווען, למשל, אַז אלע מענטשן זאָלן אַרומגיין אָן נעזער? אַי, וואָס פאַר אַ פנים וואָלטן מיר דעמאָלט געהאַט? בלייבט אַ קשיה!... נאָר איך האָב אייך געוואָלט דער- ציילן, קינדער, עפעס אַנדערש. איך האָב אייך געוואָלט דערציילן אַ מעשה מיט אַן אַתרוג, און אַרויף בין איך גאָר אַף ווייס איך וואָס!... לכן רײס איך איבער אין מיטן אַ שמועס און קער זיך אום מיט אייך צוריק צו דער מעשה מיטן אַתרוג.

ב.

מיין טאַטע, „משהיענקל דער נאמן“, דינט אין פראַיעקט פון כמה וכמה יאָרן אַלס קאַסיר. ער באַקומט געהאַלט פינפטהאַלבן קאַרבן אַ וואָך און קומט-אַרויס אַף אַ הוספה; אַז מע וועט אים געבן אַ הוספה, וועט ער, זאָגט ער, היינטיקס יאָר, אים ירצה השם, קויפן אַן אַתרוג. נאָר די מאַמע (בתי-הביולה די נאמנטע רופט מען זי) גלייבט ניט אין אַזעלכע זאַכן. גיכער, זאָגט זי, וועט אומפאַלן אַ קאַזאַרמע און מענטשן וועלן געהרגעט ווערן, איידער אַ בעל-טאַקסע וועט געבן אַ הוספה... איינמאָל פאַר ראש-השנה איז לייבל אָנגעקומען אַף אַזאַ מין שמועס צווישן טאַטע-מאַמע:

ע ר : עס זאָל זיך קערן די וועלט, מוז איך היינטיקן סוכות האָבן אַן אַתרוג!

ז י : די וועלט וועט זיך נישט קערן, און דו וועסט קיין אַתרוג נישט האָבן.

ע ר : אַזוי זאָגסטו? ווי זשע איז אָבער דער דין, אַז מע האָט מיר צוגעזאָגט געבן צושטייער אַף אַן אַתרוג?

ז י : וועט מען דאָס דאַרפן פאַרשרייבן אין ספר-פראַעליק, אַז ראש-חודש קרעמעניץ האָט זיך געטראָפן אַ נס — עס איז געפּגרט אַ בער אין וואַלד. נאָר וואָס דען? אַז איך וועל נישט גלייבן, וועל איך אויך נישט זיין קיין גרויסע אַפיקורסטע.

ע ר : מעגסט דיר יאָ גלייבן און ניט גלייבן; איך זאָג דיר, אַז היינטיקן סוכות האָבן מיר אַן אייגענעם אַתרוג.

זי : אָמן הלוואי, פון דיין מויל און נאָטס אויערן!

— אָמן! אָמן! אָמן! — טראַכט לייבל בא זיך אין האַרצן, און עס שטעלט זיך אים פאַר, אז דער פּאָטער זינער קומט אין שול אַרײַן, ווי אַן אַלטער שטאַט־בעל־הבית, מיט זײַן אייגענעם אתרוג און מיט זײַן אייגענעם לולב, און כאַטש משהיענקל דער נאָמן איז אַ יוֹד פון שפּיגל־באַנק, פונדעסטוועגן, אז עס קומט צו הושענות און דער עולם מאַכט אַ שפּאַציר מיט די אתרוגים אַרום דער בימה, גייט משהיענקל אויך אין קאָן, גלײַך מיט אַלע מזרח־לײַט, און לייבלס האַרץ קוועלט־אָן און פרייט זיך. פּרײַער, געוויינטלעך, גייט רב מלך דער חזן, ווי אַ פעלדמאַרשאַל, טריט באַ טריט, דעם קאַפּ פּאַרריסן אַרויף מיט גרויס גדלות, און זינגט אַה זײַן שײַך ציקלדיקער שטימע: „הושע־נא, עניה סוערה, הושע־נא!“ און תיכּף נאָך אים גייט דער רב, אַ קליין אויסגעוויקט יוֹדל, אָנגערוקט דעם טלית אי. בערן פנים. נאָכן רב — דער דיין, אַ יוֹד מיט אַ געל פּאַרמעט פנים, נאָר מיט ברייטע אַקסלען און מיט אַ פעטן בויך, וואָס טרייסלט זיך אונטער דער גלאַנצנדיקער אַטלעסענער קאַפּאַטע. און נאָכן דיין — די „פּני העיר“, די „מזרח־לײַט“, די נגידים, דער סאַמע צימעס פון שטאַט: רב דאָדי רב הערשעלעס, רב שמחה רב יאַסעלעס, רב אהרן רב לייבעלעס. נאָכדעם — די דריי בערלס: בערל דער גרויסער, בערל דער רויטער, בערל מיט דער באַק. נאָכדעם — מיטלמעסיקע בעלי־בתים: מענדל ברוך נחמהס, אַלטער מינצי פעסלס, שעיה שלמה־דודס, וועלוול חיים־בער־טשיקס. און נאָכדעם גייען קליינוואַרג: משה קאַטער, חיים פּלאַם, עזריאל קאַטשקע, מאיר ליפּ, שלום סקריפּ, שמואליק פעטרישקע, און נאָך און נאָך, איינס נאָך דאָס אַנדערע, אַ נגיד נאָך אַ נגיד, אַ בעל־הבית נאָך אַ בעל־הבית, איטלעכער לפי ערכו, נאָך זײַן פּאַרמעגן, ווי, להבדיל, אין דער אַרמיע, בשעת דאָס חיל גייט אין דער מלחמה: פּרײַער טרעט־אַרויס דער פעלדמאַרשאַל, נאָכדעם גייען גענעראַלן, נאָכדעם פּאַלקאַוויקעס, אָפּיצירן און יונקערס, אונטער־אָפּיצירן און פעלדפּעבלס, און ערשט נאָכדעם גייען די פּראַסטע סאַלדאַטן... לייבלען שטעלט זיך פאַר, אז זײַן פּאָטער האָט זיך אַרײַנגעכאַפט מיטן אתרוג צווישן די שענסטע בעלי־בתים, אַ סך פּרײַער פאַר רב ישראל דעם שניידער, וואָס כאַטש ער איז אַ יוֹד אַ בעל־מלאכה און אַ גרויסער אַרעמאַן, פונדעסטוועגן, קומט צו די הושענות,

גייט רב ישראל דער שניידער גלייך מיט אלע בעלי-בתים מיט א פרעמדן אתרוג, וואָס אַן אויפגעקומענער בעל-מלאכה האָט אים מיט דעם מכבד געווען אפשר דערפאר, ווייל רב ישראל איז א שיינער ייִד א לייטישער און א גאנץ ערלעכער. לייבל האָט נישט איינמאָל באַמערקט, אַז עס קומט צו הושענות און דער עולם הייבט אָן אַרומצוגיין אין שול מיט די אתרוג-נים, שטופן זיך די בעלי-בתים איטלעכער וואָס פריער, קוקן כלומרשט אין סידור אַרײַן, העלפן דעם חזן זינגען די הושענות מיט א דין קולכל, מאַכן בשעת-מעשה זייער א פרום פנים, און כאַפן א קוק מן הצד, קלייגן זיך צו פאַרנעמען א רעכט שטיקל אָרט, נענטער צו די פני העיר, צו די מזרח-לייט, צו די נגידים; און אַז זיי קומען-אויס א ביסל ווייטלעך, מאַכן זיי פים און הייבן אָן גיין גיכלעך, זיי זאָלן הילף גיט פאַרשפּעטיקן און אַן אנדערער, א קלענערער, זאָל הילף גיט פאַרכאַפן זייער אָרט. און אַפּטמאָל טרעפט זיך, אַז איינער א בעל-הבית האָט א ביסל פאַרשפּע-טיקט, רוקט ער זיך אַרײַן בריהש מיט א זײַטל צווישן אַנדערע צוויי בעלי-בתים, וואָס וואַלטן אים מכות אַרײַנגעלאָזט, עס זאָל זײַן אין זיי געווענדט...

אַז לייבל האָט דערהערט דעם שמועס פון פאַטער און מוטער מכה אַן אייגענעם אתרוג, האָט ער זיך נישט געקאַנט איינהאַלטן און האָט אויסגעפויקט אין חדר, אַז היינטיקן יום-טוב וועלן זיי האָבן אַן אתרוג, „אַן אייגענעם אתרוג“; נאָר קיינער האָט אים נישט געוואָלט גלייבן, וויפל ער האָט זיך נישט געשוואָרן.

— וואָס זאָגט איר אַף זײַן טאַטן? — האָבן חברה שקצים גערעדט צווישן זיך. — אַזא קבצן שבקבצנים, פון די קבצניווקער קבצנים, וועט קויפן אַן אתרוג! ער מיינט, אַפנים, ס'איז א לימענע, אַן עפל פאַר א גראַשן!

און די קלענערע יינגלעך האָבן צוגעזונגען:

לייב-דרייב-אַבדיריק
האַט אויסגעטראַכט א ליגן!
אויסגעטראַכט א ליגן!...

אזוי האָבן חברה שקצים געזונגען און מע האָט אים נאָך מכבד גע-
ווען, ווי אלע מאָל, מיט שיינע עטלעכע פעטש, קולאַקעס, סטוסאַקעס,
בוכענצעס און שטשיפּאַלקעס. די דאָזיקע מעשה האָט אים, געוויינטלעך,
פאַרדראָסן, און לייבל הייבטאָן גלייבן, אז זײַן טאַטע איז אַ כתריליק, אַ
קבצן שבקבצנים, און אַ קבצן טאָר זיך ניט גלױסן... ווי איבעראַשט איז
ער אָבער געוואָרן, אז ער איז געקומען אַהיים און האָט געטראָפּן הענזל
דעם שוחט מיט דער נאַפּאָליאַנקע אָפּן קאַפּ זיצן מיטן פּאָטער באַם טיש
און פאַר זיי איז געשטאַנען אַ קעסטל מיט אַתרוגים, וואָס האָבן זיך גע-
לאָזט הערן מיט זייער גן-עדן־ריח איבער דער גאַנצער שטוב.

ג.

די נאַפּאָליאַנקע, וואָס הענזל דער שוחט טראָגט אָפּן קאַפּ, איז אזא
מין שטרנימלעך, אַ מיצל אַזעלכס, וואָס איז אונדז פאַרבליבן בירושה פון
נאַפּאָליאָן דעם ערשטן. דאָרטן, באַ די פּראַנצויזן, איז דאָס מיצל שוין
לאַנג אויס מאַדע; נאָר באַ אונדז, אין כתרילעווקע, האָט זיך נאָך פאַר-
וואַלגערט איין נאַפּאָליאַנקע, אָבער טאַקע מער נישט ווי איינס, באַ הענזל
דעם שוחט. דאָס מיצל איז אַ לאַנגס און אַ שמאַלס, פון פאַרנט מיט אַ
שפעלטל, מיט אַ קנעפל און מיט צוויי קאָטעסלעך. איך האָב תמיד חשק
געהאַט צו די דאָזיקע קאָטעסלעך. ווען דאָס מיצל פאַלט־אַרײַן צו מיר אין
די הענט כאַטש אַף צוויי מינוט, זײַנען די קאָטעסלעך מינע!... אזוי
האָב איך מיר געקלערט. הענזל דער שוחט טוט אָבער קיינמאָל ניט אויס
דאָס מיצל פונעם קאַפּ, און מיר ווײַזט זיך אויס, אז די קאָטעסלעך מיטן
מיצל מיט די פּאות מיטן קאַפּ זײַנען באַ אים עפעס ווי צונויפּגעוואַקסן
אינאיינעם, און דערפאַר, אז ער רעדט און מאַכט מיט די הענט, שאַקלען
זיך די פּאות און די קאָטעסלעך באַמבלען זיך. רב הענזל דער שוחט
לײַגט־פונאַנדער די גאַנצע קראָם זײַנע, קלײַבט אויס אַן אַתרוג, טראָגט
אײַם צו צו דעם טאַטן מיט צוויי פינגער און הייסט אים נעמען דעם
דאָזיקן אַתרוג.

— אָט דעם אַתרוג זאָלט איר נעמען, רב משה־יענקל, וועט איר

האָבן הנאה, וואָרעם ער איז, זאָג איך איך, אָן אַנטיק! אָן אַנטיק
שבאַנטיק!

— אָבער אַ קאַרפּירער? — פּרעגט דער טאַטע און באַטראַכט דעם
אתרוג פון אַלע זינטן, ווי מע באַטראַכט אַ ברייאַנט, און די הענט צי-
טערן אים פאַר פּרייד.

— נאָך אַ מיין קאַרפּירער! — מאַכט דאָס מיצל מיט אַ געלעכטערל,
און די קאָטעסלעך באַמבלן זיך. — אַ קאַרפּירער שבקאַרפּירער! צווישן
קאַרפּירער אַ קאַרפּירער!

משהיענקל דער נאמן שפיגלט זיך אינעם אתרוג, קאָן זיך אין אים
זאָט נישט אָנקוקן, רופט צו בתייהביילהן און ווייזט איר מיט אַ גליקלעך
שמייכלעלע אָפן אתרוג, ווי מע ווייזט אָן אַף זייער אַ רייכע פערמואַר, אַ
צירונג, אָן אבן-טוב, אָדער ווי אַף אַ שיינ טייער קינד, אַ טרייסט. בתייה-
ביילע גייט צו אָן ווערטער, ציטאָוים די האַנט פּאַוואָלינקע, וויל נעמען
דעם אתרוג אין האַנט אַרײַן, גיט מען איר נישט: „פּאַוואָלינקע מיט די
הענט! אַ שמעק, אויב דו ווילסט“... בתייהביילה באַנגונגט זיך כאַטש מיט
אַ שמעק, און מיר גיט מען אַפילו קיין שמעק אויך נישט טאָן. מיך לאָזט
מען אַפילו נישט צו, איך זאָל גיט שטיין צו נאָענט, איך זאָל גאָר גיט
קוקן אַפילו, וואָרעם ס'איז מסוכן נפש!

— שוין, אָט איז ער דאָ! — זאָגט די מאַמע. — אָט לאָז אים נאָר
צו, בייסט ער אָפּ דעם פּיטום פונעם אתרוג!...

— לאָז גאָט היטן! — זאָגט דער טאַטע, איבערגעשראַקן פון אַ בייז
וואָרט.

— שומר ומציל זיין! — העלפט צו דאָס מיצל, און די קאָטעסלעך
באַמבלען זיך. רב הענזל שענקט אַ ביסל קלאַטשע אַף איינצווויקלען דעם
אתרוג, און דער ריח, דער גן-עדן-ריח, צעגייט זיך אין אַלע ווינקעלעך.

ווי אַ ברייאַנט, ווי אַ זעלטענעם שטיין, ווי אַ טייערן פּקדון, וואָס
מע האָט אים איבערגעגעבן באַהאַלטן און אָפהיטן, ווי דאָס שוואַרצע אַפּל
פונעם אויג, וואָס אַז טאָמער ווערט עס חלילה פאַרפאַלן, איז מען גיט
זיכער מיטן לעבן, — אזוי האָט מען גענומען דעם שמעקנדיקן אתרוג,
איינגעהילט אין קלאַטשע, ווי מע הילט אַינן אַ ציטעריק קינד, אַ בן-
יחידל, ס'זאָל זיך חלילה גיט צוקילן דאָס העלזל, און מע האָט פּאַוואָר-

לינקע אויסגעבעט און באַלייגט אין אַ שענע קיילעכיקע הילצערנע גע-
מאַקטע געפאַרבטע פּושקע פּון צוקער. דעם צוקער האָט מען געבעטן
מחילה, און דעם אתרוג האָט מען אַרײַנגעבעטן, ווי אַ ליבהאַרציקן
נאַסט: כּרוך הבא, רב אתרוג! אַרײַן, אַרײַן, אין פּושקע אַרײַן! רעכט
אַינגעדעקט מיט קלאַטשע, צוגעדעקט מיטן דעקל, אַרײַנגעשטעלט אין
דער גלעזערנער שאַפע, צוגעמאַכט דאָס טירל — און אַ גוטן טאַג!

— איך האָב מורא, דער משומד (דאָס מיינט מען מיך) זאָל זיך ניט
דאָביווען צו דער שאַפע, חלילה, און נישט אָפּבניסן דעם פיטום פּונעם
אתרוג!... — אזוי טוט אַ זאָג די מאַמע נאָך אַ מאָל און נעמט לייבלען
פאַר אַ האַנט און שלעפט אים אָפּ פּון דער שאַפע.

ווי אַ קאַץ, אז זי דערשמעקט פּוטער, שפּרינגט זי אַראָפּ פּונעם פּרי-
פעטשיק, גלײַכט זיך אויס דעם רוקן, הייבט זיך אָן אַרומדרייען, רינבן
זיך, קוקן איטלעכן באַזונדער אין די אויגן אַרײַן און באַלעקן זיך, —
אזוי האָט געבעך לייבל אַ היפשע צײַט זיך אַרומגעדרײט נעבן דער שאַפע,
אַרײַנגעקוקט אינעם גלעזערן טירל, געשמייכלט צו דער פּושקע מיטן
אתרוג, אזוי לאַנג, ביז די מאַמע זינע האָט דאָס דערזען, האָט זי אַ זאָג
געטאַן משהייענקלען, אז דער ווייסער-חברהניק האָט חשק זיך דאָביווען
צום אתרוג. האָט משהייענקל אָנגעשרייען אַף אים: „אין חדר אַרײַן, דו
שקאַץ איינער, ניט געדאַכט זאָלסטו ווערן!“... אַ קאַטא, הייסט דאָס, פּון
דער פּוטער!...

לייבל בייגט-אַינן דעם קאַפּ, לאָזט-אַראָפּ די אויגן און גייט-אַוועק
אין חדר-אַרײַן.

ד.

אז איך האָב געלערנט אין חומש די ערשטע סדרה פּון בראשית,
פלעג איך מיך ניט איין מאָל טראַכטן: וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען
גאָט האָט באַזעצט אָדם הראשונען מיט זײַן פּרוי אין גן-עדן — ער זאָל
זיי ניט געווען אָנזאָגן, פּון וואָסערע פירות זיי מעגן יאָ עסן און פּון וואָ-
סערע פירות זיי טאָרן ניט עסן? די שלאַנג וואָלט דעמאָלט געוויס קיין
שליטה ניט געהאַט, זי וואָלט ניט אָנגערעדט חוהו, זי זאָל פאַרווכן פּונעם

עזי-הדעת, חווה וואָלט ניט אונטערגעטראָגן איר מאַן דאָס עפעלע, גאָט וואָלט זיך נישט צעבייזערט אָף זיך, מע וואָלט זיי ניט אַרויסגעטריבן פונעם ווינגגאַרטן, און מיר וואָלטן נאָך אפשר עד היום געשפּאַצירט אין גן-עדן. די טאַטעס וואָלטן געזעסן מסתמא און געלערנט, די מאַמעס וואָלטן געאַרבעט זאָקן, אָדער געפליקט פּעדערן, און מיר, יונגלעך, ווייסע-חברהניקעס, וואָלטן געקלעטערט אָף די בערג, אָף די הרי אררט, געריסן טייטלען, געגעסן מילגראַמען, אָנגעשטופט פולע קעשענעס מיט באַקסערן און געבאָדן זיך גאַנצע טעג אינעם טינד פּישון...

די עטלעכע ווערטער, וואָס בתי-הכילה האָט אַ זאָג געמאָן צו איר מאַן: „אַט לאָז אים נאָר צו, בניסט ער אָפּ דעם פיטום פונעם אתרוג“, זינען געווען פאַר לייבלען אַ סס-המוות, אַ גיפּט אין די ביינער אַרײַן. פון יענער מינוט אָן האָט זיך דער „פיטום פונעם אתרוג“ באַזעצט באַ לייבלען אין מח, נישט אַרויסגעקראַכן פון זײַנע געדאַנקען אָף קיין מינוט, באַנאַכט געקומען צו חלום, געטאַדעט אים, געשלעפט באַ די פּאָד לעס: „דו האָסט מיך נישט דערקענט, נאַרישוי? דאָס בין איך, איך, פיטום!“... לייבל קערט זיך איבער אָף דער אַנדערער זײַט, קרעכצט און ווערט אַנשלאָפּן, טאַרעט מען אים ווידער: „שטיי אויף, נאַרישוי, גיי עפן אויף די שאַפּע, געס-אַרויס דעם אתרוג און בניס מיך אָפּ, וועסטו זיך מחיה זײַן!“..

אין דער פּרי, אַז לייבל שטייט-אויף און גיסט-אָפּ געגל-וואַסער, כאַפט ער זיך צום דאוונען, נעמט דאָס אָנבניסן מיט זיך, כאַפט אַ קוק פאַרבניגענדיק אַהין, אין שאַפּע, דורך דעם גלעזערנעם טירל, אָף דער בושקע מיטן אתרוג, און עס דאַכט זיך אים אויס, אַז די בושקע ווינקט צו אים, רופט אים, מאַכט מיט אויגן: „אַהער!... אַהער, בחורל!“... לייבל נעמט די פּיס אָף די פלייצעס און מאַרש אין חדר אַרײַן.

איינמאָל אין אַ שיינעם פּרימאָרגן, אַז לייבל איז אויפגעשטאַנען, האָט ער דערזען, אַז ער איז איינער אַליין, איינער אַליין אָף דער גאַנצער שטוב. דער טאַטע איז אין פּראַיעקט, די מאַמע — אין מאַרק, די דינסט-ינדענע פּאַרעט זיך אין קיך, דאָס קליינע קינד אין וויגעלע ליגט פאַר-וואַרפן די הענטלעך אַרויף, שלאַפט און שמייכלט, לאַכט פונעם שלאַף. „מלאַכים שפּילן זיך מיט דעם“ — טראַכט זיך לייבל, גיסט-אָפּ געגל-

וואסער און כאפט א קוק אהינצו, אין שאפע ארנין, דורך דעם גלעזערנעם טירל, און דערזעט די פושקע. זי ווינקט צו אים, רופט אים, מאכט מיט אויגן: „אהער!... אהער, בחורל!“... פאוואלינקע, פאוואלינקע ניט לייבל צו צו דער שאפע, עפנט-אויף דאָס גלעזערנע טירל, נעמט-ארויס די פושקע, די שיינע קינלעכיקע הילצערנע געטאָקטע געפארבטע פושקע, עפנט-אויף דאָס דעקל, און איידער ער דעקט נאָך אָפּ די קלאָטשע פונעם אתרוג, טוט אים א זעץ אין נאָז ארנין א ריח, א שטאַרקער, שאַרפער ריח, א גר-עדן-ריח; און איידער ער קוקט זיך ארום, איז שוין דער אתרוג באַ אים אין האַנט און דער פיטום טוט אים א שפרונג אין פנים ארנין:

— ווילסט האָבן הנאה? — ווילסט פילן א טעם גר-עדן? נעם ביים מיך אָפּ! האָב קיין מורא נישט, נאָרישיו, קיינער וועט נישט וויסן! קיין בן-אדם וועט נישט זען! קיין פויגל וועט נישט אויסזאָגן!...

וואָס איז געווען, ווילט איר וויסן? צי האָב איך אָפגעביסן דעם פיר טום פונעם אתרוג, צי האָב איך זיך איינגעהאַלטן און נישט אָפגעביסן דעם פיטום פונעם אתרוג? ... איך וואָלט וועלן וויסן, וואָס וואָלט איר געטאָן אַף מיין אָרט, ווען מע זאָל אייך אָנזאָגן צען מאָל, איר זאָלט זיך ניט דערוועגן אָפּבייסן דעם פיטום פונעם אתרוג? איר וואָלט ניט וועלן וויסן, וואָס פאַר א טעם עס האָט א פיטום פון אן אתרוג?...

ה.

משה'יענקל דער נאמן, וואָס דינט אין פראַיעקט, איז ניט אימיר שטאַנד אַליין צו בויען זיך א סוכה. א סוכה לאָז בויען דער שכן, זלמן דער סטאַלער; ער איז ניט קליין. זלמן דער סטאַלער האָט א סך ברעטער, און מיר געבן צושטייער א צוויי ציכלעך מיט ליינעכער און מיט קאָלד-רעם אַף אַרומצושלאָגן די ווענט. בתי-הביילה די נאמנטע וועט אים דער-פאַר אָפּבאַקן חלה אַף יום-טוב — זלמן דער סטאַלער איז ניט לאַנג גע-בליבן אַן אַלמן מיט אַכט קינדער — און העלפן דער עלטערער טאָכטער צביה אָנפילן די פיש, וואָרעם אזוי פילן פיש, ווי בתי-הביילה די נאמנטע,

פילט קיינער ניט אין כתרילעווקע. היינט וואָס איז ווערט דאָס אתרוג.
בענטשן?

— איר האָט אַ חלק אינעם אתרוג גלייך מיט אונדז, — זאָגט בתייהר
ביילה די נאמנטע צו זלמן דעם סטאַלער.

— אַף צו בענטשן, — פאַריכט איר משה־יענקל דער נאמן.

— וואָס דען, אַף צו עסן? — רופט זיך אָן דער סטאַלער פון זיין
זיט.

נישט נאָר זלמן אַליין האָט זיך אויסגעבעט אַ בעטל אתרוג בענטשן
אין סוכה; דערויף האָבן אַרויסגעקוקט אויך די קינדער זינע, ווי מע
קוקט־אַרויס אַף משיחן; אַ קלייניקייט אַזאַ גליק — האַלטן אין איין
האַנט דעם אתרוג, אין דער אַנדערער האַנט דעם לולב, מאַכן אַ ברכה
„על נטילת לולב“ און געבן אַ טרייסל: טרררר!... „וויפל טעג האָבן מיר
נאָך צו סוכות?“ — האָט איינער געפרעגט באַם אַנדערן און געציילט
די טעג.

דעם טאָג וואָס ערב סוכות האָט דער טאַטע זיך פאַרנומען מיט
אויסבינדן דעם לולב, צונויפקלייבן די פיר מינים און צוגרייטן אַלצדינג
אַפן שענסטן אופן. דעם צוגעקליבענעם אויסגעפּוצטן לולב האָט ער אַוועק
געשטעלט אויבן אַף דער שאַפּע, אין אַ ווינקעלע, אַ ביסל צוגעשפּאַרט אַף
אַ זיט, ווי אַ לעבעדיקער נפש שפּאַרט זיך צו אַ ביסל אַפּרוען. לייבלען
האַט ער פאַרשפּאַרט אָנוואָגן, ער זאָל זיך נישט דערוועגן צורירן צום
לולב, וואָרעם אַז לייבל זאָל אַפילו וועלן, וואָלט ער נישט געקאַנט אַזוי
הויך דערלאַנגען, און אַז ער זאָל אַפילו וועלן צושטעלן אַ בענקל צו דער
שאַפּע און אַרויפקלעטערן, וואָלט דערפון אויך גאַרנישט געוואָרן: דאָס
בענקל וואָלט נאָר אומגעפאַלן, און ער וואָלט געגעבן אַ פּראַל אין דער ערד
אַרײַן, וואָלט זיך ברעכן האַלדז־און־נאַקן און וואָלט נאָך געכאַפט אַ
מיוסן פּסק, אַז ער וואָלט פאַרזאָגן קינדס קינדער!..

נאָך אַ זאך איז געווען, פאַר וואָס לייבל האָט געלאָזט צורו דעם
לולב: ס'איז אים אַפילו אין קאַפּ אַרײַן נישט געקראַכן קיין לולב. אים
האַט אַן אַנדער מחשבה געפיקט אין קאַפּ: „וואָס וועט זיין, טאַמער,
חלילה, כאַפט מען זיך צום פיטום פונעם אתרוג און מע דערזעט, אַז ער
איז, מחילה, אַן אָפּגעביסענער?“... אמת, לייבל האָט אַפילו דעם אָפּ־

געביסענעם פיטום תיכה ומיד צוגעקלעפט צוריק צום אתרוג מיט שפיר
 עכץ — נאָר ווער ווייס, צי וועט ער זיך אָף שפּינעכץ וועלן האַלטן? ...
 גוואַלד, גוואַלד, וואָס וועט זיין? וואָס פאַר אַ תּירוץ וועט ער זאָגן? ווי
 אזוי וועט ער גאָר קאַנען קוקן אין די אויגן אַריין דעם טאַטן און דער
 מאַמען און אָפּליקענען, זאָגן, אַז ער ווייס ניט פּון קיין פּוּתּר און פּון
 קיין חלום? ווער וועט אים גלייבן אָף זינע נאמנות? און צו וואָס האָט
 ער דאָס באַדאַרפּט טאָן? וואָס איז אים דערפּון אַרויסגעקומען? וואָס פאַר
 אַ טעם האָט אַ פיטום פּון אַן אַתּרוג, אַז בּסך־הכּל איז ער — פּע, ביטער
 גאָל, אַ בייזע וויסטע חלשות! אומזיסט. אומנישט גענומען און קאַליע
 געמאַכט אַ פּרי, געפּסלּט אַן אַתּרוג, אַזאַ שיינעם אַתּרוג! און אַז דער
 אַתּרוג איז געפּסלּט — דאָס איז לייבל שוין געוואָר געוואָרן אין חדר פּון
 זינע חברים. היינט צו וואָס האָט דאָס אים געטויגט? צו וואָס האָט ער
 דאָס באַדאַרפּט? ... עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער איז אַ „הורג־נפשׁ“:
 גענומען אַ לעבעדיקע זאָך, אָפּגעביסן דאָס קעפל און צוגענומען באַ דעם
 דאָס חיות. פאַר וואָס? פאַר ווען? וואָס האָט דאָס אים געטאָן? ... אומער
 טום און אַלע מינוט האָט ער געזען פאַר זיך דעם אָפּגעביסענעם פיטום,
 דעם טויטן אַתּרוג, געל ווי וואַקס, אָן אַ טראָפּן חיות, אַ מת, אַ בר־מינן,
 אַ בר־מינן! ...

באַנאַכט אין שלאָף איז דער אַתּרוג געקומען צו אים צו חלום, אים
 געטאַרעט און געשלעפט פאַרן אַרבּל, געוועקט אים: „וואָס האָסטו געהאַט
 צו מיר? פאַר וואָס האָסטו אָפּגעביסן מיין פיטום? איך בין דאָך שוין
 איצטער פּסול, פּסול, פּסול!“ ... לייבל קערט זיך איבער אָף דער אַנדערער
 זייט, קרעכצט און ווערט אַנטשלאָפּן, טאַרעט מען אים ווידער: „קוילער!
 וואָס האָסטו געהאַט צו מיין פיטום? צו מיין פיטום? צו מיין פיטום?“ ...

.1

געקומען דער ערשטער טאָג סוכות. נאָך דעם באַנאַכטיקן פרעסטל
 איז אויפגעגאַנגען די זון אַפּן לויטערן בלויען הימל און באַגאַסן די ערד
 מיט אַ פּריילעכער מחיהדיקער ליכטיקייט, וואָס צעגייט זיך אין יעדן אַבד
 און פּילט־אָן דאָס האַרץ מיט אַ משונה געפיל, מיט אַ מאָדנע בענקעניש

נאך דעם איבערגעלאָפּענעם זומער. די זון לייכט, נאָר וואַרעמען וואַרעמט זי נישט. „ווי אַ שטיפּמאַמע“, זאָגט מען באַ אונדז אין כּתרילעווקע. נישטאַ יענע וואַרעמקייט, וואָס זומער־לעב! מע זעט נישט יענע גרינקייט, וואָס זומער־לעב! מע הערט ניט דאָס פּישטשען פּון די פּייגעלעך, וואָס זומער־לעב! אַלץ, אַלץ איז אַוועק מיטן ערשטן בלאָז פּון דעם ערשטן טאָג פּון חודש אלוף, און נישט אזוי גיך וועט זיך אומקערן יענע וואַרעמקייט פּון דער זון, יענע גרינקייט פּונעם גראָז און יענץ פּישטשען פּון די פּייגעלעך. די ערד וועט זיך נאָך גוט אָנפּרירן ביז דעמאָלט; גענוג שנייען וועט נאָך זיין ביז דעמאָלט, שנייען מיט ווינטן, מיט בורעס, מיט זאָ ווערנעס. עס וועט נאָך גענוג בלאָזן און דרייען און פּיפּן און קערן די וועלט, ביז די ערד וועט זיך אויפּכאַפּן פּון איר קאַלטן שלאַף, אַראָפּ וואַרפּן פּון זיך די קאַלטע געפרוירענע קאַלדרע און באַנייען זיך מיט אַ שפּאַנגל־ניי גרין קלייד און מחיה זיין טאַלן און בערג, טיכּן און ימים, ביימער און בלומען, חיות און בהמות, מענטשן און עופות, און אַלצדינג, וואָס לעבט, געוועלטיקט און ווידמעט זיך אַף דער ערד...

דעם טאָג האָט זיך משה־יענקל דער נאמן געפּעדערט אויפּצושטיין, איבערקוקן די יום־טובדיקע קריאה, איבערזינגען זי מיט דעם באַקאַנטן שיינעם יום־טובדיקן ניגון. דעם טאָג האָט זיך בתי־ביילה די נאמנטע געפּעדערט צו די יום־טובדיקע פּיש מיט די יום־טובדיקע פּאַרפּל מיטן יום־טובדיקן מערן־צימעס. דעם טאָג האָט זיך זלמן דער סטאַלער געפּער־דערט אַפּבענטשן אתרוג אין דער סוכה פּרײַער פּאַר אַלעמען, בכדי ער זאָל קאָנען טרינקען טיי מיט מילך און זיך אָנטאָן ווילטאָג לכּבוד יום־טוב. — רב זלמן בעט דעם לולב מיטן אתרוג, — מאַכט די מאַמע צום טאַטן.

— עפּן־אויף די שאַפּע, נעם־ארויס די פּושקע, נאָר פּאַוואָלינקע! — זאָגט צו איר דער טאַטע און אַליין שטעלט ער צו אַ בענקל צו דער שאַפּע און נעמט־אַראָפּ דעם לולב און איז זיך אַליין מטריח מיט אים אין סוכה אַרײַן מכּבד זיין דעם סטאַלער מיט דער מצווה.

— נאַט בענטשט אתרוג, — מאַכט ער צום סטאַלער, — נאָר פּאַ וואָלינקע, למען השּׂם, פּאַוואָלינקע!... — זלמן דער סטאַלער איז, קיין עין־הרע, אַ יוד אַ גבר און האָט צוויי

הענט, וואָס איטלעכער פינגער פון זיי וואָלט געקאָנט אנדערלייגן דרין אַזעלכע לייבלעך, ווי איך, אין איין קלאַפּ. אַף יעדן גראָבן פינגער איז באַ אים פאַראַן אַ נאַגל, תמיד פאַרפאַפט און תמיד רויט פון לאַק, און מיט דעם נאַגל, אַז ער פירט דורך איבער אַ ברעט, בלויבט אַ טיפער סימן אויסגעקריצט, ווי מיט אַ שאַרף פון אַן אייזן. לכבוד יום־טוב האָט זלמן אָנגעטאָן אַ ווייס העמד מיט אַ נייער קאַפּאַטע, און האָט אין באַד זיך לאַנג געזויפט די הענט מיט זייה און מיט אַש און מיט זאַמד, און נישט געקאָנט אָפּזיפּן זיך. די הענט זיינען געבליבן פאַרפאַפט און די נעגל רויט פון לאַק, ווי פּריער.

אַט אין די דאָזיקע הענט איז אַרײַנגעפאַלן דער ציטעריקער שמעקן. דיסקער אַתרוג. נישט אומזיסט האָט זיך משהייענקל דער נאמן אַזש אַ וואָרף געטאָן, בשעת זלמן דער סטאַלער האָט אַ נעם געטאָן דעם אַתרוג, אַ רעכטן קוועטש געטאָן אים און אַ גוטן טרייסל געטאָן מיטן לולב.

— פּאַוואָלינקע, פּאַוואָלינקע! — זאָגט צו אים דער טאַטע און ציטערט איבערן אַתרוג. — אַט היינט קערט, זייט מוהל, איבער דעם אַתרוג מיטן פּיטום אַראָפּ און זאָגט „שהחיינו“, נאָר פּאַוואָלינקע, פּאַוואָלינקע, למען השם, פּאַוואָלינקע!

פּלוצעם האָט זיך משהייענקל דער נאמן געגעבן אַ וואָרף און אַ געשריי ניט מיט זיין קול: „אוי!“.. אַף זיין געשריי איז געקומען צו לויפן אין סוכה אַרײַן בתיהביילאָה די נאמנטע.

— וואָס איז, משהייענקל? גאָט איז מיט דיר!

— גראָבער יונגאַטש! עם־האַרץ! — האָט ער זיך צעשרייען אַפּן סטאַלער און איז געווען גרייט אים דורס זיין מיט דער ראיה. — ווי אזוי איז מען אזא גראָבער יונגאַטש? אזא אַן עם־האַרץ? אַן אַתרוג איז דען אַ האַק? צי אַ דאָלעטע? צי אַן עקבויר? אַן אַתרוג איז נישט קיין האַק, ניט קיין דאָלעטע, ניט קיין עקבויר! איר האָט דאָך מיר איבער געקוילעט דעם האַלדן אַן אַ מעסער! איר האָט מיר געפּסלט דעם אַתרוג! אַט ליגט דער פּיטום — אַט נאַט זעט, גראָבער יונגאַטש! עם־האַרץ וואָס איר זייט!...

טויט זיינען מיר געווען אַלע. זלמן דער סטאַלער איז געשטאַנען געבעך אַ טויטער, ניט פאַרשטאַנען, ווי אזוי האַט זיך עס אים געטראָפּן

אזא מין אומגליק? פון וואנען האָט זיך דאָס גענומען, וואָס דער פיטום איז אַראָפּגעשפרונגען? ער האָט, דאָכט זיך, געהאַלטן דעם אַתרוג פון דער גרינג, קוויטקוים מיט די שפיץ פינגער? ... אַן אומגליק! אזא אַן אומגליק!... משהיענקל דער נאָמן איז געווען טויט, ווי אַלע טויטע. נאָך נישט געווען מיטן אַתרוג אין שול, נאָך נישט געמאַכט די ערשטע ברכה אַפילו, און שוין געפּסלמ! וואָס האָט ער נאָר באַדאַרפט געבן אזא טייער רע, אַזאַנייידעלע פרי אין אַזעלכע גראָבע הענט אַרנין? קראַנק געווען בענטשן אין שול אַפן קהלשן אַתרוג? „איר גראָבער יונגאַטש! איר עם־האַרץ איינער!“... בתייהבילע די נאָמנטע איז געווען טויט, געבראַכן די הענט: „א מענטש, אַז סע גייט אים ניט, זאָגט זי מיט טרערן אין די אויגן, זאָל ער בעסער נעמען און באַגראָבן זיך לעבעדיקערהייט, א פּרישער, א געזונטער אין דער ערד אַרנין!“... לייבל איז געשטאַנען א טויטער פון צייטערניש און פון פּחדים און פון דעם טאַטנס יסורים און פון דער מאַמעס טרערן און פון זלמן דעם סטאַלערס בזיונות. לייבל ווייס ניט, צי זאָל ער טאַנצן פאַר פּרייד, וואָס גאָט האָט מיט אים געמאַן אזא נס, אויס־געלייזט פון אזא צרה, פון אזא אַן אומגליק, צי ער זאָל וויינען אַפן טאַטנס יסורים, אַף דער מאַמעס טרערן און אַפן סטאַלערס בזיונות? צי זאָל ער אַרומכאַפן זלמן דעם סטאַלער און אויסקושן אים יעדן אבר, אים קושן די גראָבע הענט מיט די פאַרפאַפטע פינגער מיט די רויטע נעגל, דערפאַר, וואָס ער איז געווען זיין גוטער שליח, זיין מלאַך הגואל, זיין אויסלייזער?... לייבל טוט אַ קוק אַפן טאַטנס פנים, אַף דער מאַמעס טרערן, אַפן סטאַלערס הענט, אַפן אַתרוג, וואָס וואַלגערט זיך אַפן טיש אַ טויטער, געל ווי וואַקס, אַן אַ פיטום, אַן אַ טראָפּן חיות, אַ מת, אַ בר־מינן, אַ בר־מינן!...

— אַ טויטער אַתרוג! — זאָגט דער טאַטע מיט אַן אונטערגעבראַכענער שטימע.

— אַ טויטער אַתרוג! — זאָגט אים נאָך די מאַמע מיט טרערן אין די אויגן.

— אַ טויטער אַתרוג! — זאָגט זיי נאָך זלמן דער סטאַלער און קוקט זיך אין די הענט אַרנין און טראַכט, אַפנים, בשעת־מעשה: „אַ פאַר ידים — אַפּגעדאַרט זאָלן זיי ווערן!“...

געשריבן אין יאָר 1902.

המן און זיינע טעכטער

א.

פאר וואָס מע האָט אים גערופן המן — ווייס איך נישט; נאָר גע-
רופן האָט מען אים.

אפשר דערפאר, ווייל ער איז געווען אַ שלעכטער? — האָט פון אים
קיינער באַ אונדז קיין שלעכטס נישט אַרויסגעזען.

אפשר דערפאר, ווייל ער האָט געהאַט צען זין? — האָט ער נישט
געהאַט, אַ הויז צוויי טעכטער, איין זון אפילו.

אפשר דערפאר, ווייל ער האָט געהאַט אַ ווייב זרש? — איז ערשטנס,
כאָ יידן נישטאָ אזא נאָמען, און צווייטנס, האָט ער, פון זינט איך געדענק
אים, קיין ווייב נישט געהאַט.

פאר וואָס זשע פאָרט האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן באַ אונדז
אין כתרילעווקע אזא מיאוסן נאָמען?

נאָר אַ קשיה, וואָס באַ אונדז אין כתרילעווקע קאָן מען אַ נאָמען
געבן!

למאי, ס'איז פאָראַן באַ אונדז אַ ייד, — מיר דאַכט, ער לעבט נאָך
— וואָס מע רופט אים „תרה“?

און ווי געפעלט אינד אזא נאָמען „גיהנם“? אַ נאָמען „הארמידער“?
אַ נאָמען „טעלעצע“? אַ נאָמען „מלאך-המוות“? אַ נאָמען „הלירע“? אַ
נאָמען „סליפה“?

צי, למשל, ס'איז געווען באַ אונדז אַ יודענע, האָט זי געהויסן „עטי-
פעטי“, און נאָך אַ יודענע — „צאינהוראינה“, און איינע אַ יודענע איז

בא אונדז געווען מיט גאָד אזא מין נאָמען: „הנהדרה־פייגע־פעלצע־ליבעם“!

בקיזור, געהויסן האָט ער מרדכי, און גערופן האָט מען אים „המן“. און געווען איז ער אַ הויכער, אַ טרוקענער, מיט גרויסע שוואַרצע אויגן, מיט אַ לאַנגער נאָז, מיט אַ קורצן אויסגעפליקט גרוילעך בערדל, וואָס ער האָט תמיד געפליקט פון דעם איינציקווייז די האָר, נישט געלאָזט, ס'זאָל וואַקסן; די באַקן זיינען געהאַנגען אַראָפּ מיט אַ סך קנייטשן אַפן לאַנגן האַלדז, און די אונטערשטע ליפּ האָט געקוקט אַרויס; און געגאַנגען איז ער אויסגעצויגן, ווי אַ סטרונע, געקוקט אַף איטלעכן פון אויבן אַראָפּ, ווינציק גערעדט, קיינמאָל נישט געלאַכט און שמענדיק־שמענדיק פאַרטראַכט.

געהאַנדלט האָט ער תמיד מיט פּריצים, מיט די כתרי־לעווקער יידן; נישט געהאַט קיין שום מגע־ומשא, אַ חוץ אַ נדבה, אַ נדר אין שול אַריין; אי דאָס — שטיף, אָן ווערטער, נישט געדונגען זיך, נאָר געפרעגט „וויפיל“ — און אַרויסגענומען, און געגעבן.

אויך די צוויי טעכטער זיינע, צוויי שיינע מיידלעך, האָבן זיך נישט אָנגעקערט מיט קיינעם; תמיד געזעסן אין שטוב, מיט קיינעם נישט גערעדט, זיך באַהאַלטן אַפילו פאַר דער דינסט.

אין שטאָט האָט מען זיי גערופן „די המנטעס“, און געהאַלטן פאַר שלעכטע מענטשן, אַזעלכע „רשעמעס“, ווי דער טאַטע זייערער, ווי המן. געוויינט האָבן זיי „נישט ווי געוויינטלעך“, דאָס הייסט, נישט ווי אַלע כתרי־לעווקער יידן; זיי האָבן זיך געהאַט אַ באַזונדערן הויף מיט אַ גאָרטן גאָר, און מיט אַ גרויסן פאַרקאָן, און אַ הונט איז געווען דאָרט אין הויף.

אַ פחד איז אַף מיר אָנגעפאַלן אַלע מאָל, ווען איך בין דורכגע־גאַנגען פאַרביי המנס הויף. נישט פאַרן הונט, וואָרעם אַלע האָבן געוויסט, אַז דער הונט איז אַף אַ קייט; נאָר פאַרן נאָמען „המן“ אליין האָב איך שוין געציטערט.

נאָך אַז איך בין געווען אַ קינד, פלעגט מען מיך שרעקן מיט דעם דאָזיקן נאָמען: „אָט רוף איך אַריין המנען!“ „אָט גיב איך דיך אָפּ צו המנען!“... שפעטער, אַז איך האָב אָנגעהויבן גיין אין חדר אַריין, האָט

מען מיר אָנגעוויזן המנס הויף און המנען אליין, און אלע מאָל, ווען איך האָב מיך מיט אים באַגענט, בין איך פון אים אַנטלאָפֿן. איינמאָל, גענאָנגען פון הדר אהיים, האָב איך אים דערזען כמעט נעבן אונדזער שטוב, בין איך דורכגעפֿלויגן פֿאַרביי און האָב מיך אומגעקערט ערשט דעמאָלט, אז איך האָב געזען, אז ער איז שוין נישטאָ. דאָס אַנדערע מאָל בין איך גענאָנגען פֿאַרנאַכטלעך אין שול אַרײַן, געווען פֿאַרטיפֿט אין רעיונות, געטראַכט וועגן די קנעפֿלעך, וואָס איך האָב פֿאַרשפּילט אין הדר, און וועגן דעם חומש מיט רש"י, וואָס איך קען נאָך נישט, און וועגן די שטייג, וואָס איך וועל כאַפֿן פֿונעם רבין... פֿלוצעם — איך טו אַ קוק — ויבוא המן! ער גייט מיר אַקעגן און שטייט שוין כמעט נעבן מיר. האָב איך אָנגעהויבן שרײַען נישט מיט מיין קול און האָב מיך געלאָזט לויפֿן אין דער וועלט אַרײַן. און איך בין געפֿאַלן, און מע האָט מיך אויפֿגעהויבן כמעט אַ טויטן.

— וואָס איז דיר? גאָט איז מיט דיר!

— איך האָב אים געזען... ער איז געשטאַנען נעבן מיר...

— וועמען האָסטו געזען? ווער איז געשטאַנען?

— המן... המן...

— וואָסער המן? אַ? „המן"? ... וואָס זשע איז, נאַריש יונגל וואָס דו ביסט? ער איז דען אַ בער? ער וועט דיר אויפֿעסן? פע, שעמען מענסטו זיך! אַ הדר-ינגל, וואָס לערנט שוין חומש מיט רש"י, זאָל מורא האָבן פֿאַר אַ מענטשן!...

. פון דעמאָלט אָן בין איך געוואָר געוואָרן, אז המן איז אַ מענטש, און מע דאַרף פֿאַר אים קיין מורא נישט האָבן.

ב.

מיר זײַנען שוין לאַנג אַרויס פֿונעם הדר, איך און מיין חבר. מיר האָבן שוין אַפּילו ניט געלערנט מער מיט חברים אין בית-המדרש. אַ נייע תורה האָבן מיר מקבל געווען. נייע לערנונגען, אַ נייער רבי, נייע חברים. נייע האַפֿענונגען זײַנען אויפֿגעשטאַנען.

„השכלה" האָט געהייסן די נייע תורה. „לערער" האָט געהייסן דער

נייער רבי. גימנאזיע, אוניווערזיטעט, דאָקטאָר — אָט דאָס זײַנען געווען די נייע האָפּענונגען.

ביכער, ביכער, ביכער — אָט דאָס איז געווען אונדזער עבודה, אונדזער יצר-הרע, אונדזער לעבן!

ביכער אין כתרילעווקע? פון וואָנען זאָלן זיך נעמען אין כתרילעווקע ביכער? וויפל ס'איז געווען ביכער באַ באַקאנטע האָבן מיר זיי איינגע-שלאַנגען און האָבן זיך גענומען צו דער ביבליאָטעקע.

נאָר די כתרילעווקער ביבליאָטעקע האָט אונדז געקלעקט אַף איין צאָל.

ביכער, ביכער, ביכער! אונדזער מאָגן האָט געמאָנט מזונות: ביכער און ביכער!

האָט אונדז דער לערער איינמאָל אין אַ שיינעם פרימאָרגן אַנטפלעקט אַ סוד, אָנגעוויזן אַן אוצר — צוויי גרויסע שאַפּעס, פול אָנגעשטופּט מיט ביכער. און שטעלט אייך פאָר, באַ וועמען? באַ המנען!

פון דעמאָלטאָן זײַנען מיר געוואָרן אָפטע-אָפטע געסט באַ המנען! גענומען ביכער, אָפּגעבראַכט די ביכער און גענומען אַנדערע ביכער, אַלערליי ביכער. באַ המנען זײַנען געווען ביכער און ביכער, פון כל-טוב! פון דעמאָלטאָן האָט זיך אָנגעהויבן אונדזער קענטשאַפט. און ווי ווייט און ווי שטאַרק זײַנען מיר געווען נתפעל, אַז מיר האָבן זיך באַ קענט מיט המנען גופא!

ערשטנס, זײַנען מיר נתפעל געוואָרן; פון דעם, וואָס המן איז קלאָר אומעטום, „ווי אַ וואַסער“. פון וואָס איר זאָלט מיט אים נישט רידן — ווייס ער; וואָס פאַר אַ בוך איר זאָלט נישט אָנכאַפּן — האָט ער אים געלייענט.

צווייטנס — אַלס מענטש.

אַ מאָדנער, אַ משונה-מאָדנער מענטש, אָט דער המן! נישט גאָר קיין שלעכטער בטבע, נישט נאָר קיין ביזער, קיין טרוקענער, קיין אָנגע-בלאָזענער; אדרבה — אַ צוגעלאָזטער, אַ ווייכער, אַ פּרײַנטלעכער, און תמיד גרייט אייך צו דינען, גיין ווהיין איר וועט אים הייסן און טאָן וואָס איר ווילט.

אין שטוב — שטייל ווי אַ טויב. קלענער באַ זיך פון אַלעמען. האַדע-

וועט אליין די קאץ, גיט אכטונג, מע זאל געבן עסן דעם הונט, גיט זיך אָפּ מיט פייגעלעך גאָר, טיילט-אָרויס די דינסטן אין קיך אַרײַן, נישט געהערט, ער זאל עמעצן זאָגן אַ הויך וואָרט — אַ מאָדנער, אַ משונה־מאָדנער מענטש, אָט דער דאָזיקער המן!

— פאַר וואָס האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן המן? — האָב איך אַף אַ ציקאוועסט אַ פּרעג געטאָן איינמאָל אין דער היים, און האָב באַ-קומען דערויף אזא מיין ענטפער:

— דערפאַר וואָס ער איז אַ המן.

איך האָב מיך געפרוווט איבערשפּאַרן:

— וואָס פאַר אַ המן איז ער? ער איז, דאכט זיך, גאָר נישט קיין

המן!

האָט מען מיר דערויף געענטפערט:

— רעדסט, ווי אַ קינד. דער מענטש איז איין המן! דער מענטש זיצט אַן אַלמן שוין אפשר פּופּצן יאָר און האָט נישט חתונה! גענוג? דער מענטש האָט צוויי טעכטער, דווקא שיינע מיידלעך, האַלט ער זיי אַף אַ יקות און וויל קיין שידוך נישט טאָן. גענוג? דער מענטש האָט נאָך אַף זײַן לעבן קיין שמייכל נישט געטאָן. גענוג?

איך האָב מיך אָנגעהויבן צוקוקן צו המנען גענטער. אמת: מע זעט פֿון אים נישט קיין פּרײַלעכע מינע, מע זעט פֿון אים קיין שמייכל נישט. תמיד פאַרטראַכט, שמענדיק ערנסט; ערנסט בשעת ער רעדט, ערנסט בשעת ער טוט עפעס, ערנסט בשעת ער האָדעוועט די קאץ, ערנסט בשעת ער גיט די פייגעלעך אַ טרונק, ערנסט בשעת ער טיילט-אָרויס אין קיך אַרײַן און נעמט אָפּ חשבון פונעם מאַרק.

גלײַך, אויסגעצויגן, ווי אַ סטרוגע, מיטן אויסגעפליקטן בערדל, מיטן לאַנגן געקנייטשטן האַלדז, מיט דער אַרויסגעשמעלטער אונטערשמער ליפּ, שמענדיק ערנסט, קיינמאָל נישט קיין שמייכל טאָן — אַ המן, אַן אמתער המן, און דאָך אַ וווילער, אַ צוגעלאָזטער, אַ פּרײַנטלעכער, אַ קלוגער, אַ מחיהדיקער מענטש!

— וואָס פאַר אַ המן איז ער?

אזוי האָבן מיר זיך געפרעגט איינס דאָס אַנדערע, איך און מיין חבר, און האָבן נישט געקאָנט געפינען קיין תירוץ. מיט אַ מאָל איז אונדז פאַרענטפערט געוואָרן די קשיה.

ג.

איך מײן, אז איך וועל אייך אפילו נישט זאָגן, וועט איר אַליין פאַרשטיין, אז פון אונדזער אָפּט אַרײַנקומען צו המנען האָבן מיר זיך סוף-כל-סוף צוגעשלאָגן צו זײַנע טעכטער, צו די „המנטעס“.

פאַר וואָס זאָג איך „צוגעשלאָגן“? ווײַל ער האָט זיי געהאַלטן כמעט אונטערן שלאָס.

קיין בן-אָדעם האָט זיי נישט געקאָנט זען. זיי האָבן זיך געהאַט זייער באַזונדער חדר. צום פּאָטער קײנמאָל נישט אַרויסגעגאַנגען. מיט קיין זאָך אין שטוב זיך נישט אָפּגעגעבן, אַ חוץ ביכער. הײַנט פון וואַנען זאָל מען זיי קענען?

ווי הייַט, מיר קומען אײַנמאָל צו גײַן — נישטאָ המן אין דער הײַם. ערגעץ אַוועקגעגאַנגען.

זײַנען מיר אַרײַנגעקומען צו אים אין חדר אַרײַן, דאָרט ווי דער אוצר פון ביכער. און אזוי ווי מיר קומען אַרײַן — טרעפן מיר צוויי נקבות זיצן און לײַענען, אײַנע שענער פון דער אַנדערער: אײַנע אַ הויכע, אַן אײַדעלע, מיט שוואַרצע אויגן און מיט שוואַרצע האָר; די אַנדערע אַ נידעריקע, אַ קײַלעכיקע, אַן אונטערזעשאַרענע, מיט קלוגע, לעבעדיקע, גרויע אויגן.

דאָס זײַנען געווען המנס טעכטער, די „המנטעס“.

איך רעכן לחלוטין פאַר אַן איבעריקע זאָך באַשרײַבן, ווי זײַו מיר האָבן זיך באַקענט מיט המנס טעכטער, פון וואָס מיר האָבן גערעדט, ווי אזוי מיר האָבן גערעדט. דאָס איז אַזאַ מאַטעריאַל, וואָס לאָזט זיך צײַען, ווי גומעלאַסטיק; אַזאַ מאַטעריאַל, וואָס מע קאָן פון אים צײַען פּאָדעם אָן אַ שיעור און שרײַבן און שרײַבן און שרײַבן.

נאָר וויפּל מע זאָל נישט שרײַבן — אַ סוף מוז דאָך אַמאָל האָבן; דעם שפּײַץ, דעם שפּײַץ מוז מען אַרויסזאָגן.

דער שפּײַץ — מיר האָבן זיך בידע פּאַרליכט.

מײַן חבר — אין דער עלטערער, דער הויכער מיט די שוואַרצע האָר, און איך — אין דער קלענערער, מיט די בלויע גרויסע אויגן.

מיר האָבן זיך בידע פּאַרליכט מיט דער אמתער, הייסער,

מסוכנער ליבע. פארליבט, ווי עס קאנען זיך פארליבן צוויי כתרילעווקער בחורימלעך, וואָס זינען אַף זייער לעבן נאָך נישט געזעסן נאָענט נעבן אַ מיידל, סע זאָלן זיך זיי ניט אָנצינדן די בעקלעך; וואָס האָבן געוואָסט, אַז אַ „כלה" איז די, וואָס מע פירט זי צו דער חופּה; וואָס האָבן גע-וואָסט, אַז אַ ליבע איז די ליבע פון שיר-השירים, אַז אַ ראָמאַן איז הייליק, קודש-קדשים.

מיר האָבן זיך ביידע, איך מיט מיין חבר, „אַנטפלעקט", אויסגע-זאָגט איינער דעם אַנדערן פונעם הייליקן סוד, און פון דעמאָלט-אז איז צוגענומען געוואָרן אונדזער גליקלעך קינדערש לעבן.

פון דעמאָלט-אָן איז צוגענומען געוואָרן דער שלאָף פון אונדזערע אויגן, דער אַפעטיט צום עסן, און אַפילו דער אַפעטיט צום לערנען און דער חשק צו די ביכער.

דאָס הייסט, לערנען האָבן מיר אַפילו נישט אויפגעהערט צו לערנען. מיר האָבן זיך געגרייט אוועקצופאָרן שטודירן. נאָר ס'איז שוין געווען נישט דאָס; נישט דאָס פֿינער, נישט דער ברען, וואָס פּרונט.

פון דעמאָלט-אָן האָבן מיר געטשאַטעוועט קומען צו המנען פונקט דעמאָלט, ווען ער איז נישטאָ אין דער היים, און מיר זינען געווען גליק-לעך, אַז מיר האָבן געקאָנט ריידן כאַטש עטלעכע, עטלעכע ווערטער מיט די דאָזיקע „הויכע איידעלע נשמות".

אזוי האָבן זיי אויסגעזען באַ אונדז אין די אויגן, ווייל גערעדט האָבן זיי ווינציק, און נאָר געקוקט, געקוקט אַף אונדז. און יעדער קוק האָט אָנגעצונדן באַ אונדז אַ פֿינער אין האַרצן, יעדער קוק איז געווען אַ שאַס פון אַ ביקס, אַ בליץ פונעם הימל.

און נאָכדעם, אַז המן האָט אָנגעקלונגען אין דער טיר, האָבן זיי זיך פאַרבאָרגן באַ זיך אין חדר און שוין מער נישט באַוויזן זיך פאַר אונדז ביזן אַנדערן מאָל.

אזוי האָט זיך דאָס געצויגן, ביז ס'איז געקומען די צייט פון אונדזער אוועקפאַרן צום עקזאַמען.

ד.

דאָס אוועקפאַרן צום עקזאַמען איז געווען באַ אונדז אַזאַ יום-טובּ,

וואָס מיר האָבן זיך געגרייט צו אים עטלעכע יאָר כסדר.

וויפל צרות און יסורים דאָס האָט געקאָסט! וויפל מלחמות איז מען אויסגעשטאַנען! וויפל טרערן זינען פאַרגאַסן געוואָרן, איידער מיר האָבן געפּוּלעט, אז מע זאָל אונדז לאָזן שטודירן, איידער מיר האָבן דערהערט דאָס גוטע וואָרט, אז מע פירט אונדז אָפּ אין דער גרויסער שטאָט אַרײַן צום עקזאַמען!

און אז ס'איז געקומען די צײַט פון פאַרן צום עקזאַמען, זינען מיר געבליבן שטיין, איך און מיין חבר, ווי אין דער היהנער-פלעט. נישט געוויסט וואָס צו טאָן.

אוועקפאַרן און נישט גערעדט מיט אונדזערע „הויכע איידעלע נשמות“ פון גאַרנישט? ניט אויסגעזאָגט פאַר זיי פון יענעם הייליקן סוד קיין וואָרט אַפילו? ... נאָר ווי אַזוי רעדט מען? ווי אזוי הייבט מען אָן צו ריידן מיט אַזעלכע „הויכע איידעלע נשמות“?

און ס'איז געבליבן באַ אונדז ביידן, מיר זאָלן דאָס אַרויסזאָגן דורך בריוו, אויסגיין אַף פאַפיר.

און מיר האָבן אויסגעגאַסן אונדזער האַרץ אַף פאַפיר.

וואָס מיר האָבן דאָרט געשריבן — קאָן איך איצט נישט גערעדענען. און אַפילו ווען איך זאָל געדענקען, וואָלט איך איך נישט אויסגעזאָגט, וואָרעם איר וואָלט דאָס נישט פאַרשטאַנען און איר וואָלט געלאַכט.

און מיר האָבן נישט געלאַכט. ניין, דווקא נישט! מיר האָבן געוויינט.

מיר האָבן זיך געגעבן איינס דאָס אַנדערע איבערלייענען די דאָזיקע בריוולעך און האָבן געוויינט, געוויינט מיט טרערן, מיט הייסע, אמתע טרערן!

גוט אויסגעוויינט זיך, האָבן מיר אונדזערע צוויי שיינע מליצה-בריוו איבערגעגעבן מיט גרויס מי דורך המנס דינסטמיידל, און אַף מאָרגן, אז מיר זינען געקומען אין דער „געוויינלעכער צײַט“ צו המנען, אין דער צײַט, ווען ער איז נישטאָ אין דער היים, האָט אונדז דאָס דינסטמיידל באַגענגט מיט אַ מאָרנע שמיכל אַפן פנים און האָט אונדז אַרײַנגעפירט

אין המנס חדר ארנין און געהויסן צווארטן, ביז די „בארישנעם" וועלן אריינקומען פון גארטן.

און מיר האָבן זיך צוגעזעצט ווארטן, ביז אונדזערע „הויכע איי-דעלע נשמות" וועלן אריינקומען פון גארטן.

ס'איז געווען אָפּן דאָס פענצטער. אין דרויסן האָט געשינט, — אָנהייב זומער איז דאָס געווען — די זון האָט פריילעך אַראָפּגעקוקט פון איר הויכן געצעלט, פונעם לויטער-בלויזן הימל, און פונעם גארטן — דער איינציקער ייִדישער גארטן אין כתרילעווקע — האָט זיך געלאָזט הערן אַ זיסער ריח פון די וויינישליימער, וואָס האָבן געהאַלטן אין רעכטן בלוזען, און די קליינע וויינישע שמעקעדיקע וויינישליימעלעך האָבן זיך, ווי פליגעלעך, ווי קליינע וויינישע לעבעדיקע פליגעלעך, פריילעך גע-טראָגן אין דער לופטן, און עס האָט זיך געלאָזט הערן אַ זשומען, אַ פישטשען און אַ שמוצערן פון אַ סך-א סך פויגלען פונעם גארטן, פונעם איינציקן ייִדישן גארטן אין כתרילעווקע.

עס האָט זיך געעפנט די טיר און עס זיינען אַריינגעקומען אונדזערע „הויכע איידעלע נשמות".

און אז אונדזערע „הויכע איידעלע נשמות" זיינען אַריינגעקומען, האָבן מיר זיך ביידע, איך און מיין חבר, אַ כאַפּ געטאָן פון די ערטער, זיך געגרייט האַרכן אַן ענטפער אַף אונדזערע טרויעריקע בריוו, אַף אונדזערע אומשולדיקע טרערן.

נאָר די „הויכע איידעלע נשמות", אז זיי האָבן אונדז דערזען, האָבן זיי אַ קוק געטאָן איינס אַף דאָס אַנדערע און האָבן אויסגעשאָסן אַ גע-לעכטער אונדז גלייך אין פנים אַרנין און זיינען אַנטלאָפן צו זיך אין חדר אַרנין.

און איך מיט מיין חבר זיינען געבליבן שטיין, ווי געליימט, געקוקט איינס אַף דאָס אַנדערע און נישט געקאָנט אויסריידן קיין וואָרט אַפילו.

אַ גליק, וואָס דאָס דינסטמיידל איז אַריינגעקומען צו אונדז. און אַריינגעקומען איז זי צו אונדז מיט אַזאַ מינע, ווי איינער רעדט: „וואָס שטייט איר, ווי די ליימענע גולמס? גייט אייך געזונטערהייט!"...

מיר האָבן פאַרשטאַנען, אז מיר דאַרפן גיין; נישט גיין, נאָר לויפן, לויפן ווהיין די אויגן וועלן טראָגן! און מיר זיינען געלאָפן, געלאָפן פון

דער דאָזיקער שטוב, גלײַך ווי עמעצער האָט אונדז געיאָגט, גלײַך ווי צען בייזע הינט זײַנען אונדז נאָכגעלאָפֿן, און יענער געלעכטער האָט זיך געלאָזט הערן, געקלונגען אין אונדזערע אויערן.

און די זון האָט געשײַנט, און די ווינש-לבימער האָבן געבליט, און די פויגלען האָבן געזשומעט און געפישטשעט און געשמוצערט, און איך מיט מיין חבר זײַנען געלאָפֿן, געלאָפֿן, און יענער געלעכטער האָט זיך נאָך געלאָזט הערן, געקלונגען אין די אויערן.

עס איז אונדז פֿאַרענטפערט געוואָרן די קשיה, פֿאַר וואָס מע האָט אים גערופֿן „המן“ און זײַנע טעכטער — די „המנטעס“.

געשריבן אין יאָר 1903.

געציל

— זיצט, איך וועל אייך דערציילן א מעשה מיט נים.
— מיט וואָס? מיט נים?
— מיט נים!
— איצט? בשעת מלחמה?
— אדרבה: וויל מלחמה, וויל ס'איז אייך לאדעליכמדיק אפן
הארצן, וויל איך אייך א ביסל צעשלאָגן די מחשבות. און אַנב, אז מע
צעכניסט א נוס, געפינט מען א יאָדער.

1

געהייסן האָט ער געצל, נאָר גערופן האָט מען אים גויעצל, געהאלטן
אים פאר א פראַדום: ווער עס האָט נאָר געהאַט גאָט אין האַרצן, דער
האָט געטריבן מיט אים קאַטאַוועס, געמאַכט פון אים הווק. געווען איז ער
צווישן די קליינע יונגלעך אין חדר א בחור'ל אַ דערוואַקסענער שוין, אַ
לעפעשעוואַטער, מיט מגושם-גראַבע הענט און מיט מגושם-גראַבע ליפן. אַ
קול האָט ער געהאַט, ווי פון אַ פאַס, און געגאַנגען איז ער מיט ברייטע
הויזן און מיט גרויסע שטיוול, ווי אַ בער. אַ קאַפּ איז אָף אים געזעסן
אַ גרויסער, ווי אַ באַקדיווישע, און אָנגעשטאַפּט איז ער געווען, איך
בעט איבער אייער כבוד, מיט קלאַטשע, היי אָדער פּעדערן. אזוי האָט
געזאַגט אָף אים אין חדר דער רבי, רב יענקל, אים אויסגעוואַרפן אלע
מאָל זיין וווקס: „גויעצל“, „ווערגעלעז“, „גראַבער נפש“, „טרפהנער
ביין“, „אַקסן-פעל“, וכדומה אַזעלכע שיינע צונעמענישן. און ער? נאָר-
נישט! ס'זאָל אים אפילו אָנהייבן רירן! פאַרקלייבן זיך אין אַ ווינקל, אָנ-

געשטאפט פולע באקן און געמעלה-גרהט, ווי א קאלב. גויעצל האָט גע- האַלטן, פאַרשטייט איר מיד, פון דער אַכילה. עסן איז באַ אים געווען טייערער פון וואָס איר ווילט. „א קישקע אָן אַ דנאָ“ — האָבן געזאָגט אַף אים זינע חברים. „אַ זולל־וסובאניק“ — האָט געזאָגט אַף אים דער רבי. און גויעצל זאָל זיך דאָס אַפילו פאַרקרימען! דערטאָפט דעם אָנבניסן, אַרײַן אין מויל אַרײַן און געריבן אַף וואָס די וועלט שטייט. און אָנבניט סנס האָט מען אים געטראָגן אין חדר אַרײַן תמיד די בעסטע — קנישעס מילכיגע מיט וואַרעניקעס לרוב! אָט דער מגושמדיקער לעפעשעוואַטער בחור איז נאָך געווען צו די צרות באַ זײַן מאַמע די נגידיחתע אַ ציטע- ריקער, אַ בן־יהידל, האָט זי אים געהאַדעוועט, געשטאָפט טאָג ווי נאכט, ווי מע שטאָפט אַ נאַנדן, און כסדר געקלאָגט זיך, אז „דאָס קינד עסט נאַרנישט“.

— מע באַדאַרף אים אָפּשפרעכן אַ גוט אויג, — פלעגט נאָכדעם זאָגן דערויף דער רבי רב יענקל, געוויינטלעך, הינטער די אויגן.

— אַ מכה דער מאַמען! — פלעגט אים אונטערהעלפן די רביצין מיט אַ ניגון און מאַכן בשעת מעשה אזאַ פנים, אז ס'איז נישט מעגלעך געווען, מע זאָל נישט לאַכן. — אין פּאָלעסיע אַזעלכע קינדערלעך וויקלט מען נאָך, אים זאָל זײַן פאַר מינע ביינער!

— נאָך זײַן קאָפּ זאָל איך בלייבן! — לאַזט־אויס נאָך איר דער רבי און רוקט אים אָן דאָס היטל איבער די אויערן.

דער גאַנצער חדר לאַכט, און גויעצל זיצט אָנגעבלאָזן און שווינגט; ברוגז איז ער טאַקע, נאָר ער שווינגט. שווער אַרײַנצוברענגען אים אין כעס; נאָר האָט מען אים אַרײַנגעבראַכט אין כעס — איז נרנן! אַ בער, אז מע צערייצט אים, באַדאַרף נישט זײַן אַזוי מסוכן, ווי ער. פאַר כעס הייבט ער אָן טאַנצן און בניסן זיך אַליין מיט די געזונטע ווינסע ציין אין די הענט אַרײַן, און לאַזט ער אַראָפּ אַ פאַטש, קאָן מען אים פילן, טאַקע האָבן הנאה. דאָס האָבן זינע חברים געוויסט נאַנץ גוט, טאַקע פאַר- זוכט אַף זייערע פלייצעס, און מהאי טעמא מורא געהאַט פאַר אים אימת- מוות, נישט געוואַלט האָבן מיט אים קיין מגע־ומשא. פאַר קלעפּ, פאַר- שטייט איר מיד, האָבן יודישע קינדער דרר־ארץ... און בכדי מע זאָל זײַן געוואַרנט פון געצלס קלעפּ, האָבן אַלע צען חדר־וינגלעך בחברותא

געמוזט מאַכן אַקעגן אים יד־אַהת, צען חברים אַקעגן איינעם, און אָט אַף אַזאַנדאָפּן איז געוואָרן באַ יענקלען אין חדר צוויי כתות: פון איין זייט אַלע תלמידים, פון דער אַנדערער זייט געצל. די תלמידים האָבן געד־ שאַרפט די מוחות, געצל — דעם קולאַק. די תלמידים האָבן געלערנט, געצל האָט געפרעסן קנישעס מיט וואַרעניקעס לרוב.

2

ויהי היום, ס'איז געקומען אונטער אַ יום־טוב, האָבן זיך חברה צונויפגעקליבן שפּילן אין נים. דאָס שפּילן אין נים איז אַ שפּיל, ווי אַלע שפּילן, נישט בעסער פון דריידל און נישט ערגער פון קאַרטן; דאָס שפּיל באַשטייט אין פאַרשיידענע שפּילן: אין „גריבל“, אין „באַנק“ און אין „יאַרמעלקע“. און אויסלאָזן לאָזט זיך אויס דאָס שפּיל, ווי געוויינטלעך, יעדער שפּיל: איינער פאַרשפּילט, דער אַנדערער געוויינט. און, ווי אומע־טום, איז דער וואָס געוויינט אַ חכם און אַ בריה און אַ ווילער יונג, און דער וואָס פאַרשפּילט — דער איז אַ טפּש און אַ כהמה און אַ שלים־מזלניק, פונקט ווי, להבדיל, אין די גרויסע מקומות, אין די קלובן, דאָרט, וווּ דער עולם זיצט יומם וליילה און איז זיך עוסק אין הלכות קאַרטן.

האָבן זיך, הייסט עס, חברה צונויפגעקליבן אין חדר, אַלע צען חברים, שפּילן אין נים. איבערגעקערט אַ באַנק, אויסגעלעגט אַ שורה נים אַף דער ערד און גענומען וואַרפן פון דער באַנק אַראָפּ צו דער שורה; ווער עס וועט מער אויסשלאָגן פֿון דער שורה, דער האָט געוויינט. פּלוצעם עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן געצל, מיט פולע קעשענעס, געוויינטלעך.

— ברוך הבא, אַ יוד! — רופט זיך אָן איינער.
 — מע זאָל דערמאָנען משיחן! — מאַכט דער אַנדערער.
 — ויבואַ המן! — זאָגט דער דריטער.
 — מאַכט רש"י: דער רוח האָט אים געבראַכט צו טראָגן!
 — אין וואָס שפּילט איר, אין באַנק? שפּיל איך אויך מיט אייך. איך האָב נים. — אזוי זאָגט געצל און באַקומט באַלד אַ תשובה:
 — לאַ מיט אַ ספּאַדיק!

— פאר וואָס?

— דערפאר!

— נו, וועל איך אייך צעשלאָגן דאָס שפּיל!

און נישט לאַנג געטראַכט, גענומען מיט די בערישע פּיס און צער-
שלינדערט די שורה ניס איבער דער גאַנצער שטוב. האָט דאָך עס חברה
מסתמא פאַרדראָסן. אַ העזה פון אַ יונגאַטש!

— קינדער, וואָס שווינגט איר אים? — האָט זיך אָנגערופן איינער.

— הבה נתחכמה! — רופט זיך אָן נאָך איינער.

— לאָמיק אים דורכברעכן די ביינער! — פאַרטייטשט אַ דריטער.

— אַנו, פרוווט זיך! — מאַכט געצל און פאַרקאַטשעט די אַרבל,

גרייט צו דער אַרבעט.

און ס'איז אַרויס אַ מלחמה, אַ געשלעג צווישן ביידע כתות: פון
איינ זייט דער גאַנצער הדר, פון דער אַנדערער זייט — געצל.

צען איז נישט איינער. זיי האָבן טאַקע געפּילט דעם טעם פון זיינע
געזונטע קולאַקעס; אַ צווייטערני סימנים: בנילן אין שמערן און לאַנטער-
נעם אונטער די אויגן האָבן טאַקע געכאַפט זיי; דערפאַר האָבן זיי אָבער
אויך אים געגעבן צו זען די וועלט מיט זייערע שאַרפע נעגל און מיט די
ציינ און מיט וואָס נאָר מע האָט געקאַנט, פון פאַרנט און פון הינטן און
פון אַלע זייטן, געדראַפּעט, געשטישפּעט, געפּליקט, געריסן, געביסן —
בקיצור, צען איז נישט איינער, גובר געווען האָבן זיי, און געצל האָט גע-
מוזט, מחילה, נעמען דעם וועג און מאַכן פּליטה. און ערשט דאָ הייבט
זיך אָן די רעכטע מעשה מיט די ניס.

3

אַרויסגעגאַנגען אין דרויסן אַ צעקאַשמעטער, אַ צעדראַפּעטער, מיט
צערניסענע פּלודערן, איז געצל געבליבן שטיין אַ וויילע פאַרטראַכט. נאָכ-
דעם האָט ער זיך געגעבן אַ פאַטש מיט ביידע הענט איבער די קעשענעם,
און עס האָט זיך געלאָזט הערן אַ קלינגען פון אַ סך ניס.

— ווילט איר, הייסט דאָס, מיט מיר נישט שפּילן אין ניס? לאָז זיך

מיט איך שפילן דער מלאך-המות! איך דארף איך אף סים סאָט כפרות!
איך קאָן באַשטיין, מיר זאָלן זיך אַליין אינצוויען שפילן...

אזוי האָט געציל אַ זאָג געטאָן צו זיך אַליין און האָט זיך געלאָזט
גיין ווי די אויגן וועלן אים טראָגן. אָפגעשטעלט זיך אין מיטן וועג, טוט
ער אַ זאָג צו זיך, גלייך ווי ער וואָלט דאָ געווען מיט עמעצן זאלבאָנאָר.
— ווהיין זשע, געציל, וועלן מיר גיין, אַשטייגער? — און טאַקע
באַלד זיך אַליין געענטפערט:

— אַהיין, ווייט... הינטער דער שטאָט, אַף יענער זייט מילן. דאָרט
איז נישטאָ קיינער. דאָרט וועלן מיר זיך זיין איינע אַליין אינצוויען,
קיינער וועט אונדז נישט שטערן. און לאָז עמעצער פּרוּוון אונדז שטערן,
וועלן מיר ברעכן ביינער, מאַכן אַ תּל...

און געציל, ריידנדיק אזוי מיט זיך אַליין, פילט, אז ער איז נישט
איינער, נאָר צוויי, און כּה פילט ער אין זיך פאַר צוויי! אַנו, לאָזן נאָר
קומען אַהער זיינע חברים, מאַכט ער פון זיי אַ מאַטשינקע, אַ האַנטשירקע,
אַ חורבן! און ער האָט דערפון שטאַרק הנאה און הערט נישט אויף צו
ריידן מיט זיך אַליין, גלייך ווי ער וואָלט דאָ געווען באַמת זאלבאָנאָר.

— הער נאָר אויס, ביז וואַנען וועלן מיר, אַשטייגער, גיין? — מאַכט
ער צו זיך אַליין און ענטפערט זיך טאַקע תּוך-כדידבור:

— נו, עס ווענדט זיך אין דיר.

— מאַמער וואָלטן מיר זיך גאָר דאָ צוגעזעצט שפילן אין ניס? האָ?
וואָס זאָגסטו, געציל?

— טא, באַ מיר האָסטו געפועלט.

און געציל זעצט זיך צו אַף דער ערד, העט-ווייט הינטער דער שטאָט,
אַף יענער זייט מילן. אַרויסגענומען און איבערגעציילט די ניס, צעטיילט
זיי אַף דער האַלב, גלייך אַף גלייך; איין העלפט אַרנינגעלייגט אין דער
רעכטער קעשענע, די אַנדערע העלפט אין דער לינקער קעשענע, אויסגע-
טאָן דאָס היטל און אַרנינגעוואָרפן אַהיין פון דער רעכטער קעשענע עט-
לעכע ניס און אַ זאָג געטאָן צו זיך אַליין:

— זיי מיינען, אז אַן זיי קאָן מען זיך גאָר נישט באַגיין... הער

נאָר אויס, געציל, אין וואָס פאַר אַ שפּיל שפילן מיר?

— איך ווייס? אין וואָס פאַר אַ שפּיל דו ווילסט.

- אפשר וועלן מיר שפילן אין „אום צי גראָד“?
 — באַ מיר האָסטו געפועלט.
 און ער טוט אַ טרייסל מיט דער יארמעלקע און אַ מאַך:
 — אַצינד טרעה! אום, צי גראָד? נו, רייך ווערטער! — מאַכט ער
 צו זיך אַליין און טוט זיך אַ זעץ מיטן עלנבויען אין זינט אַרנין און
 ענטפערט זיך אַליין:
 — גראָד.
 — גראָד, זאָגסטו? ווי לאַנג שמינסט מען דיך! גיב אַהער. האָסט
 פאַרשפּילט דרני ניס.
 און ער נעמט אַרויס פון דער לינקער קעשענע דרני ניס, לייגט זיי
 איבער אין דער רעכטער. ווידער אַ מאַל אַ טרייסל מיט דער יארמעלקע
 און ווידער אַ מאַל אַ פרעג:
 — נו, ווינטער. אום, צי גראָד?
 — אום!
 — אום, זאָגסטו? ווי לאַנג קרענקסטו! גיב אַהער, דו האָסט פאַר-
 שפּילט פיר ניס!
 און ער לייגט איבער פון דער לינקער קעשענע אין דער רעכטער פיר
 ניס, טוט אַ טרייסל מיט דער יארמעלקע און אַ מאַך צו זיך אַליין:
 — נו, אפשר וועסטו איצט טרעפן? אום, צי גראָד?
 — גראָד.
 — גראָד, זאָגסטו? ווי לאַנג פוילן די ביינער דינע! גיב אַהער, דו
 פאַרדך איינער, פינף ניסלעך!
 — גענוג איך פאַרשפּיל, שילטסטו זיך נאָך?
 — ווער איז דיר שולדיק, אַז דו ביסט אַ בהמה און טרעפסט, ווי אַ
 בלינדער אין גרוב? נו, זאָג שוין ווינטער, זאָג: אום, צי גראָד? איצט
 וועסטו שוין מסתמא געוויס טרעפן.
 — גראָד.
 — גראָד? לעבן זאָלסטו מיר אזוי! גיב אַהער, דו פערד איינער, זיבן
 ניס, און טרעה נאָך אַמאָל: אום, צי גראָד?
 — גראָד.
 — ווידער אַ מאַל גראָד? איך זאָל דיך אזוי האָבן פאַר אַ טאַטן!

גיב אהער, שלים-מזל, נאך פינף ניסלעך, און טרעף שוין אצינד, אפשר וועסטו כאַטש איין מאָל טרעפן: אום, צי גראָד? נו, וואָס שווינגסטו!

— איך האָב שוין נישט קיין ניס.

— ס'אָ ליגן! דו האָסט!

— ווי איך בין אַ ייד, איך האָב נישט.

— טו נאָר אַ זוך גוט אין קעשענע אָפן דנאָ! אַט אזוי.

— נישטאָ קיין סימן אַפילו!

— נישטאָ? פאַרשפּילט אַלע ניס? נו? צו וואָס האָט דאָס דיר גע-

טויגט? ביסטו נישט קיין בהמה?

— גענוג, האָסט אָפּגעווינען באַ מיר אַלע ניס, רייצסטו זיך נאָך מיט

מיר?

— אַ מצווה, זייער רעכט! האָסט געוואָלט באַ מיר אָפּגעווינען, האָב

איך באַ דיר אָפּגעווינען.

און גויעצל איז העכסט צופרידן פון דער מעשה, וואָס געצל האָט

פאַרשפּילט, און ער, גויעצל, האָט געווינען. ממש ער פילט, אַז עס קומט

אים צו אַ שטיק געזונט. ער פילט זיך איצטער בכח אָפּגעווינען באַ דער

גאַנצער וועלט אַלע ניס. „ווי נעמט מען זיי איצטער, די חברים מיניע פון

חדר? וואָלט איך זיך מיט זיי צערעכנט! איך וואָלט זיי נישט איבערגע-

לאָזט קיין איינציק ניסל אַפילו אַף אַ רפואה! זיי וואָלטן זיך אויסציען באַ

מיר, אַ מיתה משונה אינגעמען דאָ אָפן אָרט!“...

און געצל ווערט אין כעס, מלא רציחה, לייגט צונויף די קולאָקעס

און קרוצט מיט די ציין און רעדט צו זיך אַליין, גלניך ווי ער וואָלט דאָ

באמת געווען זאַלבאַנאַנד:

— אַנו, פרוווט איצט זיך אָנהייבן מיט מיר! אצינד בין איך שוין

נישט אַליין! אצינד זינען מיר שוין זאַלבאַנאַנד!... נו, געצל? וואָס ביסטו

געבליבן זיצן עפעס, ווי אַ חתן? לאָמיר נאָך שפּילן אַ ביסל אין ניס.

— אין ניס? ווי האָב איך ניס? איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז

איך האָב שוין נישט קיין איינציק ניסל אַפילו.

— אַד! איך האָב גאָר פאַרנעסן, אַז דו האָסט שוין נישט קיין ניס...

ווייסטו וואָס? איך וועל דיר געבן אַן עצה, געצל.

— דהיינו?

— געלט האָסטו?
 — איך האָב. נו, איז וואָס?
 — קויף באַ מיר ניס.
 — וואָס הייסט, איך זאָל באַ דיר קויפן ניס?
 — בהמה, ווייסט נישט וואָס הייסט קויפן? גיב מיר געלט, נאָ דיר
 ניס. הע?

— נו, מהכתיית. באַ מיר האָסטו געפועלט.
 און ער נעמט אַרויס פון בײַטעלע אַ זילבערנע גריוונע, דינגט זיך
 אויס פאַרן מקח, ציילט־אָפּ אַ פאַר צענדליק ניס פון דער רעכטער קע-
 שענע אין דער לינקער, און דאָס שפּיל הייבט זיך אָן גאָר איבער אַ
 ניס.

4

אַ גענימער קאַרטן־שפּילער, דערציילט מען, האָט גערופן אַ האַלבע
 שעה פאַרן טויט זײַן זון, אויך אַ קאַרטן־שפּילער, און רופט זיך אָן צו
 אים בזה הלשון:

— מיין קינד! איך גי־אָוועק פון דער וועלט, מיר וועלן זיך שוין
 מער נישט זען קיינמאָל. איך ווייס, אַז דו שפּילסט אין קאַרטן, דו האָסט
 מיין חולאת... שפּילן מענסטו וויפל דו ווילסט, נאָר אַפּשפּילן זיך — זאָל
 דיך גאָט שומר ומציל זײַן!

די דאָזיקע ווערטער זײַנען, להבדיל, אַ תורה. נישטאָ קיין ערנערע
 זאָך אַף דער וועלט, ווי אַפּשפּילן זיך. דאָס טוט אויס, זאָגן געניטע
 מענטשן, ביז צו דעם לעצטן העמד! דאָס טרײַבט אַרײַן אין שאול-
 תחתיה אַרײַן, און מע קאָן שוין נאָכדעם קיין תּחית־המתים נישט אויפ־
 שטיין! אַזוי זאָגט די וועלט, און אַזוי איז געווען אויך מיט אונדזער
 חברה־מאָן. ער האָט אַזוי לאַנג געאַרבעט מיטן היטל: אום, צי גראָד,
 געלייגט פון איין קעשענע אין דער אַנדערער, ביז די לינקע קעשענע איז
 געבליבן אָן איין ניסל.

— נו, פאַר וואָס שפּילסטו נישט?
 — איך האָב שוין נישט מיט וואָס.

- ווידער א מאָל געבליבן אָן נים, שלים-מזל?
- דו זאָנסט, איך בין א שלים-מזל, און איך זאָג, דו ביסט א שולער.
- זאָנסטו נאָך אַמאָל דאָס וואָרט „שולער“, גיב איך דיר איבער די פיסקעס.
- לאָז דיר גאָט געבן אזא זין!...
- געצל בלניבט זיצן עטלעכע מינוט שטיל, גראַבלט מיט די פינגער אין דער ערד, גראַבט א גריבל און ברומט שטילערהייט א לידל אונטער דער נאָז. נאָכדעם טוט ער א זאָג:
- סקוטשנע! לאָמיר שפּילן אין נים.
- וווּ האָב איך נים?
- האָסט נאָך עפעס געלט? איך וועל דיר פאַרקויפן נאָך א צענדליק.
- געלט? וווּ האָב איך געלט? איך האָב שוין נישט א גראַשן.
- נישט קיין נים און נישט קיין געלט? אוי, איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטן! כאַ-כאַ-כאַ!
- און דער „כאַ-כאַ-כאַ“ צעשיט זיך איבערן גאַנצן פעלד, קלינגט זיך אַפּ מיט א ווידער-קול אינעם געדיכטן ווייטן וואַלד, און געצל קאַטשעט זיך פאַר געלעכטער.
- וואָס איז מיט דיר פאַר א געלעכטער, דו גויעצל איינער? — מאַכט ער צו זיך אַליין, און טאַקע תוך-כדי-דבור זיך אַליין אָפּגעענטפערט:
- דאָס לאַך איך פון דיר, שלים-מזל. גענוג דו האָסט מיר פאַר-שפּילט אַלע נים — צו וואָס האָט דיר געטויגט נאָך נעמען און פאַר-שפּילן דאָס געלט אויך, אזוי פיל געלט, דו שוטה בן פּיקהאַלץ? אוי, איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטן! כאַ-כאַ-כאַ!
- האָסט דאָך מיך אַליין אַרויפגעפירט דערויף, דו רשע מרושע, דו שלעכטער יונג, דו טרפהנער ביין!
- חכם בליילה! — אז איך זאָל דיר זאָגן אָפּשניידן די נאָז, דאַרפסטו מיך פאַלגן? דו פעטאך איינער! דו בהמה בצורת פערד! כאַ-כאַ-כאַ!...
- ווער קאַטש אנשטומט, דו גויעץ איינער, און לאָס איך דיין טרפהנעם פּרצוף נישט אַנקוקן!
- און ער קערעוועט זיך אוועק פון זיך אַליין, זיצט עטלעכע מינוט

אן אָנעברוגזמער, גראַבלט מיט די פינגער די ערד, פאַרשיט דאָס אויס-
געגראָבענע גריבל און זינגט שטילערהייט אַ לידל אונטער דער נאָז.

5

— ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגן, געצל? — רופט ער זיך אָן צו
זיך אליין אין עטלעכע מינוט אַרום. — לאָמיר זיך שוין איבערבעטן,
לאָמיר ווערן חבר. גאָט האָט מיר געהאַלפן, ס'האָט מיר אזוי באַגליקט,
איך האָב געוווּנען, קיין עין־הרע, אזוי פיל ניס, — פאַר וואָס זאָלן מיר
זיך נישט פאַרגינען צעקנאַקן עטלעכע ניסלעך? זיי באַדאַרפן זיין, מיין
איך, ניט שלעכט? האָ? ווי מיינסטו, געצל?

— יאָ, איך מיין אויך אזוי, זיי באַדאַרפן זיין ניט שלעכט. —
ענטפערט ער זיך אליין, און כאַפּט־אַרײַן אין מויל איין ניסל, דאָס אַנ-
דערע ניסל, דאָס דריטע ניסל, טוט אַלע מאָל אַ זעץ מיטן האַנט איבער
די ציין, דאָס ניסל טוט אַ טרישטשע, נעמט ער אַרויס אַ פעטן יאָדער,
רייניקט אים אַרום, וואַרפט אים אַרײַן אין מויל און קײט מיט די גרויסע
ווייסע ציין געשמאַק, כראַמקעט, ווי אַ פערד האָבער, און רופט זיך אָן:

— ביסט אפשר אויך אַ בעלן, געצל, אַף אַ יאָדער פון אַ ניסל?
שעם דײך נישט, זאָג!

— מהכתיני, פאַר וואָס נישט?

אזוי ענטפערט ער זיך אליין, ציט אויס די לינקע האַנט, נאָר טאַקע
באַלד טוט ער זי אַ פאַטש מיט דער רעכטער:

— און אַ מכה ווילסטו נישט?

— לאָז דיר זיין אַ מכה.

— לאָז דיר זיין צוויי.

און ער הערט נישט אויף צו קנאַקן ניסלעך און קײען די פעטע
יאָדערן, כראַמקען, ווי אַ פערד האָבער. ס'איז אים קאַרג, וואָס ער פרעסט
און יענער זיצט און קוקט, רופט ער זיך אָן צו אים:

— הער נאָר, געצל, וואָס איך וועל דײך פרעגן: ווי אזוי איז דיר,
למשל, בשעת מעשה, אז איך עם און דו קוקסט?

— ווי אזוי מיר איז? אזא יאָר אַף דיר!

— ע, ביסט, אפנים, אין כעס? נא זשע דיר א יאָדער פון א ניסל.
און געצלס רעכטע האנט גיט דער לינקער האנט א יאָדער פון א
ניסל. וויל די לינקע האנט נעמען דעם יאָדער פונעם ניסל, גיט אים די
רעכטע האנט, מחילה, א פינג... גייט די לינקע האנט און טוט א פאטש
דער רעכטער האנט, נעמט די רעכטע האנט און טוט א פאטש דער לינ-
קער האנט. גייט די לינקע האנט און דערלאנגט א פראסק אין דער רעכ-
טער באק, גייט די רעכטע האנט און שטעקט אָפּ דער לינקער באק צוויי
פעטש. כאפט אָן די לינקע האנט בא דער רעכטער לאַז, נעמט די רעכטע
האנט און ריכט אָפּ די לינקע לאַז פון אויבן ביז אראָפּ. גייט די לינקע
האנט און כאפט זיך אָן בא דער רעכטער פאה, נעמט די רעכטע האנט און
פארפארט אין לינקן אויער.

— לאָז אָפּ די פאה, געצל פאָלג מיך, לאָז אָפּ די פאה!

— לאָז אָפּ דעם אויער, וועל איך דיר אָפּלאָזן די פאה!

— א מכה!

— נו, בלייבסטו אָן א פאה, געציע!

— בלייבסטו, גוועז, אָן אן אויער!

— אי!

— אי-אי!!

ע פ י ל א ג

עטלעכע מינוט שפעטער האָט זיך אזוי געקאמטשעט אַף דער ערד אונ-
דער געצל. אָט איז ער געלעגן פון אויבן מיט דער ר ע כ ט ע ר
זינט, אָט איז ער געלעגן פון אויבן מיט דער ל י נ ק ע ר זינט, צוגע-
האַלטן מיט ביידע הענט די קעשענע מיט ניס. א מינוט האָט גובר געווען
גויעצל, א מינוט האָט גובר געווען געצל. ביז ער האָט זיך אויפגעכאַפט
פון דער ערד, אן איינגעקאמטשעטער אין בלאָטע, ווי א דבר-אחר, א צע-
פליקטער, מיט א צעבלוטקטן אויער, מיט אן אונטערנעריסענער פאה,
ארויסגעכאַפט אַלע ניס פון קעשענע און פארוואָרפן זיי אין בלאָטע אַרײַן,
העט-דווייט ביז אַף יענער זינט מיט, און צוגעברומט מיט כעס:
— אָט אזוי!... א מצווה!... נישט מיר, נישט דיר!...

געשריבן אין יאָר 1904.

לאהנין

א ב י ג ד

א.

פון יאָר צו יאָר, פינקטלעך, ווי אַ זייגער, איז באַ די בערנשטיינס
אַ מנהג, אז צו „שפּוך המתך“ עפנט מען אלע טירן — מע לאַזט־ארנין
אַ גאַסט אין שטוב אַרנין, אַ ליבן טייערן גאַסט, אליהו הנביא.
זיי גלייבן, אז דער גוטער געטרניער אליהו הנביא קומט־ארנין זיי
בענטשן. שטילערהייט טרינקט ער אָפּ אַ טראָפּן פונעם כוס, וואָס שטייט
אָנגעגרייט פון זינעטוועגן, און ווערט שטילערהייט פאַרשווונדן.
פאַר אזא אַן אָנגעלייגטן גאַסט שטייט־אויף די גאַנצע שטוב און
רופט־אויס: „ברוך־הבא!“

און נאָכן „ברוך־הבא“ זאָגט מען הויך, אַף אַ קול און מיט אַ ניגון:
— ש פ ו ך ה מ ת ך — גים אויס דיין צאָרן אַף די נישט־קולטור
רעלע פעלקער, וואָס ווילן דייך ניט קענען!...

אַ מאָדנע פרומע שטוב באַ די בערנשטיינס! אַ פאַטריאַרכאַלע, אַ
כשרע, מיט מנהגים פאַטריאַרכאַלע.

ערב־פסח כשרט מען די פיסלעך פון די בענקלעך, די קייטלעך פון
די טירן, די זאַסלינקעס פונעם קוימען, די קראָקוועס פונעם בוידעם.

מע כשרט די קינדער, מע כשרט די דינסט, מע כשרט די בהמה.

אויב באַ דער גאַנצער וועלט איז כשר, איז באַ זיי כשר שבכשר.

אויב באַ אלע יידן איז פסח, איז באַ זיי פסח שבפסח.

און אז בערנשטיין זעצט זיך אוועק צום סדר מיטן ווייסן קיטל, מיט

דער וויסער זינדענער יארמעלקע, מיט די וויסע שיד און זאָסן, אַף דעם הסב־בעט, אַף דעם וויסן ווייכן הסב־בעט, — ג ע ו ו ע ל ט י ק ט ער.

דער סולטאַן פון מאַראַקע מיטן שאַך פון פערסיע, און אפילו דער מלך פון קאַרעע, וואָס טראַגט אַ מגן־דוד אפן קאַפּ, מעגן, כלעבן, קומען אַהער זיך לערנען ג ע ו ו ע ל ט י ק ין .

אַז וויל איז דעם מלך מיט דער מלכה, וואָס אַרום טיש באַ זיי זיצן, ווי די איילבערט־פלאַנצונגען, זייערע קינדער.

רייד איך פון דער מלכה בערנשטיין, דערמאָן איך מיך אָן דער „אשת־חיל“ פון שלמה המלך. רייד איך פון אירע קינדער, קומען מיר אַקעגן די ווערטער: „ה נ ה כ י כ נ י ב ו ר ד ג ב ר “ — אָט אזוי איז דאָס, אַז גאָט וויל איינעם בענטשן!

ב.

איין יאָר, סך־הכל איין יאָר, איז איבערגעלאָפן — און וואָס פאַר אַן איבערקערעניש!

די אייגענע שטוב, די אייגענע כשרע שטוב. די אייגענע מענטשן, די אייגענע פרומע כשרע יודן, נאָר נישט דער גיטס, נישט דער פסח, נישט דאָס עפענען פון די טירן, נישט דער „ברוך־הבא“, נישט דער „שפוך־המתך“, וואָס פאַראַיאָרן.

ווי איז אַהינגעקומען די פריילעכקייט, די ליכטיקייט, מיט דער היימלעכקייט, מיט דער ברייטקייט?

אַ זאָרג, אַ גרויסע טיפע זאָרג, ליגט אויסגעגאָסן אַף אַלע פנימער. אַ פאַרבאָרגענער אומעט האָט זיך אַהער אַרײַנגעגנבעט. אַ שטילער־שטיי־לער טרויער.

שוין באַלד אַ יאָר, זינט עס האָט זיך אויסגעגאָסן אַף זיי און אַף דער גאַנצער שטאָט אַ וואַלקענבראָך, אַ שטורעמווינט מיט אַ האַגל, און נאָך קלינגט זיי אין די אויערן דער דונער מיטן ציטערן פון די פענצטער, מיטן געשריי, מיטן געפילדער.

איין יאָר, סך־הכל איין יאָר, איז איבערגעלאָפן — און וואָס פאַר אַן איבערקערעניש!

א זאָרג, א גרויסע טיפע זאָרג, ליגט אויסגעצויגן אַף אַלע פּנימער. א פאַרבאָרגענער אומעט האָט זיך אַהער אַרײַנגעגנבּהט. א שטילער־שטיי־לער טרויער.

דער אייגענער מלך מיטן ווייסן קיטל, מיט דער וויסער זינדענער יאַרמעלקע, אַף דעם אייגענעם ווייסן ווייכן הסב־בעט. די אייגענע שיינע מלכה, די אשת־חיל. די אייגענע קינדער, ווי די איילבערט־פלאַנצונגען, אַרום טיש. נאָר נישט דער סדר, וואָס פאַראַיאָרן, נישט די פּריילעכקייט, די ליכטיקייט, מיט דער היימלעכקייט, מיט דער ברייטיקייט, וואָס פאַראַיאָרן.

די אייגענע הגדה, נאָר נישט דער ניגון. א פאַרבאָרגענער אומעט האָט זיך אַרײַנגעגנבּעט אין דעם ניגון, א שטילער־שטילער טרויער. און דער מלך און די מלכה און די קינדער, די בני־מלכים, זינגען שטיל דעם שטילן טרויעריקן ניגון, גלײַך ווי א קראַנקער, א חולה מסוכן, וואָלט דאָ געלעגן ערגעץ אין דער נאָענט, גלײַך ווי מע וואָלט באַוויינט א טויטן.

און שטילערהייט, בנגבה, באַהאַלטן איינס פון דאָס אַנדערע, טרייס־לען זיי אַפּ א שטילע טרער — נאָך לאַהניון.

ג.

לאַהניו — אזוי האָט געהייסן דאָס קלענסטע קינד, דאָס קלענסטע און דאָס ליבסטע.

דאָס איז געווען זייער־זייער א געראַטן קינד, א מיידעלע פון א יאָר זעקס, א מיידעלע מיט געקרייזלטע פלאַקסענע הערלעך און מיט הימל־בלויע אויגלעך, און גערעדט האָט דאָס, ווי אַן אַלטער. אַלצדינג גערעדט און אַלצדינג פאַרשטאַנען, אַלצדינג געפילט און אַלצדינג געוויסט. שוין צופיל געוויסט, צופיל געפילט, צופיל פאַרשטאַנען! וואָס וועט זײַן פון דעם קינד, אז עס וועט אויסוואַקסן?

דער דאָקטאָר האָט געזאָגט: „דאָס קינד איז גערוועזן; דאָס קינד דאַרף מען היטן“. וואָס איז דער חידוש, וואָס אַלע האָבן איבער דעם אזוי געציטערט, געטרייסלט זיך? לאַהניו! לאַהניו!

פאראיאָרן, אז ס'האָט זיך אויפגעהויבן דער שטורעמווינט און אַלע האָבן אָנגעהויבן אַרומלויפן איבער דער שטוב, ווי די פאַרסטמע מינו, נישט געוויסט, ווי מע איז אין דער וועלט, האָט לאַהניו פאַרשטאַנען און איז אַרויפגעשפרונגען צו דער מוטער אַף די הענט, אַרומגעכאַפט זי באַם האַלדו און געציטערט און געטרייסלט זיך, און די ציינדלעך האָבן זיך באַ איר געשלאָגן, און די אויגלעך זיינען איר געוואָרן משונה גרויס, און זי האָט געזאָגט:

— מאַמעניו, איך וועל דיך נישט לאָזן!...

פאַר שרעק, נאָר פאַר שרעק אליין, איז דאָס קינד געשטאַרבן!...

.....

ד.

אך, ווי שוין איז געווען לאַהניו, לינגדיק אין בעטל, ווי חנעוודיק! די געקרייזלטע פלאַקסענע הערלעך צעלאָזט, די שיינע הימל־בלויע אויגלעך האַלב־אַפן, די ווייסע טויטע ליפן צוגעשלאָסן אַף שטענדיק, אַף אייביק. ניין, לאַהניו וועט שוין מער נישט ריידן. קיינמאַל ניט, קיינמאַל ניט! און דאָך מאַלט זיך אויס דער מוטער, אז דאָס קינד קוקט אַף איר, רעדט צו איר, פרעגט באַ איר:

— מאַמעניו! פאַר וואָס?...

קיינער גלייבט איר נישט, דער וויסטער מאַמע. זיי מיינען, אז זי רעדט פון וועג, אז זי איז, חלילה, ניט באַ די געדאַנקען. כאַ־כאַ־כאַ!..

נאָר וואָס טראָגט אַ מענטש נישט איבער? לאַהניו האָט מען באַ־ האַלטן, אין דער ערד באַהאַלטן, און די וויסטע מאַמע איז געזונט גע־ וואָרן. און אָט ויצן זיי אַלע איצט באַם סדר, אַלע, נאָר אַן לאַהניו. סאַמע דאָס קלענסטע, סאַמע דאָס ליבסטע פעלט! נישטאָ לאַהניו!

און דער מלך און די מלכה און די קינדער, די בני־מלכים, זיינגען שטיל דעם שטילן טרויעריקן ניגון פון דער הגדה, דערמאָנען זיך אָן לאַהניו, ווי זי איז פאַראיאָרן דאָ געזעסן, און שטיל, כגנבה, באַהאַלטן איינס פון דאָס אַנדערע, פאַרלירן זיי אַ טרער.

און אז עם קומט צו „שפוך־חמתך“, עפנט מען די טירן ברייט, ווי אלע מאָל, אַרײַנצולאָזן דעם גאַסט, אליהו הנביא, און מע שטייט־אויף, בכדי אים מקבל פנים זײַן, אים אָפּגעבן דעם „ברוך - הבא“.

נאָר, אוי־וויי, ס'איז נישט דער „ברוך־הבא“, וואָס פאַראַיאָרן! ס'איז נישט דאָס אויפנעמען דעם אָנגעלייגטן גאַסט, אליהו הנביא, ס'איז נישט דער „שפוך־חמתך“, וואָס אלע יאָר!

טאַקע די אייגענע תּפּלה, די אייגענע ווערטער, נאָר דער נוסח, דער ניגון, דער טאָן איז אַן אַנדערער! עם לאָזט זיך הערן אינעם נוסח אַ נײַער טרויער, אין די ווערטער — אַ מין באַקלאָגן זיך פאַר דעם רבּונ־של־עולם.

און ווי טרערן הערן זיך אינעם מלכס קול. און אויך די מלכה ווישט די אויגן. און די קינדער, די בני־מלכים, קוקן אָף די אָפּענע טירן, גלייבן נישט אינעם גאַסט, גלייבן נישט, אַז אליהו קומט אַהער צו פּלען פאַרויכן אַ טראָפּן פונעם כּוס, וואָס שטייט אָנגעגרייט פון זײַנעטוועגן. זיי טראַכטן:

„ווי קאָן דאָס אַזאַ גוטער געטרניער מלאַך, ווי אליהו הנביא, דער־לאָזן אַזעלכעס, אַזאַ אומרעכט? ווי קאָן דאָס אַזאַ גוטער געטרניער מלאַך, ווי אליהו הנביא, דערלאָזן, מע זאָל צונעמען באַ זיי, אויסכאַפּן לאהניון? סטייטש, לאהניון!“...

איין יאָר, סך־הכל איין יאָר, איז איבערגעלאָפּן — און וואָס פאַר אַן איבערקערעניש!

געשריבן אין יאָר 1904.

א פארשפילטער ל"ג - בעומר

א מעשה פון חדר

א.

אונדזער רבי, „ניסל דער קליינער“ (אזוי האָט מען אים גערופן, ווייל ער איז געווען אַ קליינער), האָט זיך געלאָזט פירן באַ דער נאָז פון זיינע באַהעלפערס. וואָס די באַהעלפערס האָבן געוואָלט, האָבן זיי גע- פּוועלט. געקומען דער ערשטער באַהעלפער און האָט געזאָגט: מע דאַרף היינט לאָזן די קינדער באַציטנס פּרײַ. — האָט ער געהייסן לאָזן די קינדער פּרײַ. געקומען דער אַנדערער באַהעלפער און גע- זאָגט: די קינדער וועלן איבערקערן די וועלט, מע דאַרף זיי האַלטן אין חדר — האָט ער געהייסן, מע זאָל זיי האַלטן אין חדר. ער זאָל אליין עפעס צוקלערן — דאָס נישט. דעריבער האָבן געוועלטיקט אַף אונדז די באַהעלפערס, נישט דער רבי. אין אַנדערע חדרים, למשל, ווייסן באַהעל- פערס, איינוואַשן די קינדער, זאָגן מיט זיי ברכה, טראָגן זיי אַף די פלייצעס איבער דער בלאָטע, ברענגען זיי אין חדר אַרײַן אַ טעפעלע אָנ- ביסן. באַ אונדז האָבן די באַהעלפערס געפוילט זיך איינוואַשן אונדז. זאָגן מיט אונדז ברכה, טראָגן אונדז אַף די פלייצעס. דערפאַר האָבן זיי אָבער ליב געהאַט ברענגען אונדז אין חדר אַרײַן די אָנבײַסנס און... טאַקע אליין אויפעסן. אויסזאָגן דאָס דעם רבין האָבן מיר נישט געמאַרט: די באַהעלפערס האָבן אונדז געהאַלטן רעכט אין דער מורא, אונדז אָנגעד- זאָגט, אז טאַמער וועט עמעצער זיך דערוועגן זאָגן אַ וואָרט, אַ פיפּס טאָן פאַר דעם רבין, וועט מען אים קאַטעווען, שינדן די הויט! איינער, אַ וויי- סעדי-חברתניק, האָט זיך יאָ געפרוּווט אַמאָל אַרויסשפּרינגען מיט אַ וואָרט,

האָבן אים די באַהעלפערס נאָכדעם אזוי געטאָן, אז ער האָט נעבעך גע-
קרענקט אַ גאַנצן זמן, פאַרוואָגט אַ צענטן, מע זאָל אַ באַהעלפער פאַרן
רבין נישט מסרן.

יענע צייט קאָן מען אָנרופן מיטן נאָמען „גלות הבהלפרים“, אָדער
„באַהעלפער-גלות“.

ב.

ויהי בימי גלות הבהלפרים — און ס'איז געווען אין דער צייט פון
„באַהעלפער-גלות“, האָט זיך געשטעלט באַ אונדז אין כתרילעווקע אַ ל"ג-
בעומר אַ נאָסער, אַ קאַלטער, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל תחילת מיני
קאַלטע, נאָסע טעג. די זון טאַקע כלומרשט באַווייזט זיך, לַיַכט און וואַ-
רעמט; נאָר אַ שאַרפער ווינט בלאָזט ערגעץ פון ווינטן, טראָגט אָן כמא-
דעם, רייסט באַ די פּאַלעס, וואַלגערט פון די פיס — גאַרנישט פאַכאָזשע
אַ וועסנע...

האָט זיך פאַרגלוסט גראָד דעמאָלט אונדזערע באַהעלפערס, מיר
זאָלן מאַכן אַ שפּאַציר ל"ג-בעומר הינטער דער שטאָט און אַרויסגיין אַף
מלחמה, ווי דער מנהג איז באַ ייִדישע קינדער, מיט שווערדן און מיט
פּיילנבויונגס און מיט צידה-לדרך, אַלערליי גוטע שפּיניזן, אין וועג אַרײַן.
ס'איז אַ מנהג באַ ייִדישע קינדער פון קדמונים, אז עס קומט ל"ג-
בעומר, ווערט מען מלחמהדיק: מע וואָפנט זיך אָן פון קאַפּ ביז פיס מיט
כלי-זיין, הילצערנע שווערדלעך, ראָדביקסלעך און פּיילנבויונגס, מע נעמט
מיט עסנוואַרג אין וועג אַרײַן און מע גייט אַרויס אַפן פּרייען פעלד
כלומרשט אַף מלחמה. ייִדישע קינדער, וואָס זיצן נעבעך אַ גאַנץ יאָר
פאַרשפּאַרט אינעם ענגן פינצטערן הדר, אונטער דעם יאָך פון דער
תורה, אונטער דער מורא פונעם רבין און אונטער די קאַנטשיקעס פון
די באַהעלפערס, אז עס קומט ל"ג-בעומר און זיי גייען אַרויס אַפן פּרייען
פעלד, אָנגעוואָפנט פון קאַפּ ביז פיס מיט די הילצערנע שווערדלעך, ראָד-
ביקסלעך און פּיילנבויונגס, מאָלט זיך זיי אויס, אז זיי זײַנען גבורים,
וואָס קאָנען אייננעמען דעם שטאַרקסטן שונא, הרוב מאַכן די וועלט —
און זיי באַקומען מיט אַ מאָל קוראָזש, און חברה הייבט אָן מאַכן גרויסע
שפּאַנען און זינגען לידלעך, מאָדנע לידלעך, האַלבי-ייִדיש, האַלב גויִיש:

ראז, דווא, טרי, טשעמירע!
 יידישע קינדער
 לערנען תורה,
 גלייבן אין ווגנדר,
 האָבן נישט מורא.
 שמע ישראל, ניטשעוואָ!
 ניע באַאימסיא ניקאוואָ,
 קראַמע באַנא אַדנאוואָ...

און מיר האָבן געטאָן, ווי דער מנהג איז: אַראָפּגענומען אונדזערע פאַראַיאָריקע הילצערנע שווערדלעך פונעם בוידעם, און פּיילנבויונגס האָבן מיר אָנגעצויגן אַף רייפלעך פון פּסחיקע וויין־פּעסלעך, און ראַדביקסלעך האָבן אונדז געשאַפן די באַהעלפּערס, געוויינטלעך, פאַר געלט, נאָר אזעלכע ראַדביקסלעך קונציקע, וואָס מע קאָן שיסן מיט זיי אַ פּליג, ווען זי זאָל, נאַפּשיקלאַך, וועלן שטיין און וואַרטן, ביז מע וועט זי שיסן... וכדומה נאָך אזעלכע מינים כּל־זנין, ייִדיש געווער, וואָס מע קאָן מיט זיי איבער־שרעקן אַף טויט קליינע זויגעדיקע קינדער. און מיט אָנבניסן האָבן מיר זיך פאַרזאָרגט נישט אַף קאַטאַוועס — אימלעכער מיט וואָס גאָט האָט אים געבענטשט און מיט וואָס די מאַמע האָט אים באַוויליקט פון איר ברייטער האַנט. און מיר זינען געקומען דעם טאָג פון ל"ג־בעומר אין חדר אַרנין, אָנגעוואַפנט פון קאַפּ ביז פּיס און מיט פּולע קעשענעס פון כּל־טוב, וואָס אַ מויל קאָן ריידן: בולקע, און קיכל, און אייער, און שּמאַלץ, און בראַנפן, און ווישניק, און פּערטלען עוף, און שטיקער קאַטשע, און פּופּקעלעך, און לעבערלעך, און טיי מיט צוקער, מיט ניס מיט מאַראַנצן מיט איינגעמאַכטס, און אויך מיט מזומנע גראַשנס — אימלעכער פון אונדז האָט זיך געוואַלט אויספּיניען. ברענגען וואָס מער און וואָס בעסער, יוצא זיין פאַר די באַהעלפּערס. און די באַהעלפּערס האָבן אונדז געלויבט, געזאָגט, אַז מיר זינען ווילע, אויסגעצייכנטע ייִנגלעך, צוניפּגענומען אונדזערע גוטע שפּינין צו זיך אין די טאַרבעס אַרנין, און אונדז האָבן זיי אויסגעשטעלט שורות־ווינין, ווי מע שטעלט־אויס חיל, און האָבן אַ קאַמאַנדעווע געטאָן:

— נעמט זיך, ייִדישע קינדער, פאָר די הענט און מאַרש איבער דען
 בריק, גלייך אַהין אַף מעזריטשער פּלאַץ. דאָרט וועט איר זיך באַגעגענען
 מיט די ים־קאָטערס און דאָרט וועט מען זיך שלאָגן!
 — הוררא, ים־קאָטערס! — האָבן מיר אויסגעשריען אַלע אין איין
 קול און האָבן זיך גענומען פאַר די הענט און האָבן זיך ראַפּטאַם אַ לאַז
 געמאַן אין וועג אַרײַן, שטאַרק האָפּערדיק און זיכערלעך, ווי אמתע
 גבורים.

ג.

די ים־קאָטערס — אזוי האָבן מיר גערופן די דרדקי־תלמידים,
 דערפאַר וואָס זיי זײַנען געווען קינדער קליינע, קורצע, אַלף־בית־ייִנגלעך,
 און האָבן אויסגעזען קעגן אונדז, חומש־בחורים, ווי פליגן, ווי מערעש־
 קעס. עס האָט זיך אונדז אויסגעוויזן, אז מיט איין בלאַז — פּו! — מאַכן
 מיר פון זיי אַ תל. מיר זײַנען געווען בטוה, אז זיי וועלן נאָר אונדז דער־
 זען, ווי מיר זײַנען אָנגעוואַפנט פון אויבן ביז אַראָפּ מיט שווערדן,
 פּיילנבוֹיגנס און דאָרכיסקלעך, וועלן זיי געוויס כאַפּן די פיס אַף די
 פלייצעס און וועלן געוויס מאַכן פליטה. אַ קלייניקייט — אזעלכע גבורים,
 ח ו מ ש - ב ח ו ר י ם , וואָס אַלע ייִנגלעך פון דרדקי־חרדים האָבן גע־
 ציטערט פאַר אונדז אימת־מוות, מורא געהאַט אַרײַנטרעטן אין אונדזערע
 דל־ת־אַמות! איר שפּילט זיך מיט חומש־בחורים, ווערנעלצן, מיט לאַנגע
 פיס?...!

שלאָגן מיט די ים־קאָטערס האָבן מיר זיך, אייגנטלעך, קיינמאָל ניט
 געשלאָגן; נאָר על־פי סברה האָבן מיר גערעכנט און געווען איבערצייגט,
 אז מיטן קוק מאַכן מיר מיט די דאָזיקע קליינע וועווריקעס אַ פאַרלענד־
 דונג, אַ סוף, אַ תל־עולם. חוץ וואָס מיר וועלן זיי גוט אַינטיילן, אָנברעכן
 אַף אַלע זײַטן, וועלן מיר נאָך נעמען באַ זיי רויב, דאָס הייסט, מיר וועלן
 זיך צעטיילן מיט זייערע אָנבניסנס, און לאָזן זיי אונדז לאָרן צום „ותנהר
 תוקף“.

און פאַר גרויס קוראָזש און התפעלות פון זיך אליין און פון אונדזער
 כח האָבן מיר זיך איינס דאָס אַנדערע אונטערגעשטופּט, דערלאַנגט אַלע

עטלעכע גראַשנס, און אונדז איבערלאָזן דאָ אליין אפן פוסטן פלאַץ, אַף
 דער קעלט, הונגעריק, — פאַרכאַפט מעגן זיי ווערן!"
 — אַ מיתה משונה זאָל קומען אַף אונדזערע באַהעלפערס!
 — אַ הילרע זאָל קומען אַף אלע באַהעלפערס פון דער גאַנצער
 וועלט!

— די כפרה זאָלן זיי זיין פאַר אונדזער מינדסטן נאַגל!
 — שאַ! שטייל זאָל זיין! אָן גייט אונדזער שונא! אונדזער פּינט!
 — קליינע וועווריקעס מיט גרויסע שטעקנס!
 — די ים־קאָטערס! די ים־קאָטערס!
 — הוראַ, ים־קאָטערס!...

ווי מיר האָבן זיי דערזען, אזוי האָבן מיר זיך אַ לאָז געמאַן צו זיי,
 ווי די ביווע הונגעריקע וועלף, גרייט געווען זיי דורס זיין, צערניסן אַף
 שטיקער. נאָר... עס האָט זיך געטראָפן מיט אונדז אַן אומגליק, אַ גרוי־
 סער אומגליק, וואָס קיינער האָט דאָס בשום אופן נישט געקאַנט אַרויסזען
 פריער.

אַז ס'איז ניט באַשערט, העלפן נישט קיין חכמות מיט קיין גבורה
 מיט קיין בריהשאַפטן. הערט אַ מעשה, וואָס עס קאָן זיך טרעפן.

ד.

די ים־קאָטערס, כאַטש זיי זינען קליינע קורצע וועווריקלעך, אַלף־
 ביהי־זינגלעך, נאָר, אַפנים, נישט קיין נאַרישע ינגלעך: איידער זיי זינען
 אַרויס צו אונדז אַקעגן אפן פעלד, אַף דעם גרויסן מעוורישער פלאַץ,
 אַף מלחמה, האָבן זיי זיך אין דער היים פרויער גוט צוגעלערנט, געמאַכט
 רעפעטיציע הייסט עס. נאָכערס האָבן זיי זיך אונטערגעפּימערט, איבער־
 געביסן הייסט עס, מיטגענומען מיט זיך וואַרעמע מלבושימלעך מיט גר
 מענע קאַלאַשן, אָנגעוואָפנט זיך פון קאַפּ ביז פּיס נישט ערגער פון אונדז,
 און אפשר נאָך בעסער פון אונדז, אויך מיט שווערדלעך און מיט פייל־
 בויגנס און מיט ראַדביקסלעך, און האָבן גאַרנישט געוואָלט וואַרטן, ביז
 מיר וועלן אָנפאַלן אַף זיי, נאָר זיי זינען בעסער אָנגעפאַלן אַף אונדז.
 און האָבן אונדז גענומען ברעכן די ביינער — ווי אזוי מיינט איר, אַ

שטייגער? פון אלע זיטן און אזוי געשמעיהדיק, אז מיר האָבן נאָר קיין צייט געהאט אפילו זיך אַרומקוקן, וווּ מיר זינען אין דער וועלט, נאָרניט באַמערקט תחילת, אז זיי זינען אַף אונדז נישט אַליין, נאָר מיט זייערע באַהעלפערס, וואָס האָבן זיי אונטערגעגעבן הייז:

— רעכנט זיך מיט די הומש-בחורים! קלאַפט זיי, די ווערגעלעצן מיט די לאַנגע פיס!

סע פאַרשטייט זיך, אז מיר האָבן אויך נישט געשוויגן. ווי די גבורים, געבראָקט זיי מיט די שווערדלעך, אָנגעצויגן די פּיילנבויגנס און אָנגעשטעלט אַף זיי די ראָדביקסלעך. נאָר — אויזווי! — אונדזערע שווערדלעך זינען געווען טעמפּ, ווי האַלץ, און ביז מיר האָבן זיך אַ ריר געטאָן מיט די פּיילנבויגנס, האָבן מיר שוין אָנגעהויבן כאַפּן קלעפּ, ווי האַלץ... פון די ראָדביקסלעך שמועסט מען נישט: וואָס קאָן מען טאָן מיט אַ ראָדביקסל, אז דער שונא וויל נישט וואַרטן, ביז מען וועט אים אַמאָל טרעפּן, און פליט-אונטער און שלאָגט דאָס איינך אַרויס פון די הענט — און גייט טוט אים עפעס!?

שלעכט. מיר האָבן געמוזט אוועקוואַרפּן דאָס גאַנצע כל-יזיין, די שווערדלעך מיט די פּיילנבויגנס מיט די ראָדביקסלעך, און נעמען זיך צום געשלעג, ווי גאָט האָט געבאָטן, דאָס הייסט, מיר האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן פשוט מיט די הענט, מיט די קולאַקעס. דער חסרון איז אַבער געווען, וואָס מיר, אויסגעמירטע, אויסגעהונגערטע און איבערגעפּרודירענע, האָבן זיך געשלאָגן אָן אַ טאַק, אָן אַ פּלאַן און אָן אַ שום אויבערהאַר, וואָרעם אונדזערע באַהעלפערס זינען דאָך געבליבן פון הינטן: זיי זינען, מחילה, געווען אונטערן גלעזל און טאַקע שטאַרק בנילוּפּין פון אונדזער ביסל ווישניק, פאַרכאַפט זאָלן זיי ווערן!... און זיי, די קליינע ווערוויקעס, גוט אָנגעטאָן און רעכט פאַרביסן, זינען געקראַכן נלייך אַף אונדז פון דריי זיטן, אלע מאָל שטאַרקער און שטאַרקער, גע-שאַטן אַף אונדז קלעפּ מיט קולאַקעס מיט בוכענצעס — טאַקע די זעל-ביקע בוכענצעס, וואָס מיר האָבן גערעכנט אינטיילן זיי, האָבן זיי אונדז אינגעטיילט... און זיי ערע באַהעלפערס זינען געגאַנגען דווקא אַף צופּרעך און האָבן נישט אויפּגעהערט אונטערצוגעבן זיי הייז:

— רעכנט זיך מיט די חומש-בחורים, קלאפט זיי, קלאפט זיי, די ווערגעלעצן מיט די לאנגע פיס!...

ווער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך אויסגעדרויט מיטן הינטן צום פינט? — דאָס איז שווער צו זאָגן. איך ווייס נאָר, אַז מיר זינען געלאָפֿן, שטאַרק געלאָפֿן, הענדום-פענדום, צוריק אַהיים, אַהיים, קיין כּתריִל־עווקע; און זיי, די קליינע וועווריקעס, נישט געדאַכט זאָלן זיי ווערן, זינען אונדז נאָכגעלאָפֿן משוגענערווייז, געהוקעט און געטויר־קעט און נישט אויפגעהערט צו לאַכן און צו שרײַען הינטער אונדזערע פּלייצעס:

— הוררא, חומש-בחורים! הוררא, ווע-געלעצן!...

ה.

געקומען אַהיים מירע, הונגעריקע, שלעפּעריקע, אָפּגעריסענע, אָפּגע־שליסענע, צעשלאָגענע, צעהרגעטע, האָבן מיר, גבורים, גערעכנט, אַז טאַטע־מאַמע וועלן געוויס לייגן אַף אונדז רחמנות, שענקען אַ לעקעכל פאַר די קלעפּ, וואָס מיר האָבן געכאַפּט. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז מיר האָבן געלעבט אין טעות: מע האָט אונדז אין זינען געהאַט אין דער לינקער פּיאַטע. דאַנקען גאָט, מיר זינען אַרויס גליקלעך אָן פעטש פאַר די צעריסענע קאַפּאַטקעלעך און פאַר די אויסגעדרויטע שטיוועלעך, פון דער מאַמע באַזונדער און פונעם טאַטן באַזונדער. און ערשט אַף מאָרגן האָט אונדז רעכט מכבד געווען דער רבי, ניסל דער קליינער, פאַר די ביללן, וואָס זינען געשטאַנען באַ אונדז אַף די שטערנס, און פאַר די בלויע לאַנ־טערנס, וואָס אונטער די אויגן. מע האָט אונדז — ס'איז אַ בזיון צו דערציילן — אַנידערגעלייגט איינציקווייז, און דווקא מיטן פנים אַראָפּ, און מע האָט אונדז אַרײַנגעצימבלט, מחילה, אַהין, וווּ עס דאַרף צו זײַן. דאָס הייסט, נאָט אייך אַ פאַרבייטונג, טאַמער איז קאַרג!... אונדז האָט אָבער אַף קיינעם אַזוי נישט פאַרדראָסן, ווי אַף די באַהעלפּערס אונדז זערע, ימח שמם וזכרם! טאַטע־מאַמע, אַז זיי באַשטראַפֿן אַ קינד, טוען זיי דאָס אפּשר מחמת געטרײַשאַפּט. אַ רבי לייגט אַוועק און שמיסט־אַפּ מיטן קאַנטשיק — דערויף איז ער אַ רבי און דערויף איז דאָס אַ קאַנ־

טשיס... אָבער די באַהעלפערס, ימח שמו! נישט גענוג זיי האָבן אויפֿ
 געפרעסן אונדזערע אַלע אָנבניסנס, אויסקרענקען זאָלן זיי דאָס נאָר,
 רבונו שול עולם! נישט גענוג זיי האָבן איבערגעלאָזט אונדז איינע אַליין
 אין מיטן פעלד אָף גאָטס באַראָט, — האָבן זיי אונדז בשעת שמיסן נאָך
 צוגעהאַלטן, מיר זאָלן נישט דריגען מיט די פיס!...

***

אָט אזוי האָט זיך אויסגעלאָזט אונדזער יענער ל"ג־בעומר. דאָס איז
 געווען אַ וויסטער, אַ פינצטערער, אַ פֿאַרשפּילטער ל"ג־בעומר.

געשריבן אין יאָר 1904.

צו דער סעודה

א בילד פון מיניע קינדערשע יארן

א.

— איך ווייס נישט, וואָס פון דעם קינד וועט זיין, וואָס פון דעם קינד וועט אויסוואַקסן? עפעס אַ קוואַטש, אַ נאַסע האַנטשירקע, אַ ווייַר נענדיקע קלאַגמוטער, צו אַלדי גוטע יאָר! אַ קינד זאָל האַלטן אין איין וויינען!

אַזוי זאָגט די מאַמע מיניע צו זיך אַליין, טוט מיך אָן יום־טובֿדיק און דערלאַנגט מיר אַלע מאָל אַדעך אַ בוכענצע אין זינט, אַדער אַ סטור סאַט אין פֿלייצע, אַדער אַ נעם באַם אויער, אַדער אַ ציפּצאַפּ באַ די האָר, אַדער אַ ריט־אויס אַ שטיק פֿלייש, און זי וויל נאָך, אַז איך זאָל פון אַזעלכע עובדות לאַכן, ניט וויינען. און זי פאַרקניפֿלט מיך פון אויבן ביז אַראָפּ אין מיין שבתדיק קאַפּאַטקעלע, וואָס איז שוין לאַנג אַף מיר אַזוי ענג, אַז עס שפּאַרט מיר אַהויס די אויגן פון קאַפּ, און דערצו זינען די אַרבֿל עפעס מאַדנע קורץ, און מיניע תמיד רויט־בלויע הענט זינען עפעס ווי אַרויסגעוואַקסן פון די אַרבֿל און זעען אויס, ווי געשוואָלן, און דאָס קאָן די מאַמע מיניע נישט איבערטראַגן.

— זע נאָך אַ פּאָר ידים! — זאָגט זי און דערלאַנגט מיר אַ פּאַטש איבער די הענט, איך זאָל זיי אַראָפּלאָזן אַראָפּ, מע זאָל זיי ניט אַרויסזען. — באַם פעטער הערץ באַם טיש, אַז דו וועסט מיר זיצן, זאָלסטו מיר די ידים האַלטן פון אונטן, דו הערסט וואָס איך זאָג דיר? און דאָס פנים דיננס זאָל מיר ניט זיין אַזוי רויט, ווי, להבדיל, באַ יאָוודאַכע דער שיקסע,

און מיט די עינים זאָלסטו מיר נישט גלאַצן, ווי אַ קאָטער, דו הערסט וואָס מע רעדט צו דיר? און זיצן זאָלסטו מיר, ווי אַ מענטש, און דער עיקרשט — די נאָז, אוי אַ נאָניע! גיב נאָר אַהער די נאָניע דיניע, לאָם איך זי דיר נאָר צורעכט מאַכן!

כל זמן די נאָז איז אַ נאָז, איז נאָך צו דערליידן, נאָר אז די נאָז מינע ווערט באַ דער מאַמע אַ „נאָניע“ און זי נעמט זיך צו איר זי „צורעכט מאַכן“ — איז שוין אז אַך און אז וויי צו איר, צו מיין נאָז היסט עס. איך ווייס נישט, וואָס האָט מיין נאָז באַ איר אזוי פאַרזינדיקט מער פון אלע אברים, וואָס זי איז איר אזאַ בלוטיקער שונא? דאָכט זיך, אַ נאָז, ווי אלע געזער, אַ ביסל אַ גראַבלעכע, אַ ביסל אַ רויטלעכע און אַ ביסל פאַרריסן אַרויף, און אַ ביסל האָט זי ליב זיין פאַרנעצט. נו, איז וואָס? באַדאַרף מען זי אזוי טרייבן אין דער ערד אַרײַן? איר מענט מיר גלייבן, עס זײַנען געווען צײַטן, וואָס איך פלעג בעטן נאָט, ר'זאָל זי באַ מיר צונע- מען, זי זאָל מיר נאָר עפעס אָפּפאַלן, צו אַלרײ שוואַרצע יאָר, און אַ סוף! עס פלעגט זיך מיר פאַרשטעלן אין דער פאַנטאַזיע, אז אָט שטייט איך אויף אין אַ שיינעם פּרימאָרגן אָן אַ נאָז און גײַצו צו דער מאַמע נאָך איבער- ביים, טוט זי מיך אַ כאַפּ: „וויי איז מיר! וווּ איז דיין נאָז?“ זאָג איך: „וואָסער נאָז?“ און איך טאַפּ מיך מיט דער האַנט איבערן גאַנצן פנים און קוק אַף דער מאַמע, ווי זי איז אויס מענטש, און האָב אַ נקמה: „אַ מצווה! לאָז זי זען, וואָס פאַר אַ פנים איר זון האָט אָן אַ נאָז!“... קינד דערשע מחשבות! נאַרישע פאַנטאַזיעס! גאָט הערט נישט מיין געבעט; די נאָז וואַקסט, די מאַמע מאַכט זי אלע מאָל צורעכט, און איך ווער פאַרשוואַרצט מיט איר אינאיינעם. און מער פון אלע מאָל קומט זי געבעך אָפּ, די נאָז מינע, אז עס קומט אונטער אַ יום-טוב, למשל, אַ מין פורים, און מיר קלייבן זיך צום פעטער הערץ צו דער סעודה.

ב.

דער פעטער הערץ איז נישט נאָר דער גביר אין דער משפּחה — ער איז דער ראש וראשון באַ אונדז אין שמעטל, און אין אלע שטעטלעך

ארום און ארום איז הערץ און הערץ און הערץ. איר קאנט פארשטיין, אז ער האָט פּערד אַ פּאָר ברענענדיקע מיט אַ טאַראַנטאַס אַן אייגענעם, וואָס אז ער פּאַרט, טראַסקען די רעדער אזוי שטאַרק, אז דאָס גאַנצע שטעטל לויפּט־ארויס זען, ווי דער פעטער הערץ פּאַרט; און דער פעטער הערץ זיצט גאַנץ אויבן־אָן אין טאַראַנטאַס מיט דער שיינער מעשענער קנילעכיקער באָרד און מיט די בייזע גרויע אויגן, און שאַקלט זיך־הין און הער, און קוקט אַף אַלעמען דורך די זילבערנע בריילן פון אויבן אַראָפּ, ווי איינער רעדט: „ווי קומט איר, פאַרבעס, צו מיר? איך בין הערץ דער נגיד און פּאָר מיר אין קאַדעטע, און איר זייט כּתּריליקעס, האַלדעראַנצעס, קבצנים, און טיאָפּקעט זיך אין דער בלאַמע!“

איך ווייס נישט, ווי אזוי דער איבעריקער עולם, נאָר איך האָב דעם פעטער הערץ אזוי פּינט, אז איך קאָן נישט אָנקוקן דאָס רויטע פנים זינס מיט די פעטע באַקן, מיט דער מעשענער באָרד, מיט די זיל־בערנע בריילן, מיטן גראַבן בויך, מיט דער מאַסיווער גאַלדענער קייט, וואָס ער טראַגט אַפּן בויך, און מיטן קנילעכיקן זינדענעם יאַרמעלקעלע. וואָס ער טראַגט אַפּן קאָפּ, און ועל כּולם — דאָס הוסטעלע זינס: ער האָט זיין אייגענעם אַ הוסטל, וואָס גייט באַ אים מיט אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און מיט אַ מאַך מיטן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פּאַרשק מיט די ליפּן, ווי איינער רעדט: „דרך־אָרץ! דאָס האָב איך, הערץ, געגעבן אַ הוסטל. נישט מחמת, חס ושלום, איך האָב מיר צוגעקילט, נאָר גלאַט אזוי, איך וויל מיר הוסטן — הוסט איך“...

איך קאָן נישט פאַרשטיין אונדזער געזינדל: וואָס כאַפט זיי אזוי דער גוטער יאָר, אז עס קומט פּורים און מע קלייבט זיך צום פעטער הערץ צו דער סעודה? עס דאַכט זיך מיר, אז זיי האָבן אים אַלע ליב, אזוי ווי אויגנווייטיק, און די מאַמע אַליין, וואָס זי איז אים אַן אייגענע שוועסטער, גייט אויך נישט אויס אזוי שטאַרק נאָך אים, וואָרעם אז די עלטערע קינדער זינען נישטאָ אין דער היים (פאַר מיר שעמט זי זיך ווינציקוואָס, אַפּנים), בענטשט זי דעם פעטער הערץ מיט מאַדנע ברכות; זי ווינטשט אים: „ער זאָל איבערגיין איבעראַיאָר, אַם ירצה השם, אַף איר שטאַנד“... און לאָז אַבער אַן אַנדערער פּרווון זאָגן אַפּן פעטער הערץ אַ שלעכט וואָרט, וועט זי יענעם אַרויסרייסן די אויגן. איך בין

איינמאל געווען אן עדות, ווי דער טאטע האָט זיך אמאָל אַרויסגעכאַפּט מיט אַ וואָרט. איר מיינט, ער האָט עפעס, חס ושלום, אים פּונע בכבוד געווען? ער האָט נאָר אַ זאָג געטאָן צו דער מאַמע: „וואָס הערט זיך? דיין הערץ איז שוין געקומען, צי נאָך נישט?“ האָט זי אים אָפּגעשפּילט אַ דאָבראַנאָץ, דעם טאטן געבער, אז ער האָט זיך קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען.

— וואָס איז עפעס „מיין“ הערץ? וואָס פאַר אַ לשון? וואָס פאַר אַן אויסשפּראַך? וואָס פאַר אַ „מינער“, וואָס?

— דינער, וועמעס דען איז ער? מינער? — פּרוּווט זיך דער טאטע מיט מלחמה, נאָר עס גילט אים נישט, וואָרעם די מאַמע פאַלט אָן אַף אים פון אַלע זייטן:

— נו, און אזו מינער, איז וואָס? נו, מינער! לוינט דיר אפּשר נישט? שטייט דיר אפּשר נישט אָן דער יחוס? האָסט מסתּמא דערלייגט צו אים דעם טאטנס ירושה, אַיאָ? האָסט דאָך מסתּמא פון אים קיינמאָל קיין טובה נישט געהאַט, אַיאָ?

— ווער זאָגט דען, אז ניין? — פּרוּווט זיך דער טאטע שוין מיט גוטן, וויל זיך אונטערגעבן, נאָר עס גייט נישט; די מאַמע הערט נישט אויף צו טרעטן אַף אים.

— דו האָסט דאָך מסתּמא בעסערע ברידער, ווי איך, אַיאָ? שענע-דע, בעסערע, פינערע, לייטישערע, רייכערע, אַיאָ?

— אָבער שאַ! אָבער לאָז זיין איין עק! אָבער לאָז מיך צורוד! — זאָגט דער טאטע, רוקט אָן דאָס היטל און מאַכט אַ ויברח. דער טאטע האָט פאַרשפּילט די מילחמה, און מנצה געווען האָט די מאַמע, אזוי ווי אַלע מאָל. זי איז תמיד מנצה. זי פירט-אויס אַלע מאָל, נישט מחמת זי גייט באַם טאטן אין ספּאָרטיק, נאָר טאקע ווידער אַ מאָל דער פעטער הערץ: דערפאַר, וויל דער פעטער הערץ איז אַ נגיד און מיר זיינען זיינע אַרעמע קרובים, זיין „משפּחה“.

ג.

וואָס קער זיך אָן מיט אונדז דער פעטער הערץ? צי לעבן מיר פון אים? אָדער מיר האָבן גלאַט פון אים גרויסע טובות? דאָס קאָן איך אייך

נישט זאָגן, וואָרעם איך ווייס נישט. איך זע נאָר, אז אַלע באַ אונדז
 אין שטוב, פונעם גרעסטן ביזן קלענסטן, ציטערן פאַרן פעטער הערץ
 אימת-מות. און אָט איז געקומען פורים, און מיט צוויי וואָכן פּרױער
 הייבט מען זיך שוין אָן גרייטן צום פעטער הערץ צו דער סעודה. מײַן
 עלטערער ברודער, משה-אַברהם, אַ בחורל מיט בלאַסע אינגעפאַלענע
 באַקן און מיט שוואַרצע פאַרטראַכטע אויגן, גלעט זיך די פאות אַלע
 מאָל, ווען מע דערמאָנט אים, „באַם פעטער הערץ צו דער סעודה.“ און
 ווער שמועסט מיניע צוויי שוועסטער, מריס-רייזל און חנה-רחל, וואָס
 איינע פון זיי איז שוין אַ כלה, — די האָבן זיך געלאָזט נייען קליידלעך
 נאָך דעם לעצטן פאַסאָן צוליב דער סעודה, וואָס באַם פעטער הערץ,
 און האָבן זיך געקויפט שיינע קעמעלעך מיט סטיינגעלעך צו די האָר, און
 האָבן געוואַלט אויך די שיד מע זאָל זיי געבן פאַרריכטן, האָט די מאַמע
 אָפגעלייגט שוין אַ פּסח, כאַטש עס האָט זי גוט געקערענט, וואָס זיי
 נייען נעבעך באַרוועס. און איבערהויפט פון מריס-רייזלען. האָט זי געהאַט
 יסורים, דער חתן זאָל היללה נישט דערזען, אז זי טראַגט צעריסענע
 שיד. זי האָט אזוי אויך גענוג צרות פון דעם חתן, וואָס לאַ די ער איז אַ
 גראַבער יונג, כלומרשט אַ שטיקל בוכהאַלטער, דאָס הייסט, מהילה, אַ
 קאָמי אין אַ געוועלב, פּערעבענדעוועט ער נאָך און וואַלט אַ בעלן געווען,
 אז די כלה זיינע, מײַן שוועסטער הייסט עס, זאָל גיין אויסגעפּוצט נאָכן
 לעצטן פאַסאָן, ווי אַ פּרינצעסן. אַלע שבת באַטאָג קומט צו אונדז דער
 דאָזיקער קאָמי צו נאַסט, זעצט זיך אוועק מיט מיניע ביידע שוועסטער
 באַם פענצטער, און מע רעדט, צום מיינסטן, פון שיינע קליידער, נייע
 קאָסטיומען, לאַקירטע שטיוול מיט קאַלאַשן, מאַדנע היטעלעך מיט פּע-
 דערן, זאָנטיקלעך מיט שפיצלעך, און אויך פון ציכלעך רעדט מען פון
 געשטיקטע, מיט רויטע אינשיטלעך און מיט אַ ווייס ליילעכל איבערגע-
 צויגן און פון אויבן אַ קאָלדרע אַ גוטע, אַ וואַרעמע, אַן אמתע, אַ ביינענע,
 און ס'איז ווינטער, און אז מע לייגט זיך שלאָפן, איז מחיה. און איך זע,
 ווי מײַן שוועסטער, מריס-רייזל, ווערט מיט אַ מאָל רויט, ווי אַ צוויק...
 מריס-רייזל האָט אַ טבע: באַלד עפעס, טוט איר אַ זעץ דאָס בלוט אין
 פנים אַרײַן. און טאָמער טוט ער אַ קוק איר אַ די פּיס, באַהאַלט זי זיי

אונטערן בענקל, האָט מורא, אַפנים, ער זאָל חלילה ניט דערזען די אויסגעטראָמענע אָפּצאָסן און די אויסגעריבענע פינגער.

ד.

— ביסט שוין גרייט צו דער סעודה? — פרעגט די מאַמע באַם טאַטן אַפן אַנדערן טאָג נאָך דער מגילה.

— וואָס איז שניך גרייט? — ענטפערט איר דער טאַטע און טוט אָן די שבתדיקע בעקעשע. — וווּ זינען די קינדער?

— די קינדער זינען שוין באַלד גרייט. — ענטפערט די מאַמע, כאָטש זי ווייס גאַנץ גוט, אַז די קינדער, דאָס הייסט מינע שוועסטער, זינען נאָך ווייט פון גרייט. זיי צוואַנגן זיך ערשט די קעפּ, שמירן זיך די האָר מיט מאַנדל־אייל, פאַרקענען זיך איינס דאָס אַנדערע, פּוצן זיך אויס און טוען־אָן די נייע קליידלעך, באַשמירן די שיך מיט פּלאַסטער־שמאַלץ, זיי זאָלן גלאַנצן, אויסזען ווי נייע, נאָר וואָס קומט אַרויס פון זייער גלאַנצן, אַז די אָפּצאָסן, אוי די אָפּצאָסן, האָבן זיך אָפּגעזעצט, און פון פאַרנט כמעט וואָס מע זעט־אַרויס די פינגער... וואָס טוט מען, דער חתן זאָל דאָס, חלילה, נישט דערזען? און, אַף צו־להכעיס, טראָגט אים אָן דער רוח, דעם קאָמי, אין אַ פּרישן אַנצוג מיט אַ שטאַרק אָנגעקראַכמאָלטן קאָלנער און מיט אַ גרינעם מאָדן־שניפּס, און פון די שטאַרק־אָנגעקראַכמאָלטע ווייסע מאַנשעטן קוקן־אַרויס צוויי געזונטע רויטע הענט מיט שוואַרצע נעגל, און די פּריש־אונטערגעשאַרענע האָר באַ אים שטייען קאַפּויר, און אַ ווייס שטאַרק־אָנגעקראַכמאָלט נאָזטיכל שלעפט ער אַרויס פון קעשענע, און עס שמעקט פון דעם אַ שטאַרקער ריח פון בשמים. נעגעלעך און געווירצן, וואָס פאַרגייט אין נאָז אַרײַן, און איר הייב־אָן צו ניסן, און פונעם ניסן פּלאַצט מיין קאַפּאַטקעלע און עס שפּרינגען־אָפּ פון דעם צוויי קנעפלעך. דערזעט די מאַמע און גיט מיר אַ וויסטן פּעטשאַטעק.

— אַ יונגאַטש זאָל ניט קאָנען איינהאַלטן אַף זיך קיין קנעפל, צעשפּרונגען זאָלסטו ניט ווערן! — אזוי זאָגט די מאַמע, כאַפט אַ נאָדל־פּאַדעם, גייט מיר צו די אָפּגעשפּרונגענע קנעפלעך, און אַז אַלע ווערן פאַרטיק, לאָזן מיר זיך גיין צום פּעטער הערץ צו דער סעודה.

פריער פאר אלע, אויפגעהויבן די פאלעס, גייט דער טאמע; נאך אים, אין א פאר מאנצבילשע שטיוול, — די מאמע, מחמת די בלאַטע איז זייער גרויס; נאך איר — ביידע שוועסטער מיט זאָנטיקלעך אין די הענט (טאָמער ווייסט איר, אָף וואָס דאָרף מען פורים זאָנטיקלעך?); נאָר זיי שפּרײַזט מיין עלטערער ברודער משה־אַברהם איבער דער בלאַט טע, האַלט מיך פאַר אַ האַנט און זוכט אַ טרוקן שטיקל אָרט, אַ סטעזש. קע, און טרעפט אַקוראַט אין דער רעכטער בלאַטע אַרײַן און טוט זיך אלע מאָל אַ כאָפּ, ווי אַן אָפּגעברײטער: „איר־אַ!“ באַ דער זײַט גײט אונדזער חתן, דער קאָמי, אין אַ פאַר נײַע טיפע קאַלאָשן, דער איינציקער, וואָס טראָגט קאַלאָשן, און שרײַט־אויס אלע מינוט הויך אָף אַ קול, אלע זאָלן הערן: „איך זאָל כאָטש נישט אָננעמען קײן בלאַטע אין די קאַל־לאָשן!“... און אָט אזוי קומען מיר צום פעטער הערץ צו דער סעודה.

ד.

כאָטש עס איז נאָך אַ גרויסער טאָג, דאָך ברענען שוין באַם פעטער הערץ אין שטוב ליכט אַ סך מיט לאָמפּן אָף די טישן און מיט אַ העסעס אָף די ווענט. דער טיש איז געגרייט; אַ מוראדיקער פורים־קוילטיש, ווי אַ שור־הבר די גרויס, פאַרנעמט אַ שטיק טיש, און אַרום און אַרום טיש שטייט די גאַנצע משפּחה אונדזערע, אלע פעטערס מיט אלע מומעס מיט אלע אונדזערע געשוועסטערקינדערלעך — אלע, ברוך השם, אַרע־מעלייט, ווער מער און ווער ווינציקער, און מע רעדט צווישן זיך שטײַ לערהייט און מע וואַרט, ווי אָף אַ ברית, בשעת קוואַטער באַדאַרף אַרײַנטראָגן דאָס קינד. דעם פעטער הערץ זעט מען ניט, און די מומע הערצע־ליכע, אַ ינדענע מיט ווייסע פערל און מיט שוואַרצע ליפּן און מיט אַרײַנגעשטעלטע צײַן, דרייט זיך אַרום פאַרטאַרעאַמט אַרום טיש, שמעלט־אויס די טעלער, צײַלט אונדז אויס אײַטלעכן באַזונדער מיט דער לינקער האַנט, האָט נאָר קײן מורא נישט פאַר קײן עין־הרע... און אָט עפנט זיך די טיר און עס באַווײַזט זיך דער פעטער הערץ אליין, אָנ־געטאָן יום־טוב־דיק, אין אַ זינדענער גלאַנצנדיקער בעקעשע מיט שטאַרק ברייטע אַרבל און מיט אַ שמרײַמל אָפּן קאַפּ, וואָס ער טוט דאָס אָן נאָך פורים צו דער סעודה און פסח צום סדר, און די גאַנצע משפּחה טוט

זיך צו אים א בייג, די מאַנצבילן שמייכלען עפעס זייער מאָדנע, רינין א האַנט אָן א האַנט, די ווייבער גיבן אים אָפּ גוט יוסטוב, און מיר, יונגוואַרג, בלייבן שטיין, ווי די גולמס, ניט צו וויסן, וואָס מע טוט מיט די הענט... דער פעטער הערץ באַטראַכט אונדז אַלעמען, די גאַנצע משפּחה, מיט אַ ברייטן קוק, פון אויבן אַראָפּ, מיט זינע בייזע גרויע אויגן, דורך די זילבערנע ברילן, טוט בשעת מעשה אַ הוסטל און אַ מאַך צו אונדז מיט דער האַנט:

— נו, פאַר וואָס זיצט איר ניט? זעצט זיך אַוועק, אַט שטייען בענקלעך.

די גאַנצע משפּחה זעצט זיך אַוועק, איטלעכער אַף אַן עק בענקל, האָט מורא זיך צורירן צום טיש, עס זאָל הליכה נישט זיין קיין שאָדן, און אַ מוראדיק שטילשווייגן הערשט אין זאָל. מע הערט די ליכט, ווי זיי ברענען, עס שעמעריט אין די אויגן און אַפן האַרצן איז קאַלע-מוטנע. מען איז איי הונגעריק, אי עס ווילט זיך נישט עסן; עס האָט אָפּ גענומען מיט אַ מאָל דעם אַפעטיט, ווי מיט די הענט.

— וואָס שווייגט איר? זאָגט עפעס, דערציילט עפעס! — מאַכט דער פעטער הערץ און טוט אַ הוסטעלע מיט אַ קנייטש מיט די פלייצעס און מיט אַ מאַך מיטן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פאַרשק מיט די ליפן.

די משפּחה שווייגט. קיינער וואַגט נישט צו זאָגן אַ וואָרט באַם פער טער הערץ באַם טיש. מאָדנע נאַריש שמייכלען די מאַנצבילן, ווילן עפעס זאָגן און וויסן נישט וואָס; משונה-ווילד קוקן זיך דורך די ווייבער, ריידן מיט די אויגן; און מיר, יונגוואַרג, ברענען, ווי אַף פאַקן. מנינע ביידע שוועסטער קוקן זיך אָן איינס דאָס אַנדערע, גלייך ווי זיי האָבן זיך קיינמאָל נישט געזען. מנין ברודער משה-אַברהם קוקט אַף דער וועלט מיט אַ בלאַס איבערגעשראַקן פנים. קיינער, קיינער וואַגט נישט צו זאָגן אַ וואָרט באַם פעטער הערץ באַם טיש. נאָר איינער פילט זיך דאָ גוט, ווי אומעטום און ווי אַלע מאָל; דאָס איז מנין מריס-רייזלס חתן, דער קאָמי. ער ציט אַרויס די גרויסע אָנגעקראַכמאַלע און שטאַרק-שמעקע-דיקע פעטשיילע פון דער הינטערשטער קעשענע, שנייצט-אויס די נאָז גאַנץ ברייטלעך, ווי באַ זיך אין דער היים, און רופט זיך אָן:

— פורים זאל זיין אזא בלאַטע! איך האָב געמיינט, איך נעם-אָן פולע קאלאָשן...

— ווער איז דער יונגע־מאַן, האָ? — טוט אַ פרעג דער פעטער הערץ, הייבט־אויף די זילבערנע בריל און טוט אַ הוסטל, אַ קנייטש מיט די פלייצעס און אַ מאַך מיטן קאַפּ אַרויף און אַ פאַרשק מיט די ליפּן. ס'איז מיין... מיין חתן... מיין מרים־דייזלס חתן. — מאַכט דער טאַטע מיט אַ שטיקל קול, ווי אַ מענטש, וואָס איז זיך מודה, אז דאָס האָט ער געהרגעט אַ מענטשן, און מיר אלע בלייבן זיצן, ווי געליימט, און מרים־דייזל — וויי, וויי! — מרים־דייזל ברענט, ווי אַ שטרויענער דאָך!

דער פעטער הערץ באַטראַכט די גאַנצע משפּחה מיט אַ ברייטן קוק פון זיינע ביזע גרויע אויגן, שענקט אונדז נאָך אַ הוסטל און אַ קנייטש מיט די פלייצעס און אַ מאַך מיטן קאַפּ אַרויף און אַ פאַרשק מיט די ליפּן, און טוט אַ זאָג צו אונדז:

— נו? פאַר וואָס גייט איר זיך נישט וואַשן? גייט וואַשט זיך, אָט שטייט וואַסער.

1.

געוואַשן זיך און אָפּגעזאַנט דעם „שאָרדיכס“, זעצן מיר זיך אויס. די גאַנצע משפּחה, אַרום טיש, און וואַרטן, ביז דער פעטער הערץ וועט מאַכן „המוציא“, וועט אויפשניידן דעם מוראדיקן פורים־קוילעטש, וואָס איז גרויס ווי אַ שור־הבר, און דערוויילע זיצן מיר אָן לשון, ווי די שטומע, וואַלטן וועלן שוין טאַקע עפעס נעמען אין מויל אַרנין, נאָר דער פעטער הערץ, ווי אַ צול־הכעיס, מאַכט לאַנגע שהיות, ווי אַ גוטער ייד, ווי אַ רבי. קוים־קוים דערלעכט זען דעם שור־הבר אַ גע־קוילעטן, און איידער מיר שלינגען־אַראָפּ דעם ערשטן ביסן, טוט שוין דער פעטער הערץ אַ קוק מיט די ביזע גרויע אויגן אַ דער גאַנצער משפּחה מיט אַ הוסטל און מיט אַ קנייטש מיט די פלייצעס און מיט אַ מאַך מיטן קאַפּ אַרויף און מיט אַ פאַרשק מיט די ליפּן און אַ זאָג:

— נו, פאר וואָס זינגט איר עפעס נישט? זינגט עפעס א ניגון צו דער סעודה, ס'איז דאָך היינט עפעס פורים אָף דער וועלט!

די גאַנצע משפּחה קוקט זיך איבער מיט די אויגן, שושקען זיך עפעס, ריידן שטילערהייט, הייסן איינער דעם אנדערן זינגען, דינגען זיך: „זינג עפעס“, „זינג דו“, „וואָס עפעס איך? פאר וואָס נישט דו?“ אזוי לאַנג, ביז עס כאַפט זיך נישט אַרויס מיט א ניגון איינער פון אונד-זער משפּחה, אַברהאַמל דעם פעטער איציקס, א יונגערמאַן, וואָס סע וואַקסט אים נישט קיין באַרד און ער פינטלט מיט די אויגן און האָט א קוויטשיק קול און מיינט, אז ער קאָן זינגען.

וואָס פאר אַ מיין ניגון אַברהאַמל דעם פעטער איצעס האָט געוואַלט אויסזינגען — ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אז ער האָט זיך געגעבן אַ נעם באַם גאַרגל און אַ שטעל-אוועק אַ פאַלשן טאָן און — אַ קוויר טשע-אויס אָף אַ פאַרדומפּענער צוהויכער שטימע אַ משונה-וויילדע טרויעריקע זאָך, און געמאַכט האָט ער דערביי אַזאַ מאַדנע טרויעריק-לאַכנדיק פנים, אז מע האָט באַדאַרפט זיין אַ גאָט אָדער אַ מלאַך, מע זאָל זיך אינהאַלטן און נישט צעגיין פון געלעכטער, ובפרט אז קעגן מיר איז געזעסן יונגוואַרג און נעקוט מיט אַזעלכע אויגן, אז מע האָט באַדאַרפט זיין שטאַרקער פון אייזן און נישט געבן אַ שאַס-אויס קיין געלעכטער.

דער ערשטער שאַס איז געווען פון מיר, און דעם ערשטן פאַטש פון דער מאַמע האָב געכאַפט איך. דער פאַטש האָט מיך אָבער נישט אַפּגעקילט; אַדרבה, ער האָט אַרויסגערוּפּן באַ דער גאַנצער חברה יונג-וואַרג, און אויך באַ מיר, אַ פּרישן געלעכטער, און דער פּרישער געלעכ-טער האָט אַרויסגערוּפּן אַ פּרישן פאַטש, און נאָכן פאַטש — ווידער אַ געלעכטער, און נאָכן געלעכטער — ווידער אַ פאַטש, אזוי לאַנג, ביז מע האָט מיך אַרויסגעפירט פון זאָל אין קיך אַרײַן, פון קיך אין דרויסן אַרויס, פון דרויסן האָט מען מיך געבראַכט אַהיים אַ צעהרגעטן, אַ צעשאַלאַגענעם, אַ באַגאַסענעם מיט טרערן, מיט בלוטיקע טרערן — און איך האָב מיר יענעם אָונט פאַרשאַלט; דאָס געביין, געשאַלטן דעם פורים, געשאַלטן די סעודה, געשאַלטן אַברהאַמל דעם פעטער איצעס, און מער פון אַלע דעם פעטער הערץ — זאָל ער מיר מוחל זיין, ער איז

שוין לאנג אף דער אמתער וועלט. אף זיין קבר שטייט א מצבה, די שענסטע מצבה בא אונדז אפן בית-עולם, און אף דער מצבה שטייען אויסגעקריצט מיט גאלדענע אותיות אלע זינע מעלות, מיט וועלכע ער האָט זיך אויסגעצייכנט אין זיין לעבן:

„פה נקבר — דאָ ליגט א מאן אן ערלעכער, א גוטער, א האַרציר-
קער, א ליבלעכער, א ברויטע האַנט, א גרויסער בעל-צדקה, א צוגעלאָ-
זענער, א געטרייער, א פריינטלעכער, און נאָך, און נאָך. תנצב"ה.

געשריבן אין יאָר 1906.

דער אורח

א.

— איך האָב פון אייערטוועגן, רב יונה, אַן אורח אַף פסח, האָט
איר נאָך אזא אורח נישט געהאַט זינט איר זינט אַ בעל־הבית.

— דהיינו?

דהיינו, אַן אתרוג, נישט קיין אורח.

— דהיינו, וואָס הייסט אַן אתרוג?

— דהיינו, אַן אתרוג הייסט — אַ ייד פון סאַמע זינד, און אַ שויר

נער ייד אַ פאַרשוין. איין חסרון נאָר, וואָס ער פאַרשטייט נישט אונד־
זער לשון.

— וואָסער דען לשון פאַרשטייט ער?

— לשון־קודש.

— פון ירושלים?

— פון וואַנען ער איז — ווייס איך נישט, נאָר אז ער רעדט,

רעדט ער מיט סאַמע פתחן.

אַט אזא געשפּרעך איז פאַרגעקומען צווישן טאַטן מיט עזריאל דעם

שמש אַ פאָר טעג פאַר פסח, און איך בין זייער נייגעריק געווען אָנצו־

קוקן דעם דאָזיקן „אתרוג“, וואָס פאַרשטייט נישט אונדזער לשון און

רעדט מיט סאַמע פתחן. שוין אין שול האָב איך באַמערקט עפעס אַ

מאָדנעם נפש מיט אַ שטריימל און מיט אַ טערקישן כאַלאַט פון געלע,

בלויע און רויטע פאַסן. אַרום דעם דאָזיקן פאַרשוין האָבן מיר, יונג

וואַרג, אַרומגעשטעלט זיך פון אַלע זייטן און גענומען אים באַטראַכטן,

און האָבן געכאַפט אַ מיאוסן פסח פון עזריאל דעם שמש: קינדער זאָלן

נישט האָבן קיין טבע קריכן אַ פרעמדן מענטשן אין פנים אַרײַן. נאָכן
 דאוונען האָט דער גאַנצער עולם אָפּגעשטעקט דעם פאַרשוין שלום און
 געזאָגט אים אַ גוט יום־טוב, און דער פאַרשוין האָט אַלעמען אָפּגע־
 ענטפערט מיט אַ זים שמייכלעך אַף די רויטע בעקלעך, פאַרברעמט מיט
 אַ גרוי בערדל: „שאַלאָם! שאַלאָם!“ דער „שאַלאָם־שאַלאָם“ האָט אַרויס־
 גערופן באַ אונדז, קליינוואַרג, זייער אַ גרויס געלעכטער. און דאָס האָט
 עזריאל דעם שמש שטאַרק פאַרדראָסן; האָט ער זיך געלאָזט צו חברה
 מיט אַ פאַרטיקער האַנט אַף צו געבן פעטש. חברה האָט זיך פון עזריאלס
 האַנט אויסגעגליטשט, ווידער פאַרגנבעט זיך צום פאַרשוין, הערן ווי ער
 זאָגט „שאַלאָם־שאַלאָם“, אויסגעשאָסן אַ געלעכטער און ווידער זיך
 אויסגעגליטשט פון עזריאלס האַנט... מיט גרויס גדלות לאָז איך מיך
 גיין נאָכן טאַטן מיטן דאָזיקן פאַרשוין צו אונדז אַף יום־טוב און פיל,
 אַז אַלע חברים זינען מיר מקנא אַף דעם אורח. זיי קוקן אונדז נאָך אַלע
 פון דער ווייטן, און איך דרייאַויס צו זיי דעם קאָפּ און שטעל זיי אַרויס
 אַ צונג. אַ גאַנצן וועג שווייגן מיר אַלע דריי, און אַרײַנגעקומען אין
 שטוב אַרײַן, זאָגט דער טאַטע צו דער מאַמע: „אַ גוט יום־טוב!“ און
 דער אורח טוט אַ שאַקל מיטן קאָפּ און דאָס שטרײַמל טוט זיך אַ טרייסל:
 „שאַלאָם! שאַלאָם!“ איך דערמאָן מיך אָן מיניע חברים און באַהאַלט
 דאָס פנים אונטערן טיש, איך זאָל נישט אויסשיסן קיין געלעכטער. איך
 כאַפּ אַ קוק אַלע מאָל אַפּן אורח, און ער געפעלט מיר: עס געפעלט מיר
 זײַן טערקישער כאַלאַט, וואָס מיט די געלע, בלויע און רויטע פאַסן;
 עס געפעלן מיר די רויטע פריש־בלוטטיקע בעקלעך זינע, וואָס זינען
 אַרומגעברעמט מיט אַ שיין קײַלעכיק גרוי בערדל; עס געפעלן מיר זינע
 שוואַרצע שיינע אויגן, וואָס קוקן־אָדוים שמייכלענדיק פון אונטער די
 געדיכטע גרויע ברעמען. אויך דעם טאַטן, זע איך, איז ער געפעלן.
 דער טאַטע איז זיך מיט אים משמה, און די מאַמע קוקט אַף אים, ווי
 אַף אַ געטלעכן מענטשן, און קיינער רעדט נישט מיט אים אַ וואָרט. דער
 טאַטע אַליין מיט זײַן כבוד בעט אים אויס דאָס הסבֿיבעט. די מאַמע איז
 פאַרטאַרעאַמט מיטן גרייטן צום סדר, און ריקל די מויד העלפט איר
 אונטער. ערשט אַז עס קומט צום קידוש מאַכן, שמועסט זיך דורך דער
 טאַטע מיטן אורח אַף לשון־קודש, און איך בין מלא גדולה, וואָס איך

פארשטיי כמעט איטלעכס וואָרט. איך גיב דאָ איבער זייער לשון-קודשן שמועס מלח במלח:

ד ע ר ט א ט ע : נו? (אף אונדזער לשון זאָל דאָס הייסן: מאַכט, זינט מוחל, קידוש!).

ד ע ר א ו ר ח : נר-נו! (אף אונדזער לשון זאָל דאָס הייסן: מאַכט, מאַכט!).

ד ע ר ט א ט ע : נר-אָ? (פארוואָס ניט איר?).

ד ע ר א ו ר ח : אָ-נו? (איר פאר וואָס נישט?).

ד ע ר ט א ט ע : איר-אָ! (פריער איר!).

ד ע ר א ו ר ח : אָ-אי! (איר פריער!).

ד ע ר ט א ט ע : ער-איר! (איך בעט איך, מאַכט איר!).

ד ע ר א ו ר ח : איר-איר! (מאַכט איר, איך בעט איך!).

ד ע ר ט א ט ע : איר-איר-נו? (וואָס וועט איך אַרן, אז איר וועט מאַכן פריער?).

ד ע ר א ו ר ח : איר-ער-נר-נו! (אז איר ווילט דווקא איך, לאָז זיין איר!).

און דער אורח נעמט דעם כוס פונעם טאטנס הענט און לייגט אוועק א קידוש, נאָר אזא קידוש, וואָס מיר האָבן אזעלכס נישט געהערט אין וועלן שוין נישט הערן קיינמאָל. ערשמנס, די עברי, וואָס מיט סאַמע פתחן: „ברשות מאראנאן ראבאנאן וראבאטאי“... און צווייטנס — דאָס קול, וואָס גייט באַ אים נישט פונעם האַלדו, נאָר ווי פונעם טערקישן כאַלאַט, וואָס מיט געלע, בלויע און רויטע פאַסן. איך האָב מיר דער-מאָנט אַן מיניע חברים, וואָס פאר אַ געלעכטער דאָ וואָלט אויסגעבראַכן און וואָס פאר אַ פעטש דאָ וואָלטן געפלוין, ווען זיי זאָלן, אַשטייגער, זיין באַ דעם קידוש! נאָר אזוי ווי איך בין דאָ אַליין, האַלט איך מיר איין און פרעג דעם טאַטן די פיר קשיות, און מיר זאָגן די הגדה אַלע אינאיינעם, און איך בין שטאַלץ, וואָס דער דאָזיקער פאַרשוין איז אונדזער אורח, נישט קיינעמס.

ב.

דער תנא, וואָס האָט געזאָגט: „אין משיחין בסעודה“ — מע זאָל נישט ריידן, הייסט עס, באַם עסן, זאָל ער מיר מוחל זיין, האָט נישט געקענט דאָס יודישע לעבן. איך בעט איך, ווען האָט אַ יוד, למשל, ציט צו ריידן, אז נישט באַם עסן? ובפרט פּסה צום סדר, וואָס ס'איז פאַראַן אזוי פיל צו זאָגן פאַר דער סעודה און נאָך דער סעודה? ריקל די מויד האָט דערלאַנגט דאָס וואַסער, מע האָט זיך נאָר געוואַשן, געד מאַכט המוציא, געזאָגט „על אכילת מצה“, און די מאַמע האָט אויסגעדי טיילט די פיש, — אזוי האָט דער טאַטע פאַרקאַטשעט די אַרבל און האָט זיך אַרביינגעלאָזט מיטן אורח אין אַ לאַנגן שמועס אַף לשון־קודש. דאָס ערשטע, וואָס דער טאַטע האָט אים געפרעגט, איז געווען די געוויינלעכע שאלה, וואָס איין יוד פּרעגט באַם אַנדערן יודן:

— מה שמכּם?

דערויף האָט אים דער אורח געענטפּערט מיט סאַמע פתחן און אין איין אָטעם, ווי מע זאָגט די עשרת בני־המנן אין דער מגילה:

— איך בכר גלש דמת הנך וסם זען חפץ טציץ.

דער טאַטע איז געבליבן זיצן מיטן ביסן אין מויל און געקוקט פאַרווינדערט אַפן פאַרשוין, אַפנים, דערפאַר, וואָס ער טראָגט אזא לאַנגן נאָמען, און איך האָב מיד פאַרהוסט און געקוקט אַראַפּ, אונטערן טיש. האָט מיר די מאַמע אַ זאָג געטאָן: „פּאוואָלי ווי דו עסט פיש, קאַנסט זיך וואַרגן, חלילה, מיט אַ ביינדל“. און אַפן פאַרשוין האָט זי אַ קוק געטאָן מיט גרויס רעשפּעקט. עס ווייזט אויס, אז זי איז פונעם נאַמען נאָר נתפעל געוואָרן, כאַטש זי האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס דאָס באַדייט. און אזוי ווי דער טאַטע האָט יאָ פאַרשטאַנען, האָט ער געפּר־נען פאַר נייטיק איר די זאָך אויפצוקלערן:

פאַרשטייטו מיד, א י ק ב כ ר — דאָס איז אונדזער איבער־געקערטער אַלף־בית, און דאָרט איז באַ זיי, אַפנים, אזא מנהג, אז איר־לעכער הייסט באַ זיי על־פי אַלף־בית.

אַלף־בית! אַלף־בית! — כאַפט אונטער דער פאַרשוין מיט אַ זיסן שמיכיכלע אַף די בלוט־רויטע בעקלעך, און די שיינע שוואַרצע אויגן

קוקן אף אונדו אלע, און אפילו אף ריקל די מויד, מיט גרויס פריינטשאפט.

געוואָר געוואָרן דעם נאָמען זײַנעם, איז דער טאטע נײַגעריק געדווען צו וויסן, אויך פון וואַנען, פון וואָסער אַ לאַנד ער קומט צו פאָרן. דאָס האָב איך פאַרשטאַנען לױט די נעמען פון שטעט און מדינות, וואָס האָבן זיך געלאָזט הערן, און וואָס דער טאטע האָט דאָס נאָכדעם איבערגעזעצט פאַר דער מאַמע, געגעבן כמעט אַף אַיטלעכס וואָרט אַ פירוש, און די מאַמע איז פון אַיטלעכס וואָרט געווען נתפעל, און אויך ריקל די מויד איז געווען נתפעל, און ס'איז טאַקע געווען פון וואָס נתפעל צו ווערן: אַ קלייניקייט, אַ פאַרשוין קומט צו פאָרן אפּשר פאַר צען טויזנט מײַל פון אַ מדינה, וואָס איידער מע קומט-צו צו איר, מוז מען אַרײַבערשווימען זיבן ימים מיט אַ מדבר, און וואָס צו דעם מדבר אַליין דאַרף מען גיין נישט ווינציקער, ווי פערציק טעג מיט פערציק נעכט, און אז מע קומט שוין צו נאָר נאָענט, באַדאַרף מען אַרויפקלעטערן אַף אַזאַ הויכן באַרג, וואָס דער שפּײַז גרייכט ביז צו די וואָלקנס, און באַדעקט איז ער מיט אַיז, און ווינטן שרעקלעכע בלאָזן דאַרטן, וואָס איז סכנת נפשות!... דערפאַר אָבער, אַז מע קומט-אַיבער בשלום דעם דאָזיקן באַרג און מע טרעט-אַרײַן אין זייער לאַנד, זעט מען פאַר זיך דעם אמתן גן-עדן התחתון: בשמים, נעגעלעך, געווירצן, כל המינים פירות, עפל און באַרן און פאַמעראַנצן, ווינטרויבן, טייטלען און אַייל-בערטן, ניס און פּײַנגן לרוב. און די הויזער זײַנען דאַרטן געבויט פון סאַמע טענענהאַלץ און געדעקט מיט ריין זילבער, די כלים זײַנען פון גינדגאַלד (בשעת מעשה טוט דער אורח אַ קוק אַף די זילבערנע כוסות אונדזערע מיט די זילבערנע לעפל, גאַפלען און מעסערס), און ברײַ ליאַנטן, פערלען און דימענטן זיאַלגערן זיך דאַרטן אַף דער גאַס, קיינער וויל זיך נישט געבן די מי זיך אָנבײַגן זיי אויפצוהייבן, וואָרעם זיי האָבן דאַרטן קיין שים ווערט (און בשעת מעשה קוקט דער אורח אַף דער מאַמעס דימענטענע אוידינגלעך מיט די געלע פערעלעך, וואָס אַף איר ווייסן האַלדזן).

— דו הערטסט? — מאַכט דער טאטע צו דער מאַמע מיט אַ גלוק

לעך פנים.

— איך הער. — ענטפערט אים די מאמע און פרעגט א קשיה: —
 למאי ברענגען זיי דאָס גיט צו פירן אָהער, זיי וואָלטן דאָך דאָ געמאַכט
 דערפון נאָלד! אַנו, טו אים אַקאַרשט אומיסטן אַ פרעג, יונה.
 דער טאַטע פרעגט אים די דאָזיקע קשיה און באַקומט פון אים אַ
 תשובה, און גיט איבער דער מאַמע אַף אונדזער לשון:
 — פאַרשטייטו, ער זאָגט, אַז דו קומסט צו פאָרן אַהינצו, קאַנסטו
 דיר נעמען וויפל דו ווילסט, פולע קעשענעס, נאָך פאַרסטו פון דאָרטן
 אַרויס, מוזטו אָפגעבן אַלצדינג צוריק, און טאַמער טרייסלט מען אויס
 באַ דיר וואָס גיט איך, ביסטו חייב מיתה.
 — וואָס הייסט דאָס? — פרעגט די מאַמע, דערשראָקן.
 — דאָס הייסט, מע הענגט דיך אויף אַף אַ בוים, אָדער מע פאַר-
 שטיינערט דיך מיט שטיינער.

ג.

וואָס ווײַטער ווערן די מעשיות פונעם דאָזיקן פאַרשוין אַלץ מער
 אינטערעסאַנט, און אַז עס האַלט שוין נאָך די קניידלעך און מיר נע-
 מען נאָך צו ביסלעך ווײַן, פרעגט אים דער טאַטע: וועמען געהער דאָס
 אַלצדינג, און צי ס'איז פאַראַן דאָרטן אַ מלך? און באַלד באַקומט ער
 אַ קלאָרע תשובה, און גיט דאָס איבער דער מאַמע מיט גרויס חדרוה
 אַף אונדזער לשון:

— ער זאָגט, אַז געהערן געהער דאָס אינגאַנצן צו די דאָרטיקע
 יידן, וואָס מע רופט זיי „ספרדים“, און אַ מלך איז באַ זיי פאַראַן, זאָגט
 ער, אויך אַ ייד, זייער אַ פרומער ייד מיט אַ שטרײַמל, זאָגט ער, און
 רופן רופט מען אים יוסף-בן-יוסף. ער איז אַ כהן-גדול, זאָגט ער, באַ
 די „ספרדים“ און פאַרט אַרויס, זאָגט ער, אין אַ גילדענער קאַרטע
 מיט זעקס ברענענדיקע פערד, און אַז ער קומט, זאָגט ער, אין שול אַרײַן,
 גייען אים, זאָגט ער, אַקעגן די לויים מיט אַ געזאַנג...

— באַ אייך זינגען לויים אין שול? — פרעגט אים דער טאַטע
 פאַרוונדערט און באַקומט באַלד אַ תשובה און גיט דאָס איבער דער
 מאַמע אַף אונדזער לשון, און דאָס פנים באַ אים שיננט, ווי די זון:

— וואָס זאָגסטו דערויף? ער דערציילט, אז באַ זיי אין פּאַראַן אַ בית־המקדש מיט כּהנים מיט לויים מיט אַן אָרגל...

— נו, און אַ מזבּח? — טוט אים דער טאַטע אַ פּרעג און באַ־קומט אַ תּשובּה, און גיט דאָס איבער דער מאַמע אַף אונדער לשון:

— ער זאָגט, ס'איז דאָ באַ זיי אַ מזבּח מיט קרבנות, זאָגט ער, מיט גילדענע כּלים, אַלצדינג ווי אַמאָל, זאָגט ער, באַ אונדז אין ירושלים.

און באַ די ווערטער קאָזט אַרויס דער טאַטע אַ טיפּן זיפּין, און אַף אים קוקנדיק, זיפּצט אויך די מאַמע. און איך פּאַרשטיי אים נישט, וואָס דאַרף מען דאָ זיפּצן? אַדרבּה, מע באַדאַרף זיין שטאַלץ, מע באַדאַרף זיין פּריילעך, וואָס מיר האָבן אזאַ לאַנד, וווּ עס געוועלטיקט אַ ייִדישער מלך און אַ כּהן גדול און וווּ עס געפינט זיך אַ בית־המקדש מיט כּהנים, מיט לויים, מיט אַן אָרגל, מיט אַ מזבּח, מיט קרבנות... און גוטע, ליכ־טיקע מחשבות כאַפּן מיך אויף און טראָגן מיך אוועק גלייך אַהינצו, אין יענעם גליקלעכן ייִדישן לאַנד, וווּ די היזער זינען געבויט פון סאַמע טענענבויער, געדעקט מיט ריין זילבער, וווּ די כּלים זינען פון גיך־גאָלד, און וווּ בריליאַנטן, פּערלען, דימענטן וואַלגען זיך אַף דער גאַס. און עס גנבעט זיך אַרײַן צו מיר אַ מחשבה, אז ווען איך זאָל דאָרטן זיין, וואָלט איך שוין געוואָסט וואָס איך האָב צו טאָן; איך וואָלט שוין געוואָסט, וווּ צו באַהאַלטן; באַ מיר וואָלט מען שוין נישט אויס־געטרייסלט גאָרנישט... איך וואָלט שוין געבראַכט פון דאָרטן דער מאַמע און אַ שיינע מתנה: אוידינגלעך בריליאַנטע און פּערל עטלעכע שניר־לעך. און בשעת מעשה טו איך אַ קוק אַף דער מאַמעס דימענטענע אוי־רינגלעך מיט די געלע פּערעלעך, וואָס אַף איר ווייסן האַלדז, און איך באַקום אַ שטאַרקן חשק צו זיין אינעם דאָזיקן לאַנד, און עס פּאַלט מיר אַיַן אַ געדאַנק, איך זאָל נאָך פּסח זיך דורכפאַרן אַהין מיטן דאָזיקן אורח. געוויינטלעך, כּסוד, אז קיינער זאָל נישט וויסן. איך וועל דעם סוד אַנטפּלעקן פאַרן אורח, אויסגיסן פאַר אים מיטן האַרץ, אויסזאָגן אים דעם גאַנצן אמת, און בעטן אים, ער זאָל מיך נעמען מיט זיך אַהינצו כאַטש אַף אַ קליינער צייט. ער וועט דאָס מיר געוויס טאָן. ער איז זייער אַ גוטער, אַ צוגעלאָזטער פּאַרשוין. ער קוקט אַף אַיטלעכן באַ־זונדער, און אַפילו אַף ריקל די מויד, אזוי פּריינטלעך, אזוי פּריינטלעך!

אזוי טראכט איך מיר און קוק אף אונדזער אורח, און עם מאַלט זיך מיר אויס, אז ער טרעפט מיין מחשבה, מחמת ער קוקט אף מיר מיט זינע שיינע שווארצע אויגן, און עם דאכט זיך מיר, אז ער ווינקט צו מיר און זאגט צו מיר אף זיין לשון:

— שוויג, וויסער-חברהניק איינער, לאָז נאָר איבערגיין דער פּסח, וועט שוין זיין רעכט!..

ד.

א גאנצע נאכט פלאַנטן זיך מיר חלומות: א מדבר, א בית-המקדש, א כהן גדול און א באַרג א הויכער, און איך קלעמער ארויף אפן באַרג, און דאָרט וואַקסן בריליאַנטן, פּערלען, דימענטן, און מינע חברים קריכן ארויף אף די ביימער און טרייסלען זיי, און עם פּאַלן פון דאָרטן אף דער ערד גוזמי גוזמות בריליאַנטן, פּערלען, דימענטן, און איך שטיי פון הינטן און קלייב די בריליאַנטן, פּערלען, דימענטן, און שטופ אין די קעשענעם — און מערקווערדיק! וויפל איך שטופ — און עם גייט נאָך! וויפל איך שטופ — און עם גייט נאָך! לייג איך אַרײַן די האַנט אין קעשענע און נעם-ארויס פון דאָרטן אַנשטאַט בריליאַנטן, פּערלען, דימענטן — גאָר פירות אַלערליי: עפל און באַרן, און פאַמעראַנצן און איילבירטן, און טייטלען און ניס און פּינג... און איך האָב דערפון גרויסע אַנגסטן, קאַטשע מיך פון איין זײַט אף דער אַנדערער, און עם חלומט זיך מיר דאָס בית-המקדש, און איך הער די כהנים דוכענען און די לויים זינגען און דעם אָרגל שפּילן, און עם ווילט זיך מיר אַרײַנגיין אינעווייניק אין בית-המקדש, און איך קאָן נישט — ריקל די מויד האַלט מיך צו און לאָזט מיך נישט, און איך בעט זיך באַ איר, איך שרײַ, איך וויין, איך האָב דערפון גרויסע אַנגסטן, קאַטשע מיך פון איין זײַט אף דער אַנדערער, און כאַפּ מיך אויף און... דערזע פאַר זיך דעם טאַמץ מיט דער מאַמען שטייען האַלב אַנגעטאַן, ביידע בלאַס, ווי דער טויט, דער טאַטע אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ, די מאַמע ברעכט די הענט און אף אירע שיינע אויגן שטייען טרערן. מיין קינדערש האַרץ דערפילט, אז דאָ איז עפעס געשען ניט קיין גוטע זאַך, זייער ניט קיין גוטע זאַך, — נאָר וואָס מיין קינדערש קעפּל האָט נישט צוגעטראַכט פאַר

אן אומגליק — איז דאָס געווען אַ גאָרנישט קעגן דעם, וואָס ס'איז געשען. און געשען איז אַטרוואָס: אונדזער אורח, דער פאַרשוין פון יענער ווייטער מדינה, פון יענעם גליקלעכן לאַנד, וואָס די הויזער זינגען דאָרט געבויט פון סאַמע טענענביימער און געדעקט מיט ריין זילבער אא"וו, איז נעלם געוואָרן, און אינאיינעם מיט אים איז נעלם געוואָרן באַ אונדז אַ סך זאַכן: אַלע זילבערנע כוסות, אַלע זילבערנע לעפל, גאַפלען און מעסערס, דאָס גאַנצע ביסל צירונג דער מאַמעס, און אויך מזומן געלט, וויפל עס האָט זיך געפונען באַ אונדז אין קאַסטן. און אויך ריקל די מויד איז מיט אים אַנטרונען געוואָרן...

און עס נעמט מיך אָן באַם האַרצן, נישט אַף די זילבערנע כוסות מיט די זילבערנע לעפל, גאַפלען און מעסערס, וואָס זינגען נעלם גער וואָרן, און נישט אַף דער מאַמעס צירונג, און נישט אַפן מזומן געלט, און נישט אַף ריקל די מויד — כאַפט זי דער דוח! — נאָר אַף דעם גליקלעכן-גליקלעכן לאַנד, וואָס סע וואַלגערן זיך דאָרטן ברייאַנטן, פערלען, דימענטן, און אַף דעם בית-המקדש, מיט די כהנים, מיט די לויים, מיטן אָרגל, מיטן מזבח, מיט די קרבנות און מיט די אַלע איבע. ריקע גוטע זאַכן, וואָס מע האָט באַ מיר אוועקגערויבט, צוגענומען, צו גענומען, צוגענומען.

און איך קער מיך אום מיטן פנים צום וואַנט און וויין, וויין שטילערהייט.

געשריבן אין יאָר 1906.

אליהו הנביא

א פאנטאסטישע געשיכטע מיט א רעטעניש לכבוד פסח, ספעציעל
פון קינדער וועגן.

א.

נישט גוט צו זיין א בן־יחיד, א ציטעריקער בא טאטע־מאמע. „פון
זיבן איינער געבליבן“ דאָ — נישט שטיי, דאָרט — נישט גיי. דאָס —
נישט עס, יענץ — נישט טרינק. דעם קאָפּ — דעק צו. דעם האַלדז —
פאַרבינד. די הענט — באַהאַלט. די נאָז — שנײַד־אויס. אַך, נישט גוט.
נישט גוט צו זיין א בן־יחיד. און נאָך א נגידס א ינגל דערצו. מיין טאטע
איז א נגיד. א חלפּן איז ער. גייט־אַרום מיט א טאַרבע מינץ איבער די
קלייטן. בײַט זילבער אַף מינץ און מינץ אַף זילבער. זײַנען דערפאַר באַ
אים די פינגער תמיד שוואַרץ און די נעגל צעטריסקעט. האַרעווען האַרע
וועט ער אַפילו זייער שטאַרק. אַלע טאַג אז ער קומט אַהיים, איז ער אויס
געמידט און צעבראַכן. „נישטאָ קיין פּיס — קלאַנט ער זיך פאַר דער
מאמע, — נישטאָ קיין פּיס, קיין סימן פון קיין פּיס“...

נישטאָ קיין פּיס — עס קאָן זײַן. דערפאַר האָט ער אָבער „פּרנסח
בשפע“. אזוי זאָגן אַלע, און אַלע זײַנען אונדז מקנא, וואָס מיר האָבן
פּרנסח, און נאָך בשפע. די מאמע איז צופרידן. איך אויך. „א פּסח באַ
מיר היינטיקס יאָר — אַף אַלע ייִדישע קינדער, רבּונו של עולם“...

אזוי זאָגט די מאמע און דאַנקט גאָט, וואָס מיר האָבן אזאַ פּסח. איך
אויך. נאָר ווי דערלעכט מען אים שוין, אָט דעם פּסח?...

ב.

קוים דערלעכט פסת. דעם ליבן טייערן פסת. אויסגעקליידט האָט מען מיך — בנדי-מלכות, ווי עס פאסט פאר א נגידס א ינגל. וואָס קומט מיר אָבער אַרויס? אז איך טאָר נישט אַרומשפּרינגען אין דרויסן — איך וועל זיך פאַרקילן. אז איך טאָר נישט אַרומלויפן מיט אלע קבצנישע קינדער — איך בין א נגידס א ינגל. אזעלכע שיינע מלבושים — נישטאָ פאַר וועמען צו באַרימען זיך. א פולע קעשענע מיט נים — נישטאָ מיט וועמען צו שפּילן.

נישט גוט צו זיין א בן-יהוד, א ציטעריקער, וואָס פון זיבן איינער געבליבן, און נאָך א נגידס א ינגל דערצו.

ג.

דער טאטע האָט אָנגעטאָן די בעסטע קאפּאָטע און איז אוועק אין שול דאווענען. זאָגט צו מיר די מאמע: „ווייסטו וואָס? לייג זיך צו. שלאָף דיך אויס. וועסטו קאָנען זיצן באַם סדר- וועסטו פרעגן דעם טאָטן די פיר קשיות.“ משוגע בין איך? פאַרן סדר וועל איך גיין שלאָפן? „געדענק זשע, פסת צום סדר טאָר מען נישט שלאָפן. וואָדעם טאָמער חלילה, ווערסטו אַנשלאָפן באַם סדר, אזוי קומט אליינביא מיט א זאק אָף די פלייצעס... פסת באַנאָכט גייט-אַרום אליינביא און קוקט, ווער עס שלאָפט באַם סדר, דעם נעמט ער צו אין זאק אַרײַן“... כאַטאָ! איך וועל אַנטשלאָפן ווערן באַם סדר? איך? און אז מע זאָל זיצן א גאַנצע נאַכט? און אפילו בין ווייסן טאָג אַרײַן? ווי אזוי איז געווען, מאמע, פאַראַיאָרן? „פאַראַיאָרן ביסטו אַנטשלאָפן געוואָרן באַלד נאָך קידוש“... פאַר וואָס-זשע איז ניט געקומען צו מיר דעמאָלט אליינביא מיטן זאק? „דעמאָלט ביסטו נאָך געווען א קלייניטשקער, היינט ביסטו א גרויסער. היינט דאַרפסטו פרעגן דעם טאָטן די פיר קשיות. היינט דאַרפסטו זאָגן מיטן טאָטן „עכדים היינו“. היינט דאַרפסטו עסן מיט אונדז פיש און יויך און קניידלעך... שא — אָן גייט דער טאָטע פון שול“.

— גוט יום טוב!

— גוט יום טוב!

ד.

דאנקען גאָט. דער טאָטע האָט אָפגעמאַכט קידוש. איך אויך. דער טאָטע האָט אויסגעטרונקען דעם ערשטן כוס. איך אויך. און דווקא אַ פולן כוס. און דווקא ביזן דנאָ. „זע נאָר, ביזן דנאָ!“ — זאָגט די מאַמע צום טאָטן, און מיר זאָגט זי: „אַ פולן בעכער מיט וויין? וועסט אַנט-שלאַפן ווערן“... כאַראָ! איך וועל אַנטשלאַפן ווערן? איך? און אז מע זאָל זיצן אַ גאַנצע נאַכט? אַפילו ביזן ווייסן טאַג אַרניץ? אַנז, פּרעגט דעם טאָטן, ווי אזוי האָב איך אָפגעקלאַפּט די פיר קשיות? ווי אזוי זאָג איך די הגדה? ווי אזוי שאַקל איך זיך איבערן סידור און זינג מיטן טאָטן דעם „עבדים היינו“?... און די מאַמע לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון מיר און שמויכלט און זאָגט צו מיר: „וועסט אַנטשלאַפן ווערן... אַנטשלאַפן ווערן“... עך, מאַמע! מאַמע! מיר דאַכט זיך, מע זאָל זיין מיט אַכצן קעפּ, קאָן מען פון דעם אַליין אַנטשלאַפן ווערן! אַנז, לאָז מען זיך אוועקוועצן אַינך אַקענן און זינגען אַינך אין אויער: „אַנטשלאַפן ווערן, אַנטשלאַפן ווערן“.

פאַרשטייט זיך, אז איך בין אַנטשלאַפן געוואָרן.

ה.

אַנטשלאַפן געוואָרן — הלומט זיך מיר, אז דער טאָטע האַלט שוין באַ „שפּוך חמתך“. די מאַמע אַליין שטייט אויף פון טיש, גייט עפענען די טיר, מקבל פנים זיין אליינביאן. שוין וועט זיין, טאָמער קומט טאָמע אליינביא, ווי די מאַמע זאָגט, מיטן זאַס אַף די פלייצעס, און זאָגט צו מיר: „קום, בחור“... און ווער וועט זיין שולדיק אין דעם, אז נישט די מאַמע אַליין מיט איר: „שלאַף נישט! שלאַף נישט!“... און אזוי ווי איך טראַכט מיר די דאָזיקע מחשבות — אַהאָ! — הער איך אַ סקריפּ פון דער טיר, און דער טאָטע שטייטדאָווי און רופּט-אויס אַף אַ קול: „ברוך הבא!“ איך קוק מיך איין צו דער טיר — יאָ, ס'איז ער. ער גייט, ער גייט. פּאָוואָלינסקע, קוים וואָס מע הערט. אַ שיינער יוד אליינביא. אַן אַלמער מאַן. אַ זקן מיט אַ גרינדגרויער באַרד בין די קני. דאָס פנים אַלט, געל, גע-

קנייטשט, נאָר שיין און גוט איז דאָס אָן אַן עס. און אויגן — אַך, אויגן!
 גוטע, ווייכע, פּריינטלעכע, ליבע, נעטרניע אויגן. אינגעבויען אָנגעלענט
 אַף אַ גרויסן־גרויסן שמעקן, מיט אַ זאַק אַף די פלייצעס — און שאַ,
 שטיף, אָן ווערטער, און גלניך צו מיר.

1.

— נו, ינגעלע, אַרנין צו מיר אין זאַק אַרנין און קום! — אזוי זאָגט
 צו מיר אָט דער אַלטימשקער, און דווקא מיט גוטן, דווקא אזוי ווייך, אזוי
 זיס.

פרעג איך אים: „וווהין?“ מאַכט ער צו מיר: „וועסט שוין נאָכדעג
 זען...“ וויל איך נישט, זאָגט ער מיר נאָך אַמאָל. בעט איך מיך באַ אים:
 „ווי קאָן איך מיט דיר גיין, אז איך בין אַ נגידס אַ ינגל?“ זאָגט ער:
 „און אז אַ נגידס אַ ינגל, וואָס ביסטו פאַר אַ מיוחס?“ זאָג איך: „איך
 בין באַ טאַטע־מאַמע אַ בן־יחיד...“ זאָגט ער: „באַ מיר ביסטו נישט קיין
 בן־יחיד.“ זאָג איך: „אַ ציטעריקער — פון זיבן איינער געבליבן. זיי
 וועלן, זאָג איך, דערזען, אז איך בין נישטאָ, וועלן זיי דאָס נישט אויס
 האַלטן. זיי וועלן שטאַרבן, און דערהויפּט — די מאַמע...“ קוקט ער אַף
 מיר, דער אַלטימשקער, מיט גוטן און מאַכט צו מיר ווייך און זיס, ווי
 פּרנער: „גייסטו נישט מיט מיר, טאָ שלאָף געזונט, נאָר ווער אַנטשאַפּן
 אַף שמענדיק, אַף אייביק...“ הייב איך אָן צו וויינען: „הייסט דאָך עס.
 איך זאָל שטאַרבן? זיי וועלן דאָס נישט אויסהאַלטן... דערהויפּט — די
 מאַמע...“ ווילסטו נישט שטאַרבן, טאָ קום מיט מיר. געזעגן זיך אָפּ מיט
 טאַטע־מאַמע און קום... „סטניטש, ווי קאָן איך גיין, אז איך בין אַ בן־
 יחיד, פון זיבן איינער געבליבן?“... מאַכט ער צו מיר שוין שטאַרקער:
 „צום לעצטן מאָל, ינגעלע, קלייב דיר אויס איינס פון די צוויי: אָדער גע-
 זעגן זיך אָפּ מיט טאַטע־מאַמע אַף שמענדיק און קום מיט מיר, אָדער
 בלייב דאָ, נאָר ווער אַנטשאַפּן אַף אייביק. אַף אייביק...“

ז.

אָפּגעזאָגט די דאָזיקע ווערטער, טרעט ער אָפּ פּון מיר אַף איין שפּאַן
און וויל שוין אויסקערעווען זיך צו דער טיר. וואָס טוט מען דאָ? אוועק-
גיין מיטן אַלטן, גאָט ווייס ווהיין, פּאַרפּאַלן ווערן — וועלן טאַטע-מאַמע
שטאַרבן. אַ בן-יחיד, פּון זיבן איינער געבליבן... בלעבן דאָ און אַנט-
שלאָפּן ווערן אַף אייביק — הייסט דאָס דאָך, איך אליין זאָל שטאַרבן...
צי איך אויס צו אים ביידע הענט מיט טרערן אַף די אויגן: „אליהו
הנביא!“ גוטער, ליבער, האַרציקער אליהו! גיב מיר איין מינוט אַף צו
באַטראַכטן זיך!“ דרייט ער אויס צו מיר דאָס שיינע אַלטע, געלע, גע-
קנייטשטע פנים מיט דער גרינזגרויער באָרד ביז די קני, קוקט אַף מיר
מיט זיינע שיינע גוטע ליבע געטרניע אויגן און מאַכט צו מיר מיט אַ
שמייכל: „איין מינוט אַף צו באַטראַכטן זיך גיב איך דיר, מיין קינד,
אַבער נישט מער אַז איין מינוט“...

און דער אַלטימשקער לעגט זיך אָן אַף זיין גרויס-גרויסן שטעקן
און וואַרט...

פּרעגט זיך: וואָס האָב איך באַדאַרפּט איין
דער מינוט צוטראַכטן אַזעלכעס, אַז איך
זאָל נישט דאַרפּן נישט גיין מיטן אַלטן
און נישט אַנטשלאָפּן ווערן אַף אייביק? —
אַנן, ווער וועט טרעפּן?...

געשריבן אין יאָר 1908.

אז גאט וויל, שיסט א בעזעם

א טראגעדיע כשר לפסח, דעקאדענטיש - סימבאליסטיש געשריבן

די פארשויען :

מדות	קאכלעפל.
ארבע כוסות.	דייזשע בארשמ.
פסחיקע שמאלץ.	בעזעם.
אייער.	קאץ.
ריכאייזן.	בעל-הבית.
	בעל-הביתמע.

א ר ט — אין שפיזארגיע, אין דער פסחיקער שאפע.
ציט — ערב פסח.

א י י ע ר (צו די מצות) זינט זשע מוחל. ווען האבן מיר פסח?

מ צ ו ת : (צו די אייער) וואס איז דען?

א י י ע ר : גארנישט, גלאט אזוי. עס איז אונדז נמאס געוואָרן צו
ליגן אָט דאָ, אין דער שפיזארגיע. מיר וואָלטן שוין גערן דערלעבן פסח.

ט צ ו ת : ציקאווע ביצים! מיר ליגן דאָ פון נאָך פורים אָן.

ש מ א ל י : פון נאך פורים? א טייערע מצואה! איך שטיי נאך פון פאר חנוכה.

ב א ר ש ט : און מיך האָט מען דאָ אוועקגעשטעלט באלד נאך סוכות. ס'איז מיר שוין אזוי אומעטיק, אז איך האָב, דאכט מיר, נעכאפט א שימל.

כ ו ם ו ת : למאי אָט שטייען מיר דאָ פון פאראיאָרן?
ק אָ כ ל ע פ ל : היינט וואָס זאָל איך שוין זאָגן? איך בין עלטער פון אייך אלעמען. איך בין דאָ א קאָלעפל פון זינט דער בעל־הבית מיט דער בעל־הביתטע האָבן חתונה געהאַט.

ר י ב א נ י ז ו ן : אָבער טאַקע נישט מער ווי א „קאָלעפל“...
ק אָ כ ל ע פ ל : (בייז) הער נאָר, דו בלעכענע כלי, וואָס ביסטו דאָ פאר א מאַכער?

ר י ב א נ י ז ו ן : מער מאַכער פון דיר. ווען נישט איך, וווּ וואָלט מען נעמען מרור צום סדר?

ב ע ז ע ם : (ציט־אויס א געלעכטער פון ווינקלע) כירי-כי!

כ ו ם ו ת : (איינס צו דאָס אנדערע) ווער כיכיקעט דאָס?

מ צ ו ת (צו די סוכות) ס'איז דער בעזעם. דאכט זיך, אזא בעזעם וואָלט נעמענט האָבן דרך־ארץ כאַטש פאר אונדז, מצות?

א י י ע ר : וואָס עפעס פאר אייך? און וווּ זיינען מיר?

מ צ ו ת : (מיט גדלות) וואָס איז מיט אייך דער יחוס? מע עסט אייך דען נישט א גאנץ יאָר?

א י י ע ר : פרענט זשע אָבער די בעל־בתיים, וואָס פאר א טעם האָבן מצות אָן אייער?

ש מ א ל י : און וואָס איז מצות מיט אייער אָן שמאַליץ?

ב א ר ש ט : מאַלט אייך, אז איך בין א ביסל נייטיקער פון אייך אלעמען. אייך, אייער און שמאַליץ, באַנוצט מען נאָר פון יוצא וועגן, און אָן מיר קאָן מען פסח זיך ניט כאַגיין. פרענט אָף א ציקאוועסט די מצות, וואָס פאר א טעם האָבן זיי, אז מע בראַקט זיי אין באַרשט אַרײַן.

מ צ ו ת : וואָס אמת איז אמת. מיר וואָלטן אָבער וועלן וויסן, וואָס פאר א טעם וואָלט געהאַט א פסח־באַרשט אָן אונדז, אָנגעבראַקטע מצה?

א י י ע ר : אָדער ווען מע זאָל דעם באַרשט נישט פאַרוויסן מיט
אן איי?

ש מ א ל י : און מע זאָל נישט אַרײַנטאָן קיין לעפל שמאַלין?

ק א כ ל ע פ ל : און מיך האָט איר פאַרגעסן?

ר י ב א י ז ז : קאַבלעפל איז אומעטום אַ קאַבלעפל!...

ק א כ ל ע פ ל : (אין כעס) בלעבענער שלים-מזל! וועסט נישט
אנשטומט ווערן?

כ ע ז ע ס : (לאַכט וווּ ווײַקעלע אַרויס) כײַכײַכײַ!...

כ ו ס ו ת : ווידער כײַכעט ער, דער בעזעם?

מ צ ו ת : אַ אײַדאַט!

א י י ע ר : נישט אזאַ אײַדאַט, ווי אַן עזות-פנים!...

ש מ א ל י : אַה וואָס דאַרף מען, אַשטײַגער, אַ בעזעם אַה פּסח?

ב אָ ר ש ט : אַה סײַם סאַט כּפּרות!

ר י ב א י ז ז : פאַרנעמט אומזיסט אַן אָרט אין שאַפּע.

ק א כ ל ע פ ל : טאַמער איז דאָ קאַרג ענג... מע ווערט דערשטיקט

אַט דאָ באַ זיי אין שפּיזאַרניע... איך וועל פּרוּווּן עפּענען די טיר... (עפּנט
אַ האַלב טירל).

ש מ א ל י : (צום קאַבלעפל) וואָס טוט איר? איר ווילט, ס'זאָל

אַרײַן די קאַז? זי וועט חלילה מאַכן פּון אונדז אַלעמען אַ תּל!

מ צ ו ת : מיר האָבן קיין מורא נישט פאַר קיין קאַז.

א י י ע ר : מיר אויך נישט.

כ ו ס ו ת : מיר אַוודאַי נישט...

ר י ב א י ז ז : און איך אַוודאַי און אַוודאַי נישט!

ק א כ ל ע פ ל : איך הער זי, ווי די קאַז!...

ב אָ ר ש ט : אַפּילו איך הער זי אויך אין טראַק. אַט איז זי, די

מחותניתטע! (עס קומט אַרײַן די קאַז, קוקט זיך אַרום און מרוקעט).

ק א י : מורדרר...

מ צ ו ת : ברוך הבא, אַ נאַסט!

כ ו ס ו ת : סקאַצל קומט.

א י י ע ר : מע זאָל דערמאָנען משיחן.

ר י ב א י ז ז : זעט נאָר, זי גייט אין זאַקן!...

ק א כ ל ע פ ל : דאָס האָט איר די בעל־הביתטע אָנגעטאָן זאָסן.
זי זאָל חלילה נישט חמצדיק מאַכן דאָס זאָלץ. ברעטל.
ב א ר ש ט : בעסער געווען פאַרשליסן די קאָץ אין אַ באַזונדער
חדר, איידער אָנטאָן איר זאָסן אַ די פּיס. אַ נאַרישע בעל־הביתטע באַ
אונדז!...

מ צ ו ת : זעט נאָר, ווי זי שמעקט מיט דער נאָז, די ננבטע!...
כ ו ס ו ת : אינטערעסאַנט צו זען, ווהיין וועט זי גיין פּריער.
א י י ע ר : נישט קיין נאַרישע קאָץ, כלעבן. זי קריכט גלייך צו
דער שמאַלץ, ווי מיר זיינען ביצים אַ די דער וועלט! אָבער גלייך צו דער
שמאַלץ!

ר י ב א נ י ז ו : זעט נאָר, זי לעקט שוין! זי פּרעסט, די זולל־
וסובאַניצע!

ק א כ ל ע פ ל : אַ חידוש, וואָס די שמאַלץ לאָזט זיך אזוי אומפאַר־
שעמט באַהאַנדלען!...

ב א ר ש ט : וואָס זאָל זי נעבעך טאָן? שולדיק איז די בעל־הבית־
טע. זי האָט געזאָלט פאַרשליסן די שאַפּע פּון יענער זייט. נישט אומזיסט
זאָנט די וועלט אַ ווערטל: אַ די בעל־הביתטע איז אַ שלים־מזלניצע, איז
די קאָץ אַ נאַשערן.

ב ע ז ע ם : (שיט־אויס אַ געלעכטער). כאַ־כאַ־כאַ! (פאַרן געלעכ־
טער שרעקט זיך די קאָץ איבער, טוט אַ שפּרונג, קערט־איבער דעם טאַפּ
מיט שמאַלץ, וועלכער פאַרטשעפעט די אייער, די כוסות מיט די מצות, און
צוזאַמען מיט זיי פאַלט־אום די גאַנצע שאַפּע, און עס ווערט אַ די דער ערד
אַ מיטשאַט פּון פּסחיקן באַרשט, מיט פאַרנעצטער מצה, מיט צעשלאָגענע
אייער, מיט צעבראָכענע כוסות, מיט שמאַלץ, מיט אַ ריבאַיזן און אַ קאַכ־
לעפל אויך בחוכם. געבליבן איז באַ די דער זייט נאָר דער בעזעס. — דער
קלאַפּ פּון דער שאַפּע לאָזט זיך הערן אין שטוב. עס קומען צו לויפּן, ניט
טויט, ניט לעבעדיק, די בעל־הביתטע מיטן בעל־הבית).

ב ע ל ם ה ב י ת : וואָס איז דאָ געשען? (בלויבט שטיין, ווי אַ
געלייחטער).

ב ע ל ם ה ב י ת ט ע : (ברעכט די הענט). אַ דונער האָט מיך דער־
שלאָגן! דער גאַנצער פּסח איז חרוב געוואָרן! (וויינט). דער בעל־הבית

זיפצט. אין דרויסן פינפט דער ווינט. דורכן פענצטער גובעט זיך אַרײַן
א טױטער שטראַל פון דער קאַלטער לבנה. אין ווינקעלע זיצט די קאַץ
און באַלעקט זיך. די שטימונג איז אַ העכסט־דעקאָדענטישע).

ב ע לִּיה ב י ת : (מיט אַן אונטערערדישער שטימ, ווי פון קבר)
וואָס טוט מען?

ב ע לִּיה ב י ת: (ווישטי־אויס די אויגן) קודם דאַרף מען נעמען
דעם בעזעם און אויפראַמען דעם הקדש... (נעמט דעם בעזעם און קערט).
ב ע ז ע ם : (צום גאַנץ ביטל מיסט) נו? הײַנט זעט איר שוין?
אַז גאַט וויל, שיסט אַ בעזעם!...

פ א ר ה א נ ג .

געשריבן אין יאָר 1908.

דריי קעפלעך

I

א פען פון א שרייבער זאל זיין א פענזל פון א מאַלער, אָדער, וויי-
ניקסטנס, אן אַפּאַראַט פון אַ פּאַטאַגראַף, וואָלט איך דיר, פּרײַנט, געטראָגן
אַ מתנה, אַ בילד לכבוד שבועות, אַ זעלטענע גרופּע: דרײַ יונגע, שיינע,
פּרעכטיקע קעפלעך פון דרײַ אָרעמע, נאַקעטע, באַרוועסע ייִדישע קינדער.
אַלע דרײַ קעפלעך זײַנען שוואַרץ, די הערלעך געטרײַזלט, די אויגלעך
גרויסע, גלאַנצנדיקע, ברענענדיקע, און גלײַך ווי פּאַרווונדערט קוקן זיי
אַף אײַך און פּרעגן באַ דער וועלט אַ קשיה: לַמַּאי? איר קוקט אַף זיי, ווי
פּאַרוינדיקט, גלײַך ווי איר זײַט טאַקע שולדיק אין דעם, וואָס מע האָט זיי
באַשאַפּן — באַשאַפּן נאָך דרײַ איבעריקע נפּשות אַף דער וועלט!...

די דרײַ שיינע קעפלעך — אַבראַמטיש, מאַיסיטיש, און דבורהקע
— זײַנען צוויי ברידער מיט אַ קליין שוועסטערל. אַבראַמטיש און מאַי-
טייטיש — דאָס האָט זיי דער פּאָטער, פּייסי דער אײַנבינדער, אזוי פּאַר-
צויגן, אַפּן רוסישן שטייגער. ער זאל זיך נישט שעמען פּאַר זײַן ווייב פּע-
סיע און ער זאל נישט זײַן אזאַ ביטערער אָרעמאַן, וואָלט ער זיך אַליין
אויך איבערגעמאַכט דעם נאָמען פון „פּייסי דעם אײַנבינדער“ אַף „פּעטיע
פּערעפּליאַטיש“.

נאָר אזוי ווי ער האָט אַ ביסל מורא פּאַר זײַן ווייב פּע-
סיע און אזוי ווי ער איז, נישט דאָ געדאַכט, אַ גרויסער אביון, איז ער
דערווייל פּאַרבליבן באַם אַלטן נאָמען „פּייסי דער אײַנבינדער“, ביז ס'וועט
קומען אַמאָל די גוטע צײַט, יענע גליקלעכע צײַט, ווען עס וועט אַלצדינג
ווערן אַנדערש, אזוי ווי בעבעל זאָגט, און אזוי ווי קאַרל מאַרקס זאָגט, און
אזוי ווי אַלע גוטע קלוגע לײַט זאָגן — דעמאָלט, אַ, דעמאָלט וועט אַלצדינג

אנדערש זיין!... נאָר ביו די גוטע גליקלעכע צייט וועט אַמאָל קומען, מוז מען דערווייל שטיין פון כאור ביו שפעט אין דער נאכט און שניידן קאַר-טאָן-פּאַפּיר, און קלעפן קעסטלעך, שאַכטלען... און פייסי דער אינגלינג-דער שטייט דעם גאַנצן טאָג אַף די פיס און שניידט קאַרטאָן-פּאַפּיר, און קלעפט שאַכטלען, און זינגט בעת-מעשה אַלעטע און נייע ייִדישע און נישט-ייִדישע לידלעך, צום מייסטן פּריילעך-טרויעריקע, מיט אַ פּריילעך-טרויע-דיקן ניגון.

— טאָמער וואָלסטו אויפגעהערט אַמאָל דינע גווישע לידלעך? אַ מענטש האָט זיך עס אַ ביסל פאַרליבט אין גוויס! זינט מע איז אַרויס אין דער גרויסער שטאָט, איז ער געוואָרן אַ נאַנצער גוי, משטיינס געזאַגט!...

II

אַלע דריי, אַבראַמטישק, מאַסייטשיק און דבורהקע, זינען געבוירן און געוואַקסן אַלע אַף איין אָרט — צווישן וואַנט און צווישן אויוון. אַלע דריי זעען פאַר זיך אַלע טאָג איינס און דאָס זעלבע: דעם פּריילעכן טאַטן, וואָס שניידט קאַרטאָן, קלעפט שאַכטלען און זינגט ניגונים, און די פאַר-זאַרגטע אויסגעטריקנטע מאַמע, וואָס קאַכט און באַקט און קערט און רוימט, און איז קיינמאָל נישט פאַרטיק, ביידע זינען זיי שטענדיק אין דער אַרבעט: די מאַמע באַם אויוון, דער טאַטע באַ די שאַכטלען. אַף וואָס דאַרף מען אזוי פיל שאַכטלען? ווער דאַרף עס אזוי פיל שאַכטלען? אַפּנים, אַז די גאַנצע וועלט איז פול מיט שאַכטלען? ... אזוי טראַכטן זיך די דריי שיינע קעפלעך און קוקן שוין אַרויס, אַז באַם טאַטן זאָלן זיך שוין אַנקלויבן אַ סך, אַ סך שאַכטלען און ער זאָל זיי נעמען אַלע אַפּן קאַפּ און אין ביידע הענט — אַפּשר טויוונט שאַכטלען — און זאָל מיט זיי אַרויסגיין אין מאַרק אַרײַן און קומען צוריק אָן שאַכטלען, נאָר מיט געלט פאַר דער מאַמע און מיט בולקעלעך, בייגעלעך אָדער צוקערקעס פאַר די קינדער... אַ גוטער, אוי, אַ גוטער טאַטע באַ זיי, אַ גאָלד! די מאַמע איז אויך אַ גוטע, נאָר אַ ביזע. מע כאַפט פון איר אָפט אַ זעץ, אַ שטורך אין זײַט, אַ דריי פאַר די אויערן. זי האָט פּיננט, אַז מע מאַכט איר אָן אַ „הקדש“. זי וויל נישט, אַז די קינדער זאָלן זיך שפּילן אין „טאַטע-מאַמע“. זי וויל נישט.

אז אבראמטשיק זאל שנידן די אראפגעפאלענע שטיקלעך קארטאן, אז מאַיסייטשיק זאל ננכהנען פאפ באם טאטן און אז דבורהקע זאל באקן בדויט פון זאמד מיט וואסער. די מאמע וויל, אז די קינדער זאלן זיצן שטיל, סטאטעטשנע. די מאמע ווייס ניט, אפנים, אז יונגע קעפלעך אריבעטן, אז יונגע נשמות רינסן זיך, רינסן זיך, רינסן זיך — ווהיין? ... אין דרויסן! צום ליכט! צום פענצטער! צום פענצטער!

III

כדי-הכל איין פענצטער, איין שטיקל פענצטער. אלע דריי קעפלעך שלאָגן זיך פארן שטיקל פענצטער. און וואָס זעט מען דאָרט? א וואַנט, א הויכע, א ברייטע, א גרויע, א נאָסע וואַנט. שטענדיק, אייביק איז זי נאָס. אפילו זומער! ... קומט אמאָל אהער די זון? געוויס קומט אמאָל אהער די זון. און דעמאָלט איז א יום-טוב. אלע דריי שיינע קעפלעך שפארן זיך צום שטיקל פענצטער, קוקן ארויף, גאנץ אויבן, און זעען א לאַנגן שמאָלן בלויען פאָס, ווי א לאַנגע בלויע סטענגע.

— א! זעט איר, קינדער? אָט דאָס איז הימל!

אזוי זאָגט אבראמטשיק. אבראמטשיק ווייס. אבראמטשיק גייט אין חדר. ער לערנט שוין קמץ-אלף. דער חדר איז טאָקע דאָ נישט ווייט, די צווייטע שטוב, דאָס הייסט, די צווייטע טיר. אַך! וואָס אבראמטשיק דערי ציילט זיך אָן פאַר חידושים פונעם חדר! אבראמטשיק דערציילט, אז ער האָט אליין געזען, ער זאל אזוי זען אַלדאָס גוטס, א גרויסן מויער פון סאַמע פענצטער פון אויבן ביז אַראָפּ. אבראמטשיק שווערט, אז ער האָט אליין געזען, ער זאל אזוי זען אַלדאָס גוטס, א קוימען, א הויכן קוימען, און פונעם קוימען גייט א רויך. אבראמטשיק דערציילט, אז ער האָט אליין געזען, ער זאל אזוי זען אַלדאָס גוטס, א מאַשינע, וואָס מע גייט אָפּ איר אָן הענט. אבראמטשיק דערציילט, אז ער האָט אליין געזען, ער זאל אזוי זען אַלדאָס גוטס, א וואָגן, וואָס פאַרט אָן פערד. און נאָך אזעלכע נסים ונפלאות דערציילט זיי אבראמטשיק פונעם חדר, און שווערט זיך, ווי די מאַמע שווערט זיך — ער זאל אזוי זען אַלדאָס גוטס... און מאַיסיי-

טשיק און דבורהקע הערן אים און זיפצן און זינען אים מקנא, וואָס אַלצדינג ווייס אַבראַמטשיק, אַלצדינג!

למשל, אַבראַמטשיק ווייס, אַז אַ בוים וואַקסט. אמת, ער אַליין האָט נאָך, גלייך מיט זיי, קיינמאָל נישט געזען, ווי אזוי עס וואַקסט אַ בוים, נישטאָ קיין ביימער אַף דער גאַס. נישטאָ! ער ווייס אָבער (אין חדר האָט ער עס געהערט), אַז אַף אַ בוים וואַקסן פירות — און דערפאַר מאַכט מען אַף אַ פרי „בורא פרי העץ“. אַבראַמטשיק ווייס (וואָס ווייסט ער דען ניט?), אַז קאַרטאָפּלעס, למשל, אָדער אונגערקעס, אָדער ציבעלעס, אָדער קנאַבל וואַקסן אַף דער ערד — און דערפאַר מאַכן מיר אַף זיי „בורא פרי אדמה“. אַלצדינג ווייס אַבראַמטשיק! ער ווייס נאָך נישט, ווי און ווי אַזוי דאָס וואַקסט, וואָרעם ער האָט דאָס נאָך, גלייך מיט זיי, קיינמאָל נישט געזען, וואָרעם אַף זייער גאַס איז נישטאָ קיין פעלד, נישטאָ קיין גאַרטן, נישטאָ קיין ביימער, נישטאָ קיין גרעזל — נישטאָ! נישטאָ! אַף זייער גאַס זינען דאָ גרויסע מויערן, גרויע ווענט, הויכע קויעמעס, וואָס סע גייט פון זיי אַ רויך, און פענצטערלעך אַ סך אין יעדן גרויסן מויער, טויזנטער, טויזנטער פענצטערלעך, און מאַשינעס וואָס גייען אָן הענט, און וואַגנס, וואָס פאַרן אָן פערד — און ווייטער גאָרנישט! גאָרנישט!

אפילו אַ פייגעלע זעט מען דאָ זעלטן. עס פאַרבליאָנזעט אַמאָל אַהער אַ וואָראַבייטשיק, איז ער גרוי. אזוי ווי די גרויע וואַנט. פיק־פיק די גרויע שטיינער, הייבט זיך אויף און פליט אוועק... פון עופות זעען זיי אַמאָל אַף שבת אַ פערטל עוף מיט אַ בלאַס אויסגעצויגן פיסל. וויפל פיסלעך האָט אַ עוף? — זעלבסטפאַרשטענדלעך, פיר! עלעהיי אַ פערד! אזוי פסקנט דער עלטערער, אַבראַמטשיק, און אַבראַמטשיק ווייס דאָך אַלץ! ... אַמאָל ברענגט די מאַמע פונעם מאַרק אַ קעפל פון אַן עוף מיט אַרויפגעלאָצטע אייגעלעך, איבערגעצויגן מיט אַ דין ווייס הייטל. „ס'איז טויט" — זאָגט דער עלטערער, אַבראַמטשיק, און אַלע דריי קעפלעך קוקן איינס אַפּס אַני דערע מיט גרויסע שוואַרצע אויגן און זיפצן... נעבוירן און אויפגעצויגן געוואָרן אין דער גרויסער שטאָט. אינעם גרויסן מויער, אין גרויסער ענגר שאַפט, עלנט און אַרמוט, האָבן אַלע דריי קינדער קיינמאָל נאָך נישט געהאַט קיין געלעגנהייט צו זען פאַר זיך לעבעדיקערהייט נישט קיין עוף,

נישט קיין היה, נישט קיין בהמה, אויסער א קאץ. א קאץ האָבן זיי אָן
 אייגענע, א לעבעדיקע, א גרויע קאץ, גרוי ווי די גרויסע גרויע נאָסע
 וואַנט. די קאץ איז זייער גאַנץ פאַרגעניגן. מיט דער קאץ שפּילן זיי זיך
 שעהן-לאַנג, טוען איר אָן א פעטשיילע אפּן קאַפּ, רופן זי „מחותנתמע“
 און לאַכן, לאַכן, לאַכן אָן א שיעור! דערזעט די מאַמע און טיילט זיי
 איין: שענקט זיי — דעם א זעץ, דעם א שטורך אין זינט, דעם א דריי
 באַם אויער. די סונדער צעגניען זיך אף זייערע ערטער, הינטערן אויוון.
 דער עלטערער, אבראַמטישק, דערציילט עפעס, און די קלענערע, מאַסיי
 טשיק און דבורהקע, האָרכן. קוקן אף זייער עלטערן ברודערל מיט גרויסע
 אויגן און האָרכן. אבראַמטישק זאָגט, אז די מאַמע איז געדעכט. אבראַמ
 טשיק זאָגט, אז מיט א קאץ מאָר מען זיך נישט שפּילן, וויל א קאץ איז
 א טמא זאָך און א מזיק. אלצדינג ווייס אבראַמטישק, אלצדינג! ס'איז דען
 דאָ א זאָך, אף דער וועלט, וואָס אבראַמטישק זאָל נישט וויסן?

IV

אלצדינג ווייס אבראַמטישק. אבראַמטישק ווייס, אז ס'איז דאָ א לאַנד,
 א ווינט לאַנד, זייער א ווינט לאַנד, וואָס מע רופט דאָס אַמעריקע. דאָרט,
 אין דעם אַמעריקע, האָבן זיי פּרינטי א סך און באַקאַנטע. דאָרט, אין
 דעם אַמעריקע, איז יידן, קיין עין-הרע, גוט און פּריילעך. אַהינצו, אין דעם
 אַמעריקע, וועלן זיי אריבערפּאָרן, אַם ירצה השם, איבער-אַי-יאָר, אז זיי
 וועלן באַקומען פון דאָרטן שיפּסקאַרטן. אָן שיפּסקאַרטן קאָן מען אין
 אַמעריקע נישט פּאָרן, וויל ס'איז א ים און אפּן ים איז א שטודעמווינט
 און עס וואַרפט מיט סכנות-נפשות — אלצדינג ווייס אבראַמטישק!
 אלצדינג! אפילו וואָס אף יענער וועלט טוט זיך. למשל, ער ווייס,
 אז אף יענער וועלט איז דאָ א גן-עדן, פון י'דנסי-וועגן, געוויינלעך. אין
 גן-עדן איז דאָ ביימער א סך מיט די שענסטע פירות. טייכן, וואָס פליסן
 בוימל. דימענטן און בריליאַנטן וואַלגערן זיך אין די גאַסן. בייג זיך אָן,
 נעם און שטופ אָן פולע קעשענעס. און ערלעכע יידן זיצן דאָרטן טאָג ווי
 נאַכט און לערנען און האָבן הנאה פון דער שכינה...

אזוי דערציילט אבראַמטישק. און באַ מאַסייטשיקן און באַ דבורהקען

ברענען די אייגעלעך, און זיי זיינען מקנא זייער עלטערן ברודערל, וואָס ער ווייס אַלצדינג. אַלצדינג ווייס ער! אַפילו וואָס אַפן הימל טוט זיך. אַבראַמטישק שווערט, אַז צוויי מאָל אין יאָר: הושענא־רבה אַף דער נאַכט און שבועות אַף דער נאַכט, שפּאַלט זיך דער הימל. אמת, ער אַליין האָט נאָך קיינמאָל נישט געזען, ווי דער הימל שפּאַלט זיך, ווייל ס'איז נישטאָ באַ זיי קיין הימל. דערפאַר האָבן אָבער זיינע חברים געזען. זיי שווערן, אַז זיי האָבן אַליין געזען, זיי זאָלן אזוי זען אַלדאָס גוטס. זיי וועלן דאָך נישט שווערן אַף אַ ליגן. ווי טאָר מען שווערן אַף אַ ליגן? אַן עבירה, וואָס באַ זיי אַף דער נאַס איז נישטאָ קיין הימל. ס'איז דאָ אַ לאַנגער שמאָלער בלויער פאַס, ווי אַ לאַנגע שמאָלע בלויע סטענגע. וואָס קאָן מען אין אַזאַ שטיקל הימל זען, אַ חוץ צוויי דרין קליינע שטערנדלעך מיט אַן אָפּשיין פון דער לַבְנָה? ... און בכדי צו איבערצייגן זיין יונגערן ברודער מאַיסיטישק און זיין קליין שוועסטערל דבורהקע, אַז סע שפּאַלט זיך דער הימל, גייט אַבראַמטישק צו דער מאַמע, שלעפט זי פאַרן קליידל:

— מאַמע! אַיאָ, היינט שבועות אַרום האַלבע נאַכט שפּאַלט זיך דער הימל?

— דעם קאָפּ וועל איך דיר שפּאַלטן!

געכאַפט אַ מיאוסן פּסק פון דער מאַמע, וואַרט אַבראַמטישק אַפן טאַטן. דער טאַטע איז אַוועק אין מאַרק מיט אַ גאַנצן אוצר שאַכטלען.

— קינדער! אַנן, טרעפט, וואָס וועט היינט דער טאַטע ברענגען אַ מתנה פונעם מאַרק?

אַזוי זאָגט אַבראַמטישק, און די קינדער הייבן אָן טרעפן, וואָס וועט דער טאַטע זיי ברענגען אַ מתנה פונעם מאַרק. זיי רעכענען-אויס אַף די פינגער אַלצדינג, וואָס ס'איז דאָ אין מאַרק, אַלצדינג, וואָס אַ מענטשנס אויג קאָן זען און וואָס אַ מענטשנס האַרץ קאָן גלוסטן: בולקעלעך און בייגעלעך און צוקערקעס — און קיינער האָט נישט געטראָפּן. און איר וועט, האָב איך מורא, אויך נישט טרעפן. פייסי דער איינבינדער האָט געבראַכט צו טראָגן איצטיקס מאָל נישט קיין בולקעלעך, נישט קיין ביי געלעך, נישט קיין צוקערקעס. גראָז האָט ער געבראַכט צו טראָגן, אַ פאַק מיט גראָז. מאַדנע, לאַנגע, גרינע, שמעקנדיקע גראָזן.

און אַלע דרין שיינע קעפלעך, אַבראַמטישק, מאַיסיטישק און דבר רהקע, האָבן אַרומגערינגלט דעם פּאָטער.

— טאטע! וואָס איז דאָס, אָט דאָס אָ?
 — דאָס איז גרינס.
 — וואָס הייסט דאָס גרינס?
 — גרינס אָף יום־טוב. י'דן דאַרפן יום־טוב גרינס.
 — ווי נעמט מען דאָס, טאטע?
 — ווי מע נעמט דאָס? המ... אין מאַרק קויפט מען דאָס, אין מאַרק...
 אזוי זאָגט דער טאטע, און ער צעוואַרפט דאָס גרינע שמעקנדיקע
 גראָז איבער דער נאָרוואָס אויסגעקערטער שטוב, און ער קוועלט וואָס
 ס'איז גרין און סע שמעקט, און ער זאָגט צו דער מאַמע פריילעך, ווי זיין
 שטייגער איז:
 — פעסיע, אַ גוט יום־טוב דיר!
 — מזל־טוב, אַ ניער הקדש! די ממזרים זינגע וועלן שוין האָבן וואָס
 צו מיסטיקן!...
 אזוי ענטפערט אים די מאַמע, נישט צופרידן, ווי אַלע מאָל, און
 שענקט, ווי אַלע מאָל, די קינדער — דעם אַ זען, דעם אַ שטורך אין
 זינט, דעם אַ דריי באַם אויער. אַ מאָדנע מאַמע באַ זי! קיינמאָל איז זי
 נישט צופרידן, תמיד פאַראומערט, שטענדיק פאַרוואַרנט, פונקט דער היפך
 פונעם טאטן!
 און די דריי שיינע קעפלעך קוקן אָף דער מאַמע, קוקן אַפן טאטן,
 קוקן איינס אָף דאָס אנדערע. און אז טאטע־מאַמע קערעווען זיך אָפּ אַ
 וויילע אָף אַ זינט, טוען זיי זיך אַ וואַרף אַלע דריי אָף דער ערד, פאַלן־צו
 מיטן פנים צום שמעקנדיקן גראָז, קושן דאָס שמעקנדיקע גראָז, וואָס מע
 רופט דאָס גרינס, און וואָס י'דן דאַרפן דאָס אָף יום־טוב, און וואָס מע
 קויפט דאָס אין מאַרק...
 אַלצדינג איז דאָ אין מאַרק, אַפילו גרינס. אַלצדינג קויפט דער טאטע.
 אַלצדינג דאַרפן י'דן און אַלצדינג האָבן י'דן. אַפילו גרינס! אַפילו גרינס!...

געשריבן אין יאָר 1908.

ג ז ל נ י ם

אַן אויסערגעוויינלעכע, נאָר אַן אמתע מעשה פון חדר, ווי אזוי
חלמידים האָבן זיך אָפּגערעכנט מיט אַ רבין. דערציילט לכבוד לג'בעומר

א.

— ער פאָמט נאָך?

— נאָך אַ מין פאָפּן!

— טפו זאָל ער ווערן!

— וועקט אים אויף! וועקט אים אויף!

— לייב־דרייב־אָב־דיריק!

— שטיי־אויף, מײַן פייגעלע!

— עפֿן־אויף דײַן אייגעלע!

קוים וואָס איך רײַס דורך די אויגן, הייב אויף דעם קאָפּ, קוק מיך
אַרום אַף אַלע זײַטן און דערזע אַ גאַנצע כאַליאַסטרע ווייסע־חברהניקעס,
מײַנע חברים פונעם חדר. דאָס פענצטער איז אָפּן, און צוזאַמען מיט זײַר
ערע גלאַנצנדיקע אייגלעך רײַסן זיך אַרײַן מיט אַ פּרוייד און מיט אַ געז
לעכטער די ערשטע שטראַלן פון דער ליכטיקער וואַרעמער פּרימאָרגנדיקער
זון. איך קוק מיך אַרום אַף אַלע זײַטן.

— זעט נאָר, ווי ער קוקט!

— ווי אַ זינדיקער מענטש!

— האָסט אונדו נישט דערקענט?

— האָסט פאַרגעסן, אַז מיר האָבן הײַנט ל"ג־בעומר?

אך! "גבעומר? ... ווי א בליץ פליט דורך דאָס וואָרט איבער אלע מינע אברים. עם טוט מיך א ברי און א טראַגאָדיע פון בעט. אין איין כהרר־עין בין איך אף די פים. נאָך א מינוט — בין איך אַן אָנגעמוענער, אַן אינגעוואַשענער, א פאַרטיקער, און זוך אויף די מאַמע. זי איז פאַר טראַגן מיטן אָנבניסן און מיט די קלענערע סיגנער.

— מאַמע, הינט איז "גבעומר.

— א גוט יום־טוב דיר. וואָס זשע ווילסטו?

— זאָלסט מיר געבן צושטייער אף דער סעודה.

— וואָס זאָל איך דיר געבן? מינע צרות? צי מינע ווייטיקן?

אזוי זאָגט צו מיר די מאַמע און איז גרייט פונדעסטוועגן מיר געבן צושטייער אף דער סעודה. מיר דינגען זיך אפילו: איך וויל וואָס מער; זי גיט מיר וואָס ווינציקער. איך וויל צוויי אייער; זאָגט זי: א קרענק אין די ביינער. הייב איך אַן מיט בייזן; שענקט זי מיר צוויי פעטש. וויין איך; בעט זי מיך איבער מיט אַן עפל. וויל איך א מאַראַנז; זאָגט זי: „טרפהנער האַלדז, וואָס נאָך וועסטו אויסטראַכטן?"

און מינע חברים פון יענער זייט פענצטער זעצן די נשמה:

— וועסט אַמאָל גיין, צי ניין?

— לייב־דרייב־אָבדיריק!

— דער טאָג שטייט נישט!

— גיכער! גיכער!

— ווי אַ וויכער!

מיט גרויסע צרות קום איך דורך מיט דער מאַמע, כאַפּ דעם אָנבניסן מיט מיין חלק צושטייער אף דער סעודה און לויף־ארויס, א פרישער, א לעבעדיקער, א פריילעכער, צו מינע חברים, אין ליכטיקן וואַרעמען אינ־דרויסן ארויס, און אלע אינאיינעם לאָזן מיר זיך באַרג־אַראָפּ אין חדר אַרנין.

ב.

אין חדר איז אַ טומל, אַ יריד, אַ געשריי ביזן הימל. צוויי צענדליק העלדזער ריידן אלע אַף איין מאָל. דער טיש איז פול מיט כל־טוב. אזא

סעודה, ווי היינטיקן ל"ג-בעומר, האָבן מיר נאָך נישט געהאט קיינמאָל נישט. אַ סעודה מיט בראַנפן און מיט ווייץ. דאָס האָבן מיר צו פארדאַנקען אונדזער חבר בערל יאָסל דעם וויינערס. אַ פלעשל בראַנפן האָט ער גע- בראַכט צו טראַגן, גוטן בראַנפן. און צוויי פלעשלעך ווייץ האָט ער אויך געבראַכט צו טראַגן, אמתן ווייץ, ווימאַראַזיג, יאָסל דעם וויינערס איי- גענע אַרבעט. דעם בראַנפן — דאָס האָט אים דער טאַטע געגעבן, און די צוויי פלעשלעך ווייץ האָט ער אַליין גענומען.

— וואָס הייסט, אַליין גענומען?

— וואָס פאַרשטייטו נישט, גווישער קאַפּ? גענומען פון דער פּאָר-

ליצע שטילערהייט, אַז קיינער זאָל נישט זען.

— סטייטש! הייסט דאָך עס געגנבהט?

— חכם בליעה! נו, איז וואָס?

— וואָס הייסט, איז וואָס? נו, און „לאַ תגנוב“?

— צוליב דער יום-טובדיקער סעודה, כהמה!

— איז אַ מצווה גנבהנען?

— אוודאי! וואָס זאָגט איר אַף דעם חכם פון דער מה נשתנה?

— ווו שטייט עס?

— ער וויל, איר זאָלט אים זאָגן, ווו סע שטייט?

— זאָג אים, אַז סע שטייט אין ספר פּראַלניק.

— אין פרק „ויקה“.

— דף לַמַד בים-באָם!

— ראש-הודש קרעמעניץ.

— כאַ-כאַ-כאַ!

— שאַט, קינדער, מאַזעפע גייט!

מיט אַ מאָל ווערט שטיף, ווי צו דער שטילער שמונה-עשרה. אַלע

זיצן מיר אַרום טיש, ווי די סטאַטקעס, ווי די נעבעכלעך, שטילע, נאָל-

דענע קינדער, קאַנען קיין צוויי נישט ציילן, נאָט די נשמה שולדיק.

ג.

מאַזעפע — אַזוי הייסט דער רבי אונדזערער. דאָס הייסט, דער

אמתער נאָמען זײַנער איז נאָר ברוך-משה, נאָר מחמת ער איז אַראַפּנע-

קומען צו אונדז נישט לאנג פון מאזעפעווקע, האָט אים די שטאָט אַ נאָ-
מען געגעבן „דער מאזעפעווקער“, און מיר, חדר-יינגלעך, האָבן אים פאַר-
קירצט, און ס'איז געוואָרן פון „מאזעפעווקער“ — „מאזעפע“. איבער-
ריקנס, תלמידים, אַז זיי קרוינען אַ רבין מיט אַזאַ שיינעם נאָמען, האָט
ער דאָס מסתמא כשר פאַרדינט. לאָס איך אים פאַרשטעלן:

אַ קליינס, אַ טרוקנס, אַ דאַרס, אַ פאַרזעעניש. איר זאָלט זאָגן —
אַ סימן פון אַ באָרד, צי פון וואַנצעס, צי פון ברעמען. נישט, חלילה,
מחמת ער גאָלט זיי, נאָר גלאַט אַזוי, זיי ווילן נישט וואַקסן. זיי האָבן זיך
אַנגערעדט. דערפאַר אָבער האָט ער אַ פאַר ליפן, און אַ נאָז — אַי, אַ
נאָז! אַ קוילעטש, אַ האָרן, אַ שופר. און אַ קול האָט ער, ווי אַ גלאָק, אַ
שאַגת ארי, ברומט ווי אַ לייב! פון וואַנען נעמט זיך צו אַזאַ מין באַשע-
פעניש אַזאַ מוראדיקע געמבע? און כּה וּוּג נעמט זיך צו אים אַזוי
פיל? אַז ער נעמט אייך אָן מיט די דאַרע קאַלטע פינגער באַ דער האַנט,
דערזעט איר יענע וועלט, און אַז ער לאָזט אייך אַראָפּ אַ פאַטש, פילט איר
אים דריי מעת-לעת דורכאַנאַנד. לאַנג שמועסן מיט אייך האָט ער פּיינט.
פאַר דער מינדסטער זאַך, שולדיק נישט שולדיק, איז באַ אים איין משפּט:
לייג זיך!

— רבי! יאָסל-יעקב-יאָסלס האָט מיר אַ זעץ געטאָן.

— לייג זיך!

— רבי, ס'אָ ליגן! ער האָט מיר פּרוער דערלאַנגט מיטן פּוס גלייך

אין זייט אַרײַן.

— לייג זיך!

רבי! חיים-בערל-לאַפעס האָט מיר אַרויסגעשטעלט אַ צונג.

— לייג זיך!

— רבי, שקר וכזב! אדרבה, ער האָט מיר געשטעלט אַ פּייג.

— לייג זיך!

און איר מוזט זיך לייגן. עס וועט אייך נישט העלפן קיין זאַך. אפילו
אלי דער רויטער, וואָס איז שוין אַ בר-מצווה-יינגל, און אַ חתן, און
טראַגט אַ זילכערנעם זייגער — נו, מיינט איר, אַז ער ווערט נישט גע-
שמיסן? אַהאָ, נאָך אַ מין! אלי זאָגט: אַז אָט דאָס שמייסן, וואָס ער
שמייסט זיך, וועט אים אויספאַלן באַקאַם. ער וועט זיך מיט אים אַמאָל,

און... און... און נישטאָ באַ אייך, וואָס צו איבערכאַפן, פאַרבייטן? מילא, איך וועל זיך שוין וואַשן און לכבוד ל"ג-בעומר שוין מיט אייך אינאיינעם נעם עפעס צובייסן...

וואָס איז דאָס געוואָרן מיט אונדזער רבין? גאָר נישט דער מאַזעפע! אויפגעלייגט, באַרעדעוודיק, די בעקלעך פאַרצוויקלט, די נאָז רויט און די אויגן גלאַנצן. ער קניט און רעדט און ווייזט אָף די פלעשלעך ווימאַראַזיג. — וואָס איז דאָס דאָרט באַ אייך פאַר אַ ווייזן? פסחיקער, אַפּנים? (ער פאַרזוכט, ציט-אויס די ליפּן). פּססס! איין חריפות אין דער וועלט! (טרינקט). שוין לאַנג נישט געטרונקען אזא ווייזן, כלעבן! (צו יאָסל דעם וויינערס זון מיט אַ געלעכטערל). אַ רוח אין דיין טאַטנס קעלער אַרײַן, כע-כע! פאַראַן באַ אים, האָב איך געזען, פעסלעך, אָן אַ שיעור פעסלעך, על הגפּן ועל פּרי הגפּן, און דווקא פון ריינע ראַזינקעס, כע-כע! לחיים, קינדער!... לאַז גאָט געבן, איר זאָלט זיין ערלעכע פרומע יידן און איר זאָלט... איר זאָלט... אויפּעפענען דאָס צווייטע פלעשל... נעמט צו קאַפּלעך, פאַר וואָס נעמט איר נישט? און טרינקט לחיים. לאַז גאָט געבן, אז... (ער באַלעקט זיך און די אויגן קלעפּן זיך אים). אז... אז... אַלדאָס גוטס מיט כל ישראל...

ה.

אַפּגעגעבן און אַפּגעבענטשט מזומן, רופּט זיך אָן צו אונדז מאַזעפע און די צונג בעת-מעשה פּלאַנטעט זיך באַ אים:
— האָבן מיר, הייסט עס, מקיים געווען, האָ? די מצווה פון סעודת ל"ג-בעומר. נו, און ווייטער? האָ?
— ווייטער וועלן מיר ניין אַפּן שפּאַציר.
— האָ? אַפּן שפּאַציר? אויסגעצייכנט. למשל, ווהיין?
— אין שוואַרצן וועלדל אַרײַן.
— האָ? אין שוואַרצן וועלדל? אויסגעצייכנט גוט! איך גיי אויך מיט אייך. אין אַ וואַלד שפּאַצירן גיין איז זייער גוט, זייער געזונט, מחמת אַ וואַלד... האָ? אָט וועל איך אייך געבן צו פאַרשטיין דעם שכל פון אַ וואַלד...

און מיר לאָזן זיך גיין אלע מיטן רבין הינטער דער שטאָט. תחילת איז אונדז אַ ביסל פריקדע, וואָס דער רבי גייט מיט אונדז. נאָר פתח שין — שאַ! און דער רבי גייט אין מיטן, מאַכט מיט די הענט און גיט אונדז צו פאַרשטיין דעם שכל פון וואַלד:

— די טבע פון וואַלד, פאַרשטייט איר מיך, דאָס הייסט, דער איי בערשטער האָט אים שוין אזוי באשאפן, אז ער זאָל זיין פול מיט ביימער, און אַף זיי, אַף די ביימער הייסט דאָס, זאָלן זיין צווינגן, און די צווינגן זאָלן זיין באוואַקסן מיט בלעטלעך, גרינע הייסט דאָס, און זיי זאָלן שמעקן. די בלעטלעך הייסט דאָס, אַרויסלאָזן פון זיך אַ ריחניכונג, אַ געשמאַקן זענעפטקן ריח...

און בעת-מעשה ציט דער רבי מיט דער נאָז דעם געשמאַקן זענעפטקן ריח, כאַטש מיר זינגען נאָך ווייט פונעם וואַלד, און דער ריח איז דער-וויילע נאָך עפעס נישט אזוי געשמאַק און זענעפטקן...

— האָ? וואָס שווינגט איר? — מאַכט צו אונדז דער רבי. — זאָגט עפעס אַ גוטע זאָך, זינגט עפעס אַ לידל. האָ? איך בין אויך געווען אַמאָל אַ יונגל אַ קונדס, ווי איר, כע-כע, אויך געהאט אַ רבין, ווי איר, כע-כע... דאָס, וואָס מאַזעפע איז געווען אַמאָל אַ קונדס, ווי מיר, און געהאט אַ רבין, ווי מיר, קומט אונדז אויס מאַדנע ווילד און כמעט שווער צו גלייבן: מאַזעפע — אַ קונדס! מיר קוקן זיך איבער און כיציקען שטילער-הייט. מיר שטעלן זיך פאַר אַ בילד, ווי אזוי אונדזער רבי מאַזעפע איז געווען אַמאָל אַ קונדס, געהאט אַ רבין, און דער רבי פלעגט אים... מיר האָבן נאָר מורא טראַכטן אזא זאָך... נאָר איין אַלי שטעלט זיך אַינן און גיט אים אַ פרעג:

— רבי! אייער רבי פלעגט אויך אזוי שמניסן, ווי איר שמניסט אונדז?

— האָ? נאָך אַ מין שמניסן, כע-כע!

מיר קוקן אָפן רבין און איינס אַף דאָס אַנדערע, און מיר פאַרשטייען זיך... מיר העלפן אים לאָבן „כע-כע“ אזוי לאַנג, ביז מיר זינגען שוין ווייט הינטער דער שטאָט, אינעם ברייטן פּרייען פעלד, נישט ווייט פונעם שוואַרצן וועלדל.

ו.

אין פעלד איז מחיה, א גן-עדן. גרין שמעקנדיק גראָז. ווייסע קווייט לעך. געלע שפּרינקעלעך. גרינגע פליגעלעך. און אויבן די בלויע יארמעלעקע האָט זיך פאַרשפּרייט אָן אַן עק. און אַקעגן דער וואַלד, אָנגעטאָן יום. טובהדיק. און אַף די ביימער די פּייגעלעך שפּרינגען פון איין צווייגל אַפן אַנדערן און פּישטשען. דאָס גיבן זיי אונדז אַפ אַ ברוך-הבא, סקאַצל קומט, באַגריסן אונדז מיטן ליבן פּרייען ל"ג-בעומר. מיר זוכן אויס אַ שאָטן אונטער אַ געדיכטן בוים, אַ שוץ פון דער ברענענדיקער זון, און זעצן זיך אויס אַלע אַף דער ערד, און דער רבי אין מיטן.

דער רבי איז מיר פונעם וועג. ער טוט אַ פאַל-אַנידער אַף דער ערד, ציט זיך אויס מיטן פנים אַרויף. די אויגן קלעפן זיך אים. די צונג קוים וואָס זי פּלאָנטעט:

— איר זינט טייערע גאַלדענע טי-טינדער... ייִדישע קינדער... צדיר פּים... איך האָב אייך ליב, און איר האָט מיך ליב... אַיא, איר האָט מיך ליב-ליב?

— אזוי ווי אויגנווייטיק! — ענטפערט אים אלי.

— האָ? איך ווייס, אַז איר האָט מיך ליב-ליב... — זאָגט אים דער רבי.

— נאָט זאָל אייך אזוי ליב האָבן! — זאָגט אים אלי.

מיר ווערן דערציטערט און רופן זיך אָן צו אליין:

— נאָט איז מיט דיר!

— נאַראָנים! — ענטפערט אונדז אלי מיט אַ געלעכטער. — וואָס

האָט איר מורא? איר זעט דען נישט, אַז ער איז בגילופין?...

— האָ? — זאָגט צו אים דער רבי מיט איין אויג (דאָס אַנדערע

אויג שלאָפט שוין). — וואָס זאָנסטו עפעס אַזעלכעס? צדיקים? ... אַלע

צדיקים... אַדרבה... מהיבא-תיתי... דער שומר ישראל... חל-חל-חל.

חררררררררררררר...

און אונדזער רבי ווערט אנטשלאָפן געשמאַק, און זיין בראָפּען לאָזט

זיך הערן פון זיין נאָז, ווי אַ קול פון אַ שופר, ווייט אין וואַלד אַרײַן.

און מיר זיצן אַלע אַרום אים און עס ווערט אונדז סומנע אַף דער נשמה:

„אַט דאָס איז אונדזער רבי? אַט דאָס איז דער, וואָס מיר ציטערן פאַר זײַן קוק? אַט דאָס איז מאַזעפעז?“ ...

ז.

— קינדער! — מאַכט צו אונדז אלי. — וואָס זיצן מיר, ווי די נאַפּודעלעס? לאָמיר עפעס צוטראַכטן אַ שטרעק פאַר מאַזעפעז.

עס פאַלטראָן אָף אונדז אַ פּחד.

— וואָס האָט איר מורא, נאַראָנים? — זאָגט צו אונדז נאָך אַ מאָל אלי. — איצטער איז ער געגליכן צו אַ מת, צו אַ בר־מינן.

מיר ווערן נאָך מער דערציטערט, און אלי דרשנט ווייטער:

— איצט קאָנען מיר מיט אים טאָן וואָס מיר ווילן. אַ גאַנצן ווייניג טער האָט ער אונדז געשמיסן, ווי די שעפּסן. לאָמיר זיך כאַטש איין מאָל אין אים נוקם זײַן.

— וואָס ווילסטו איר טאָן?

— גאַרניט. איך וויל אים נאָר איבערשרעקן.

— מיט וואָס וועסטו אים איבערשרעקן?

— אַט וועט איר באַלד זען. — זאָגט צו אונדז אלי און שטייט־אויף

פון דער ערד און גייט־צו צום רבין און נעמט־אַראָפּ פון אים דעם גאַרטל און רופט זיך אָן צו אונדז:

— זעט איר? אַט מיט זײַן אייגענעם גאַרטל וועלן מיר אים צוכינדן צום בוים אזוי, אז ער זאָל זיך אליין נישט קאָנען אויפבינדן! נאָכדעם וועט איינער פון אונדז צוגיין צו אים נאָענט און אַרײַנשרײַען אים גלייך אין אויער אַרײַן: „רבי, גולנים!“

— וואָס־זשע וועט זײַן?

— גאַרנישט. מיר וועלן אַנטלויפן, און ער וועט שרײַען „שמע־ישראל“.

— ביז וואָנען וועט ער שרײַען?

— ביז ער וועט געוויינט ווערן.

און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט אלי דעם גאַרטל און בינדט אים אַ האַנט אָף אַ האַנט און ביידע הענט צום בוים, און מיר שטייען און קוקן און אַ שוידער גייט אונדז איבער איבערן ליניב:

„אָט דאָס איז אונדזער רבי? אָט דאָס איז דער, וואָס מיר ציטערן פאר זיין קוק? אָט דאָס איז מאַזעפע?"

— וואָס שטייט איר, ווי די ליימענע גולמס? — זאָגט צו אונדז אלי. — אז נאָט האָט אונדז געטאָן א נס און מאַזעפע איז באַ אונדז אין די הענט, טאָ לאַמיר כאַפן אַ טענצל!
און מיר נעמען זיך אַלע באַ די הענט און מיר דרייען זיך, ווי די ווילדע מענטשן, אַרום אונדזער רבין, און טאַנצן און שפּרינגען און זינגען, טאַקע נאָר ווי די משוגעים.

עד כאַן אומרים בשבת הגדול! — זאָגט אלי. און מיר שמעלן זיך אָפּ, און אַלי גייט צום רבין, בייגט זיך אָן איבער אים גאַנץ נאָענט און שרייבט אים אַרנין אין אויער אַרנין הויך, אַף אזא קול, וואָס קאָן אויפוועקן אַ טויטן:

— גוואַלד! רבי! גולנים! גולנים! גולנים!!!...

ה.

פּינל אויסן בויגן לאָזן מיר זיך לויפן אַלע, ווי איין מענטש, האָבן מורא זיך אָפשטעלן אפילו אַף איין רגע, מורא אפילו אַ קוק טאָן צוריק. אַ פחד איז געפאלן אַף אונדז אַלע און אפילו אַף אַלין, כאַטש ער הערט ניט אויף צו שרייען אַף אונדז:

— שוטים! נאַראַנים! בהמות! וואָס לויפט איר?

— וואָס לויפטו?

— איר לויפט, לויף איך אויך.

אין שטאָט זינגען מיר אַרנין מיט אַן אימפעט און מיט אַ געשריי:

— גולנים! ... גולנים! ...

מענטשן האָבן דערזען אונדז לויפן, לויפן זיי אונדז נאָך. דערזען, אז מענטשן לויפן, האָבן אנדערע מענטשן זיך געלאָזט נאָך יענע מענטשן. — וואָס לויפט מען?

— פון וואָנען זאָלן מיר וויסן? אַלע לויפן, לויפן מיר אויך.

קוים מיט צרות האָט זיך אינגעגעבן אָפשטעלן איינעם פון אונדז, און אַף אים קוקנדיק זינגען מיר שוין אַלע שטיין געבליבן און נישט אויפגעהערט צו שרייען: גולנים! גולנים! גולנים! ...

— ווי? ווי? ווי?

— דאָרט, אין שוואַרצן וועלדל, זינען אָנגעפאלן אַ אונדז גזלנים, געבונדן דעם רבין צו אַ בוים, גאָט ווייס, אויב ער לעבט נאָך...

ט.

אויב איר זינט אונדז מקנא, וואָס מיר זינען פריי, וואָס מיר גייען נישט אין חדר (דער רבי ליגט קראַנק), איז אומזיסט. אומזיסט! קיינער ווייס נישט, וועמען דער שוך קוועטשט... קיינער, קיינער ווייס נישט, ווער זינען די אמתע גזלנים... מיר זעען זיך כמעט נישט איינס מיט דאָס אַנדערע. און אַז מיר באַגעגענען זיך, איז דאָס ערשטע: „וואָס מאַכט דער רבי?“ (שוין אויס „מאָזעפע“!). און אַז מיר דאוונען, בעטן מיר גאָט פאַרן רבין און וויינען, וויינען שטילערהייט: „רבוננו של עולם!“ רבוננו של עולם!“... און אַלץ? — פּרעגט אונדז נישט אַ אַלץ. ימח שמו זאָל ער אַנדך ווערן, אַט דער אַלץ!...

ע פ י ל א ג

אַז דער רבי איז געזונט געוואָרן (אַ וואָך זעקס איז ער געלעגן אין היץ און גערעדט מיט גזלנים) און מיר זינען געקומען אין חדר אַרײַן, האָבן מיר אים קוים דערקענט. אַזוי שטאַרק האָט ער זיך איבערגעביטן. וווּ איז אַהינגעקומען זײַן לײַבן־שטימע? דעם קאַנטשיק האָט ער ערגעץ פאַרוואָרפן. אויס „לײַג זיך“. אויס „מאָזעפע“. און אַפן פנים האָט זיך אויסגעצויגן באַ אים אַ שטילע ווייכע מרה־שחורה. אַ געפיל פון הרטה גנבעט זיך אַרײַן צו אונדז אינעווייניק און מאָזעפע ווערט אונדז מיט אַ מאָל טײַער, איינגעבאַקן אין האַרצן. אַך, ער זאָל דאָס פיר האַלטן, אַ קרום וואָרט אונדז זאָגן! גלייך ווי גאַרנישט געווען... נאָר פּלוצעם שטעלט ער זיך אָפּ אין מיטן לערנען און בעט אונדז, מיר זאָלן אים נאָך אַמאָל דערציילן, ווי אַזוי איז געווען די מעשה דעמאָלט, ל"ג־בעומר, מיט די גזלנים. מיר פּוילן זיך נישט און דערציילן אים איבער נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל די איינגעהזרטע מעשה אַ אַויסווייניק, ווי אַזוי גזלנים זינען מיטאַמאָל אַרויס פון וואַלד, האָבן זיך אַרויפגעוואָרפן אַ אַ אים, געבונדן, געוואָלט

סוילען מיט א מעסער, האָבן מיר זיך געלאָזט לויפן אין איין אימפעט אין שטאָט אַרײַן און מיט אונדזער גוואַלד האָבן מיר אים געראַטעוועט... דער רבי הערט אונדז אױס ביזן סוף מיט צונעמאַכטע אױגן. נאָכ־דעם טוט ער אַ זיפּץ און אַ פּרעג מיט אַ מאָל:

— ווייסט איר פאַר געױס, אַז דאָס זײַנען געױען גזלנים?

— װאָס דען זײַנען דאָס געױען?

— אפּשר כת־לִיצנים? ...

און דעם רבינס אױגן קוקן ערגעץ װײַט אין דער װעלט אַרײַן, און עס מאָלט זיך אונדז אױס, אַז אַף זײַנע משונה גראָבע לײַפּן שװעבט אַ מאָדנע כיטרע שמיכעלע...

געשריבן אין יאָר 1909.

א פסח אין דארף

א.

לאָזן ווינטן בלאָזן- לאָזן שטורעמס פינפן. לאָזן די וועלט זיך קערן.
אן אלטער דעמב, וואָס שטייט מששת ימיבראשית, וואָס זינע וואָרצלען
דערגרייכן מי יודע וויהיין — וואָס הערט ער ווינטן? וואָס הערט ער
שטורעמס? ...

דער אלטער דעמב — דאָס איז נישט קיין סימבאָל. דאָס איז אַ לע-
בעדיקער מענטש, וואָס זיין נאָמען איז נחמן ווערעביווקער פון ווערע-
ביווקע. אַ יוד פון הויכן וווקס, אַ ברייטבויניקער, אַ „גבר“. די שטאַט-
יידן קוקן אָפּ אים און זינען אים מקנא, און צו גלענכער צייט מאַכן זיי
פון אים חוזק: „שלום עליכם, וואָס מאַכט עפעס אַ יוד אין געזונט?“ ...
נחמן ווייס, אַז מע לאַכט פון אים און פון זיין „גדלע“, ביינט ער זיך
אין, ער זאָל אויסקוקן אַ ביסל מער ייִדישלעך. נאָר עס העלפט ווינציק.
צו גרויס אויסגעוואַקסן.

אין ווערעביווקע איז נחמן ווערעביווקער אַן אלטגעזעסענער. „נאַש
לאַכמאַן“ — אזוי הייסט ער באַ די ווערעביווקער גוים, וואָס האַלטן אים
פאַר נישט קיין שלעכטן מענטשן, פאַר אַ בר־שכל, האָבן ליב זיך דורכ-
שמועסן מיט אים אַמאָל גלאַט אזוי פון בעל־חבתישקייט. מע האַלט זיך
מיט אים אַן עצה: וואָס טוט מען מיטן ברויט? — „לאַכמאַן“ האָט אַ
לוח, ווייס ער, צי ברויט וועט היינטיקס יאָר זיין וואָלווה, צי טייער. און
אַמאָל — פון וועלט־זאכן: „לאַכמאַן“ פאַרט אין שטאַט, זעט ער זיך מיט
מענטשן, ווייס ער, וואָס אָפּ דער וועלט טוט זיך...

עם איז שווער גאָר פאַרצושטעלן זיך ווערעביווקע אָן נחמן ווערע-
ביווקער. נישט נאָר דער טאַטע זײַנער, פּינטל ווערעביווקער, איז גע-
בוירן און געשטאַרבן אין ווערעביווקע, נאָר אפילו דער זיידע, אַריה
על־יה־שלום, געווען אַ יוד אַ חכם און אַ ווערטל־זאָגער, פלעגט זיך
באַרימען, אַז דערפאַר הייסט דאָס דאָרף ווערעביווקע, ווײַל אַריה ווערע-
ביווקער וווינט דאָרטן, וואָרעם איידער ווערעביווקע איז נאָך געווען ווע-
רעביווקע, איז ער, אַריה ווערעביווקער, שוין געווען אַ ווערעביווקער...
אַזוי פלעגט זאָגן דער זיידע זײַנער. אַמאָליקע יודן!

און געזאָגט האָט עס אַריה ווערעביווקער, מיינט איר, גלאַט אַזוי?
אַריה איז נישט געווען קיין פּראָסטער יוד, וואָס זאָל זאָגן אַ גלייכווערטל
אָן אַ מיינ. געמיינט האָט ער דאָס די „גזירות“. אין זײַנע צײַטן זײַנען
אויך געווען גזירות אַף יודן. מע האָט נאָך דעמאָלט געהאַט געשמועסט,
אַז מע וועט טרייבן יודן פון די דערפער. און נישט נאָר געשמועסט, נאָר
טאַקע געטריבן. אַלעמען האָט מען געטריבן און אַרויסגעטריבן. און דעם
אַלטן אַריה ווערעביווקער — אַזאַס. אַ סברה, אַז דער גובערנאַטאָר אליין
האָט גאָרנישט געקאָנט מאַכן, וואָרעם אַריה ווערעביווקער האָט אויסגע-
וווּזן ער־פּי „זאַקאָן“, אַז אים קאָן מען פון ווערעביווקע אַזוי גרינג נישט
רירן. אַמאָליקע יודן!

ב.

אַוודאי, אַז מע האָט אַזאַ פּריווילעגיע אַף צו זײַן אין ווערעביווקע,
אַ מין „זכות־אַבות“, איז מען באַ זיך תקיף און מע לאַכט פון דער גאַנצ-
צער וועלט. וואָס האַרט אונדזער נחמן ווערעביווקער „גזירות“? „משער-
טאַ“? „צירקוליאָרן“? ... וואָס הערט, אַשטייגער, נחמן אַ גוי אַ רשע,
קורעטשאַק, מיט זײַנע פּזמונות, וואָס ער ברענגט אים אַלע מאָל פון
וואָלאָסט? קורעטשאַק איז אַ גויעץ אַ נידעריקער מיט קורצע פינגער,
גיט אָנגעטאָן אין אַ פּאַדיאַווקע, הויכע שטיוויל, אַ זילבערנע קייט מיט
אַ זייגער — מעשה פּריץ. ער איז אַ שרײַבער אין וואָלאָסט. דעריבער
ווייס ער פון אַלע שווערע הערצער. דערצו לײַענט קורעטשאַק אַלע גוטע
אַזעטן, וואָס שרײַבן הײַנט מסירות אַף יודן — פּעך און שוועבל!...

טעכטער ארבעטן אליין דעם גארטן, און אז גאָט העלפט, עס איז א גערעט, איז פאראן גרינס א גאנץ זומער און קארטאָפּלעס אפן גאנצן ווינטער. ביז העט־העט נאך פסח. פון קארטאָפּלעס אליין קאָן מען אָבער נישט לעבן. צו קארטאָפּלעס, זאָגט מען, דאָרף מען האָבן ברויט. און קיין ברויט איז נישטאָ. נעמט מען דעם שטעקן און מע גייט זיך דורך איבערן דאָרף עפעס האַנדלען. און אז נחמן גייט זיך דורך איבערן דאָרף עפעס האַנדל לען, קומט ער שוין נישט אַהיים מיט לידיקע הענט. וואָס גאָט גיט, דאָס קויפט ער: א ביסל אייזנברעד, א טאָפּ הירוש, אן אַלטן זאָק, אַניט — איז נאָר א פעלכל. דאָס פעלכל ציט מען אויס, מע לופטערט דאָס דורך און מע טראָגט דאָס אוועק צו אַברהם־אליה דעם קירושנער אין שטאָט אַרײַן. און פון די אַלע גליקן — איז אָדער מע פאַרדינט, אָדער מע דער־לייגט. דערויף איז מען א סוחר. „קופּעץ קאָס סטרעלעץ“ — זאָגט נחמן, וואָס האָט ליב א גוי'ש ווערטל. און אַברהם־אליה דער קירושנער, א יוד מיט אן אונטערגעבלייטער נאָז און מיט שוואַרצע פינגער, ווי איינגעטונקטע אין טינט, לאַכט פון אים, וואָס ער איז אזוי ווייט פאַר גרעכט געוואָרן אין דאָרף, צווישן גוים, אז אפילו א ווערטל איז באַ אים אויך א גוי'ש...

ד.

יא, פאַרגרעכט געוואָרן. נחמן פילט אליין, אז וואָס ווינטער — ווערט מען אַלץ מער פאַרגרעכט. אוודאי, ווען זיין זיידע אַריה ווערע־ביווקער, עליוה־שלום, זאָל אויפשטיין און א קוק טאָן אָף זיין אייניקל! אי־א־אי! דאָס איז געווען א יוד! אויך א גוואַרדיאַן, נאָר א יוד פון תורה. געקענט פרק און מחזור און תהלים אָף אויסווייניק. אַמאָליקע יודן! און ער, נחמן, וואָס קען? עס זאָל אייך צו קיין חרפה נישט זיין — קוים־קוים דאוונען. נאָר גוט איז דאָס. זיינע קינדער וועלן דאָס אויך ניט קענען... און טוט ער א קוק אָף די קינדער, ווי זיי וואַקסן אַלע אין שטוי בער אַרײַן, הויך און ברייט, אזוי ווי ער, און „נע טשיטאָטע, נע פיסאָטע“, אויך אזוי ווי ער, — ווערט אים צען לעכער אין האַרצן. און מער ווי אָף אַלעמען טוט אים וויי דאָס האַרץ אָף דעם סאַמע יינגסטן, אַפן מיזויניק. פיטל הייסט ער. א נאָמען נאָך זיין טאַטן, פיטל ווערעביווקער, עליו־

השלום. א גערקטן קינד אָט דער פּינטל, מיט אַלע מעלות. אפילו דער וווקס אויך א קלענערער, אן איידעלער, מער יודישלעך. א יודיש קינד... היינט האָט דאָס א קעפעלע — א מיניסטערשן קאַפּ. סך־הכל איין מאָל נאָר האָט מען אים באַוויון אין סידור אָף א ציקאוועסט אן „אַלף“ מיט א „בית“, ווייס ער שוין, וועלכער איז אן „אַלף“ און וועלכע איז א „בית“. קיינמאָל וועט ער אַינך נישט זאָגן אָף אן „אַלף“ — א „בית“, און אָף א „בית“ — אן „אַלף“. וואַקסט אזא נאָלד אין דאָרה, משטיינס געזאַנט, צווישן קעלבלעך און חזירים, שפּילט זיך מיט קורעטשאַס זונרל פּעדקא, פאָרט מיט אים ריטנדיק אָף איין שטעקן, יאָגן זיך ביידע נאָך איין קאַץ, גראָבן ביידע איין גריבל און טוען ביידע אַלצדינג, וואָס קליינע קינדער קאָנען טאָן. זעט נחמן, ווי זיין קינד שפּילט זיך מיטן „שרץ“, פארדריסט דאָס אים, און ער טריקנט, ווי אן אונטערגעהאַקטער בוים...

ה.

און פּעדקא איז דווקא א „גערקטענער שייגעץ“, א „מחירהדיק פנים מיט א חנעווודיקער מאָרדע“, מיט ווייטע פּלאַקסענע האָר, אין איינע יאָרן מיט פּיטלען. און איז נאָך פּיטלען די כּפּרה. און פּיטל אים האָט אויך נישט פּינט. א גאַנצן ווינטער ליגן די ביידע קינדער, יעדער באַ זיין טאַטן אָפּן אויוון, ציען זיך צום פענצטער און בענקען איינס נאָך דאָס אַנדערע. זעלטן־זעלטן, ווען זיי האָבן די זכיה צו זען זיך. נאָר אָט איז אַוועק דער ווינטער, דער לאַנגער בייזער ווינטער. אָט האָט זיך אויפגע־דעקט די שוואַרצע ערד פון איר ווייסן קאַלטן שליער. און אַ שנין האָט געטאָן די זון. און אַ טריקן האָט געטאָן דאָס ווינטל. און אַ גרעזל האָט זיך באַוויון. און דאָרטן, באַרג־אַראָפּ, דאָס טיבל זשומעט. און דאָס קעלבל האָט צעלאָזט די נאָזלעכער און נישטערט. און דער האָן האָט צו־געמאַכט איין אייגל און שטייט אַ פאַרטראַכטער. און אַלץ אַרום און אַרום האָט אויפגעלעבט, אַלץ גרינט, אַלץ פּרייט זיך: ס'איז ערב פּסח! — דע־מאָלט קאָן מען שוין מער נישט אַינהאַלטן אין שטוב נישט פּיטלען, נישט פּעדקאָן. ביידע כאַפּן זיך אַרויס אָף גאַטס וועלט, וואָס האָט זיך געפּנט פאַר זיי ביידין גלייך. און ביידע נעמען זיי זיך פאַר די הענט און

מע לאָזט זיך לויפן אהין, צום באַרג, וואָס שמייכלט צו זיי ביידן גלניך:
 „קינדער, אַהער!“... און מע שפּרינגט אַסעגן דער זון, וואָס גריסט זיי
 ביידן גלניך און רופט זיי ביידן צו זיך: „קינדער, אַהער!“ און אז זיי
 מירן זיך אינן לויפנדיק, זעצן זיי זיך ביידע אוועק אַף גאַטס ערד, וואָס
 ווייס נישט קיין ייִדן, וואָס ווייס נישט קיין נוי: „קינדער, צו מיר, צו
 מיר!“...

1.

ביידע האָבן זיי וואָס צו דערציילן — אזאָ לאַנגן ווינטער נישט
 נעזען זיך. פּיטל באַרימט זיך פאַר זײַן חבר פּעדקאָ, אז ער קען שוין
 כמעט דעם גאַנצן אַלף־בית. און פּעדקאָ באַרימט זיך, אז ער האָט אַ
 בײַמיש. באַרימט זיך פּיטל, אז באַ זיי איז הינט באַנאַכט פּסח. באַ זיי
 איז שוין דאָ מצות אַף אַלע אַכט טאָג פּסח און ווייזן אַף אַרבע כּוסות.
 „געדענקסט, פּעדקאָ, פאַראַיאָרן האָב איך אַרויסגעטראָגן אַ מצה?“
 „מאַצאַ?“ — זאָגט פּעדקאָ און איבער זײַן הנעווידיקער מאָרדע צעגיסט
 זיך אַ ברייט שמייכעלע. אַפּנים, ער האָט זיך דערמאַנט אינעם טעם פּון
 דער פאַראַיאָריקער ייִדישער מצה... „ביסט אַ בעלן, פּעדקאָ, פאַרזוכן
 איצט אַ שטיקל מצה? פּרישע מצה?“ — אַ שאַלֶּה אַ ביסל, אויב פּעד־
 קאָ איז אַ בעלן! מע דאַרף נאָך פּרעגן? „נו, קום זשע אַהין“, זאָגט אים
 פּיטל און ווייזט אים אַפּן באַרג, וואָס גרינט צו זיי און ווינקט צו זיי:
 „אַהער, קינדער, אַהער!“... און ביידע דראַפּען זיך אַרויף אַ באַרג, בלײַבן
 שטיין אַ ווײַלע פאַרכשוּפּט, קוקן דורך די פינגער אַף די שפּילנדיקע שײִ-
 טערע שטראַלן פּון דער ליבער זון און טוען זיך אַ וואַרף ביידע אַף דער
 נאָך פּיכטלעכער ערד, וואָס שמעקט שוין מיט גרינעם. און פּיטל שלעפּט
 אַרויס פּון אונטערן לײַבסערדאַק אַ פּרישע, אַ ווייסע, אַ קינלעכיקע מצה,
 אָנגעשטאַכן אין דער לענג און אין דער ברייט פּון ביידע זײַטן מיט קליינע
 לעכעלעך. און פּעדקאָ באַלעקט זיך שוין באַצײטנס, נאָך איידער פּיטל
 האָט צעשפּאַלטן די מצה פּונקט אַף דער האַלב און צעטיילט זיך מיט זײַן
 חבר. „וואָס וועסטו זאָגן, פּעדקאָ, אַף דער מצה?“ — וואָס זאָל פּעדקאָ
 זאָגן, אז ס'איז באַ אים אַ פּול מויל מיט מצה, וואָס טרישטשעט אונטער
 די צײַן און צעגייט אַף דער צונג, אזוי ווי שניי? נאָך איין מינוט — און

אויס מצה. „מער נישטאָ?" — טוט אים פּעדקאָ אַ קוק אַרײַן מיט די גרויע אויגן אונטערן לײבסערדאַק און באַלעקט זיך, ווי אַ קאַץ נאָך פּוטער. „דו וואָלסט דען געגעסן נאָך?" — פּרעגט אים פּײַטל תּמעוואַטע, קײנענדיק דײַק דאָס לעצטע שטיקל מצה, און קוקט אָף אים שעלמיש, מיט כײַטרע שוואַרצע אויגלעך. אַ שאלה אַ ביסל, אויב פּעדקאָ וואָלט געגעסן נאָך! „טאָ וואַרט אַ ביסל, זאָגט אים פּײַטל, איבעראַיאָר וועט זײַן נאָך"... בײַדע צעלאַבן זיך פּון דער המצאה און, נישט געזאָגט איינער דעם אַנדערן קײן וואַרט, גלײַך ווי מען האָט זיך צונויפּגערעדט פּרײַער, טוען זיך בײַדע אַ וואַרף און אַ קאַטשע-אַראָפּ, ווי צוויי קנוילען, גיך-גיך, באַרג-אַראָפּ.

ז.

אַף יענער זײַט באַרג שטעלט מען זיך אָף די פּיס און מע באַטראַכט דאָס זשומענדיקע טײַבל, וואָס לױפּט-אַפּ אין אַ זײַט, לײַנסס, און אַלײן לאָזט מען זיך רעכטס, ווייטער און ווייטער איבערן ברייטן פּרײַען פּעלד, וואָס איז נאָך נישט אומעטום גרײן, נאָר גײט האַפּענונג נאָר אין נײַבן גרײן צו ווערן, וואָס שמעקט נאָך נישט מיט גראָז, נאָר גײט האַפּענונג נאָר אין גײבן מיט גראָז צו שמעקן. און זײ גײען און גײען, שוין אָן ווערטער, נאָר פּאַרטראַכט און פּאַרכשופּט, איבער דער ווייבער שמעקנדיקער ערד, אונטער דער לײַכטנדיקער שמויבלענדיקער זון. נישט זײ גײען, נאָר זײ שוויי מען. און נישט זײ שווימען, נאָר זײ פּלײַען. זײ פּלײַען גלײַך מיט די פּויגלען, וואָס שוועבן פּאַר זײערע אויגן, וואָס טוקען זיך און טראָגן זיך אין דער גרײנער לופּט פּון דער דאָזיקער לײבער וועלט, וואָס דער לײבער גאָט האָט באַשאַפּן פּאַר אַלץ, וואָס לעבט. שאַ, זײ זײַנען שוין באַ דער מײַל. דאָס איז דאָך דעם סטאַראַסטעס ווינטמײַל. אַמאָל איז דאָ געווען נחמן ווערע-בײַווקערס מײַל. הײַנט געהערט זײ צום סטאַראַסטע. אַפּאַנאַס הײַסט ער. אַ כײַטרע גױ מיט אַן אױרינגל, און האָט שוין אַ סאַמאָוואַר אין שטוב. אַפּאַנאַס דער סטאַראַסטע איז אַ רײַכער בעל-גוף. אַ חוץ דער מײַל, האָט ער נאָך אַ קלײט אויך. טאַקע די קלײט, וואָס האָט געהערט אַמאָל צו נחמן ווערעבײַווקער. מיט כײַטראַסט האָט ער אויסגעדרונגען דעם יודן, צוגענומען באַ אים די קלײט מיט דער מײַל... אַלע מאָל, אַז עס קומט אין דער צײַט, גײט זײ די מײַל. נאָר הײַנט נישט. הײַנט איז שטײַל. נישטאָ קײן ווינט.

א מאדנער פאר פסח. א פאר-פסח און ווינטן. דעריבער שטייט זי, די מיל. פאר אונדזערע חברים, פֿינטל און פעדקא, איז דאָס דווקא א מעלה. אז די מיל שטייט, קאָן מען זי בעסער באַטראַכטן. אין א מיל איז דאָ וואָס צו זען. די מיל אַליין איז נאָך נישט אַזאַ-נאַנטיק, ווי דער באַלעק, דער קלאַץ, וואָס איז געלייגט געוואָרן, מיט א רעדל באַם שפיץ, אָף צו קערעווען די מיל אַהין, וווּ דער ווינט בלאָזט. און אָט אָף דעם באַלעק האָבן זיך די צוויי זכּרים אַוועקגעזעצט, און ערשט דאָ האָט זיך אָנגע-הויבן באַ זיי א געשפרעך, איינס פון די געשפרעכן, וואָס האָבן נישט קיין אָנהייב און האָבן נישט קיין סוף. פֿינטל דערציילט חידושים פון שטאַט. דער טאַטע האָט געהאַט אַנומעלטן אים מיטגענומען אין שטאַט. געווען מיט אים אין מאַרק, געזען קלייטן. נישט א י י ן קלייט, ווי באַ זיי אין ווערעביווקע, נאָר אַ ס ך קלייטן. און נאָכדעם, פאַרנאַכט, אַזוי דערציילט פֿינטל, זינען זיי געגאַנגען אין שול. דער טאַטע האָט גע-האַט יאַרצייט נאָך זײַן טאַטן. „נאָך מײַן זיידן, הייסט עס. דו פאַרשטייסט, פעדקא, צי דו פאַרשטייט נישט?“

עס קאָן זײַן, אז פעדקא פאַרשטייט, נאָר ער הערט נישט. וואָרעם ער פאַרט אַרײַן פֿלוצעם מיט א מעשה, וואָס עס קלעפט זיך, ווי אַן אַרבעס צו דער וואַנט. פעדקא דערציילט פֿינטלען, ווי אַזוי ער האָט פאַראַיאָרן דערזען א פּויגל-נעסט אָף א הויכן בוים. האָט ער געוואָלט אַרויף, האָט ער נישט געקאָנט. האָט ער געוואָלט דערלאַנגען מיט א שטעקן, האָט ער נישט געקאָנט. האָט ער גענומען וואַרפן שטיינדלעך, און האָט אַזוי לאַנג געוואַרפן, ביז ער האָט אַראָפּגעוואַרפן צוויי קליינע פאַרבלוטיקטע פֿיי-געלעך.

— דערהרגעט? — זאָגט פֿינטל מיט שרעק און פאַרקרימט זיך.

— יונגעטשקע. — פאַרענטפערט זיך פעדקא.

— אָבער דערהרגעט?

— אַן פעדערלעך, געלע פּיסקעלעך, גראָבע בייכעלעך.

— אָבער דערהרגעט? דערהרגעט?..

ח.

ס'איז שוין געווען נישט פרי, אז אונדזערע יונגע חברים, פֿיטל און פערקא, האָבן, נאָך דער זון אין הימל, זיך אַרומגעקוקט, אַז ס'איז שוין צײַט צו גיין אַהיים. פֿיטל האָט שוין געהאַט פאַרגעסן, אַז הײַנט אַף דער נאַכט איז פּסח. האָט ער זיך דערמאָנט, אַז די מאַמע דאַרף אים נאָך אויסצווואַגן דאָס קעפּל און אַנטאָן נײַע הויזן. און ער האָט זיך געגעבן אַ כאַפּ־אויף, און פערקא נאָך אים, און ביידע האָבן זיי זיך געלאָזט מיט דער זעלבער פּרישקײט און מיט דער זעלבער פּרייד צוריק אַהיים. און בכדי אײַנער זאָל נישט קומען פּרײַער און דער אַנדערער שפּעטער, האָט מען זיך, ווי אמתע חברים, גענומען פאַר די הענט און מע איז געפּלויגן פֿינל אויסן בויגן אין דאַרף אַרײַן. און אַז זיי זײַנען געקומען אין דאַרף אַרײַן, איז פאַר זײַערע אויגן אַרויסגעטראָטן אַזאַ מין בילד:

נחמן ווערעביווקערס שטוב איז באַלאַגערט מיט גוים און גויעס, שקצים און שיקסעס. קורעטשקא דער שרײַבער און אָפּאַנאַס דער סטאַ־ראַסטע, דער סטאַרשינאַ און דער סאַטסקע און דער אוראַדניק — אַלע דאָ. אַלע ריידן, אַלע פּילדערן. און נחמן מיט דער נחמקע שטייען אין מיטן, טענהן עפעס און מאַכן מיט די הענט. נחמן האָט אײַנגעבויגן זיך, ווישט דעם שווייס מיט ביידע הענט. באַ דער זײַט שטייען די עלטערע קינדער נחמנס, פּינצטער ווי די ערד... פּלוצעם בײַט זיך איבער דאָס גאַנצע בילד. אײַנער טוט אַ ווייז אַף די צוויי יונגע חברים, און דער גאַנצער עולם מיטן שרײַבער, מיטן סטאַרשינאַ, מיטן סטאַראַסטע, מיטן סאַטסקע, מיטן אר־ראַדניק בלײַבן שטיין, ווי געליימטע. נאָר איין נחמן טוט אַ קוק אָפּן עולם, גלײַכט זיך אויס מיט זײַנע ברייטע גוואַרדיאַנסקע פּלייצעס: „נו???" — און צעלאַכט זיך. און די נחמקע טוט אַ פּלעסק מיט די הענט און הייבט גאָר אָן צו וויינען... דער סטאַראַסטע מיטן סטאַרשינאַ מיטן סאַטסקע מיטן אוראַדניק טרעטן אַרויס און גלײַך אַף זיי:

— וווּ זײַט איר געווען, אַזעלכע און אַזעלכע?

— וווּ מיר זײַנען געווען? באַ דער מיל זײַנען מיר געווען.

.....
 .....
 .....

ט.

בידע חברים, אי פֿיטל, אי פּעדקא, האָבן געהאַט נאָכדעם זייער ערלעך אויסקומעניש. און בידע האָבן נישט פּאַרשטאַנען, פאַר וואָס? פֿיטלען האָט דער טאַטע, ראשית חכמה, אָפּגעשמיסן מיט דער יאַר-מעלקע: „א יונגעלע זאָלן וויסן“. וואָס זאָל א יונגעלע וויסן? ... און, אַפּנים, פאַר רחמנות האָט אים די מאַמע צוגענומען פונעם טאַטנס הענט, אים אינגעטיילט פון איר זינט א פאַר סטוסאַקעס און טאַקע באַלד גע-נומען אים אויסצוואַגן דאָס שוואַרצע קעפל אַף יום-טוב און האָט אַריינגעזעצט אים אין א פאַר נייע הויזלעך — דער איינציקער גאַרדעראַב זינט נער אַף פּסח — און זי זיפצט. וואָס זיפצט זי? ... און נאָכדעם הערט ער, ווי די מאַמע זאָגט צום טאַטן: „אוי, גאָט זאָל העלפּן, מע זאָל שוין איר בערקומען אַט דעם יום-טוב! עס זאָל כאַטש אָפּלויפּן גלאַט... עס וואָלט געמעגט אוועק דער פּסח נאָך איידער ער איז געקומען!“ ... און פֿיטלס קאַפּ קאָן נישט פּאַרשטיין, פאַר וואָס זאָל אוועק דער פּסח איידער נאָך ער איז געקומען? ... און פֿיטל ברעכט זיך דעם מה. ער פּאַרשטייט נישט דעם טאַטנס שמיין. ער פּאַרשטייט נישט דער מאַמעס קלעפּ. ער פּאַרשטייט נישט, וואָס פאַר אַ מין ערבֿ-פּסח הנינט איז אַף דער וועלט...

י.

און וויבאַלד אז פֿיטלס ייִדיש קעפל פּאַרשטייט נישט, פּאַרשטייט דאָך שוין פּעדקא אַוודאי נישט, וואָס דאָ טוט זיך. פּרנער האָט אים דער טאַטע קורעטשקא אָנגענומען פאַר דער גריווע, גוט אָנגעריסן אים די ווייסע פּלאַקסענע האָר און נאָך געשענקט א פאַר פּאַטילעמשינקעס א פּרידאַטאַק. די פּאַטילעמשינקעס האָט פּעדקא צוגענומען, ווי א פּילאָזאָף: ער איז שוין דערצו געווינט געוואָרן. און ער הערט זיך צו, ווי זיין מאַמע רעדט מיט די גויעס און ווי יענע דערציילן עפעס מאַדנע מעשיות. א מעשה פון אַ קינד, וואָס ייִדן האָבן פּאַרנאַרט צו זיך אין שטאָט ערב פּסח, אָפּגעהאַלטן אין אַ קעלער אַ טאָג מיט אַ נאַכט און געוואָלט אים נעמען צו דער אַרבעט. האָט מען דערהערט דאָס געשריי, איז מען זיך צונויפגעלאָפּן, און מע האָט אַרויסגעראַטעוועט דאָס קינד. איז שוין גע-

ווען בא דעם סימנים אפן לייב — פיר שטעך אין פיר זייטן, ווי א צלם... אזוי דערציילט איינע א וואַטסקע גויע מיט א ברייטן אַטשיפעק און מיט א רויט פנים. און די איבעריקע גויעס הערן זי אויס און שאַקלען מיט די פאַרבונדענע קעפ און צלמען זיך: „אוי, האָרענקאַ! אוי, לי-שענקאַ!“... און פערדאָס קאַפ קאַן נישט פאַרנעמען, וואָס קוקן אַף אים בעת מעשה די גויעס? און וואָס פאַר א שייכעס האָט די מעשה צו אים און צו פּייטלען? און פאַר וואָס האָט אים דער טאַטע קורעטשאַק אָנגע-נומען בא דער גריווע, אָנגעריןן בא די ווייסע פלאַקסענע האָר און גע-שענקט א פאַר פאַטילעטשניקעס א פרודאַטאַק? עס אַרט אים נישט אזוי די גריווע, עס אַרט אים נישט אזוי די פאַטילעטשניקעס. דאָס איז ער ניט זשערנע קיינמאַל, ער וואָלט נאָר א בעלן זיין וויסן: פאַר וואָס עפעס היינט אַזאַ-אַרנטלעכע פאַרציע — אי געטראָגן פאַר דער גריווע, אי גע-ריסן בא די האָר, אי פאַטילעטשניקעס א פּרודאַטאַק? פאַר וואָס? ... פאַר וואָס? ...

יא.

— נו? — הערט פּייטל, ווי דער טאַטע זאָגט צו דער מאַמע באַלד נאָך פסח מיט א שנינענדיק פנים, גלייך ווי עס וואָלט אים געטראָפן מי-יודע וואָס פאַר א גליק. — אַיאָ? דו האָסט דאָך איינגעלייגט די וועלט? דו האָסט דאָך מורא געהאַט? ... א יודענע בלייבט א יודענע. אוועק אונד-זער פסח און זיי ער פסח, און גאַרנישט!...

— דאַנקען נאָט! — ענטפערט אים די מאַמע, און פּייטל פאַר-שטייט ווידער נישט, וואָס האָט די מאַמע מורא געהאַט? ... און וואָס איז דאָ די גדולה, וואָס דער פסח איז אוועק? ... וואָלט דען נישט בעסער געווען, דער פסח זאָל זיך נאָך ציען און ציען? ...

פֿינטל באַגענט זיך מיט פּעדקאַן אין דרויסן באַ זייער שטוב, קאַן ער זיך נישט אינהאַלטן און גיט אים באַלד איבער אַלצדינג, ווי אזוי מע האָט באַ זיי געדאוונט, און נאָכדעם — ווי מע האָט באַ זיי געגעסן. אוי, געגעסן! און ער גיט אים איבער דעם טעם פון אַלע פּסחדיקע מאַכלים, וואָס מע האָט באַ זיי געגעסן, און פון דעם זיסן ווייז, וואָס מע האָט באַ זיי געטרונקען. און פּעדקא הערט זיך צו מיט קאַפּ און פאַר-קוקט צו פֿינטלען אונטערן לֿינכערדאַק. אים הלומט זיך נאָך אַלץ „מאַצאַ“... פּלוצעם לֿאָזט זיך הערן איבער דער גאַנצער גאַס אַ קוויטש מיט אַ ניגון אַף אַ סאָפּראַן-שטימע:

— כּוועד־קאַ! כּוועד־קאַ!

דאָס רופּט די מאַמע אַהיים דעם קליינעם פּעדקאַ, ער זאָל גיין עסן וואַרעמעס. נאָר פּעדקאַ כאַפּט זיך נישט. איצט וועט מען אים שוין נישט טראָגן פאַר דער גרוועל! ערשטנס, זינען זיי דאָך נישט באַ דער מיל. און צווייטנס, איז שוין „נאָך פּסח“... נאָך פּסח איז נישטאָ וואָס מורא צו האָבן פאַר די יידן... ליגט ער זיך דאָ אין דרויסן אַפן בויך מיטן ווייסן קעפּל אַף די הענט, און אַקעגן אים ליגט פֿינטל אויך אַפן בויך מיטן שוואַרצן קעפּל אַף די הענט. און דער הימל איז בלווי, און די זון וואַרעמט. און דאָס ווינטל גלעט און שפּילט זיך. און דאָס קעלבל איז באַ דער זייט, און דער האָן איז דאָ מיט אַלע זיינע ווייבער. און ביידע קעפלעך, דאָס ווייסע מיטן שוואַרצן, ליגן אַנגעשפּאַרט אַף די הענט, און מע רעדט, און מע רעדט, און מע קאָן זיך גאַרנישט אַנריידן...

יב.

און נחמן ווערעביווקער איז נישטאָ אין דער היים. ער האָט זיך גענומען דעם שטעקן און האָט זיך פון גאַנץ פרי אָן געלאָזט גיין איבער דעם דאָרף עפעס האַנדלען. באַ יעדן הויף שטעלט ער זיך אָפּ. גיט־אָפּ יעדן גוי דעם גוט־מאָרגן, רופּט אָן יעדן באַזונדער באַם נאָמען, רעדט זיך דורך פון אַלצדינג אין דער וועלט, נאָר נישט פון דער פּסחדיקער מעשה... נאָר נישט פון די פּסחדיקע פּחדים... און פאַרן אוועקגאַנג שוין טוט ער אַ טאַפּ אין וואָגן: „געפינט זיך נישט באַ דיר, גוי, עפעס אַ זאָך,

וואָס דו דאַרפסט נישט? "נישטאָ, לאַכמאַן". "אינזגברעך, אַ ביסל הירוויש, אַן אַלטע זאַך, אָדער גאָר אַ פעלכל? "האַב קיין פאַראיבל נישט, לאַכמאַן, נישטאָ גאָרנישט. אַ ביטערע צייט". "אַ ביטערע צייט? פאַר-שכורט מן הסתם? אזא יום-טוב!"... "ווער מיר שכורט? וואָס מיר יום-טוב? אַ ביטערע צייט!"...

דער גוי זיפצט, און נחמן זיפצט אויך. און נאָכדעם רעדט מען אַ ביסל פון זיטיקע זאַכן, אזוי עס זאָל נישט אויסזען, אז ער איז געקומען האַנדלען. גייט ער אַוועק פון דעם גוי צום אַנדערן, צום דריטן — ביז ער טרעפט אָן עפעס וואָס, און קומט אַהיים נישט מיט לידיקע הענט. און נחמן ווערעביוקער, אַן אָנגעלאָדענער און אַ דערשוויצטער, שפאַנט מיט זײַנע גרויסע גוואַרדיאַנסקע פיס אַהיים און קלערט איצט נאָר פון איין זאַך: וויפל שטייט אים דאָ צו פאַרדינען, אָדער צו דער-לייגן? פון דער ערב־פּסחדיקער מעשה האָט ער שוין פאַרגעסן. פון די פּסחדיקע פּחדים האָט ער שוין פאַרגעסן. און דער שכן קורעמסקאַ מיט זײַנע גובערנאַטאָרן און מיט די צירקוליאָרן זײַנען אין דער מינוט אַרויסגעפּלויגן פונעם קאַפּ-ער האָט אים אין דער לינקער פּאה!...

לאָזן ווינטן בלאָזן. לאָזן שטורעמס פּינפּן. לאָז די וועלט זיך קערן. אַן אַלטער דעמב, וואָס שטייט מששת ימי־בראשית, וואָס זײַנע וואָרצ-לען דערגרייכן מי יודע ווהיין — וואָס הערט ער ווינטן? וואָס הערט ער שטורעמס?...

געשריבן אין יאָר 1910

פסח מיט א קל - וחומר

בין איך שוין ווידער אין דער היים — אין כתרילעווקע: א שאַק מיט יאָרן נישט געווען. איצט בין איך געקומען צו פאָרן אַף פסח צורנאַסט צו מיניע „קלוינע מענטשעלעך“.

דער ערשטער, וואָס איז מיר געקומען אַקעגן, איז געווען מנשה רב יחיאל דעם בעל־הגללה זונדל, אויך א בעל־עגלה.

איבערגעלאָזט האָב איך אים א בחורעץ אָן א באָרד, נאָר מיט א שוואַרצער, עטוואָס באַוואַקסענער גראַבער ליפ. שבת און יום־טוב אין שול פלעגן מיר, קונדייסים, אים פאַרשטופן אין א ווינקעלע און געבן בוכענצעס אָן א שיעור, און ער פלעגט שווייגן. איצט טראָגט ער שוין א קלאַטשעוואַטע באָרד, ווי דער טאַטע זינער, אים צו לענגערע יאָר, און א לאַנגע, מיט סמאַלע אויסגעשמירטע, נאַקידקע, ווי דער טאַטע, אים צו לענגערע יאָר. און א באַרעדעוודיקער, א רירעוודיקער און א פריילעכער איז ער אויך, ווי דער טאַטע, אים צו לאַנגע יאָר. זיין טאַטע יחיאל, אים צו לענגערע יאָר, איז געווען ניט גלאַט א בעל־עגלה, נאָר א בעל־עגלה א בן־תורה, א בעל־עגלה א למדן, א בעל־עגלה מיט א פרס משניות, מיט א מעשה, מיט א משל און מיט א מדרש. אַף זייער בעל־עגלהשן לשון ווערט דאָס אָנגערופן „א בעל־עגלה מיט כ ר י י ן ...“ פאַר אים האָט א בעל־הבית געהאַט דר־דארץ. אים האָט קיינער נישט געוואַגט זאָגן „דו“, נאָר „זייט זשע מוחל, רב יחיאל!“

איך האָב געמיינט, אז דאָס איז רב יחיאל דער בעל־עגלה, אים אָפֿ־געגעבן שלום און געווינדערט זיך, וואָס ער איז גאָרנישט געעלטרט געוואָרן, קיין קאַפּ אפילו. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז רב יחיאל איז שוין לאַנג אַף יענער וועלט, אים צו לענגערע יאָר, און ער איז זיין זון מנשה, אַט א יענער בחור, וואָס מיט דער שוואַרצער, גראַבער, עטוואָס

באָוואַקסענער ליפּ. אַ שיינע מעשה, נאָר אַ קורצע. ווי אַזוי רעדט מען מיט אים? אַף „דו“, אָדער אַף „איר“? ... איך זאָג אים ניט „דו“ און נישט „איר“.

— וואָס זשע מאַכט מען? — פרעג איך.

— וואָס זאָל מען מאַכן? — ענטפערט ער מיר. — מע בעל־ענגלעך

וועט... ווי דער טאַטע, מיר צו לענגערע יאָר.

— און מע לעבט?

— מע מוטשעט זיך און מע לעבט, וויאָ! ווי דער טאַטע פלעגט זאָגן, מיר צו לענגערע יאָר... מע פאַרט־אַרויס צום וואַקזאַל צוויי מאָל אַ טאָג, טאַמער וועט נאָט צושיקן פאַרשויגען, און קיין פאַרשויגען זינען נישט, כאַטש גיב זיי אַ קרענק, ווי דער טאַטע, מיר צו לענגערע יאָר, פלעגט זאָגן, אַ חלילה זאָל אַף זיי קומען, מיר צו לענגערע יאָר! ...

איך האָק אים איבער די קללות און טו אים אַ פרעג:

— און וואָס הערט זיך עפעס מיטן פסח?

— וואָס זאָל זיך הערן? — מאַכט ער צו מיר פריילעך, ווי זיין טאַטע, אים צו לענגערע יאָר. — דער פסח וועט זיין מיט אַ קל־חומר,

ווי דער טאַטע, מיר צו לענגערע יאָר, פלעגט זאָגן.

— מיט וואָסער אַ קל־חומר?

— מיט אַ קל־חומר ווייסט איר ניט? — און ער דרייט אויס צו

מיר דעם קאָפּ, ווי זיין טאַטע, אים צו לענגערע יאָר, און שמייכלענדיק דערציילט ער מיר אַ לאַנגע מעשה, וואָס ער האָט געהערט פון זיין טאַטע, אים צו לענגערע יאָר, אַ מעשה מיט אַ רבין, ווי אַזוי דער רבי איז גע־פאָרן אַף שבת אַהיים מיט אַ קל־חומר:

„אינמאָל פאַרט זיך דער רבי אַהיים מיט זיין אייגענעם בעל־ענגלעך.

וויאָ! ... פּרײַטיק איז דאָס געווען, ערב שבת. פּלוצעם — טרראַך! גע־פלאַצט אַ ראָד. שטעלט זיך אָפּ דער בעל־ענגלעך: „רבי, וויאָ! וואָס טוט מען?“ ... מאַכט צו אים דער רבי מיט אַ קל־חומר: „מהדאָך אַ בידקע איז נאָר אַף צוויי רעדער, פונדעסטוועגן פאַרט מען אַף איר, היינט בפרט דיין וואָגן איז אַף דיני רעדער, וועט ער אַוודאי פאַרן“ ...

„אַפּגעפאַרן נאָך אַ ביסל — טרראַך! געפלאַצט נאָך אַ ראָד. „רבי,

וויאָ! וואָס טוט מען איצט?“ מאַכט צו אים דער רבי מיט אַ קל־חומר: „מהדאָך אַ ליסעפּער, וואָס האָט איין ראָד אַ גרויסע, די אַנדערע אַ קליי־

נע, פונדעסטוועגן פאָרט מען אָף אים, היינט כפרט דיין וואָגן, וואָס האָט צוויי גלייכע רעדער, וועט ער אַוודאי פאָרן..."

"אַפגעפאָרן נאָך אַ ביסל — טרראַך אַ ראָד! „רבי, וויאָ! וואָס טוט מען איצט?" מאַכט צו אים דער רבי ווידער מיט אַ קל־וחומר: „מה־דאָך אַ שליטן, וואָס האָט גאָר קיין רעדער ניט, פונדעסטוועגן פאָרט מען אָף אים, היינט כפרט דיין וואָגן, וואָס האָט אַ ראָד, וועט ער אַוודאי פאָרן..."

אַפגעפאָרן נאָך אַ ביסל — טרראַך די לעצטע ראָד! „וויאָ, רבי! וואָס טוט מען איצטער?" מאַכט צו אים דער רבי מיט אַ קל־וחומר: „מה־דאָך אַ לופט־באַלאָן, וואָס איז ניט אַפן הימל, ניט אָף דער ערד, פונדעסטוועגן פאָרט מען אָף אים, היינט כפרט דיין וואָגן, וואָס איז אינגאנצן אָף דער ערד, וועט ער אַוודאי פאָרן..."

— גוט, — זאָג איך צו מנשה. — וואָס געהער זיך אָבער אָן דער קל־וחומר מיטן פסח?

— עס געהער זיך זייער אָן! — מאַכט צו מיר מנשה שוין גאַנץ ערנסט. — מה־דאָך גוים, וואָס האָבן ניט קיין מצה און עסן אַכט טאָג כסדר גאַלע חמץ, שטאַרבן זיי ניט, היינט כפרט מיר, להבדיל, כתרילעוור־קער י'דן, וואָס פארמאָגן ניט קיין מצה און ניט קיין ברעקל חמץ, וועלן מיר אַוודאי ניט שטאַרבן!... טפּררו! אָט זיינען מיר שוין אין כתר־לעווקע. ווהיין וועט איר זיך הייסן אַפּוואַרפן, רב שלום־עליכם, ווי מנין טאַטע פלעגט זאָגן, מיר צו לענגערע יאָר?...

איך קוק אָף מנשה און טראַכט מיר:

"רבּונו של עולם! ווי איז דאָס מעגלעך? איינס פון די צוויי אָדער דאָס איז נישט מנשה, נאָר זיין פאָטער רב יחיאל, אים צו לענגערע יאָר, מיט אַ יאָר עטלעכע און דרײַסיק צוריק, בעת איך בין נאָך געווען אַ יינגל אַ קונדס און מנשה אַ בחורעץ מיט אַ שוואַרצער, גראָבער, עט־וואָס באַוואַקסענער ליפּ, וואָס מיר פלעגן אים פאַרשפּאַרן אין ווינקעלע און געבן בוכענצעס, אָדער... דאָס איז אינגאנצן אַ חלום!"

געשריבן אין יאָר 1912

די וועלט גייט צוריק

א טינעמא - פאנטאזיע לכבוד חנוכה

.א.

רב אברהמעלע וויראך בענטשט חנוכה-ליכטלעך

אפן ליוונט א נגידיש הויז פון אלטפרענקישן שטאט. אלטפרענקיש, נאך דיך מעבל. אלטמאדישע בילדער, צווישן זיי נאפאלעאן דער ער-שטער, קייסער אלעקסאנדער, אויך אלטע יידישע גדולים און גאונים, מעשענע העסעס אף די ווענט מיט סטריגעווע ליכט. פון דעם גלעזערנעם אלטן שראנק קוקן-ארויס גאלדענע און זילבערנע כלים. צווישן זיי אן אלטער בעכער, אן אלטער הדס. גאנץ פאָרנט בא דער טיר א גרויס זיל-בערן חנוכה-לעמפל, פיליגראנע ארבעט, אונטערגעהאלטן מיט צוויי לייבן; אויבן פויגלען מיט מאָדנע אויסגעדרייטע קעפ. אלץ איז פארטיק צו בענטשן חנוכה-ליכטלעך. דער בעל-הבית אליין, רב אברהמעלע וויר-ראך, א גבירשער יונגערמאן, א טאטע פון קינדער, שטייט גרייט מיטן וועקסן ליכטל (דער שמש) אין האנט; ער ווארט נאָר אף דער בעל-הביתטע מיט די דינסטן — זיי זאָלן אַרײַנקומען פון קיך הערן אים חנוכה-ליכטלעך בענטשן. עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן פּרײַער די בעל-הביתטע, נחמה וויראך, א וויבל א יפת-תואר, א סך צירונג; איר גיימנאָך א קינד, א ינגלעל פון א יאָר זיבן-אַכט, מיט א זינדן העמדלעך און מיט א גאלדגעארבעט סאַמעטן יאַרמעלקעלע אפן קאַפּ. באַלד קומען-אָן אויך די דינסטן, א ידענע א קעכן, א מיידל א

פאקאיוואָע, א יונג א משרת מיט פעטע באַקן און א ציקאווע יודל א מלמד אין אן אטלאסענער קאפאָטע מיט א פעלצן קאפעלוש אפן קאָפּ. רב אברהמעלע וויראָך מאַכט די ברכה, בייגט זיך צו, צינדט אָן די ליכטלעך, א ליכטל נאָך א ליכטל. דער גאַנצער עולם ענטפערט אָמן. אלע פנימער זאָגן אַרויס פרייד, אלע אויגן פינקלען. רב אברהמעלע וויראָך נעמט אַרויס דאָס בייטעלע, גיט דעם קינד חנוכה־געלט. די דינסטן גייען אָפּ. עס ווערט א באוועגונג אפן עקראַן — עס קומען אָן איינס נאָך איינס געסט, קרובים, שכנים און גלאַט יודן בעלי־בתים פון שטאָט. אלע באַ גריסן די בעלי־בתים, ניבן דעם קינד חנוכה־געלט. די געסט זעצן זיך אויס דערווייַל באַ די קליינע טישלעך. מע שפילט ווער אין דאָמינאָ, ווער אין שאָך. מע גרייט צום טיש. מע שטעלט־אויס שטולן. דער בעלי־הבית זעצט זיך אויבן אָן. די בעלי־הבית טע בעט דעם עולם צום טיש. די דינסטן טראָגן אַריין אין גרויסע פּאַלומעסקעס געבאָקענע לאַטקעס, שמאַלץ און גריוון און אַנדערע גוטע זאַכן. עס גיסט זיך וויין, אזוי ווי וואַסער. דאָס קליינע איציקל כאַפט זיך אלע מאָל אַרויס פון טיש, שפילט אין דריידל. אפן עקראַן שפיגלט זיך אָפּ דאָס דריידל מיט די אותיות: נ. ג. ה. ש. דער עולם קלייבט נחת פונעם קינד. מע טרונקט לחיים.

ב.

באַ איסאָק אַבראַמאָוויטשן בענטשט מען חנוכה־ליכטלעך

אפן עקראַן דאָס זעלבע הויז — באַנייט. נייע בעלי־בתים. אין די שטריכן פונעם בעלי־הבית איז צו דערקענען דעם קליינעם איציקל. ער איז אויסגעוואַקסן. ער איז שוין אַליין א גביר, א גרויסער גביר. זיין נאָמען איז שוין איצט איסאָק אַבראַמאָוויטש. ער האָט א ווייב א גרויסע אַריס־טאָקראַטע. קלעאַפּאַטראַ דאָוידאָוונאַ רופט מען זי — זי פירט די שטוב קוממיותדיק, הויך־הויך אַריסטאָקראַטיש. דאָס הויז איז דאָס זעלבע נאָר אַנדערע מעבל, אַנדערש באַפּוצט, מאָדערן־סטייל. פון די אלטע העסעס איז נישטאָ קיין זכר. די אלטע בילדער אַראָפּ. אַף זייער אָרט הענגען נייע, מאָדערנע בילדער. מע וואַרט אַף געסט. עס שטייען טישלעך, גרינע טישלעך. אַף די טישלעך ליגן צוגעגרייט פעשלעך קאַרטן, שטייך

לעך קרינד מיט בערשטעלעך — דער גאנצער קלאפערגעצייג. אין ווינקל בא דער טיר הענגט דאָס אַלטע זילבערנע חנוכה־לעמפל — פון יוצא־וועגן, צוליבן טאטן — אן אַלטע טראַדיציע פאַרבליבן פון אַמאָליקע יאָרן.

איסאָק אַבראַמאָוויטשעס בן־יחידל, י א ש ע נ ק ע, שפּילט זיך דאָרט ערגעץ מיט דער באָנע (אַ קריסטן). אַלע מינוט קומט יאַשענקע אַרײַן און אַרויס. די באָנע לויפט אים נאָך און שלעפט אים אַוועק. איינציקווייז קומען זיך צונויף די געסט. לויטער אַריסטאָקראַטן, מיט זייערע ווייבער, דאַמען אַריסטאָקראַטקעס. אַלץ איז אויסגעפּוצט אַפּן שענסטן אַרט. קלעאַפּאַטראַ דאַווידאָוונאַ נעמט־אויף די געסט. עס קומט־אַרײַן פון אַ זייטיק חדר דעם בעל־הביתס פּאָטער, רב אַברהמעלע וויי־ראַך, שוין רעכט ווייט, גייט־צו צום לעמפל, וואָס באַ דער טיר, בייגט זיך צו, בענטשט חנוכה־ליכטלעך. עס רײסט זיך אַרײַן דער קליינער יאַ־שענקע. קלעאַפּאַטראַ דאַווידאָוונאַ קוקט בײַז אַף דער באָנע; יענע שלעפט אים אַרויס.

אַף אַ מינוט טוט דער עולם אָן די היטלען. דער אַלטער בענטשט־אַפּ חנוכה־ליכטלעך, גייט באַלד אַוועק. דער עולם איז איבערגעקומען. דאַנט קען גאָט... מע טוט־אויס די היטלען, מע זעצט זיך אַוועק אַרום די גרינע טישלעך, מע נעמט זיך צו דער אַרבעט.

ג.

קלעאַפּאַטראַ דאַווידאָוונאַ האָט געהייסן!

אַפּן עקראַן — אַ קינדער־חדל. אַ סך שפּילעכלעך און צאַצקעס. אין ווינקל צוגעגרייט אַ בוים — אַ יאַלקע — באַצײנטס, לכּבּוּד קריסט־מאַס, פּײַן צוגעקליבן, שוין מיט ליכטלעך, און ווי מיט שניי באַדעקט. יאַשענקע רײסט זיך צו דער טיר. ער וויל דווקא אַהין, אין זאַל, וווּ די געסט. די באָנע האַלט אים דווקא צו, לאָזט אים דווקא ניט. ער רײסט זיך, און זי לאָזט אים נישט. יאַשענקע דאַרף ניט זען, ווי מע בענטשט חנוכה־ליכטלעך. קלעאַפּאַטראַ דאַווידאָוונאַ האָט אזוי געהייסן!...

ש ל ח - מ נ ו ת

א ב י ל ד

האלב וואַכעדיק, האַלב יום־טובדיק, מיט אַ זינדענער פעטשיילע און מיט אַ פאַרטוך, שטייט די מאַמע באַם טיש, שטאַרק צעטראַגן. עפעס אַ ווערטעלע אויסצורידן — כמעט אַ מאה שלח־מנות אָפּגעמען און כמעט אַ מאה שלח־מנות אָפּשיקן. קיינעם נישט אָנזעצן, הלילה קיין טעות נישט האָבן, געדענקען וועמען וואָס פאַר אַ שלח־מנות מע באַדאַרף אָפּ־שיקן. צום ביישפּיל: אז יענער שיקט אייך איין פּלעדל, צוויי קישעלעך, איין מאָהינדל, צוויי שטיקלעך טאַרט, איין האַניק־טייגל מיט צוויי צוקער־לעקעכלעך, — באַדאַרפט איר אים אָפּשיקן, געוויינלעך, צוויי פּלעדלעך, איין קישעלע, צוויי מאָהינדלעך, איין שטיקל טאַרט, צוויי האַניק־טייגלעך מיט דריי צוקער־לעקעכלעך. מע באַדאַרף האָבן אַ קאַפּ פּון אַ מיניסטער, הלילה נישט אַנמאַכן אַ חתונה, ווי עס האָט זיך אַמאָל שוין געטראָפּן באַ אונדז אזא אומגליק, דאָס הייסט, מע האָט אָפּגעשיקט איינער אַ נגידיתטע צוריק איר אייגענעם שלח־מנות, האָט זיך דאָס געטאַן! עס איז אַרויס אַ מחלוקת צווישן די מאַנען, מיט סקאַנדאַלן, מיט פעטש, מיט מסירות, מיט רדיפות, ווי געוויינלעך... היינט די מענטשן, וואָס ברענגען דעם שלח־מנות, באַדאַרף מען אויך עפעס שענקען, וועמען אַ קאַפּיקע, און וועמען צוויי, און וועמען נאָך מער ווי צוויי... אַט עפנט זיך די טיר און סע קומט אַרײַן אַ מיידל מיט שטאַרק־רויטע האַר און מיט אַ סך קליינען אָפּן פנים — דאָס איז מיין רבינס אַ מיידל. זי גייט־אַרום פּון איין בעל־הבית צום אַנדערן און נעמט־צונויף די שלח־מנות מיט אַ טישטעכל. אינעם שעלעכל ליגט אַ לעקעכל, אינעם לעקעכל שטעקט אַ ראָזינסקע, און אַר דער

ראַזינקע ליגט אַ זילבערנע מטבע. די מאַמע דעקט־אויף דאָס טישטעכל און לייגט־צו צו יענער מטבע נאָך אַ מטבע. און אויך דעם מיידל רוקט זי עפעס אין האַנט אַרײַן. דאָס רוימע מיידל ווערט נאָך רויטער און ווייניג טשעוועט, ווי אַן אַלטע: „דערלעכט איבער־אַיִאָר מיט אַיִער מאַן און מיט אַיִערע קינדער“... נאָך דעם רויטן מיידל קומט־אַרײַן אַ געשוואָלן בחורל מיט אַן אויפגעטראַגענער באַק, אונטערגעבונדן מיט אַ בלויער פּע־טשיילע. איין אויג אַ קליינס, דאָס אַנדערע אַ ביסל גרעסער. אין האַנט האַלט ער אַ מעשן טעצל. אַף דעם טעצל ליגט אַ פּלעדל, אַפּן פּלעדל איז אויסגעוויקלט אַ פּישעלע. דאָס פּישעלע איז אָנגעפּילט מיט האַניק־פּאַרפּל. און באַ דער זײַט ליגן עטלעכע זילבערנע מטבעות און אַ פּאַר קערבלעך פּאַפּירענע. דאָס געשוואָלענע בחורל גייט צו גלייך צו דער מאַמע און שיסט אויס אין איין אָטעם, ווי אויסגעלערנט אַף אויסוויי־ניק: „אַ גוט יום־טובּ, דער רבּ האָט אַיִך געשיקט שלח־מנות און דערלעכט איבער־אַיִאָר מיט אַיִער מאַן און מיט אַיִערע קינדער“... דאָס געשוואָל־ענע בחורל נעמט־אַפּ זײַן רח״ש און גייט־אַוועק אָן אַ „זײַט־געזונט“, וואָרעם די ווינטשעוואַניע האָט ער על־פּי טעות אויסגעכאַפט פּרײַער. און עס קומען־אַן אַלע מאָל נייע פּאַרשוינען מיט נייע שלח־מנות: פּונעם דיין, פּונעם חזן, פּון די שוחטים, פּונעם סופּר, פּונעם תּלמוד־תּורה־מלמד, פּונעם בעל־תּוקע, פּונעם בעל־מגילה, פּונעם מנקה, פּונעם וואַסער־פּירער, פּונעם בעדער (אויך כּל־יִקודש!), און נאָך די דאָזיקע אַלע קומט צו גיין וועלוול דער שמש אַליין, נעבעך אַ קראַנקער, אַ הייזעריקער, אַ יאָדעש־ליווער. ער בלייבט שטיין אַ וויילע באַ דער טיר, כאַפט זיך באַם האַרצן און פּאַרהוסט זיך.

— וואָס וועט איר עפעס זאָגן גוטס? — פּרעגט אים די מאַמע שוין רעכט מיד פּון דער אַרבעט.

— מע האָט אַיִך געשיקט שלח־מנות — מאַכט וועלוול און באַווייזט אַ לעקעכל אין האַנט. — דערלעכט איבער־אַיִאָר מיט אַיִער...

— פּון וועמען איז? — פּרעגט אים ווידער די מאַמע און לייגט־אַרײַן די האַנט אונטערן פּאַרטעד; זי זוכט אַ מטבע.

— פּון מיר טאַקע אַליין, דערלעכט איבער־אַיִאָר מיט אַיִער... — מאַכט וועלוול און פּאַרהוסט זיך. — האָט קיין פּאַראַיבל נישט, וואָס אַליין... נישטאַ מיט וועמען צו שיקן... געווען איין מיידל, איז זי, נישט

דאָ געדאַכט... איר געדענקט דאָך מיין פראַדלען, עליה השלום?...
וועלוול דער שמש פאַרהוסט זיך אַף אַ גאַנצער מינוט, און די מאַמע
טוט זיך אַ כאַפּ צו דער קעשענע, נעמט־אַרויס עטלעכע מטבעות מיט אַ
מאָל און רוקט אים אַרײַן אין האַנט אַרײַן, און איז אים מכבד, אויסער
דעם, מיט אַ שטיק טאָרט און מיט אַ פּאָר פּלעדלעך. וועלוול שטופט דעם
טאָרט מיט די פּלעדלעך אין בוזעם אַרײַן, דאַנקט און ווינטשעוועט:
„דערלעבט איבער־אַיאָר מיט אַינער מאַן און מיט אַינערע קינדער“, און
פאַרהוסט זיך ווידער אַ מאָל. איך טו אַ קוק אַף דער מאַמע — און דערזע,
אַף אירע שיינע אויגן הענגט אַ טרער.

וועלוול דער שמש האָט מיט זײַן שלח־מנות, וואָס ער האָט געבראַכט
„פון זיך אַליין“, אַ ביסל פאַרשטערט אונדז דעם יום־טוב. אָבער נישט
אַף לאַנג. באַלד נאָך זײַן אוועקגאַנג קומען־אַן נײַע פאַרשויןען מיט נײַע
שלח־מנות. און די מאַמע האַלט אין איין טײלן געלט: אַ גראָשן אַף
צווייען, צוויי גראָשן אַף דרייען. און איטלעכער באַזונדער באַקומט אַ
שטיקל טאָרט, אַ פּלעדל, אַדער אַ לעקעבל — לאָז אַן אַרעמאָן אויך
וויסן פונעם הייליקן יום־טוב...

— דערלעבט איבער־אַיאָר מיט אַינער...

— גם אַתם! דערלעבט אויך איבער־אַיאָר!...

געשריבן אין יאָר 1916

די געפערלעכע מצה

מעשהלעך פאר יידישע קינדער

אמאל איז געווען א מלך. דער מלך איז געווען א גרויסער און א שטארקער, נאך ער האט נישט ליב געהאט קיין יידן. האט ער ארויסגעגעבן אלע מאָל אַף זיי נייע גזירות, ווי פרעה מלך מצרים. איינמאל — פסח איז דאָס געווען — האָבן זיך צונויפגעקליבן באַ אים אין סענאט אלע מיניסטאָרן און מע האָט זיך אוועקגעזעצט טראַכטן, וואָס פאַר אַ נייע גזירה זאָל מען אַרויסגעבן אַף די יידן?

יידן זאָלן נישט טאָרן זיצן אומעטום — איז שוין דאָ. יידן זאָלן ניט טאָרן זיין אָפיצירן — איז שוין דאָ. יידישע קינדער זאָלן נישט טאָרן לערנען אין די גימנאַזיעס — איז שוין דאָ.

איז איינעם איינגעפאלן, ער זאָל אַרויסטרעטן קעגן מצה. איז ער אַרויס מיט אַ מסירה — אזוי און אזוי. דיניע יידעלעך, אז עס קומט פסח, באַקן זיי אָן אַף אַכט טאָג כסדר אַזעלכע טרוקענע קיילעכיקע קאַרושעק-לעך, וואָס מע רופט זיי מצה. ווער ווייס, וואָס דאָס איז פאַר אַ מין מאַכל! עס וואָלט געווען מער ווי רעכט, מע זאָל זיי פאַרבאָטן עסן מצה. האָט זיך דער מלך פאַרטראַכט און האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפויל, מע זאָל אים ברענגען אַ מצה.

האָט מען זיך צעלאָזט איבער דער הויפטשמאַט זוכן אַ יידן, נאָך מע האָט נישט געקאָנט געפינען קיין יידן. און אז מע האָט געפונען אַ יידן און געפאָדערט פון אים אַ מצה פאַרן מלך, האָט ער געשוואָרן, אז ער עסט נישט קיין מצה. (די יידן האָבן פאַרשטאַנען, אַז דאָ מוז זיין אַ נייע גזירה).

קיים מיט צרות, מיט לייד האָט מען געפונען א יידן, וואָס האָט נישט מורא געהאט אויסצוזאָגן, אז ער עסט מצה. און מע האָט גענוג מען באַ אים אַ מצה און מע האָט געבראַכט די מצה אין סענאט פארן מלך.

דערזען די מצה, איז זי דעם מלך געפעלן געוואָרן, און ער האָט זי פארזוכט און שטיקלעכווייז געגעסן, ביז ער האָט זי אויפגעגעסן.

און אז ער האָט זי אויפגעגעסן, האָט זיך דער מלך געפילט נישט גוט. און אַלע מאָל ערגער און ערגער. און אז ס'איז אים געוואָרן גוט שלעכט, האָט מען אַראָפגעבראַכט די בעסטע דאָקטוירים מיט די גרעסטע פראָפּעט סאָרן פון לאַנד, און זיי האָבן אויסגעפונען, אז באַם מלך אין בויך גע- פינט זיך עפעס אַ זאך, וואָס טוט אים צום טויט.

האָט דער גרעסטער פון די פראָפּעטאָרן צוגעלייגט אַן אויער צום מלכס בויך און גענומען זיך צוהערן. הערט ער, ווי עמעצער זינגט דאָרטן. רופט ער זיך אָן צום מלך: „אדוני קיניג! אויב דו וועסט מיר דערלויבן, וועל איך זיך דורכריידן מיט דעם, וואָס געפינט זיך באַ דיר אין בויך.“ זאָגט צו אים דער מלך: רייד. רופט זיך אָן דער פראָפּעטאָר צו דעם וואָס באַם מלך אין בויך: „זאָג מיר, ווער ביסטו?“ ענטפערט אים יענער: „איך בין אַ ייד.“ „וואָס טוסטו דאָ?“ „גאָרנישט.“ „אפשר וואָלסטו אַרויס?“ „איך וויל נישט.“ „פאר וואָס?“ „דאָס איז מיין עסק.“ „גייסטו אַרויס, באַקומסטו אַ מתנה.“ „מיר ווייסן שוין, וואָס סער אַ מתנה: מע שיקט מיך אַרויס אין פיר און צוואַנציג שעה.“ „פאר וואָס?“ „דערפאר, וואָס איך בין אַ ייד, און אַ ייד טאָר דאָ נישט זיין.“ „אַבער אז מע וועט דיר צוואַנגן, אז דו מעגסט דאָ זיין?“ „מיר אַליין איז בלאָטע; איך וויל, אז אַלע יידן זאָלן דאָ מעגן זיין.“

פונעם דאָזיקן שמועס האָט דער מלך זיך געפילט זייער נישט גוט. דער ייד האָט גערעדט מיט הענט און מיט פים און מיט אַלע אברים, און דער מלך האָט געמיינט, אז ס'איז אַן עק פון זיין לעבן. האָט ער אָנגעהויבן בעטן באַ די פראָפּעטאָרן, זיי זאָלן זען מאַכן אַן עק. רופט זיך אָן דער עלטסטער פון די פראָפּעטאָרן צו דעם וואָס באַם מלך אין בויך: „דער מלך זאָגט דיר צו, אז דו וועסט דאָ מעגן זיין וויפל דו ווילסט.“ „האָב איך דאָך געזאָגט שוין, אז פאר מיר אַליין איז בלאָטע; איך וואָלט וועלן, אז אַלע יידן זאָלן מעגן.“ „גוט, אַלע יידן וועלן מעגן, אבי גיי-

ארויס וואָס גיכער. „ווער זאָגט דאָס?“ „דאָס זאָגן מיר, דאָקטוירים, נאָר אזוי איז דער ווילן פונעם מלך“. „פון וואַנען ווייס איך דאָס?“ „האָסט דאָך געהערט, ווי דער מלך זאָגט“. „דער מלך זאָגט — דאָס איז נאָך אלץ ווייניק. איצט, אז סע טוט אים וויי, זאָגט ער; שפעטער, אז ס'וועט אים אויפהערן ווייטאָן, וועט ער זאָגן עפעס אנדערש. אזוי ווי פרעה מלך מצרים“. „וואָס זשע ווילסטו?“ „וויל איך, ער זאָל עס חתמענען, אַרויס-געבן אַפּ פאַפּיר, דורכפירן דורכן סענאַט“...

און דער ייד, וואָס באַם מלך אין בויך, האָט גענומען אזוי שטאַרק וואַרפן מיט הענט און מיט פיס, אז דער מלך האָט שוין מער נישט גע-קאָנט איבערטראָגן די ווייטיקן. האָט ער געהייסן, מע זאָל צונויפּרופן די מיניסטאַרן און מע זאָל אָנשרייבן אַ פאַפּיר, צולייגן דעם מלכס חתימה און דורכפירן דורכן סענאַט אַ נייעם געזעץ, אז יידן מעגן וווינען דאָ אין דער קרוינשטאָט און אומעטום אינעם גאַנצן לאַנד פראַנק און פריי — והכל שריר וקיים.

און ווי נאָר דער ייד האָט דאָס דערהערט, האָט ער זיך געגעבן אַ שפאַר-אַרויס דורכן מינדסטן פינגערל פונעם מלכס לינקער האַנט, זיך פאַרניינט פאַרן גאַנצן סענאַט און איז גלייך אוועק צו זינען ברידער זוכן געשעפט.

ניט באַוווסט ווען ס'איז געשריבן.

(געדרוקט פון אַן איבערגעבליבענעם כתב-יד)

Este libro se terminó de imprimir
el día 3 de marzo de 1955 en los
Talleres Gráficos "Optimus" S.R.L.,
Valentín Gómez 2715-19 - Bs. As.

